

The Project Gutenberg eBook of Lyhyitä kertomuksia, by Minna Canth

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lyhyitä kertomuksia

Author: Minna Canth

Release date: June 1, 2004 [EBook #12612]

Most recently updated: December 15, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LYHYITÄ KERTOMUKSIA ***

Produced by Tapio Riikonen

LYHYITÄ KERTOMUKSIA

Kirj.

Minna Canth

1917-19 (1877-1895)

SISÄLLYS:

Hemmo

Ensimmäiset markkinat

Äiti ja poika

Päivä koittaa

Vanhan taaton tarinoita

I. Pikku Heikin merkillinen matka

II. Pellervoinen

Kuoleva lapsi

Lapsenpiika

Kauppias Roller

Ystävykset

Eräänä sunnuntaina

Lain mukaan

Kasvinkumppanit

Mutta mitäs tapahtui

Epäluulo

Eräs Puijolla käynti

"Vanha piika"

Kodista pois
Ompelija
Kahtalainen onni
Laulaja
Missä onni

HEMMO.

Hän oli kylän lemmikki. Vanhat häntä suosivat, nuoret häntä ihaelivat ja lapset häntä ystävänänsä rakastivat. Ei ollut aatetta niin ylevää, jot'ei sydämensä olisi omistanut, ei määrää niin korkeata, jonka saavuttamisesta olisi epäillyt. Poikana heilui hän korkeimpien puiden latva-oksilla, nuorukaisena taisteli hän metsän väkeväin asujanten kanssa ja moni kaatunut otus kertoi hänen nuolensa tarkasta iskusta. Hän oli Suomen raikas, toivorikas nuorukainen, tuo iloinen Hemmo.

Anna oli hänen morsiamensa. Anna oli nuori, suloinen neito, jonka poskilla ruusut heloittivat ja jonka silmistä taivaan loiste säihkyi. Hemmo oli hänen lapsuutensa ystävä ja nuoruutensa ylkä. Hemmoa oli Anna rakastanut aina siitä, kun tuntonsa heräsi ja ajatuksensa eloon virkosi. Mitä parhainta ja jalointa hän elämässä tuns, sen lempivä sydämensä Hemmossa löysi toteutuneena.

Joulun aattona oli Hemmon isä julkaissut aikomuksena kesän tultua luopua talonsa hallituksesta ainoan poikansa eduksi, ja samaan aikaan päätettiin nuorten häätkin vietettäväksi. Silloin tuli Annalle kiire. Päivät pitkään hän istui uutterana, kehräten, kutoen ja neuloen myötäjäisiään. Mitkä ihanat tulevaisuuden unelmat siinä lankojen väliin liittyivät, mitkä toivot suloiset haartoivat hänen silmissään hypyisten sievästi liikkeessä! Annaa onnellisempaa morsianta tuskin taivaan alla löytyi.

Mutta äkkiä nousi Suomessa huuto,—huuto, kamala ja kauhea, joka nuolta nopeammin kiidätti kautta maan, idästä länteen, etelästä pohjoiseen. Se huuto leveni kylästä kylään, kaupungista kaupunkiin, se kaikui vuorella, kaikui laaksossa, se kuului korvenki loukerohon ja salon hiljaisuuteen. Vihollinen on maassa!—tämä oli huuto, joka sai miesten sydämet kauhistumaan, vaimot vapisemaan ja lapset vaikeroimaan.— »Vihollinen on maassa!» se tieto iski salaman tavoin siihenkin kylään, missä Hemmon ja Annan rakkaus oli saanut rauhassa kasvaa ja juurtua. Rauha hävisi, synkät pilvet kohosivat ja kaukaa kuului jo uhkaavan myrskyn kumina.

Hajamielisenä istui Hemmo morsiamensa rinnalla. Silmä, joka ennen silmään vaipui, häilyi nyt levottomana ympäri ja käsi, joka ennen kättä puristi, oli hervottomaksi käynyt. »Isänmaa on vaarassa, veljein veri vuotaa ja minä istun kun kunnoton pelkuri täällä toimetonna.» Tuo ajatus poltti tulena nuorukaisen suonissa, se vei levon hänen rinnastaan ja sai häpeän punan nousemaan hänen kasvoilleen. Hän kavahti jo ylös.

»Isä, äiti, tyttöni armas», puhui hän, »en voi täällä enään laiskana virua, kun Suomi poikiaan taisteluun kutsuu. Sallikaa mun mennä maatani puolustamaan!»

Kirkas säde välähti isän silmissä, mutta äidin sydäimestä nousi raskas huokaus, ja ikään kun kukkanen myrskyn pauhatessa pelvolla painuu alas maata kohden, niin kallistui nyt Annanki keltakiharainen pää vasten kättä, johon suloiset kasvonsa lymyivät.

»Mene!» lausui isä selkeästi;—»mene!» kuului äidinki väriseviltä huuilta, ja—»mene!» kuiskasi myös morsian sulo, äänellä, joka oli sammuvainen kuin tyyntyvän tuulen viimeinen hengähdys.

Ja Hemmo meni. Jätti rauhaisen kotinsa, jätti armaansa kaikki ja samosi pois sotaan ja taisteluun.

Maantien poskessa oli yksinäinen talo, jota asui mies vaimonsa ynnä neljän lapsensa kanssa. Sinne vihollis-laumasta hyökkäsi kymmenkunta verta himoavaa sotilasta, jotka metsän petojen tavoin raatelivat, ryöstivät kaikki, sitoivat miehen nuoriin ja viskasivat hänet ulos kankaalle. Mutta hänen vaimonsa ja lapsensa telkesivät he tupaan, keräsivät lastuja ja olkia ulkonurkkiin, sytyttivät ne tuleen ja —nyt selveni miehelle heidän julma aikomuksensa—eläviltä tahtoivat he polttaa hänen vaimonsa ja

viattomat lapsi-raukkansa. Onnettomain surkeat hätähuudot kuuluivat sisästä ja mies väanteli kuin mato ruumistaan kanervikossa; mutta, voi!—turhaan hän voimiaan ponnisteli; —siteet eivät heltyneet. Liekit löivät ylös ja raivostunut mies kangistui kauhistuksesta. Hän kätki kasvonsa maahan, välttääkseen tuota hirmuista näkyä, mutta vapaasti tunki hänen korviinsa viattomain valitus, tulen räiske ja soturien ilkeä nauru. Mutta—eikö kuulunut myös hiljaiset, hiipivät askeleet nyt häntäkin lähestyvän? Niinpä tekikin, ja, kasvojaan maasta kääntämättä toivoi mies kohta jo saavansa kuoleman iskun. Vielä hetkinen ja ... ei ... kuolema ei tullutkaan, tuli vaan pelastus ja apu odottamaton. »Ole hiljaa!» kuiskasi tuttu ystävän ääni hänen korvaansa samalla kun siteitä katkaistiin ja ase painettiin hänen kouraansa.

Ystävä ja avun tuoja oli Hemmo, kylän lemmikki. Mies karkasi ylös, ja kuin ukon nuolet iskivät he nyt molemmin ällistyvän vihollisen niskaan, löivät puolet maahan, karkoittivat toisen puolen pakosalle ja pelastivat äidin lapsineen liekkien vallasta.

Hämmästyksestä tuskin toinnuttuaan, kokosi vaimo lapsensa ympärilleen, niinkuin lintu kerää poikiaan vaaran uhatessa ja taitavasti vei hän heitä korven mutkaisia polkuja myöten kauas sydänmaan turvaan. Mutta hänen miehensä kiiruhti Hemmon kanssa vihollisen jälkiä tiedustelemaan.

Olivat he kulkeneet noin virstan pari, kun Hemmo luuli kuulleensa laukauksen. He seisahtuivat, painoivat korvansa maahan ja kuuluivat nyt selvään rätinää ja paukauksia. Ei aikaa ollut viipymään, joka hetki maksoi verta. Niinkuin tuuliaispää kiittää kankaalla, niin riensivät miehetkin eteenpäin, kunnes joutuivat sota-kentällen. Eteenpäin ja yhä eteenpäin ryntäsivät he vieläki; ja missä vaan kulkunsa kävi, siinä kaatui vihollista kuin heinää terävän viitakkeen edessä. Hemmo häilyi rivien etupäässä, uroita urhokkaampana; vartalossaan asui voimaa ja miehuutta ja silmistään loisti sankarin nero. Utta voimaa jättereihin ja uutta intoa sydämiin sai väsynyt mies-joukko, nähdessään vaaran suussa tuon uljaan nuorukaisen, jonka he kaikki hyvin tunsivat. Ennen auringon laskua oli työ päätetty ja kolme kertaa suurempi vihollisvoima maahan lyöty. Mutta helppo ei aivan voitto ollut. Kaatuneiden ruumiit täyttivät kentän ja synnyinmaa oli saanut maistaa monen uljaimman poikansa sydän-verta.

* * * * *

Muutaman päivän jälkeen nähtiin eräänä iltana kirkkomaalla äänetön ihmisjoukko seisovan avoimen haudan partaalla. Likinnä oli kaksi vanhusta, mies ja vaimo, sekä nuori, kalvea neitonen. Vanhukset vapisivat, murheelta lyötyinä, mutta neitonen seisoi hiljaa, niin hiljaa kuin luonto kesä-iltana auringon mailleen rientäessä, konsa lehti ei liiku eikä veden kalvo värähtele ja lintukin on levolle mennyt. Lieneekö hänenkin elämänsä aurinko vajonnut tuonne haudan syvyyteen, jonne niin kiinteästi, silmiään rävähtämättä katsoi?

Ken siis lepäsi tuossa arkussa haudan pohjalla? Ketä moinen väen paljous kyynel-silmin oli saattamaan tullut? Kysy sitä vaikka lapselta tuolla äitinsä käsivarrella ja vastaukseksi saat: »Se on Hemmo, kylän lemmikki, viime taistelun kaatunut sankari.» Ja hän se oli;—nuorukainen, jonka jänteret teräksestä olivat, jonka rinnassa into ja rakkaus hehkui,—nuorukainen, joka oli synnyinmaansa kunnia, vanhempainsa toivo ja morsiamensa kaikki kaikessa. Kangistuneet nyt olivat voimakkaat jäsenet, kylmennyt oli jalo sydän ja sammunut kuoleman yöhön oli silmäin loiste. Luunsa murheella kätkettiin maan mustaan multa, mutta maineensa ja työnsä jäivät hänen jälkeensä, jäivät ainaiseksi kirkkaana tähtenä loistamaan Suomen tumman siniselle taivaalle.

["Päijänne" lehden näytenuumerossa 1877.]

ENSIMMÄISET MARKKINAT.

Oli ihana, kesäinen sunnuntai-ilta. Lempeästi säteili aurinko siintävän taivaan rannalla, järvi oli tyyni, metsä raitis ja vihanta.

Elsa oli aholla poiminut tuohisen täyteen mansikoita ja astui nyt verkalleen kotia kohden, välimmiten vieläkin kumartuen alas, tavoittaakseen jonkun tienvieressä kasvavan punaisen-hohtavan marjan.

Mutta äkkiä kavahti hän ylös, sillä metsästä, aivan läheltä, kuului outo rapsahdus. Samassa

hyppäsikin puiden ja pensaiden välistä esiin vahva ja verevä nuorukainen, joka iloisesti tyttöä tervehti. Elsa hymyillen vastasi tervehdystä ja hänen siniset silmänsä ilmaisivat tunteita, niin suloisia ja lempeitä, kuin mailleen rientävän auringon viimeiset jäähyväissäteet. Näkyipä heti, ett'eivät outoja toisilleen olleet.

—Elsa, lausui nuorukainen, tyttöä kätellen, sinua olen jo kauvan aikaa etsinyt, kertoakseni sinulle jotakin varsin uutta.

—No anna kuulla! Kuinkahan tärkeätä tuo nyt vain lieneekään, mielti Elsa epäillen ja hänen iloisista silmistään loisti pienoinen veitikkamaisuus.

—Aijon, näet, huomenna lähteä Matin kanssa markkinoille.

Elsan otsa pimentyi.

—Matin kanssa—sanoi hän—elä sitä te'e Antti—elä ainakaan Matin seurassa mene markkinoille.

—Ja miks'ei?

—Siitä ei ole sinulle mitään hyötyä.—

—Hyötyäkö? Ell'ei siitä juuri muuta hyötyä olisikaan, virkistää se kumminkin sekä sielua että ruumista.

—Mistä sen tiedät, Antti, kun et vielä koskaan ole markkinoilla käynyt?

—Sen sanoi Matti, joka paraiten mahtanee asian tuntea, koska aina käy markkinoilla.

—Onko Matti sitten mielestäsi niin erinomaisen virkeä sielun ja ruumiin puolesta?

—Mitä tyhjiä viisastelet!

—Usko minua, Antti, ruumiisi parhaiten virkistät joka seitsemäntenä lepopäivänä ja mitä sieluusi tulee, niin ell'ei se virkistyy juuri samana päivänä, turhaan sitä taas markkinoillakin koetat elähyttää.

Antti jo kiivastui.

—Totinen ja jäykkä olet, kuin vastarannan kiiski,—et tunne etkä salli mitään viatonta huvitusta. Mutta elä luulekaan, että asia siitä paranee, sillä kun kerran olen Matille luvannut mennä, niin menen myös. Se on kerrassa sanottu.

Elsa ei mitään virkkanut, mutta hänen mielensä oli käynyt alakuloiseksi. Antti astui kiivailla askeleilla metsäpolkua ja taittoi visan, jolla vuoron sinkoili pieniä kiviä, vuoron ilmaa pieksi. Tyynenä ja hiljaisena kävi Elsa hänen jälessään. Jopa joutuivat he sen mökin edustalle, jossa Elsan vanhemmat asuivat.

Antti seisahtui.

—Jää hyvästi, Antti! sanoi Elsa ystävällisesti, antaen sulholleen kättä.

Antin sydän jo heltyi.

—Kuule, Elsa, puhui hän, hellästi neitosen kättä puristaen, sinä olet välistä liian jyrkkämielinen, niin lempeä ja ymmärtäväinen, kuin muutoin oletkin. Onhan varsin tavallista nykyaikaan, että nuori kansa kulkee markkinoilla,—noin vaan huvin vuoksi. Mitä pahaa siinä sitten on, jos minäkin sinne joskus menen?

—Ei mitään Antti, kun sieltä vain palajat yhtä puhtaana ja vilpittömänä, kuin sinne menetkin.

—Ha ha ha! jo tottakin näet aaveita.

—Onnellista matkaa, Antti!

—Jumalan haltuun, Elsa!

* * * * *

Mikä ryske ja jyske, mikä huuto ja pauhina, mikä kärryjen rätinä ja armoton ajaminen maantiellä? Etkö tiedä? Onhan nyt markkinain aatto ja kansaa rientää, miehiä, vaimoja, vanhoja, nuoria, läheltä ja kaukaa, kaikki ne ilolla markkinoille entävät. Naiset istuvat kärryissä myhäillen, pyhävaatteihinsa puettuina, ja miehet heidän polvillaan. Kolme, neljä, joskus kuusi ja seitsemänkin henkeä on kussakin hevosessa. Ruoskat heiluvat, miehet hoilottavat ja hevoset kiitävät eteenpäin. Metsä kajahtelee

kirkumisen tapaisesta laulusta.

—Hei liirua leijan laa, Markkinamiehiä ollaan vaan, Hei liirua leijan laa, Olta, viinaa juoda saan.—

Jo heti kotipihasta lähdettyä miehet saivat »markkinakuraasia».

Matin hevonen höyryeli vaahdossa virstan parin matkaa kaupungista. Antti istui vakaana ja totisena Matin rinnalla kärryissä. Hän oli levoton—Matin raa'at kokkapuheet häntä inhottivat.

—Istut siinä kuin pölkkyy, moitti Matti, näkyy, ett'et vielä ole oppinut markkina-iloa tuntemaan.

—Tämmöinen ilo ei mitään maksa.

—Eikö maksa?

Poika juo rommia markkinoilla, lakki kallellansa,
Tyttö on punaposkinen, joka istuu polvellansa.

Eikö sellainen ilo mitään maksa, häh? Kallista vähän tuota pullon suuta, niin saat parempaa ryhtiä—no ota vaan, eläkä yhtään inkkää, se on Koivuniemen Jussin parasta viinaa.—Ell'et nyt hyvällä ota naukkua, niin, totta vie, pääkalloosi saat koko pullon.—Kas niin vaan—hiih!—kallista paremmin,—no niin. »Tattis mamma, sanoi Lotan Mikko.» Kyllä sinusta miestä paisuu, kun vaan joutuu.

Jos akkasi sinuhun suuttuu, niin juo,
Jos kellarist' viinakin puuttuu, niin juo.
Ota sitt' itselles toinen akka,
Eläkä sentähden juomasta lakkaa,
Vaan juo ja laula ja räysää ja pauhaa—ja juo!

—Elä herran tähden, Matti, pidä noin pahaa elämää.

—Kas poikaa vaan, kas, kas! Pyysinkö sinua köntti tänne vörmyntärikseni, sano!

—Et pyytänytkään, mutta johan tämmöistä elämää harakatkin pelkäävät.

—Ell'et nyt hyvällä tuki suutasi mies, niin hiisi vieköön, ei ole onni tänäpäpä merrassa. Vai ei nyt enää muka laulaakaan sais'. Mutta kas kun sen teen kiusallasikin.

Rallakaijan rakkaus paloi mennä vuonna,
Joko lienee sammunut, taikka tielle puonna.

No helkkari, noita peijakkaan poikia, eivätkös tuolla jo ottele? Ptroo, seis hevonen! Pidäs ohjaksista sen aikaa, kun menen minäkin heitä vähän löylyttämään.

—Oletkos hulluna, Matti?

Mutta Matti ei enää kuullut. Hän oli jo aidan toisella puolen ja juoksi kädet suorina ylös mäelle, missä tulinen tappelu oli syntynyt miesten välillä. Jouduttuaan kohdalle, alkoi hän tukevalla nyrkillään ruhtoa oikeaan ja vasempaan voimainsa takaa. Kiivastuneet tappelutoverit unhottivat hetkeksi riitansa ja kääntyivät yksissä miehin Mattia vastaan. Eräs pikkuinen nalikka, joka syrjästä oli toisten tappelua katsonut, sieppasi kiven, jolla lähätti Mattia päähän, niin että veri turskahti esiin; eräs toinen taas hakkasi häntä selkään paksulla seipäällä.

—»Maltas, kun ma saan selkäni seinään, sanoi Manu vainaa», änkytti Matti, mutta se kun ei onnistunut, täytyi hänen huutaa apua.

—Mitäs sinulla siellä olikaan tekemistä? nurkui Antti, mutta kiirehti kuitenkin samalla hätään ja sieppasi mennessään aidanseipään aseekseen. Pian oli hän pelastanut toverinsa miesten käsistä, mutta ennättipä kumminkin siinä toimeensa saada syvän puukon haavan kupeesensa.

—Ei siitä mies kuole, lohdutti häntä Matti, kun taas rauhassa ajoivat eteenpäin. Ei siitä mies kuole, enemmän kuin minunkaan haavoistani. Mutta, voi armahda, jos vaan niitä miehiä vielä markkinoilla tapaan!

—Parasta olisi ollut, kun nytkin olisit heistä erillään pysynyt.

—»Höm, kyllähän se niin on, on kai», sanoi Toivola akalleen, mutta minkäs sille taitaa kun luonto vetää? Eihän muusta olisi lukua ollut, mutta voi pahanen päivä, kun särkyi se pullo ja mun hyvä viinani meni maahan. »Se on luut nuu!» sanoi Östmanska, kun ruoka loppui.

—Niinkuin et sinä muka toista hankkisi!

—Hankin kyllä, sen saat nähdä ja maistaa myöskin saat, ennenkuin tästä kaupungissa ollaan.

—Sen mä tiesin.

Pienessä töllissä kaupunkia likellä ottivat miehet yökortteerin. Sieltä aamulla varhain lähdettiin kaupunkiin, hiukan hiljaisempina, sillä Matin »kuraasi» ei näin aamusta ollut vireillä. Hevonen ajettiin kadun syrjään, johon muitakin tuttavavia oli pysähtynyt. Matti pani sille kourallisen heiniä eteen ja pyysi erästä tuttavataan pitämään sitä silmällä. Ja nyt mentiin torille. Kadun kulmassa oli väentunkoa ja Antti eksyi toveristaan, mutta siitä hän ei suuresti välittänyt. Tuli täällä mies yksinkin toimeen. Hän kuunteli ensin hetkisen posetiiviä ja sitten erästä miestä, joka suuren ihmisjoukon suureksi ihastukseksi lauloi Paavo Putkosen sepittämää ja Mikkelin kirjapainosta ilmestynyttä rakkauden laulua:

"Pää sinä kultani rakas luonto,
Sinulle on annettu suloinen muoto,
Ole sinä aina iloinen,
Elä sinä kiukussa kiroile.

Sinusta en koskaan eritä taida,
Muut likat ei mielestän mitä maita,
Sä olet se kaikista ainova,
Jolle nuoren luontoni lahjoitan.

Nyt minä lasken käteni kaulaan,
Sillä minä näin suloisesti laulan,
Kun en voi muuten selittää,
Kuin peräsi on on niin ikävä."

Mitä se »pää» siinä ensimmäisen värssyn alussa merentieraa? kysyi eräs kuuntelijoista.

—Tietänethän tuon, lausui toinen, se tarkoittaa, että koko laulu on päätön.

—Mutta minun tyhmän järkeni mukaan on »pää» aina pässin esipuhe, lausui kolmas, ja sentähden se merkinneekin, että laulun tekijä on oikein aika »pässin pää».

Sille sukkeluudelle miehet nauraa hohottivat ja naiset tirskuivat; mutta ne viimemainituista, jotka olivat vanttuissa, tohvelipaltoissa ja silkkihuivissa, ne vaan hiljaa myhähtelivät ja peittivät huuliaan sileästi kokoonkierretyllä niistinliinallaan.

Kummaa oli Antista, että naiset niin halukkaasti noita lauluja ostivat.—Minä en ainakaan semmoiseen rahaani pane, mielti hän pätevästi ja kävi kojuja katselemaan, joita pitkä rivi oli pystytetty torin varteen. Eräältä kultasepältä osti hän korvarenkaat Elsalle tulijaisiksi ja erään Tampereen eukon kojusta simsetin ja kaulahuivin—sulhaspuvukseen muka—kääri ne kokoon ja pisti taskuunsa. Samassa älysi hän kadun toisella puolella valmiita vaatteita osaksi levällään pitkillä pöydillä, osaksi ripustettuina pitkin ankun seinää.

Antti meni sinne.

—Hei mies, huusi juutalainen hänelle vastaan, tule ostamah, se helppo hinda, hyve tavara, näin kaunis jakka, kolmell' kymmenell' markall', et paremba mistääh sah.—

Antinkin mielestä tuo harmaa verkanuttu oli hyvin mukava ja kaunis, mutta—»jok' on verassa, se on velassa, talonpoikain seassa»—arveli hän ja aikoi lähteä eteenpäin.

Juutalainen innostui.

—Osta veli, huusi hän, tarttuen Antin käsivarteen—osta, mine anda se sulle viisikolmatta markka. Katso kuinga se passah'!

Ennenkuin Antti tiesi asiastakaan, oli vanha takki pois hänen päältänsä ja verkanen sijassa. Olipa hän sentään mielestään niinkuin vähän pulskempi tässä asussa ja totta Elsankin silmissä poika toiselta näyttäisi näin mahtavassa nutussa, kuin tuommoisessa karkeassa ja vanhassa retkaleessa.

—Mitähän tuo olisi, jos kahdellakymmenellä annatte, niin joutais olla.

—No sama se on, maksa pois raha,—sanoi juutalainen ja kauppa oli tehty.

Kun Antti oli maksanut suostutun hinnan, aikoi hän ottaa vanhan nuttunsa pöydältä, mutta—ihme ja kumma—se olikin kadonnut. Turhaan haki hän pöydältä ja maasta, turhaan katseli hän ihmisiä ympärillään,—nuttua ei näkynyt eikä kuulunut. Juutalainen häilyi jo kaupassa muitten kanssa eikä joutunut häntä enää kuulemaankaan. Tässä ei auttanut muu, kuin pitää vahinko hyvänänsä. Voi harmia!

Lisäksi alkoi vielä sataa hänen uudelle nutulleen ja outo kun oli, ei Antti tiennyt, mihin poiketa sateen suojaa etsimään. Kävellessään katua, näki hän niin sanotun »onnen pyörän», joka ihmisille ilmoittaa tulevaisuuden salatut asiat. Hinta 25 penniä. Se tieto nyt kumminkin täytyi ostaa. Antille annettiin »onnen lippu», joka lupasi hänelle paljon hyvää ja vähän pahaa. Rikkautta, rakkautta, monta ystävää, muutamia vihamiehiä, kaunis puoliso ja paljon lapsia on suotu hänen osakseen. Tuo kuitenkin taas teki mielen keveämmäksi. »Vähät siitä», arveli Antti, »jos kohta nuttu menikin ja korvarenkaat ja simsetti ja kaulahuivi, jotka olivat taskussa. Koskapas sitä ihminen vahingon veräjälle pääsee. Ja olihan onni sekin, että kukkaroni sattui olemaan liivin taskussa.—Hm—rikkautta ja kaunis puoliso—Elsa onkin kauniin tyttö koko maailmassa—»

Likeisillä portailla soitettiin nyt kelloa. Sisältä kuului posetiivin ääni, väkeä tulvasi sinne ja Antti meni myös. Se oli panoraama. Ympäri huonetta oli asetettu kauniita ja kallisarvoisia voittokaluja, jotka muka arvan kautta olivat saatavina. Arpa maksoi markan ja Antti koetti onneaan. Sai kun saikin pienen sokuriastian, jommoisen Elsa oli kotipitäjän kauppiaalta ostanut kolmella kymmenellä pennillä. Taas tuli vahinko,—mutta jotakin se lystikin maksaa, ja saihan täällä samalla hintaa katsella huonoja kuvia himmeitten suurennuslasien lävitse. Antti lähenei silmillään yhtä lasia ja koki saada selville, mitä se kuva oikeastaan merkitsisi, jonka hän siinä näki edessään.

—Täälläkö sinä junkkari oletkin, kuului samassa tuttu ääni hänen korvissaan ja Matin käsi ravisteli häntä olkapäästä.—Käy mukaan, minulla on täällä muutamia hyviä tovereita.

Antti seurasi Mattia. Kävellessään kadulla sattui hän vilkaisemaan uutta nuttuansa, ja—pettivätkö silmänsä, vai oliko kaikki noiduttu— uusi, harmaa nuttu oli muuttunut aivan kirjavaksi. Sade oli sen kostuttanut, juutalaisen maali oli liuvennut ja hänen päällään oli nyt vanha, kulunut, maalilla tahrailtu takki.

—Matti, sanoi hän seisautuen, katsos veli kulta vähän tätä uutta takkiani!

—Hm—»kauniit on paikat, sanoi Lintu-Jussi».

—Mitä sinä tästä arvelet?

—Arvelen, että juutalainen sinut petti.

—Samaapa melkein minäkin epäilen. Mutta kuules, Matti, tämä on vähän häpeällistä.

—Kyllähän se niin on, on kai.

—Antaisinko hänelle selkään, vai veisinkö hänet oikeuteen?

—Niin, sitä asiaa sietää harkita.

Antti olisi kernaammin heti lähtenyt juutalaiselle kovaa näyttämään, mutta Matti otti häntä käsivarresta ja vei hänet mukanaan—kapakkaan.

* * * * *

Oli seuraava aamu. Antti heräsi, hieroi silmiään, katseli ympärilleen, hieroi taaskin silmiään, mutta näky ei muuttunut. Missä oli hän? Pelkällä lattialla oli hän maannut ja ympärillään, niinikään lattialla, makasi koko joukko miehiä. Huone oli kolkko ja alaston. Ikkunat olivat korkealla permannosta ja—rautahäkit edessä.

—Jumalan tähden, olenko vankihuoneessa! Maailma musteni Antin silmissä, hän kavahti ylös ja hoiperteli ovelle. Se oli lukittu. Mutta kuka on tuo mies, joka suullaan makaa kynnyksen edessä?

—Matti, sinäkö se olet? Matti, nouse ylös ja katso, mihin olemme joutuneet—Matti—Matti—etkö jo herää—

Hän tarttui Matin käteen—oi suuri Luoja—se oli kylmä! Antti nosti hänen päätään, lattialla oli verta,—veri oli myös hyytynyt ruumiin huulille ja sieramiin.—Matti oli kuollut,—kuollut,—ja missä tilassa!

Tuskan hiki nousi hänen otsalleen, sydäntä kovin ahdisteli, hän puristi käsillään päätään.—»Oi taivaan Isä, mitä tietä jouduin tähän helvetin esihuoneeseen», huokasi hän. Mieleen juotui nyt kapakka. Siellä oli juotu, riideltä, tapeltu. Sitten puhuttiin varkaudesta, huudettiin poliisia, vihellettiin ja—enempää ei hän muistanut—

—Miehet, miehet, nouskaa ylös! Täällä kuolema on käynyt tänä yönä!

Toinen pää toisensa perästä kohosi lattiasta ja tylsät silmät kääntyivät kaikki Anttiin, joka istui tuvan ainoalla rahilla. Tämä osoitti Mattia. Miehet haukottelivat ja ojentelivat kankeita jäseniään. Sitten vähitellen virkistyivät, nousivat ylös, tarkastelivat likemmin ruumista ja päättivät hengen jo auttamattomasti lähteneeksi.

Antti oli vaipunut synkkiin ajatuksiin. Jumalan vanhurskas käsi oli lopettanut jumalattoman menon. Matti oli irstaisesta markkinaelämästä äkkiarvaamatta kutsuttu taivaallisen tuomarin eteen. Hänellä, Antilla, vielä oli armon aikaa, hän vielä voi kääntyä kadotuksen tieltä, jolla ensimmäisen askeleensa jo oli ottanut. Varoittavana, kauhistavana esimerkkinä lepäsi Matti tuossa hänen edessään. Antin silmät aukenivat ja hän päätti kääntyä siltä tieltä, joka viheliäisyyteen ja kadotukseen vie.

—Ja Elsa,—tuo ihana, puhdas tyttö,—hän varmaankin hylkää langenneen nuorukaisen—

Tuo ajatus kipeästi poltti Antin sydäntä ja kun hän, juoppouden lakkoon langetettuna, pääsi vapauteen, ei rohjennut hän mennä sinne, mihin hänen halunsa ja toivonsa paloivat, vaan astui raskailla, epävakaisilla askeleilla kohden kolkkoa kotoansa.

* * * * *

Kymmenen vuotta oli kulunut. Järven rannalla oli talo, tosin pieni, mutta hauska ja siisti. Pellolla aaltoili ruis, kauniina ja lähes tuleentuneena. Ikkunat välkkyivät ilta-auringon valossa. Nuori, ihana vaimo seisoi etehisen ovella, varjosi kädellä silmiään ja tähysteli polkua, joka niityltä toi pellon aivotartta pitkin talolle. Tuvasta juoksi kolme pienokaista hänen luokseen, ja nuorin, kaksivuotias Antti, tarttui syleillen hänen hameesensa.

—Äiti, saammeko juosta isää vastaan?—kysyi vanhin, sievä, seitsenvuotias Anna.

—Menkää, lapseni, tuolla hän jo tuleekin.—

Ja siellä tosiaankin tuli vanha tuttavamme, Antti, viikate olalla. Hän astui rivakkaasti ja kasvojaan kaunisti lempeä iloinen hymy, sillä hän jo oli huomannut armaan vaimonsa ja rakkaat pienokaisensa. Vanhemmat lapset riemuten juoksivat isää vastaan ja pikku kaksivuotias koki tallustella jälessä. Vaan eipä hän pitkältä ennättänyt, ennenkuin isä jo tuli Annan ja Villen seurassa hänen vastaansa.

Pikkuinen kurotti käsiään ja rukoili: »Isä ota 'yliin!» Ja isä laski heti viikatteen aidalle ja nosti lemmittynsä käsivarrelleen.

Näin he lähestyivät Elsaa, joka hymysuin ja lempeillä silmäyksillä tervehti miestänsä.

—Tule, Antti, illallista syömään, ennenkuin puuro jäähtyy—sanoi hän.

—Tulen, ja sua kiitän Elsani—vastasi Antti, syleillen vapaalla käsivarrella vaimoan—kiitän tästä ja kiitän siitäkkin illasta, jolloin juuri nyt kymmenen vuotta sitten ainoan kerran neuvosi ylenkatsoin.—

—Unhota se jo!—

—Ei niin, mun armas vaimoni, vaan muistelkaamme sitä ilolla, sillä se kuitenkin perusti onnemme. Kun ensimmäinen askeleeni pahalla tiellä heti kohtasi kovan rangaistuksen, se minut, niinkuin toivon, ainaiseksi siltä karkoitti. Eikö siis syytä sitä ilolla muistella?—

—On niinkin, Anttiseni. Ja menemmekö huomenna niinkuin ennenkin yhdessä markkinoille myymään voitamme ja muita tavaroitamme?—

—Sen teemme, Elsa, ja ostamme sieltä samalla pikku Annalle ensimmäisen lukukirjan.

Pikku Anna hypähti ilosta. Äiti toi puurovadin pöydälle, Antti luki ruokaluvun ja tyytyväinen perhe istui illallispöytään.

[1877. "Päijänne" 1878, n:ot 34, 35. Novelleja ja kertomuksia I, 1878. Novelleja I, 1892.]

Useassa kohden Päijänteen rannoilla kasvaa suoria, ikivanhoja honkia. Ne seisovat juhllallisina ja komeina; juuret ovat kiinnitetyt maan tomuun, mutta latvat osoittavat ylös taivaan siintävään korkeuteen,— mykkinäkin ihmiselle muistuttaen maallisen vaelluksen ylhäistä päämäärää. Vaan kun vieno tuulen humina metsän hiljaisuuden tauottaa, silloin salainen humina kuuluu petäjiköstä, silloin mykät ovat puhevoiman saavuttaneet. Kuunnelkaamme! He kertovat tapahtumia, joita vuosisadan kuluessa joko itse ovat nähneet, tai Päijänteen aallot rannalla heille kuiskaelivat.

Oli kolkko, syksyinen päivä. Myrsky pauhasi ja aallot kuohuivat korkeina, vaahtopäisinä Päijänteen helmassa. Taivaalla ajoivat sysi mustat pilvet kiivaalla nopeudella toisiaan, niiden näkö oli uhkaava, peloittava.

Ristiselällä kamppaili pienoinen venhe vihaisten aaltojen ajelemana, ja venheessä istui nainen, kalman vaaleana, puristaen vakaista lasta rintaansa vasten. Valtavasti sykki äidin sydän ja hänen silmänsä tuijottivat tuskallisina kohden synkkää taivasta. Mies, joka istui etupäässä, koki ainoalla airolla, mikä hänellä vielä oli jälellä, ohjata venheen kulkua, vaikka selvään näki sen turhaa olevan. Vakaana istui hän siinä, yhteen puristetuilla huulilla ja rypistetyllä otsalla, viimeisillä voimillaan taistellen Ristiselän kuohuvan kidan kanssa. Kauhistuksella oivalsi hän takanapäin hirmuisen aallon vyöriävän heidän jälessään. Se saavutti venheen,—löi sisään ja kasteli vanhemmat. Tuli toinen—kävi samoin. Tuli kolmas, entisiä valtavampi, saavutti venheen ja—löi sen pirstaksi luotoon.

Ainoa huuto kuului, ja syvyyteen vajosi mies, lapsen isä. Mutta sama aalto, joka isän hautaan painoi, kantoi äidin lapsineen turvaan, saaren ruohoiseen rantaan. Äiti kun tointui, heittäytyi surkealla valituksella lapsensa yli, kostutti kyöneleillään hentoisen kalveja kasvoja ja suuteli hänen kylmiä huuliaan ja umpeen vaipuneita silmiään.

—Oi taivaan suuri Luoja, huokasi hän ahdistetulla sydämmellä, elä salli mun lapseni kuolemaan nukkua, ennenkuin kasteen liiton olet hänen kanssaan tehnyt! Kuule huutoni, o Isä laupias!

Ja taivaan ovi aukeni,—äidin rukous oli löytänyt tien Kaikkivaltiaan istuimen eteen. Syvä huokaus nousi lapsen rinnasta ja hänen suloiset silmänsä hymyilivät kiitolliselle äidille.

* * * * *

Hetket kuluivat, päivät päättyivät. Kaksikymmentä oli jo vuotta vierinyt ajan hautaan, kun taas sama äiti ja sama poika kulkivat Päijänteen vesiä. Nyt oli ihana, kesäinen ilta. Taivas kaarsi selkeänä ja puhtaana ylähällä, ei pieninkään pilven hattara himmentänyt sen sinervää loistoa. Auringon kirkas valo valui hempeänä alas länteyksen taivaan rannalta ja kullan hohtavina kimaltelivat säteet veden tyynessä kalvossa.

Hiljaisuutta häiritsi ainoastaan tuo iloinen hääjoukko, joka soitolla ja riemulla kulki Ristiselän poikki. Etummaisena sousti morsiusparin koivuilla ja kukkasepeleillä kaunistettu pursi ja heti jälessä tulivat muut seuraan kuuluvat venheet vilkkaassa kilpailussa. Iloiset leikkipuheet ja soiton säveleet kaikuiivat loitolle ympäri.

Mutta hiljaisena autuaassa onnellisuudessaan istui morsiuspari ensimmäisen venheen keskellä. Sulhanen, kahdenkymmenen vuotias, rehevä nuorukainen, katseli säihkyvin silmin rinnallaan istuvata morsiantaan. Kuinka viehättävän suloinen olikaan komeassa juhlapuvussaan tuo puhdas, lemmitty neitonen, jonka hän nyt oli omakseen saanut!

—Mun armaani, kuiskasi nuorukainen, hellästi puristaen morsiamensa kättä, ole tervetullut sinä, mun sydämmeni rakastettu, uuteen kotiisi! Suokoon sulle taivas sen onnen ja siunauksen, jota rakkauteni toivoo!

Kainosti loi morsian loistavat silmänsä alas, huulensa hymyilivät ja ujouden puna kajasti hänen hengeillä poskillaan.

Morsiusparia vastapäätä istui sulhasen äiti, sama äiti, joka kaksikymmentä vuotta sitten oli aallon ajamana lapsineen pelastunut rantaan. Tuossa edessään oli nyt hänen poikansa, onnellisena ja pulskana nuoruuden terveydessään. Äiti painoi kätensä ristiin, ja kiitollinen huokaus nousi hänen rinnastaan ylös taivasta kohden, mutta silmiään ei hän voinut kääntää jalosta morsiusparista. Ja vaikka näyttikin poikansa nuoren puolison rinnalla hetkeksi unhottaneen vanhan äitinsä, ei kateus kuitenkaan sijaa löytänyt äidin rakkautta sykkivässä sydämmessä.

* * * * *

Taaskin oli muutamia vuosia mennyt, ja sama venhe nähtiin jälleen kiitävän Päijänteellä. Mutta soitot ja huilut eivät nyt mukana olleet, eikä riemuhuudot ympäristölle kajahtaneet. Vakaina, juhllallisessa hiljaisuudessa jatkoivat soutajat taukoamatta yksitoikkoista työtään, vakaana ohjasi perämieskin

venheen kulkua. Musta ruumis-arkku oli keskellä venettä ja vanha, ijäkäs vaimo istui arkun rinnalla. Vaimon sydän oli särjetty, kasvonsa murheen murtamat ja väsyneenä nojasi hän päätään ruumis-arkkuun. Kyyneleet valuivat tulvana alas hänen ryppyisiä poskiaa pitkin, mutta somina heiluivat hopeanharmaat hiukset arkun mustalla kannella. Siinä lepäsi hän, jota myrsky-iltana oli povelleen sulkenut, jota sittemmin oli sulhona ihaellut, siinä lepäsi elämänsä ilo ja toivo, siinä vanhojen päiviensä turva.

—Oi Jumalani, huokasi surun kalvaama äidin sydän, miksi katkaisit hänen elämänsä langan liian varhain, miksi tempasit minulta poikani miehuutensa parhaimmassa voimassa? Oi taivaan Isä, miksi loit Sä ihmisen niin kurjaksi ja mitättömäksi, miksi eksyit hänet tänne, maallisen elämän turhuuteen ja katoovaisuuteen? Sä rakkauden Jumala, miksi olet niin kova ja armahtamaton!

Nureksivalla epätoivolla silmäili vaimo syksyn harmaata taivasta. Kyynel, joka vieri hänen poskelleen, putosi alas ja tapasi hennon lapsen kasvoja, ja lapsi, joka makeata unta oli nukkunut vaimon sylissä, heräsi sen kyynelen koskennasta.

Tällä surullisella retkellä oli kaksi tarkoitusta. Samalla kun isä saatettiin viimeiseen lepokammioonsa maan poveen, vietiin hänen viikkokauden vanhaa lastaan kasteen liittoon tekemään Herran kanssa.

Vanhus ei huomannut lapsen heräämistä, ennenkuin pienoinen käsi irtautui kapalon siteistä ja kohosi ylös, ikäänkuin taivaasen osoittaen. Silloin vaimo säpsähti ja katsoi vakaasti lapseen. Nurkuva epätoivo katosi vähitellen hänen sielustaan ja suloinen rauha tuli sijaan.

—Sinäkö sydänpäpyseni, saneli hän hiljaa lapselle, sinäkö vanhalle muistutat ihmiselämän korkeata päämäärää? Taivaasen osoitat,—niin siellä,—siellä taistelu on loppunut ja henki katoovaisuuden kahleista vapaa, sinne on isäsi päässyt edellämme, sinne pyrimme mekin hänen jälessään, maailman rantaa polkiessamme. Oi minua! Herran eteen aijon sinua viedä, aijon rukoilla häntä ottamaan sinuakin taivaan perilliseksi, ja kuitenkin, kurja, nureksin siitä, että armonsa jo isällesi osoitti ja valtakuntansa autuuden hänelle lahjoitti. Kiittämätön vaivanen mikä olinkin!

Ja korottaen silmänsä ylös taivasta kohden lausui hän kovemmalla äänellä:

—Ylistetty olkoon Herran nimi nyt ja ijankaikkisesti, amen! Kiitetty olkoon Herra joka päivä. Jumala panee kuorman meidän päällemme, mutta hän myös auttaa meitä, Sela. Meillä on Jumala, Jumala, joka meitä auttaa ja Herra, Herra, joka meitä kuolemasta vapauttaa. Halleluja!

[1877. "Päijänne" 1878, n:o 37. Novelleja ja kertomuksia I. Novelleja I. "Uusi Kuvalehti" 1891.]

PÄIVÄ KOITTA.

I.

Rauhalan ja Ristolán torppien maat olivat vieretysten. Rauhala oli vähäisellä mäen törmällä likellä lahtea, jota outo olisi helposti voinut luulla lammeksi, sillä salmi, joka vei Kallaveden väljille vesille, peittyi tykkänään lehtipuitten suojaan. Saman lahden pohjukasta näkyi Ristolán torppa. Tyven ja ihana oli tämä lahdelma. Koivut, jotka suorina ja tuuheina kasvoivat rannoilla, kuvastuivat sen välkkyvässä vedessä; olipa aivan kuin samasta juuresta aina kaksi koivua olisi lähtenyt, toinen ylös, taivaan siintävää korkeutta kohden, ja toinen alas, järven syvyyteen pyrkien, missä toinen taivas kilvoitteli loistavassa kauneudessa korkeuden taivaan kanssa. Maa oli alankoa; ainoastaan Rauhalaa vastaisella rannalla kohosi jyrkkä, yksinäinen kallio, jonka kaljua kylkeä lahden kirkas vesi väsymättä suuteli. Kun mainitusta salmesta, joka oli pitkä ja kapea, soudettiin ulos Kallavedelle, nähtiin vasemmalla kädellä, noin kivenheitto matkaa salmen suusta, Koiviston uhkea talo, jonka alueesen sekä Rauhalan että Ristolán torpat kuuluivat. Laveat viljavainiot ympäröivät tätä taloa, joka muuten rakennuksiensakin puolesta todisti asujainten toimesta ja varallisuudesta.

Eräänä helteisenä kesäpäivänä oleskeli kaksi lasta, poika ja tyttö, Koiviston aaltoilevan ruispellon pientarella. Poika, joka näytti olevan vähän vanhempi toveriaan, loikuili selällään nurmikolla ja varjosi

käsivarsillaan silmiään taivaan huikaisevalta valolta. Tyttö istui hänestä vähän matkan päässä ja sitoi uskoa kiehkurata ruiskukista, joita hän kosolta oli kerännyt helmaansa. Hetken olivat he näin äänettöminä olleet, kun seuraava kiista syntyi heidän välillään:

—Kuule Niilo!

—Hoi?

—Sinä olet laiskin poika tässä maailmassa.

—Niinkö luulet, Katri?

—Siitä olen varma.

—Vai niin, vai olet varma! Päättät sen kaiketi siitä, kun näin mukavasti tässä oikoilen, enkä edes keräile sinulle kukkia tuohon kiehkuraasi?

—Ei sinun sitä tarvitsekaan tehdä, johan minulla on tarpeeksi asti kukkia.

—Millä nyt sitten näyttäisin sinulle virkeyttäni?—Niilo kavahti istumaan tätä kysyessään ja katsoi tutkistellen tyttöön, joka juuri oli saamaisillaan kiehkuransa valmiiksi.

—Minkätähden sinä aina oleskelet noin unisena ja hiljaisena, silloin kuin sinulla olisi valta oikein keikkua ja hyppiä, niinkuin muutkin lapset tekevät?

—Hm—etkö sinä sitä ymmärrä? Tietysti sentähden, kun minua paremmin haluttaa olla niinkuin olen.

Katrin kiehkura oli nyt valmis. Hän katseli sitä ihastuksella ja näytti jo unhottaneen koko kiistan. Sitten painoi hän sen kultakutriseen päähänsä.

—Katso, Niilo, kuinka se on kaunis! lausui hän ilosta loistavin silmin.

—Kyllä—Niilon silmät luiskahtivat kiehkurasta alas Katrin sinisiin silmiin ja hohtaviin poskiin,—kyllä on hyvin kaunis, virkkoi hän harvaan ja painavasti, mutta epäiltävää on, tarkoittiko hän kiehkuraa tai jotakin muuta.

Katri katsoi Niiloon.

—No, joko tottakin jaksoit nousta istumaan? kysyi hän pilkallisella hymyllä.

Niilo punastui ja hyppäsi ylös nurmelta.

—Maltas, sanoi hän, kyllä näytän, onko velttous kangistuttanut jäseniäni.

Ennenkuin Katri aavistikaan hänen aikomustansa, oli Niilo siepannut hänet käsivarrelleen ja juoksi, kantaen tyttöä sylissään, pitkin pellon pientareta; hyppäsi vielä ojan toisellekin puolen ja sieltä taas takaisin, uudistaen saman tempun tavan takaa, eikä välittänyt lainkaan Katrin kirkumisesta. Turhaan tämä tepasteli ja ponnisteli voimiaan, Niilo vaan nauroi ja puristi häntä rintaansa vasten. Viimein he joutuivat alas rantaan. Täällä Niilo pysähtyi läähättäen ja laski kannettavansa maahan.

—Vieläkö moittit minua laiskaksi? kysyi hän, seisautuen Katrin eteen.

Mutta nyt oli Katri närkästynyt eikä virkkanut sanaakaan; peitti vaan kasvojaan käsiinsä ja itkeä tihutti. Niilo jo tuli levottomaksi. Hän alkoi tyttöä lepytellä, laskeutui alas hänen jalkainsa juureen ja koki väkisen irroittaa hänen pieniä käsiään, jotka säälimättä puristivat noita armaita sinisilmä.

—Katri kulta, puhui hän, miksi sinä noin vähästä suutut? Elä itke, en minä enää koskaan semmoista tee. Tule leikkimään tuonne rantaan, minä opetan sinua voileipiä viskaamaan.

Katri tirkisteli sormiensa välistä Niiloon, tutkiakseen, oliko tämä täyttä totta, taikka oliko se ainoastaan viekas juoni, jolla Niilo tahtoi häntä houkutella itkusta lakkaamaan. Mutta Niilo tapasi hänen silmäyksensä ja ihastui, otti tyttöä kädestä ja vei häntä lähemmäksi rantaa.

Siellä hän etsi sopivia kiviä, joista antoi parhaimmat Katrille ja jätti itselleen huonoimmat. Kyyneleet tytön silmissä olivat jo kuivuneet.

—Katsos nyt, Katri!

Niilo viskasi kiven niin taitavalla kädellä järvelle, että se kuudesti kosketti veden pintaa ja vasta seitsemännellä kerralla vajosi syvyyteen.

—Hei, Niilo, sinäpä vasta olet oikein aika mies! huusi Katri ihastuen.

—Pyh! onko tuo nyt sitten mikään konsti? kuului äkkiä ääni heidän takanaan. Niilon ikäinen poika oli tullut rantaan ja heidän huomaamattansa katsellut Niilon mestaritemppua.

—Ei se sinulta, Yrjö, ainakaan synny, lausui Katri.

—No, sepä kumma, ett'ei se minulta syntyisi!

Uhkamielisellä rohkeudella etsi Yrjö mieleistään kiveä ja kun oli semmoisen saanut, sylkäsi hän siihen kolmasti, heilutti sitä monta kertaa kädellään ja sinkahutti niin viimein ulos järvelle. Kivi lensi kauvas, putosi viimein alas ja—ploks!—vajosi heti syvyyteen.

Katri nauroi.

—Ethän saanut ainoatakaan voileipää, ilkkui hän.

Tuo Yrjöä kovin harmitti.

—Kunpa olisi minulla pallo mukanani, niin näyttäisin, että voisin sen heittää korkeammalle ilmaan, kuin kumpikaan teistä, sanoi hän.

—Saat heittää minun palloani, lausui Katri ja otti taskustaan samalla kauniin pallon, jonka antoi Yrjölle.

Tämä keräsi viimeisetkin voimansa ja heitti sen ylös ilmaan. Korkealle pallo todella kohosikin, mutta takaisin tullessaan meni se syrjään ja— voi onnettomuutta—putosi suoraan järveen. Katri hyrähti itkuun ja Yrjö koki häntä lohduttaa, lupasi pyytää isältään rahaa ja ostaa hänelle paljoa kauniimman pallon sijaan. Mutta Niilo oli heti juossut veteen ja sukelsi järven pohjaan, juuri sille kohdalle, mihin pallo oli pudonnut. Silmiään rävähtämättä, tuskin hengittäenkään katseli Katri tyynettä veden pintaa, kunnes Niilon pää taas tuli esiin ja hän, pudistellen keltaisia hiuksiaan ja näyttäen palloa kädessään, ui rotevasti rantaan. Riemusta huutaen juoksi Katri häntä vastaan ja otti herttaisella kiitollisuudella pallonsa Niilolta.

Lapset, jotka näin leikkivät, olivat kaikki likeisistä kylistä. Yrjö oli rikkaan Koiviston ainoa poika; Niilon äiti, joka kymmenen vuotta oli jo miehestään leskenä ollut, omisti Ristolan mökin ja Katrin vanhemmilla taas oli Rauhala hallussaan. Niilo ja Yrjö olivat noin kaksitoista vuotisia, terveitä, punaposkisia poikia. Pienempinä, kun eivät vielä työhön kyenneet, olivat he päivät päättään olleet yksissä, ja silloin oli pikku, sinisilmä Katri aina kolmantena joukossa. Talvella he luistelivat, olivat lumisilla, tai istuivat Koiviston tuvassa ja kokivat kilvassa saada katekismoa päähänsä. Siinä toimessa oli Niilo aina etevin, niinkuin hän muutoinkin oli tovereitaan kehittyneempi. Mutta kesälläpä kirjat makasivat pölyssä hyllyllä ja lapset aamusta iltaan leikkiä löivät ulkona kedolla tai järven hiekkaisella rannalla. Oi ilon ja viattomuuden päiviä! Ne olivat sittemmin Katrin rakkaimmat ja kalleimmat muistot.

II.

Ajat kuluivat, vuodet vierivät. Katrissa oli tullut ihana, punaposkinen neitonen, ja Niilo ja Yrjö olivat raikkaita, pulskia nuorukaisia. Lapsellinen ystävyys oli Niilon ja Katrin välillä muuttunut rakkaudeksi, ja puoli vuotta oli Katri jo ollut Niilon kihlattu morsian. Mitä Yrjö tästä ajatteli, sitä ei kukaan tiennyt, mutta aina siitä ajasta oli hän muuttunut umpimieliseksi ja hänen muotonsa oli käynyt synkeäksi. Olisiko rikkaan Koiviston ainoa poika rakastanut köyhän mökin tytärtä?

Niilo oli vakaa ja harvapuheinen nuorukainen, joka ei hevillä toiselle ilmoittanut, mitä sydämen pohjalla liikkui. Mutta selkeyttä, syvyyttä ja puhtautta eivät hänen ajatuksensa puuttuneet. Katri taas oli luonnoltaan aivan toisenlainen ja kenties olikin se juuri siitä syystä, kuin hän niin erinomaisesti Niiloa viehätti. Hänen hilpeä, iloinen olentonsa, hänen suloiset, tunteikkaat kasvonsa sekä vilkkaasti liikkuva kielensä, jotka kaikki hetken herättämät tunteet ilmaisivat, ne vaikuttivat elävästi tuohon vakaaseen ja syvämieliseen nuorukaiseen. Kun Niilo kiskoi päreitä tai veisti jotakin tarviskalua ja Katri liverrellen istui hänen rinnalleen, laski molemmat kätensä hänen olkapäälleen ja kertoi tuhansia hupaisia juttuja, ei Niilo useinkaan monta sanaa virkkanut eikä liioin työtään keskeyttänyt; ja kun Katri silloin nykäsi häntä tukasta, saadakseen »Niiloa oikein valveille», niinkuin sanoi, niin tämä vaan myhäili ja katsoi lempeästi kiusaajaansa. Usein Niilon vakavuus nyt, niinkuin ennen heidän lapsuudessaankin, Katria harmitti ja silloin väitti hän Niilon olevan Kallaveden jäätä kylmemmän ja tyyneemmän viilipytyjä maitoaitassa. Ei Niilo sitäkään vastaanajanut; mutta kun hänen äitinsä sattui semmoista kuulemaan, koki hän aina poikaansa puolustaa ja sanoi tyyneessä vedessä suurimpain kalain uiskentelevan.

Juhannuspäivänä menivät Ristolan ja Rauhalan perheet samalla veneellä likeiseen Kuopion kaupunkiin kirkkoon. Kirkonmäellä täytyi heidän hetkeksi pysähtyä odottamaan, sillä ovet olivat vielä suljetut. Siellä seisojien joukossa oli paljon kansaa pienemmissä ja suuremmissa parvissa, mitkä hiljaa keskustellen, mitkä toisia katsellen. Kaikki olivat savolaisten tavan mukaan puetut tummansiniisiin vaatteihin; naisilla oli toisessa kädessä virsikirja, toisessa niistinliina, ellei tämä tasaisissa käännteissä ollut virsikirjan ympärille käärittynä.

Niilo seisojien joukossa portaita ja nojautui kirkon kiviseiniin.

—Elä siihen vielä nukuttele, ilkkui Katri, odota toki siksi, kun kirkon penkkiin pääset.

—Katso vaan, ett'et itse torku saarnan ajalla, pikku sääski, vastasi Niilo.

Katri jäi seisomaan silmät levällään, niin kummaa hänestä oli, kun Niilo kerrankin vastasi hänen ivapuheesensa.

—Hei, Niilo, sanoi hän viimein, johan nyt kummia kuullaan, kun sinunkin suustasi noin monta sanaa yhtä aikaa lähtee.

Nauraen keikahutti hän samalla kantapäällään ympäri, mutta joutui hämilleen, kun huomasi Yrjön seisovan takanaan ja hymyillen häntä katselevan. Katri vetäytyi syrjään ja Yrjö lähestyi Niiloa, jota hän kättelemällä tervehti. Mitä he keskenään puhelivat, sitä ei Katri tiennyt; mutta joka kerran, kun hän yritti nostaa silmiään maasta, tapasi hän Yrjön tuliset katseet, ja vaikka Katri aina kiireesti loi silmänsä toisaalle, tunsikin hän kumminkin tuskallisella ahdistuksella, kuinka ne yhä olivat häneen kiinnitetyt. Hän ymmärsi ja oli sen jo monasti ennenkin aavistanut, että Yrjö häntä rakasti, mutta miksi teki se hänet levottomaksi, miksi tuntui, ikäänkuin kamala aavistus olisi herännyt hänen sydämessään?

Vihdoin viimein aukaistiin kirkon ovet ja kansaa tulvasi sisään. Kun Katri äitinsä rinnalla nousi kirkon portaita ylös, pudotettiin äkkiä pikkuinen muistikukkanen virsikirjalle, jota hän kantoi kädessään. Katri katsahti ylös ja huomasi Yrjön rientävän ohitse. Hän punastui, pudotti kukan portaalle ja astui jalallaan sen päälle. Samassa katsahti Yrjökin taaksensa ja outo leimaus välähti hänen silmissään, mutta sitä ei Katri nähnyt.

Paluumatkalla sousti Katri isänsä kanssa etuhangassa; Niilo piti perää ja emännät istuivat joutilaina, hiljaa puhellen keskenään. Puheenaineena oli heillä ensin papin saarna, sitten tuttavat, joita olivat nähneet kirkkomatkalla, ja viimein poikkiesi keskustelu heidän jokapäiväisten toimintojensa alalle. Rauhalan emännällä oli kangas kuteilla; kaksi hame-vaatetta oli jo kudottuna ja nyt olisi hän tahtonut rannuttaa vähän toiseen malliin. Siitä he kauvan neuvottelivat Ristolan emännän kanssa, kunnes viimein tulivat asiasta selville. Mutta puhe vähitellen taukosi; joutilaana oleminen, johon kumpikin olivat tottumattomat, alkoi tuntua työläältä—ja silmäluometkin kävivät niin kummallisen raskaiksi.

—Merkkillistä, kuinka minua painaa, sanoi Rauhalan emäntä haukotellen.

—Niinpä minuakin, vastasi Ristolan emäntä, sormellaan hieroen kankeita silmiään,—eikö vaan liene ukkonen ilmassa, koska niin rasittaa.

Ja hänkin haukotteli pitkään.

Veneet, joita suuri parvi oli yhtä aikaa lähtenyt rannasta, erosivat vähitellen toisistaan Kallaveden suurella selällä ja menivät kukin omalle haaralleen. Ilma oli tyyni, päivä kuuma ja vedenpinta huikaisevan kirkas. Kaikki vaan liittyi väsymystä lisäämään, yksin airojenkin yksitoikkoinen kolke ja veneen tasainen nytkähteleminen. Emännät vetivät huivinsa alas silmille, nojasivat poskea käteen ja kyynäspäätä polveen, ja ennen pitkää ilmoittivat syvät pään keikaukset heidän turhaan taistelleen uniukon kanssa.

Katrikin oli tavallista hiljaisempi. Huivi oli pudonnut hänen päästään ja auringon säteet löivät leikkiä hänen kultakutrisilla hiuksillaan. Mutta vaikka kasvoissa ilmaantuikin outo hajamielisyys, näkyi kumminkin selvään, ettei uni hänen silmiään painanut. Niilo katsoi häneen pitkään, ihmetellen, olipa juuri kuin joku kysymys olisi hänen huulillaan pyörinyt; mutta jos niin olikin, eivät sitä kumminkaan sanat ilmituoneet. Näin hiljaisina siis matkaa jatkettiin aina kotoiseen rantaan saakka.

III.

Ei monta viikkoa kulunut tästä Juhannuspäivästä, ennenkuin Niilon äiti kääntyi kuumetautiin ja, ainoastaan muutamia vuorokausia sairastettuaan, jätti maallisen elämän. Niilo oli lämpimän

sydämmensä koko hellyydellä rakastanut äitiään ja kunnioittanut hänen vakaata ja hurskasta mielialaansa. Monta kovaa oli hän tässä elämässä saanut kokea, monta huolta ja murhetta kestää, monta tuimaa kamppausta taistella,—nyt hän oli kaikki voittanut ja ijäisen rauhan saanut. Mutta Niilo jäi yksin maailmaan,—ei toki aivan yksin, sillä tuolta toivon satamasta näkyi viehkeä, iloinen olento, jonka silmäin suihke valaisi tulevaisuuden, niinkuin kirkas tähti syysyön synkän taivaan. Ja vaikka Niilo oli käynyt entistä vieläkin vakavammaksi, vaikka suru hänen sydäntään ahdisti, ei murhe häntä kuitenkaan masentanut, teki vaan mielen pehmeäksi. Mitä ihanaa, ylevää ja hyvää maailmassa oli, sitä oli hän jo ennenkin rakastanut; mutta tästälähtein ne häneen yhä syvemmin vaikuttivat. Ruohot, kukkaset, kummut, kunnahat, jylhät vuoret ja hymyilevät laaksot, kaikki ne hänelle puhuivat kieltä, joka, samalla kuin se oli outoa ja salaperäistä, valtavasti viehätti hänen mieltänsä ja herätti hänessä aavistuksen siitä voimasta, joka kaikessa kätkeytyneenä vaikuttaa, johon verraten ihmisnero käy mitättömäksi kuin maassa mateleva mato.

Eräänä päivänä oli Niilo aamusta varhain uutterasti häilynyt kirveineen metsässä, kaskan hakkuussa. Työ oli rivakkaasti edistynyt hänen käsissään. Iltapuoleen hän hetkeksi jätti kirveensä puun juureen ja istautui mättäälle levähtämään. Auringon säteet lämpimästi hyväilivät hänen poskiaan, linnut oksilla virsiään virittelivät ja metsän kukkaiset levittivät ympäristöön suloista tuoksuaan. Niilo kuunteli puitten hiljaista suhinaa ja tuulen hengähdystä lehdikossa. Hänestä tuntui ikäänkuin olisi hän käyskennellyt kaukaisilla mailla, vallan oudossa tienoossa, kunnes hän viimein saapui korkealle vuorelle, jonka alla, eteläänpäin, uhkea kivilinna näkyi. Kuusi kultaista ikkunata välkkyi linnan jokaisella seinällä ja ympärillä kukoisti metsä upeassa rikkaudessa. Niilo astui linnaa kohden. Portti oli auki ja hän meni sisään. Kuinka ihmeellisen ihanata täällä olikaan! Seinät loistivat kullalta ja suojissa oli katetuita pöytiä, joissa oli kultaisia astioita täynnä simaa, mansikoita, mesimarjoja, pähkinöitä ja kaikenlaisia hedelmiä. »Varmaankin olen nyt Metsolan kartanossa», arveli Niilo, ja kulki uteliaana suojasta suojaan. Viimein hän saapui suureen saliin, jossa Mielikki, Tapion ihana puoliso,kehräsi kultaista lankaa, ja lapset leikkiä löivät ilosammaleisella lattialla. Mielikki oli juhlapuvussaan. Hänen kaulansa oli koristettu kauniilla helmillä, käsivartensa kultaisilla rannerenkailla, sormensa kultasormuksilla ja hivuksensa palmikoitu kultaisilla suortuvilla. Jaloissa oli hänellä siniset sukat ja kengät, kiinnitetyt punaisilla pauloilla.

Tämä lienee ollut linnan juhlasali, sillä sen vertaista komeudessa ei toista ollut. Siellä ihanimmat kukkaset kukoistivat, siellä tuhannet linnut visertelivät, ja kaikki, sekä kukkaset että linnut, puhuivat kieltä, jota Niilokin hyvin ymmärsi. Monta vanhaa tuttavata näki hän tässä loistavassa parvessa. Eikö tuo hohtava ruusu ollut juuri sama, joka kukoisti Katrin ikkunalla ja tuo vaalea vanamo, eikö ollut se hänen vanha ystävänsä kotoisesta metsästä? Tuon surumielisen orvon- kukan, samoin kuin sen rinnalla kukoistavan lemmikin oli hän varmaan myöskin ennen nähnyt. Linnuista tunsu hän leivon, pääskyn, peipposen ynnä monta muuta.

—Mistä olet, nuorukainen? kysyi häneltä Mielikki.

—Suomesta olen, vastasi Niilo.

Kukkasten ja lintujen välillä nousi vilkas keskustelu.

—Suomesta, hän on Suomesta, pakisivat he toisilleen ja ruusunen vienolla äänellä jatkoi:

—Maassasi olen ollut, nuorukainen. Siellä keväisen auringon suutelo mun eloon herätti, siellä taivaan kaste mua illoin tervehteli ja kesäinen, lämmin sade voimiani virkistyi. Muistanpa, kun kerran heiluin Suomen immen kultaisissa kiharoissa; ja vaikka kauneuden ruhtinattareksi mua sanotaan, himmeni kuitenkin kauneuteni hänen suloutensa rinnalla. Otsallaan asui liljan puhtaus, silmistään loisti muistikukan hempeys ja poskiensa hohde oli ihana kuin iltarusko taivaalla. Hänen purppurahuuliltaan vaan yleviä ajatuksia sanojen muodossa valui ulos maailmaan. Näinpä nuorukaisen, jonka kirkkaat silmäykset imepäni seurasivat. »Oi ihana neiti», saneli nuorukainen, »sinä olet mun sydämmeni valloittanut: sano, miten voisit sun rakkautesi voittaa?» Ja neiti vastasi: »todistakoon elämäsi, että kalliimpana minua, kalliimpana kaikkea, pidät synnyinmaasi ja taivaan: palvele uskollisesti totuutta ja isäisi maata, ja mun rakkauteni hellä on ijäti oleva sun omasi.» Sähköyvin silmin lupasi nuorukainen tämän ehdon täyttää ja lemмен taivas kuvautui impeni ihanassa muodossa.

Näin puhui ruusunen; mutta hänen vaiettuaan korotti peipponen äänensä ja viserteli:

»Kallis on mulle tuhatjärvinen Suomi, jossa synnyin, kasvoin. Siellä aamuauringon herätessä virsiäni virittelin, siellä tyyneenä kesäiltana ystäväni löysin. Istuin kerran tuuhean koivun oksalla ja sen koivun juurella lepäsi jäntevä nuorukainen. Hän silmäili edessään aukenevaa kivistä ja kaitaista tienpolkua. Huomasin silloin ilkeän noidan, joka pukeutui ihanan naisen haamuun ja, kantaen kädessään kultaista pikaria, täynnä heloittavaa nestettä, lähestyi hän hymyhuulin viatonta nuorukaista. »Kaunis nuorukainen», puhui hän viettelevällä äänellä, »tule mun seuraani! Yltäkyllältä tarjoan sulle iloa ja elämän nautintoa. Kostuta huuliasi tällä virvoittavalla nesteellä ja veri sukkelammin virtaa sun

suonissasi, suloiset tunteet täyttävät sydämmesi ja sinä saavutat verrattoman autuuden jo täällä maan päällä.» Nuorukainen katseli naista, ihmetteli hänen ihanuuttaan ja kuunteli hänen hurmaavaa puhettaan. Sydämmeni vapisi ja minä varoittelin häntä tuskallisella äänellä, vaan en tiedä, lieneekö hän kieltäni ymmärtänyt. Hetken kuluttua hän kuitenkin käänsi silmänsä jälleen kaitaiseen polkuun ja saneli naiselle: »En joudu seuraasi, ihana nainen, sillä katso, tuolle polulle on minun rientäminen, siellä helmi on etsittävänä, jonka nimi on Suomen onni.» »Elä hulluttele, nuorukainen», puhui nainen, »jätä se toimi muiden huostaan, sillä sitä helmeä et kuitenkaan voi löytää; suotta vaan kuluttaisit ihanan elämäsi tuskissa ja vaivoissa. Tuolla polulla sä kompastut teräviin kiviin, orjantappurat ja ohdakkeet sun jalkasi haavoittavat ja risut piirtävät verisiin naarmuihin sun kauniit kasvosi. Heitä tyhjäät tuumat ja tule mun seuraani! Katso, ruusut ja kukkaset heloittavat sillä tiellä, jolle sua saatan.» Mutta nuorukainen katsoi vakaasti naiseen ja vastasi jyrkällä äänellä: »Luovu minusta, viekas nainen; sillä huomaanpa jo valheen huulillasi asuvan.» Näin sanottuaan, nousi hän ylös ja astui kaitaista polkua kohden. Samassa ilmestyi tälle polulle impi, suloinen kuin metsän vaalea vanamo, nuori ja raitis kuin keväinen kukka. Tämä impi oli Suometar. Hän loi kirkkaat silmänsä nuorukaiseen ja toivon säde välkkyi niissä, kun hän, ojentaen kätensä nuorukaiselle, lausui: »elä epäile jalo nuorukainen, vaan ole uskollinen ja vakaa, niin jalkasi ei horjahda eikä voimasi uuvu!» Ja Suomettaren turvissa astui nuorukainen urheasti katalata polkua. Mutta noita-akka vihan vimmassa viritti joutsensa ja tähtäsi heidän jälkeensä, vaan myrkylliset nuolet eivät enää nuorukaista saavuttaneet. Silloin minä riemuitsin ja sävelsin ilovirren, enkä muistanut sinä yönä levollekaan mennä.»

Kaikki, sekä kukkaset että linnut, yhtyivät nyt peipposen viserrykseen ja lauloivat: »Eläköön ja vaurastukoon ihana Suomi! Sen jalo luonto herättäköön eloon jaloja tunteita ihmisten povissa!»——

Kokonainen kukkais-sade putosi äkkiä Niilon kasvoille. Hän aukasi silmänsä ja kavahti ylös, eikä tiennyt vielä oliko hän nukahtanut taikka oliko hän todellakin ollut Tapiolassa. Mutta kaksi pientä kättä laskettiin takaapäin hänen silmilleen ja tuttu ääni kuiskasi:

—Arvaa, Niilo, ken sun herätti!

—Eihän tuo liene vaikea arvata, lausui Niilo, samalla kun tarttui kiinni noihin käsiin ja veti niiden omistajan rinnalleen istumaan.

—Hiljaa mies, torui Katri, luuletko minulla olevan aikaa täällä joutilaana oleskelemaan.

—Mihinkäs sinulla on kiire?

—Täytyy mennä lehmiä hakemaan. Isä käski vaan sanomaan sinulle, että meidän tänä iltana olisi mentävä nuotalle.

—Sitä olen minäkin vähän arvellut. Tulethan sinä minun venheeseni?

—Ei ole tietoa. Olethan käynyt niin vakaaksi ja totiseksi, että sua vähitellen rupee ihminen pelkäämään.

—Katri!

—Niilo!

—Tuo oli sinulta leikkiä vaan.

—Ei ollutkaan se leikkiä, vaan aivan täyttä totta. Mutta elä viivyttä minua, kun on muutenkin kiire. Hyvästi nyt! Tule hyvässä ajoin!

—Hyvästi Katri! Kyllä tulen!

Katri katosi puiden ja pensaiden taakse ja kohta sen jälkeen kuuli Niilo hänen heleän äänensä kaikuvaan metsässä.

—Ptrui lehmäni, ptrui piikani, ptrui Mansikki, ptrui Mustikki, ptru— ptru—u u—ui! Ptrui kotiin, ptrui syömään, ptrui juomaan, ptru—ptru— u—u—ui.

Lehmän kello kuului loitompaa ja Katri meni siihen suuntaan, vähän väliä kutsumushuudollaan lehmiä houkutellen. Nämä pian tulivatkin häntä vastaan, kellokki edessä, muut jälessä. Mansikki, joka kelloa kantoi kaulassaan, oli Katrin nimikko. Sitä hän ensimmäiseksi silitteli ja taputteli, siitä hän myöskin ensimmäiseksi koivun vihdakkeella kaikki karpäset pakosalle ajoi. Hänen tätä tehdessään, käänsi lehmä hitaasti päätänsä, katsoi suurilla tummilla silmillään vakaasti nuoreen hoitajaansa ja sanoi »möö—öh», joka sen kielellä tarkoitti samaa kuin »suuri kiitos!»

Nuotta oli jo vedetty, raskas työ oli päättynyt ja saalis, suuri joukko kiiltäviä, pieniä muikkuja, oli

veneeseen pohjalla. Niilo ja Katri olivat kahden toisessa veneessä; toisessa taas oli Katrin isä erään palvelustytön kanssa. Paluumatkalla tahtoi Katri soutaa, pysyäkseen lämpöisenä, sillä hän oli nuottaa tarpoessaan kastunut. Niilo asettautui sentähden perään.

Yö oli jo tullut. Se oli noita juhlallisia, lumoavia kuutamoihin Elokuun loppupuolella. Syvä hiljaisuus vallitsi kaikkialla, ei hiiskahdustakaan kuulunut, ei läheltä eikä loittoa, muuta kuin airojen tahdinmukainen kolke. Saarissa ja niemekkeissä ei pienin liikahdus, ei lehdenkään väräys häirinnyt metsän asujainten rauhallista yöunta. Tummansinisellä taivaalla kumotti ystävällinen täysikuu, ja muutamia keveitä, valkoisia pilven hattaroita uiskenteli verkalleen yläilmoissa. Niiden välistä näkyi ääretön avaruus, jonka synkeyttä tuikkivat tähdet vaan vähäisen valaisivat. Mutta järvi välkkyi niin kirkkaana hopeanhohtavassa valossa—olipa aivan kuin jonkun Vellamon neitosen häätjuhlaa olisi tuolla alhaalla, Ahtolan kartanossa vietetty. Suloiset tunteet täyttivät Niilon sydämen, kun hän tätä suurta ja ylevää ihanuutta katseli. Mutta tavallisuuden mukaan kätki hän ne omaan poveensa eikä ainoallakaan sanalla niitä ilmituonut. Katria hänen puhumattomuutensa harmitti ja hän päätti pienellä kiusanteolla kostaa sulholleen tuon luulotellun kylmäkiskoisuuden. Ei Katri vielä täydelleen tuntenut sen sydämen jaloutta ja lemмен-syvyyttä, jonka hän oli omakseen saanut. Käsittäneekö hän sen, ennenkuin se liian myöhäistä on?

Katri taukosi hetkeksi soutamasta, pyyhki hiukset silmiltään huivin alle, jonka solmua hän veti tiukempaan, korjasi vähän tuhtoa, ja—niin, nyt oli kostontuuma valmis!

—Kuule Niilo!

—Kyllä kuulen.

—En vielä heti ajokaan mennä vihille kanssasi.

—Kuinka niin? Olethan jo luvannut Köyrin aikaan tulla pappilaan.

—Vaikka olen luvannut; mutta en tule sittekään.

—No mikä ihme sinun nyt on päähäsi pistänyt?

—Se vaan, ett'ei minua haluta vielä mennä miehelään.

—Et sitä tähän asti ole vastaan pannut.

—Mutta nyt panen. Enhän tietäisi nuorena olleena, jos kahdeksantoista vuotiaana jo naimiseen menisin.

—Eihän sinun siltä tarvitse vanhaksi tulla—ole sinä vaan ijäti yhtä iloinen ja hilpeä luonnoltasi, kuin nytkin olet.

Niilo antoi Katrille lämpimän silmäyksen, mutta Katri päätti nyt vuorostaan olla muka jäykkä.

—Kyllä on hyvä sanoa »ole», vastasi hän, mutta etkö luule minun näkeväni, kuinka kaikki naiset kuihtuvat ja vanhentuvat heti, kun naimisiin joutuvat. Tottapa ei heillä silloin mahda olla varsin hyvä oltava.

—Niin—lienet siinä osaksi oikeassakin; vakuutusta vastaan puhuisin, jos toista väittäisin. Varmaankin mahtanee naimisessa olevalla naisella olla paljoa enemmän huolta ja kärsimystä kuin naimattomalla, niinkuin hänellä myöskin on suuremmat ja vaikeammat velvollisuudet täytettävänä. Mutta koska Jumala sen kerran niin on säästänyt, niin luulen myöskin, että hän ne voi hyvin kestää, jos häneltä vaan ei tahtoa puutu. Ja varmasti luotan siihen, että siunaus aina tulee olemaan sitä suurempi, kuta raskaampi ja vaikeampi tehtävämme on ollut.

—Miten lienee tulevaisessa maailmassa, mutta ei se tässä elämässä kumminkaan aina niin ole.

—Kyllä se totuus paikkansa pitää jo tässäkin elämässä. Ken ensin rehellisesti kärsii työn kirouksen, joka juuri on vaiva ja raskaus, hän saa myös tuntea työn siunauksen, joka, lukuunottamatta aineellista hyötyä, on tunnon rauha ja kaikkien hyvien avujen kehittyminen.

—Tuota en ymmärrä.

—Etkö ymmärrä? Otetaan esimerkiksi kaksi miestä, jotka kumpikin ovat saaneet periä yhtä hyvät tilat. Toinen heistä tekee kovasti työtä talonsa päälle ja saa tietysti monta vuotta kestää ruumiillista vaivaa ja raskautta, ennenkuin mitään hedelmiä työstään näkee. Mutta siinä säilyttää hän mielensä virkeänä ja puhtaana, tottuu säästäväisyyteen, ahkeruuteen ja raittiuteen, ja saavuttaa sisällisen rauhan ja tyytyväisyyden. Toinen taas ei huoli voimiaan uuvuttaa työn teolla, vaan viettää aikaansa ilossa ja hupaisuudessa. Siinä hänelle kasvaa nautintohimo senlainen, ett'ei hän siitä ikänä omin voimin

vapaaksi pääse. Hän tulee viimein työhön kykenemättömäksi, ruumiilliset ja hengelliset voimat tylsistyvät ja yltyneet himot eivät anna hänelle hetkeksikään lepoa. Siihen tulevat lisäksi tunnon vaivat ja köyhyys, sillä tietysti hän piankin talonsa menettää, kuin sitä vastaan edellisen talo yhä hyötyy ja voimistuu.

—Nyt ymmärrän, mitä tarkoittit työn kirouksella ja työn siunauksella. Mutta—Katri muisti, ett'ei hän vielä ollut kostonsa perille päässyt— mutta enhän minä siltä aijo laiskana virua, vaikka en vielä halua naimiseen mennä.

—Siinä kohden, rakas Katri, saat tehdä juuri mielesi mukaan. Kyllä sinua odotan niinkauvan, kuin vaan tahdot; toivossa on hyvä elää.

Katri veti niin kiivaasti airoilla, että toinen luiskahti vedestä ja kasteli Niilon.

—Enkö millään saa tuota tyyneyttä häirityksi, arveli hän itsekseen.

—Mutta elä paheksi, sanoi hän, hetken mietittyään, elä paheksi, jos sillä välin sattuisin saamaan jonkun mieluisemman ja silloin sinut heitän.

—Katri, miksi puhut noin kevytmielisesti?—Nyt oli Niilon ääni tavallista kiivaampi.

—Ahaa, ajatteli Katri, hyvä juttu! Mutta kovaa sanoi hän:

—Niin, näet ajattelin vaan—

—Mitä ajattelit?

—Ajattelin vaan—, no hyvänen aika, pitäisikö sinulle kaikki ajatuksensakin ilmoittaa?

—Katri, mihinkä luottaisin maailmassa, ellen sinuun?

Niilon ääni hiukan vapisi. Katri käänsi päänsä järvelle päin, sillä hän oli niin hyvillään, ettei tahtonut voida nauramatta olla. Ei hän kuitenkaan enää hennonnut Niiloa kiusata. Mutta kun hän hetken kuluttua jälleen katsoi Niiloon, näyttivät tämän kasvot hänestä niin kummallisen kalpeilta.

—Niilo, sinulla varmaankin on kylmä, lausui Katri, ota minun sarkanuttuni hartioillesi, soutuessa pysyn kyllä lämpöisenä sitäkin paitse.

—Kiitoksia, mutta pidä se vaan itse, eihän minulla kylmä ole.

—Eikö ole? Vapiseehan äänesi ja kasvosi ovat kalpeat kuin kuolleen.

—Sinusta vaan näyttää siltä näin kuuvalossa. Jos jaksat, niin souda vähän paremmin, että päästään pois.

—Kyllä.

Katri olikin tähän saakka soutanut niin huonosti, että toinen vene jo aikoja sitten oli heidät jättänyt. Mutta nyt hän veti sitä kiivaammin, ja matka kului joutuisasti. Kohta he jo kääntyivät Koivuniemen ympäri ja tulivat Rauhalahden salmeen. Musta varjo teki salmen synkeäksi ja Katri katsoi kammoksuen sivulle, pimeään metsään.

—Kuulitko? kysäsi hän äkkiä, tuolla koivukossa risahti.

—Lienee ollut lintu tai muu elävä, jonka yöunta häiritsimme.

Tuskin oli Niilo tämän saanut sanotuksi, ennenkuin noin nyrkin kokoinen kivi tuli metsästä ja lensi hänen päänsä ohitse. Katri huudahti säikähdyksestä ja hänen kasvonsa kalpenivat. Mutta Niilo koki häntä rauhoittaa ja päätti jonkun satunnaisesti viskanneen kiven. Mielessään hän kuitenkin toista ajatteli.

IV.

Oli kolkko, syksyinen sunnuntai-ilta. Vinhuen pieksi pohjantuuli puiden oksia ja lennätti lumihiteita ja puista irtautuneita, kellastuneita lehtiä ympäri, huimaavassa tanssissa. Se oli kesän jätteiden viimeistä kuolintanssia, johon talven ensimmäiset sanansaattajat riemuiten yhtyivät. Mutta korvesta kaukaa kuului suden surkea ulvonta ja käheällä äänellään säesti häntä huuhkain petäjiköstä.

Yksin istui Katri kotona, tuvan lämpöisen lieden ääressä. Hän odotteli Niilon, joka oli luvannut tänä

iltana käydä hänen luonaan, ja päätti nyt selittää tälle, ettei aikomuksensa toden perään ollutkaan estää heidän pappilaan menemistään Köyryn aikaan, vaikka suotta aikojaan oli sillä tahtonut häntä kiusata. Vieläkin Katri hymyili muistellessaan, kuinka hänen toki viimeinkin onnistui saada Niilo levottomaksi. »Kyllä hän minusta sentään pitää», ajatteli hän ja tunsi itsensä niin sanomattoman onnelliseksi.

Nyt kuului jalan kopse porstuasta,—ovi aukeni ja sisään astui Koiviston Yrjö. Ilon säde loisti Yrjön silmissä, kun hän huomasi Katrin yksinään olevan.

—Hyvää iltaa, Katri! sanoi hän, Katria lähestyen ja häntä kädestä ottaen. Onhan hauskaa saada sua kerrankin tavata näin kahdenkesken.

Katri ei saanut sanaakaan sanotuksi; tuo entinen tuskallinen tunne häntä jälleen ahdisti ja toivovin silmin katsoi hän ovea kohden, odottaen Niiloa tulevaksi.

—Terveisiä kaupungista! lausui taaskin Yrjö, tiedätkö, mitä sinulle sieltä toin tuomisiksi? Hän veti taskustaan esiin kauniin, mustan silkkihuivin, jota levitteli ja näytteli kädessään.

Katri heitti puoleksi aran, puoleksi epäilevän silmäyksen tuohon komeaan huiviin eikä virkkanut mitään.

—Mutta palkakseni tahdon sinulta muiskun, sanoi Yrjö.——Katri— yhden ainoan vaan, lisäsi hän hiljaisella, rukoilevalla äänellä, kun Katri päättään pudistaen tahtoi hänestä väistyä.—Katri, rakas Katri, anna minulle vaan yksi ainoa suutelo!

Hän lähenei Katria, huulensa lähes koskettivat tytön kiiltäviä hiuksia ja Katri tunsi kasvoillaan hänen kuuman hengähdyksensä. Katri tahtoi paeta, mutta Yrjö sulki hänet syliinsä ja painoi hänen mansikkahuulilleen, ei yksi eikä kaksi, vaan useampia tulsia suuteloita.

Samassa kamala ääni, aivan kuin tuskallinen hätähuuto kuului ulkoa pimeydestä ja kalpeat kasvot poistuivat ikkunan ruudusta.

—Mikä se oli? huusi Katri kauhistuen.

—Se oli vaan tuuli, joka vinkuu nurkissa—Katri, mitä tyhjää pelästyit?—Elä katso noin kamalasti Katri—Katri, miksi kalpenet suotta?

Syleillen tarttui Yrjö uudelleen Katriin, mutta tämä töytäsi hänet inholla luotaan ja silmäili häntä ylenkatseella.

—Sinä olet keuhno mies, Yrjö, lausui hän vihaisesti. Niilo ei koskaan olisi sinun eikä kenenkään morsiamelle tehnyt sitä, kuin sinä minulle.

—Mutta minäpä rakastan sinua, Katri—rakastan sua hurjasti, sinä ihana, suloinen tyttö. Mitä huolit Niilosta, tuosta köyhästä mökkiläisestä. Heitä hänet ja tule minulle! Parempi on olla rikkaan talon emäntänä kuin mökkiläisen kurjana orjana.

Yrjön silmät hehkuivat, hän hengitti kuumeentapaisesti ja ääni oli lähes tukahtunut rajuista himoista.

—Mene pois, kelvoton, lausui Katri, mene ja vie huivisi ja kaikki, en tuon koomin kärsi sinua silmiäni edessä.

Katri juoksi tuvan päässä olevaan suojaansa, otti avaimen suulta ja veti oven lukkoon. Turhaan houkutteli ja rukoili Yrjö oven takana, Katri ei hiiskunut enää sanaakaan eikä liioin tullut näkyviin.

Koiviston tuvassa kerrottiin seuraavana päivänä merkillisiä kuulumisia. Niilo oli kadonnut tietymättömiin. Hän oli edellisenä iltana lähtenyt kotoansa, mennäkseen Rauhalaan; vaan täällä häntä ei oltu nähty, enemmän kuin muuallakaan likitienoossa. Päätettiin varmasti hänelle jonkun onnettomuuden tapahtuneen, sillä Niilolla ei ollut tapana turhanpäin kuleksia ja viipyä kotoa poissa. Katrin sanottiin säikähdyksestä makaavan houreissa. Yrjö kuunteli äänetönnä näitä uutisia ja pani tupakkaa piippuun. Käsi toki hieman vapisi, mutta sitä ei kukaan huomannut.

* * * * *

Päivä päivältä kului, mutta Niiloa ei takaisin kuulunut. Katri makasi monta viikkoa kuumetaudissa huonona, ja kun hän viimeinkin nousi vuoteeltaan, ei hän enään ollut sama kuin ennen. Hymy oli kadonnut huulilta, ruusut lakastuneet poskilta ja silmäin katse oli niin välinpitämätön ja toivoton, niinkuin ei mikään maailmassa niitä enää voisi elähdyttää. Koko hänen olentonsa osoitti suurinta väsymystä—ei siinä voinut merkkiäkään huomata entisestä virkeydestä ja elämän riemusta.

Yrjö häntä tavan takaa kiusasi kosoimisellaan eikä väsynyt, vaikka Katrilla aina oli valmiit rukkaset.

Mutta—Yrjö sai vahvat liittolaiset Katrin vanhemmissa. Päästäkseen rauhaan, oli Katri kerran luvannut antaa Yrjölle suostumuksensa, ellei Niiloa vuoden sisään kuuluisi takaisin. Hän lupasi—sillä hän luuli silloin jo makaavansa rauhassa turpeen alla. »Elämäni lanka katkeaa», ajatteli hän, »kun viimeinen toivon kipinä Niilostani sammuu». Mutta Yrjö riemuitsi sydämessään, sillä hän varmasti uskoi, ett'ei Niilo enään elossa ollut.

Talvi meni ja kevät tuli. Aurinko paistoi yhtä kirkkaasti kuin ennen, metsä viheriöitsi ja linnut lauloivat,—mutta Niilo ei takaisin tullut. Ristolassa tehtiin toukoa, vilja kasvoi, tuleutui, leikattiin ja puitiin, mutta Niilo sitä ei aittoihin korjannut. Kolkko ja synkkä syys oli taaskin käsissä. Vuosi oli kulunut umpeensa siitä ajasta, jolloin Niilo katosi. Ei Katrin sydämen salaisimmassakaan sopukassa enään ollut toivoa. Mutta odotettu kuolema ei kuitenkaan tullut häntä omakseen korjaamaan, hänen täytyi vielä jäädä maailmaan ja toimittaa töitään niinkuin ennenkin. Ensimmäisen surun katkeruus oli nyt muuttunut hiljaiseksi vakavuudeksi, toivottomuus tyyneydeksi, mutta iloa ei hän elämästä enää odottanut.

Eräänä päivänä muistutti Yrjö häntä lupauksestaan ja tarjoili kihloja, joista rikkaimmatkin talon tyttäret olisivat ylpeilleet. Katria ne eivät miellyttäneet, mutta häntä oli väyksiin asti pitkin vuotta joka taholta kiusattu, eikä hän jaksanut enää vastaan ponnistella. Olihan hän sitä paitse lupauksensa antanut. Hän suostui ja—hyrähti itkuun. Mutta nähdessään vanhempainsa lempeiden kasvojen muuttuvan iloisiksi, nähdessään Yrjön riemullisen ihastuksen, koki hän tyytyväisenä asettautua uusiin oloihinsa. Seuraavana pyhänä heitä kuulutettiin ja kolmantena oli jo Koivistossa häät, suuret ja komeat, jommoisia likiseudulla ei miesmuistiin oltu vietetty. Moni uhkea talon tytär kadehti tuota suloista ja kalpeata morsianta, ja päätti hänen varmaankin noitumisella voittaneen Koiviston nuoren ja rikkaan isännän sydämen.

V.

Koiviston isäntä oli luovuttanut talon hallituksen pojalleen. Mutta Yrjö, joka aina lapsuudesta oli ollut ylpeä ja itsekäs, alkoi heti ylvästellä rikkauksillaan ja laiminlöi talon hoidon. Suurella korskalla ajoi hän joka viikko kaupunkiin, jossa kerskaton pani satamarkkaset liikkeelle. Yökäudet nähtiin hänen uljas hevosensa seisovan kapakan ääressä sillä välin, kun hän itse sisällä löi korttia ja joi vuoroin viinaa ja olutta, vuoroin poreilevaa sampanjaa. Näin hän jo kahdeksan vuoden sisään oli tyyten hävittänyt suuren rikkautensa. Katri istui kotona neljän lapsensa kanssa, itki, suri, varoitti ja rukoili,—mutta turhaan. Voimiensa mukaan oli hän koittanut hoitaa sisällistä taloutta, mutta mahdotonta oli hänen torjua köyhyyttä, kun miehensä vaan hävitti, sen kuin ennätti.

Oli myöhäinen ilta Heinäkuun loppupuolella. Likeiseen kestikievariin oli tullut matkustaja, pyytäen yösijaa. Hän oli uljas, reipas mies, silmät tumman siniset, parta ruskea, kasvot päivettyneet. Olentonsa herätti kunnioitusta ja luottamusta ja isäntä, joka sitä paitse kohta huomasi matkustajan varakkaaksi mieheksi, kiiruhti kohteliaasti riisumaan hänen muhkeata hevostaan, jonka vei talliin yöksi. Sillä välin oli matkustaja mennyt vierashuoneeseen, jossa heti pyysi valmistamaan vuodetta, sillä hän oli matkasta väsynyt. Hän jätti pienen matkalaukkunsa pöydälle, laskeutui levolle ja nukkui sikeään uneen.

Lienee ollut noin puoliyön aika, kun ovi aukeni ja eräs mies hiljaa, hiipien astui sisään. Hän lähenei pöytää, vilkasi makaavaan, joka oli kääntänyt kasvonsa seinään päin, ja siepaten matkalaukun pöydältä, kiiruhti hän nopeasti takaisin samaa tietä. Jo oli hän aivan lähellä ovea, kun äkkiä takaapäin tukevat kädet tarttuivat häneen ja viskasivat hänet hervattomana lattiaan. Vavisten käänsi rosvo harmaat kasvonsa vastustajaansa kohden. Ainoa huudahdus kuului samalla kumpaisenkin huulilta.

—Yrjö!

—Niilo!

Yrjö tunsu kylmän väristyksen käyvän läpi ruumiinsa. Niilo oli laskenut hänet irti, mutta hän ei kyennyt karkaamaan. Masennettuna makasi hän siinä hampaita lyöden, vavisten joka jäsenessään ja peittäen kasvojaan käsiinsä.

—Onneton, näinkö sinut jälleen tapaan? puhkesi viimein Niilo puhumaan.

Tuskallinen valitus oli Yrjön ainoa vastaus.

—Eläkö Katri? Onko hän vaimonasi?

Synkkä tuli iski Yrjön silmistä, viha antoi hänelle jälleen rohkeutta. Hän katsoi epäillen Niiloon.

—Mitä kysyt, sanoi hän, mene häntä katsomaan, viimeistä yötä viettää hän Koivistossa.

—Mitä tarkoitat?

—Irtain tavaramme on jo myyty, karja myyty, yksin tou'otkin ovat myydyt, ja huomenna myydään talomme.

—Katri raukka! Jos olisin aavistanut, että sinä hänet onnettomaksi tekisit, niin enpä totta olisikaan lähtenyt merille suruni kyllyyttä lievittämään, vaan olisin jäänyt tänne hänen turvakseen. Mikä pimitti mun järkeni, ett'en silloin huomannut hänen vaan nuoruutensa ymmärtämättömyydestä joutuneen sinun viettelyksiesi ansaan.

—Haa, sinä konna! mutisi Yrjö, tulitko tänne Katria lohduttamaan? Sopiihan vallan hyvin! Viet minut ensin kruunun miesten käsiin ja ryöstät sitten minulta vaimoni. Mutt' Jumal' aut'—sitä ennen olet sinä laudoissa ja minä raudoissa——

Hän karkasi vimmastuneena ylös ja tavoitteli puukkoa vyöltään. Mutta Niilon rautaiset sormet puristivat häntä käsiranteesta ja puukko putosi maahan.

—Kelvoton, mikä oletkin, lausui hän. Vaimosi luo todella lähdenkin heti, mutta sinut vien sinne mukanani.

Niilo valjasti hevosensa, nousi Yrjön kanssa kärryihin ja ajoi Koivistoon. Kuinka hyvin hän muisti tämän tien! Joka puu, joka kivi ja kanto olivat juuri kuin vanhat rakkaat tuttavat, ja kukkasat tien ohessa kallistivat päätään, ikäänkuin tervehtiäkseen. Mutta Koivistossa oli kaikki toisin kuin ennen. Pellot olivat huonossa kunnossa, rakennukset rappiolta,—joka haaralla oli kolkkoa, tyhjää ja autiota. Eräässä pienessä suojassa he viimein löysivät talon ainoat asujamet. Kolme lasta makasi lattialla ja neljäs, nuorin, vaikeroi sairaana vuoteella, jonka ääreen Katri oli vaipunut polvilleen. Oven auetessa käänsi hän kärsimysten ja huolten hivuttamat kasvonsa tulijoita kohden ja silmänsä jäivät tuijottamaan Yrjön seuraajaan.

—Niilo! kuiskasivat hänen värisevät huulensa, Niilo, mun Niiloni! riemuitsi hänen sydämmensä, ja pitkästä unesta heräsivät valtavat, autuaalliset tunteet. Sydämmen kuihtuneet kukkasat saivat kauvan kaivattua päivänvaloa ja virkistyivät uuteen kukoistukseen. Unhotetut olivat pitkien vuosien kärsimiset, unhotettu oli kaikki kurjuus ympärillä, unhotettu koko maailma. Tällä hetkellä hän vaan tiesi ja tunsu Niilon terveenä ja jalona seisovan hänen edessään ja rajuinen riemu täytti hänen sydämmensä.

Ja Niilo?

Hän tunsu vaan sääliväisyyttä, joka yhtä vähän muistutti hänen nuoruutensa syvästä lemmestä, kuin tuo onneton, murtunut vaimo siitä viehkeästä ja ihanasta Katriasta, joka hänen muistossaan asui. Niilo antoi vihaisen katseen Yrjölle, joka synkkänä oli jäänyt oven suuhun seisomaan. Tämä katse sanoi: »sinä, kurja, olet hänet noin onnettomaksi tehnyt!»

Niilo lähenei polvillaan olevaa vaimoa, otti hänen kätensä omiinsa ja puhutteli häntä hellällä ystävyydellä.

—Katri, mun armas ystäväni, lausui hän, sydämmeni on pakahtua, nähdessäni sinua noin surun ja murheen ahdistamana. Sano, sallitko minun auttaa? Syytä on sinulla kyllin, saadaksesi laillisen eron kunnottomasta miehestäsi, ja sitten, Katri, ei sinun enää lapsinesi tarvitse kurjuutta nähdä.

Katri hengitti syvään. Niilo oli hänet herättänyt unelmistaan, johdattamalla hänen mieleensä puolison ja lapset. Hän muisti nyt eroituksen nykyajan ja entisyyden välillä, ja kallistaen päätään, kätki hän kasvonsa hetkeksi nukkuvan lapsen päänaluseen. Äänetönnä kesti hän siinä sisällisen taistelun, jonka kovuus oli lähes murtaa hänen heikot voimansa. Siitä eivät Niilo eikä Yrjö mitään aavistaneet, mutta hän, joka sydämmet tutkii ja ihmis-heikkoudet tuntee, hän sen näki ja kiiruhti taistelevan avuksi. Sielun tuska vähitellen antaantui, ahdistus hälventyi ja—voitto oli saavutettu. Rauha loisti Katrin kasvoista, kun hän jälleen nosti päänsä vuoteelta. Kirkkain silmin hän katsoi lapsiinsa, jotka nukkuivat viattomain unta, ja mieheensä, joka yhä seiso i oven suussa, epäilyksen täydellisenä kuvana. Viimeiseksi hän katsoi Niiloon, joka vielä odotti hänen vastaustansa.

—En hylkää puolisoani, Niilo, kuului päätös hänen huuliltaan.—Mitä jumala on yhdistänyt, ei sitä voi ihmiset eroittaa.

Nyt Yrjön paatunut sydän pehmeni. Hän töytäsi vaimonsa jalkain juureen ja raskaat kyöneleet vierivät hänen poskilleen.

—Jumala siunatkoon sinua, Katri, nyhkytti hän, ei taivaan enkeli voi olla sinua parempi. Annatko todellakin anteeksi kaikki, mitä minun tähteni olet saanut kärsiä, ja rohkenetko minuun luottaa, kun nyt

lupaan muuttaa entisen elämäni ja täst'edes kokea rehellisellä työllä hankkia perheelleni elatusta? Sano, armas Katri, etkö todellakaan minua hylkää?

—En sinua missään tapauksessa hylkäisi, saatikka nyt, kun parannusta lupaat.

—Taivaan Isä sinua siunatkoon ja antakoon minulle voimaa lupaukseni täyttämiseen!

—Amen! kuiskasi Katri.

Samassa nousi aurinko kultaisen pilven helmasta ja loi ensimmäisen silmäyksensä ikkunan lävitse Koiviston perheeseen, joka vihdoinkin oli rauhaan ja sovintoon tullut. Lapsi, joka oli maannut horroksissa, aukaisi nyt kirkkaat silmänsä ja katsoi suloisesti vanhempinsa.

—Päivä koittaa! lausui Katri toivovalla silmäyksellä loistavan sinertävää taivasta kohden, suuteli hellästi lastaan ja aukaisi ikkunan, josta raitis aamuilma virtasi sisään.

Mutta aurinko vuodatti jo täyden, kirkkaan valovirran alas nukkuvaan maailmaan ja niinkuin lapsi, joka aamu-unestaan herää äidin syleilyyn, raittiina ja iloisena hymyilee, niin autuaasti hymyili maailmakin herätessään auringon lämpimäin säteiden suuteluihin. Linnut visertelivät ja leivonen kohosi tervehtien ylös taivasta kohden ja liverteli korkeudessa riemuisen aamuvirren.

Katrin silmissä välkkyi kyynel.—ei enää murheen eikä huolien tuottama, vaan ilon ja kiitollisuuden.

* * * * *

Kun Koiviston talo seuraavana päivänä myytiin huutokaupalla, lankesi se Niilon omaksi. Niilolle onnistui vielä lunastaa tou'ot ja karjankin, jotka hän kaikki ynnä talon kanssa lahjoitti entisille omistajilleen takaisin. Niilon ylevämielisyys vaikutti syvästi Yrjöön, joka tästä lähtein täydellä todella koki elämänsä parantaa. Monta vuotta tosin kesti, ennenkuin Koiviston talo nousi entiseen voimaansa, mutta Yrjö ei väsynyt, sillä hänellä oli kaksi hyvää apulaista, Katri ja Niilo. Viimemainittu ei enää mennyt merille, vaan asettui syntymäseudulleen, jossa hän osti itselleen talon. Muutaman vuoden kuluttua toi hän taloonsa emännäksi nuoren, kauniin Helenan, jota Niilo lempi yhtä syvästi ja hellästi kuin ennen nuorempana ollessaan Katria. Helena ja Katri olivat parhaimpia ystäviä, ja seudun toimeliaisimpia emäntiä; mutta Niiloa paikkakunnalla yleisesti rakastettiin ja kunnioitettiin, niinkuin sitä ihmistä rakastetaan, jossa Jumalan kuva täydellisimmästi ilmaantuu.

[*"Päijänne"* 1878, n:ot 42, 44, 46, 48. Novelleja ja kertomuksia I. Novelleja I.]

VANHAN TAATON TARINOITA.

I. PIKKU HEIKIN MERKILLINEN MATKA.

Oli kerran pieni poika palleroinen, nimeltä Heikki. Hänellä oli siniset silmät, keltainen tukka, punaiset, pyöreät posket ja valkoiset hampaat, jotka välkkyivät huulten hymyessä. Hän oli vilkas ja iloinen poika, tuo pikku Heikki.

Kerran istui Heikki järven rannalla ja vuoli laivaa kaarnan kappaleesta. Tulipa siitä oikein komea laiva, jonka vertaa tuskin löytyikään;—»ei ainakaan näillä seuduilla», arveli Heikki. Sisusta tässä mainiossa laivassa oli kuverrettu ja pohja niin eheä, ettei siinä silmä eroittanut pienintäkään reikää. Viimeiseksi Heikki keskelle laivaa pystytti suuren mastopuun, halkasi hiukan päätä ja pisti siihen valkoisen tuohen palasen lipuksi.

Kas nyt oli laiva valmis!

»Loiskis, loiskis», pakisivat laineet hiekkaisella rannalla. Heikki laski laivansa veteen aaltoja kyntämään, mutta itse jäi hän rannalle ihailemaan sen komeata purjehtimista. Kuta edemmäksi laiva joutui, sitä nopeampi oli sen kulku, ja suurella vauhdilla purjehti se jo aukeata selkää kohden.

Nähdessään laivansa yhä etenevän, tuli Heikki pahalle mielelle ja katui, ettei hän itsekään lähtenyt matkaan. »Voi kuitenkin», huokasi hän, »nyt kun olisin saanut purjehtia kauas vieraille maille, ehkä olisin tullut aina kuninkaan hoviin, nähnyt kuninkaan ja kuninkaan rouvan ja kuninkaan tyttären. Voi minua pöllö!»

Ja Heikin sinisissä silmissä välkkyi todellakin katumuksen kyynel, kun ei hän enää oivaltanut laivaansa suurempana kuin karpäsen kokoisena kaukana laineiden harjalla.

Ikävällä mielellä istahti Heikki nyt rannalle. Mutta tuulonen hiljaa hyväili hänen poskia, aurinkoinen taivaalla paistoi lämpimästi, lehdikossa lauloivat linnut: »tiirili, tirili, tirili tii—ii—», ja »loiskuen, loiskuen, loiskis, loiskis», puhelivat järven laineet keskenään.

Silloin äkkiä kohosi aalloista suunnattoman suuri ukko, muhkea näöltään ja vankka varreltaan. Hartioilla heilui hänellä vaahtinen vaippa ja rinnalla riippui pitkä ruohoinen parta.

Kummastellen katseli Heikki tätä ukkoa.

»Kuka sinä olet?» kysyi hän viimein.

»Olen Ahti, aaltojen kuningas, satahaudan hallitsija», vastasi ukko ja hänen äänensä kaikui jalosti kuin kosken kuohu tai meren pauhina kovalla tuulella.

»Ja varmaankin pidät aalloissa asuntoa, koska sieltä näin sinun nousevan?» kysyi taaskin Heikki.

"Tuolla Ahtola asuvi,
Ve'en isäntä venyvi,
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen,
Lohisessa louhikossa,
Kalaisessa kartanossa,
Alla aaltojen syvien,
Päällä mustien mutien."

Näin saneli Ahti-kuningas ja Heikki ihastuneena kuunteli hänen puhettaan.

»Etkös, armollinen kuningas», rukoili hän, »etkö veisi minuakin näkemään linnasi komeutta? Jo kauan olen halunnut lähteä ulos mailmaan.»

»Ellet pelänne vesien synkkää syvyyttä tai meren aavaa avaruutta, niin tule tänne käsivarrelleni!» vastasi kuningas ja ilomielin hyppäsi Heikki määrätylle paikalleen.

Aaltojen vaahtoisaan helmaan heittäysi nyt Ahti, pitäen Heikkiä vankalla käsivarrellaan ja vesipisareet hyppelivät heidän ympärillään ikäänkuin kirkkaat kristalli-helmet. Maat ja manteret katosivat tuota pikaa heidän näkyvistään. Ylähällä siinti tähtinen taivas ja ympärillä, niin pitkälle kuin silmä kannatti, välkkyi vaan veden pinta. Heidän seuraansa liittyi koko joukko iloisia ja kauniita Vellamon neitosia, jotka uiskentelivat sukkelammin kuin ahvenet Heikin kotoisessa järvessä. Milloin he olivat edessä, milloin takana ja milloin sivulla; välistä sukelsivat lymyyn laineiden alle, ja kun Heikki jo luuli heidän ijäksi vajonneen syvyyteen, silloin pujahtivat taaskin ylös, pudistelivat keltaisia kiharoitaan, nauroivat ja taputtelivat käsiään. Muutamat heistä poimivat sylen täydeltä lumpeita, joita viskelivät Heikin päälle, ja Heikki nauroi ja tavoitteli kukkaisia, voidakseen taas vuorostaan niillä tähdätä neitosia. Mutta kun Ahti häntä varoitti istumaan kauniisti, täytyi Heikin totella, vaikka kovasti mielensä teki hiukan kurittaa varsinkin tuota vallatonta Kosken neitoa, joka lakkaamatta priiskoitti vettä hänen silmilleen.

Olihan tämä hauska matka. Rauhassa lepäsi luonto harmaan hämärä-vaipan alla, ja öinen hiljaisuus vallitsi kaikkialla. Meren kuninkaan vankalla käsivarrella oli Heikin parempi olla kuin äidin höyhentyynyllä kotona; sen ohessa he nuolen nopeudella kiitivät eteenpäin ja hyrskynä vaahtoeli vesi heidän edessään.

Kotvan aikaa näin matkailtuaan, lähestyivät he erästä tuuheata, viheriäistä saarta, joka vähitellen selveni heidän eteensä sakean sumun verhosta.

»Nyt varmaankin tulemme Ahtolan kartanoon», arveli Heikki.

Eikä hän väärin arvannutkaan.

Iloinen sätkätys kuului jo ruokoiselta rannalta niemen nenässä, missä sorsien haltiattaret, nuo kauniit Sotkottaret, parast'aikaa suorivat pitkiä, kullankarvaisia hiuksiaan. Huomattuaan vaahtoisen hyrskyn veden pinnalla, arvasivat nämät veden kuninkaan väkineen lähestyvän, pudottivat kiireessään

hopeapäiset harjansa ja kultaiset sukimensa veteen ja riensivät riemuten ruoko-rintaan häntä vastaanottamaan.

»Terve Ahti! terve kuningas!» kaikui täältä jo kauas matkaseurueellemme vastaanotto-huuto. Samassa myös Vellamokin, veden ehtoisa emäntä, nosti sinilakkista päätään aallon alta. Vellamon silmät kohta kiintyivät poikaseen, joka hymysuin ja punaposkisena istui Ahti-kuninkaan käsivarrella, nojautuen hänen hartevata olkapäätään vasten. Lempein silmin katseli veden hyvä-luontoinen emäntä tätä kaunista ihmislasta ja lähestyi häntä avoimin sylin.

»Tule luokseni, poikanen», puhui hän, »tule luokseni, että saan sinut sulkea ruokoista rintaani kohden.»

Mutta kuningas esti häntä siitä.

»En anna, Vellamo, poikasta sinulle», sanoi hän, »sillä et varmaankaan hennoisi häntä takaisin antaa. Avaa ennen pienen pirttisi ovi, niin näytämme hänelle veden kuninkaan asuntoa.»

Vellamo silloin viittasi eräälle neitoselleen, ihanalle Aallottarelle, joka heti kiirehti esiin, ojensi valkoisen hohtavat käsivartensa ja irroitti kaksi aaltoa toisistaan, joten järven mutainen pohja tuli näkyviin.

Tähän aukeamaan riensi nyt koko seurue, ja varovaisuudesta Heikkiä kohtaan ei Aallotar sulkenutkaan oveansa, vaan antoi aaltojen seisoa toisistaan eroitettuina.

»Katso täällä», puhui Ahti Heikille, »tuon paksun paaen kainalossa on hallitus-istuimeni ja tuon notkuvan lumpeen kuvussa leposijani. Tuossa taas on ilo-kiveni, jolla illoin istun ja soittelen kanteloa väkeni huviksi. Nuo säihkyvät helmet, joilla ilo-kiveni on kaunistettu, ovat Väinämöisen kyynel, ne kyynel, jotka hän itki kanteloa soittaessaan.»

»Ja tuo suuri ruotainen romuko sitten olisi Väinämöisen kuuluisa kantelo?» kysyi Heikki ihmeissään.

»Juuri sama, poikaseni», vakuutti Ahti. »Istu rinnalleni tähän ilo- kivelle, niin annan sun kuulla sen kanteloisen kajahdusta.»

Ja hän otti kantelon polvillensa ja antoi sen suloiset sävelet kertoa niistä ilon ja surun tunteista, jotka aaltojen kuninkaan povessa liikkuvat.

Ihanasti kaikui soitto öisessä hiljaisuudessa. Vedet värähtelivät, rannan ruohot kallistivat pänsä ja aallot asettuivat tyvenenä kuuntelemaan. Kalat, suuret ja pienet, kokoutuivat ilo-kiven juurelle» jossa hiljaisessa levollisuudessa ihailivat soiton säveleitä; mutta Vellamon hilpeät neitokset yhtyivät kaikki käsi kädessä huimaavaan tanssiin. Meren viileässä helmassa vallitsi ilo,—ilo, josta surumielinen halajaminen hehkui.

Ihmetellen katseli Heikki elämää Ahtolan tuvassa. Hänen ihmeenä kuitenkin nousi korkeimmilleen, kun äkki-arvaamatta pikkuinen, peukalon kokoinen mies saapui kartanolle, ratsastaen suuren ahvenen selässä. Hän oli vaskisissa vaatteissa kantapäätä aina kiireesen asti ja vyöllä riippui vaskinen kirves, jonka terä oli kynnen suuruinen.

Heikki aikoi juuri tehdä likempää tuttavuutta tämän merkillisen uroon kanssa, kun samassa Ahtikin lopetti soittamisen ja valmisteli itseään matkaa jatkamaan.

Tämän huomattuaan, lähestyi Vellamo Heikkiä, ja puhutteli häntä lempeästi.

»Valitse itsellesi joku lahja valtakunnastamme, ennenkuin lähdet, poikaseni», sanoi hän, »sillä tyhjin käsin en salli sun luopua tyköäni. Silmäele ympärillesi ja mikä ikänä sinua vaan miellyttäne, se pitää omasi oleman.»

Heikki katseli noita mahtavan suuria ja lihavia lohen-kaloja ja muisteli rakasta äitiään, joka varmaankin ihastuisi, saadessaan senlaisia rikkaita antimia veden valtakunnasta. Mutta kun hänen silmänsä niistä kääntyivät hiukan syrjään ja kohtasivat kanteletta, jonka Ahti juuri oli asettanut pystyyn ilo-kiveä vasten, silloin hän unhotti kaikki ja anoi uskaliaasti:

»Anna minulle tuo Väinämöisen kantele!»

Tämä rohkea pyyntö nosti suurta hämmästyystä veden väessä, joka haaralta kuului tyytymätön napsiminen.

»Hän tahtoi riistää ainoan ilomme», sanoivat he; »vaan sitä et kuitenkaan salline, armas emäntä!»

Ainoastaan pikku mies istui levollisena ahvenen selässä, myhäili ja silmäili mieli-suosiolla Heikkiä.

»Ethän hukanne iki-iloamme, emäntä!» kertoi väki uudestaankin ympäröiden Vellamo.

Mutta Vellamo viittasi heitä poistumaan ja vastasi vakavasti:

»Minkä olen luvannut, sen olen luvannut.»

»Eikä suotta sinua nimitetty veden armaaksi antivaimoksi», lisäsi pikku mies.

Väki kääntyi nyt kuninkaan puoleen ja rukoili häntä rajoittamaan Vellamon liikanaista anteliaisuutta. Mutta Ahti vaikenä kauan ja hänen kasvoissaan kuvautui osaksi suruista mieltä, osaksi syvää miettiväisyyttä.

»Kantele on poikasen oma», vastasi hän viimein, »mutta hän saakoon sen vasta silloin, kun hänessä on miestä sitä käyttämään. Savon synkässä salossa löytyy vuori, nimeltä Valon-vuori, jonka juurta eivät päivän säteet ole löytäneet, mutta jonka huippu rohkeasti ylenee loistavata taivasta kohden. Tämän vuoren luolaan kätkeköön pikku-mies kanteleen ja poikanen valloittakoon sen sieltä omakseen.»

Pikku mies heti sieppasi kanteleen olkapäälleen ja samosi sen kanssa kauas pois.

Ahti otti Heikin taaskin käsivarrelleen lähteäkseen hänen kanssaan jälleen matkalle, mutta Vellamo koki heitä siitä estellä.

»Maltas», sanoi hän, »enhän ole vielä näyttänyt poikaselle aarre- aittani komeutta».

»Sitä emme nyt joudu ihailemaan», vastasi Ahti; »sillä yö on pitkälle joutunut ja päivän ruhtinas jo kohta nousee leposijaltaan».

Tämän sanottuaan hän nousi veden kalvolle ja riensi poikasen kanssa ulos aavalle merelle. Heitä seurasi nytkin koko joukko Vellamon neitosia ja entisen tapaista kulkua taaskin jatkettiin.

Mutta yö oli jo loppumaisillaan ja taivaan itäisellä rannalla koitti kultainen aamurusko. Meren neitokset sukelsivat toinen toisensa jälkeen alas veteen, ja yhä rajummalla nopeudella kiiti Ahti siintävää mannermaata kohden.

Eipä kulunutkaan aikaa kun silmänräpäyksen verran, ennenkuin he jo rantaan saapuivat. Samassa kohosi aurinko aamuruskon helmasta; Ahti laski Heikin käsivarreltaan kuivalle maalle, mutta itse hän vajosi alas meren syvyyteen ja—katosi. Ypö yksinään seisoj nyt Heikki rannalla. Toisella puolen laajeni hänen eteensä kuiva kanervikkoinen kangas, toisella mahdollittoman suuri järven selänne. Nolomielin mietti Heikki siinä seisoessaan kaiken ajallisen katoovaisuutta ja oli juuri itkuun hyrähtämäisillään, kun hän äkkiä älysi rannalla oman pienen kaarna- laivansa.

»Olet varmaankin tullut minua kotia noutamaan!» huusi Heikki iloisena ja hyppäsi toisella jalallaan laivan kannelle.

Mutta laiva ei kannattanutkaan niin raskasta miestä, kuin Heikki oli, vaan painui syvyyteen. Heikki putosi veteen, melaskoi ja tepasteli ja koki pysytellä veden päällä, mutta turhaan! Hän vaipui ... vaipui ... vaipui...

* * * * *

»Nouse ylös, lapseni, ja tule kiiruusti tupaan! Katso kuinka märkänä jo olet sateesta!»

Näin kuului tuttu ja rakas ääni Heikin korvissa. Heikki aukaisi silmänsä ja—oi ilmainen ihme—hän makasi todellakin kotoisella rannalla, juuri samalla kohtaa, mistä merkillisen matkansa oli alkanutkin. Rankka sade lankesi alas taivaasta ja äiti, joka varmaankin oli häntä etsinyt, seisoj nyt hänen rinnallaan. Lieneekö hyvä ystävänsä Ahti hänet löytänyt meren pohjasta ja tuonut terveenä tänne jälleen!

»Joudu jo, lapseni, joudu pois sateesta», kiirehti häntä äiti vieläkin ja, tarttuen Heikin käteen, riensi hän tämän kanssa ylös tupaan.

Siellä istui Heikki hetkisen kuluttua tyytyväisenä rahilla ja kertoi merkillisestä matkastaan sillä aikaa, kun äitinsä hänelle muutti puhtaat ja kuivat vaatteet, ja varmasti hän vakuutti lähtevänsä heti suureksi tultuaan Valon-vuorelta Väinämöisen kanteloa noutamaan. Äiti hymyeli kuullessaan poikansa kertomusta ja arveli hänelle jo varmaan nälänkin tulleen, niin pitkän matkan jälkeen.

Nähdessään äitinsä taittavan hänelle suuren palasen leipää, naurahteli Heikki, ja kun äiti levitti vielä voitakin leivän päälle, silloin hän oikein ääneensä nauroi. Mutta saatuaan voileivän toiseen käteensä ja piimätuopin toiseen, ei hän enää nauramaan joutunut.

Näin hyvin päättyi satu pikku Heikistä. Pyydä kauniisti hyvältä äidiltäsi,—ei tiedä, vaikka antaisi hän sinulle yhtä suuren voileivän, kuin se minkä Heikkikin äidiltänsä sai.

["Päijänne" 1879, n:ot 48, 49.]

II. PELLERVOINEN.

Hän eli Kalevan maassa, kynti peltoa, poltti soita ja viljeli metsää. Ahkera oli Sampsa poika Pellervoinen ja väkevä ruumiiltaan; raskain työ oli hänelle iloista huvitusta vaan.

Eräänä päivänä ruhtoi Pellervoinen metsässä kirveineen ja kaatoi hongan toisen jälkeen. Kun päivä oli puolessa, tuli aavalta aholta nuori neitonen metsään ja istautui puun kannolle likelle nuorukaista. Kauan silmäili hän Pellervoista, joka taukoamatta iski kirvestään hongan juureen.

»Väkevä olet, nuorukainen», puhkesi neitonen viimein puhumaan, »mutta tiedänpä erään, joka on sinua vielä väkevempi».

»Kukahhan tuo olisi?» kysyi Pellervoinen, joka yhä jatkoi työtään.

»Se on Tuulen tytär, tai toisin sanoen minä, jos sen muuten tietää tahdot», vastasi neito.

»Sinäkö?» kysyi Pellervoinen pilkallisesti hymyten, ja nyt hän ensi kerran loi silmänsä tyttöön.

»Epäiletkö?»

»Hm ... tuskin luulen sun tuota hentoa koivuakaan saavan kaatumaan», arveli Sampsa poika.

»No tuopa kumma olisi», huusi tyttö ja tarttui samalla koivuun käsin. Mutta koivu oli nuortea, se taipui, jotta latva oli lähes maata koskettaa, mutta ei vaan taittunut. Tuulen tytär ponnisti viimeisetkin voimansa, otti vauhtia, teki uuden ryntäyksen. Turhaan! Puu oli käyränä kuin luokka hänen käsissään, mutta poikki se ei sittenkään mennyt.

»Herkeä jo, herkeä, muutoin tapat itsesi», pilkkasi häntä Pellervoinen.

Ja Tuulen tyttären täytyi kun täytyikin heretä. Hän läähätti hirveästi, koko ruumis vapisi kuin haavan lehti ja hervotonna vaipui hän alas mättäälle.

Pellervoinen iski kirvestään saman koivun juureen ja samassa puu kaatui. Tuulen tytär kavahti ylös mättäältä.

»Anna minulle tuo kirveesi», rukoili hän, »minä sinulle siivet annan, joilla lentää voit».

»En tarvitse siipiäsi, onhan minulla jalat», vastasi Pellervoinen.

»Jaloillasipa et voi ilmassa lentää», väitti Tuulen tytär, »et voi käydä auringossa, etkä kuussa, etkä tähtitarhassa taivaan alla».

»Mitäpä siellä tekisinkään, minulle kun Maan emo leivän antaa.»

Mutta Tuulen tyttären teki kovin mieli saada kirvestä omakseen.

»Vaihda pois», virkkoi hän, »minä Turjan tytön, hallahelman, karkoitan takaisin pohjan perille, kun hän tulee peltojasi vahingoittamaan.»

Pellervoinen jo myöntyi.

»Olkoon menneeksi!» lausui hän. »Saattaisi sinusta joskus olla apuakin, vaikka väliin olet kovin unelias.»

Hän antoi kirveensä Tuulen tyttarelle, joka tarjosi hänelle siipiä vastaan.

Hyppy-askelin riensi nyt Tuulen tytär iloisena kedon poikki, kantaen kirvestä olallaan. Pellervoinen taas pani siivet suureen tuohi- konttiin, nosti kontin selkäänsä ja alkoi hänkin verkalleen astua pois päin — ei kuitenkaan samaa tietä, kuin Tuulen tytär.

Kun Pellervoinen kotvan aikaa oli astunut eteenpäin, tuli hän lavelle viljavainioille. Voi surkeutta! Vilja, joka eilen vielä kauniina ja vihantana rehoitti, seiso nyt haljakkana, ikäänkuin olisi kalman käsi sitä koskettanut. Ja kuolon hiljaisuus vallitsi ympäristöllä; ruisrääkkä ainoastaan viserteli tuolla aidan seipäällä valitus- virttään.

Alakuloisena vaipui Pellervoinen pellon pientarelle.

»Mitäs tuumit Sampsa Pellervoinen?» kuului ääni hänen takanaan.

Pellervoinen käänsi päänsä ja katsoi puhujaan.

»Sinäkö se olet, Maan emo?» kysyi hän—»Oi kuules! Tuosta mulle pitkät tuumat, suuret surut, mustat murheet, kun Turjan tyttö, tuo keho hallahelma kylmästä pohjolasta minua alati vainoo, viskaa kauhalla vilua hyytä jäisestä kattilastaan ja sillä kauniit kasvini kaikki turmelee.»

»Mitäpä siitä huolit, pellon poika, ota kultainen kirveesi ja lyö sillä hallahelman jalat poikki», neuvoi Maan emo.

»Ei pysty mun kirveeni hänen jäisiin jalkoihinsa», valitti Pellervoinen, »siihen tarvittaisiin tulisia miekkoja,—miekkoja, joita ainoastaan ilman ihanat impyvet omivat».

»Oi, Sampsa Pellervoinen! kunpa olisi sinulla siivet niinkuin on linnulla, niin lentäisitpä korkeuteen taivaan kaarelle noita ihania impiä puhuttelemaan.»

»Siivet—niin tottakin.» Nyt selveni Pellervoiselle keino oivallinen. Hän otti siivet kontistaan, kiinnitti ne olkapäihinsä ja kohosi ylös ilmaan. Kuta korkeammalle hän nousi, sitä keveämmäksi kävi lentäminen. Maan emo ei häntä enää oivaltanut suurempana kuin kärpäsen kokoisena sinisellä taivaalla.

Mieluisata oli Pellervoiselle tämä ilmassa liitelemine. »Kuinka raskaita olivatkaan askeleni tuolla alhaalla maan tomussa», ajatteli hän, »ja täällä kuinka ihanata, raitista ja puhdasta kaikki!» Vielä kerran loi hän silmänsä alas maata kohden. Vihantina ja kauniina kukoistivat siellä laaksot ja kukkulat, kirkkaina kuin kristalli päilyivät joet, järvet ja meri. Hiljaiselta ja rauhalliselta näytti kaikki, ikään kuin ei siellä levottomuus olisi majaan löytänytkään.

Jäähyväis-silmäilyn maalle heitettyään, aikoi Pellervoinen taaskin pitkittää matkaansa yläilmoihin. Mutta odottamattomat vastukset kohtasivat häntä. Sakeata usvaa lankesi alas taivaalta ja piiritti hänen tuota pikaa niin, että kaikki hänen näkyvistään katosi. Tuostakos nyt tuska tuli! Pellervoinen pyrki ylös, mutta sumu oli vastassa; hän lensi alemma,—sumua oli sielläkin. Ja oikealla ja vasemmalla, edessä ja takana, joka haaralla oli sumua ja yhä sumua. Jo pellon poika suuttui, eikä se ihme ollutkaan. Hän sieppasi kontin selästään ja alkoi sillä huiskia ympärilleen. Mutta turhaan hän usvaa pieksi, se ei siitä paennut, vaan sakeni sakenemistaan. Kun Pellervoinen vihanvimmassa ruhtoi konttinsa, kuului hänen korviinsa hiljainen naurun katkatus jostakin läheisyydestä. Hän katsoi ylös, teroitti silmänsä ja huomasi nyt neidon, joka parast' aikaa seuloi usvaa ilmaan.

»Malta sinä, Terhenitär», lausui Pellervoinen, »luuletko minua usvalla peloittavasi. Kiitä vaan onnea, ettei ole minulla asetta mukanani.»

Terhenitär nauroi, mutta taukosi kuitenkin seulomasta.

»Suotta taistelisit mun kanssani», lausui Terhenitär, »sillä jos oletkin miestä olevinasi tuolla alhaalla maan tomussa, olet sä kuitenkin täällä mitätön kuin tuulelta tuuditeltu untuva. Mutta anna minulle tuo konttisi, jotta saisin siinä utuani säilyttää, niin päästän sinut heti rauhassa lentoasi jatkamaan.»

Ei tuo ollut Pellervoiselle aivan mieluista, mutta hän tunsu jo olevansa ylhäällä ilmassa juuri kuin kukko vieraalla tunkiolla, ja sentähden hänen täytyi myöntyä Utu-tytön vaatimukseen.

»Jos lupaat sinäkin Turjan tyttiä hätyyttää silloin, kun huomaat hänen aikovan peltojani vahingoittaa, niin olkoon kontti omasi.»

Terhenitär suostui kauppaan, otti Pellervoiselta kontin ja alkoi heti koota usvaansa. Ilma samalla rupesi selkenemään; näköala laajeni laajenemistaan, taivas jo kirkkaana kaarsi ylhäällä ja ainoastaan muutamia vaaleita pilvenhattaroita uiskenteli verkalleen Pellervoisensa ympärillä.

Kolme päivää ja kolme yötä liiteli Pellervoinen yläilmoissa, ennenkuin hän saapui taivaan

tähtitarhaan. Hän lensi tähdestä toiseen ja joka tähdessä tapasi hän ihania impiä, jotka ahkerasti kutoa helskyttivät loistavata kangasta. Mutta Tähtetäret eivät omineet sitä kultaista miekkaa, jota Pellervoinen halusi saada. Otavatar, jonka luokse pellon poika viimein saapui, neuvoi häntä menemään joko Kuutalaan tai Päivälään, joissa hän luuli senlaisen miekan löytyvän. Pellervoinen otti jäähyväiset ystävällisiltä neideiltä ja lähti taaskin ilmoja liitämään.

Taas lenteli Pellervoinen kolme päivää ja kolme yötä aavassa avaruudessa, ja tuli niin kolmannen yön lopulla Kuutalan tupahan. Hopealta hohtivat paikat Kuutalassa ja hopeanhohtavata oli kangaskin, jota Kuutar parast'aikaa hopeisen ikkunan ääressä vireästi kutoi. Ujostellen jäi Pellervoinen ovensuuhun ja toimitti sieltä asiansa ihanalle immelle. Tämä heti taukosi kutomasta ja kuunnellen Pellervoisen puhetta nosteli hän ensin niisiänsä, nojasi sitten kyynärpäällään pirtaan ja käänsi lempeät kasvonsa Pellervoista kohden. Tämä jo oli puheensa lopettanut; Kuutar oli hetken vielä ääneti ja hänen kasvoissaan ilmaantui suruinen mieli. Viimein hän lausui:

»Kuinka mielelläni tahtoisinkaan sinua auttaa, jos vaan suinkin voisin, sillä maan asujamia olen aina sydämestäni lempinyt. Hiljaisina syys- öinä, kun kaikki olette levolla olleet, olemme usein Tähtetärien kanssa valvoneet ja taistelleet tuon kurjan Turjan tytän kanssa, joka väsymättä vainoo viljapeltojanne. Mutta jäisellä kilvellään on hän taitavasti väistänyt miekkaimme lyönnit ja ilkeästi nauraen tanssinut vaan jäisen kattilansa kanssa lakeudella. Onpa hän vielä kauhallaan viskannut jäänsirpaleita meillekin vasten silmiä.»

Kuutar taaskin polki suksiaan, löi kangasta pirralla ja viskeli vireästi sukkulaista. Pellervoinen aukaisi oven ja aikoi nolomielin mennä jo menojojansa, kun Kuutar vielä huusi hänen jälkeensä:

»Päivätär on ainoa, jonka kultaista miekkaa Turjan tytti pelkää; ja varmaan hän tahtookin sinua auttaa, sillä hän on lempeä ja hyvä.»

Ja Pellervoinen samosi uudelleen autioon avaruuteen. Edemmäksi ja yhä edemmäksi lensi hän ilman tasaisella tanterella. Jo loppui autio yksinäisyys, jo virtasi valoa ja lämmintä hänelle vastaan. Hän näki tuhansittain ilman ihania impiä, mitkä joko liitelivät sinne ja tänne ympäristössä, tai venyivät rusoreunaisten pilvein helmassa. Kaikki he olivat loistavan sinertävässä puvussa, kaikki lempeitä ja suloisia näöltään.

Pellervoinen joutui jo vähän hämilleen.

»Entä jos tuntematta sivuuttaisinkin Päivättären», arveli hän, ja päätti lähestyä erästä imeä, joka istui loistavan kaaren partaalla ja harjasi pellavia.

»Voitko, ihana impi, minulle neuvoa, niissä Päivän ruhtinatar asustaa?» kysyi hän neidolta.

»En olisikaan Koitar, hänen ovensa vartija, ellen sitä tietäisi», vastasi impi. »Teroita silmäsi tuonne itään; siellä näet ruusuisen pilven, jonka reunalla Päivätär istuu ja kehrää kultaista lankaa.»

Pellervoinen loi silmänsä neuvottuun suuntaan, oivalsi siellä pilven, oivalsi myöskin ruhtinattaren, joka istui pilven partaalla. Mikä selittämätön loisto ja ihanuus vallitsikaan täällä Päivälän suuressa suojassa! Pellervoisen sydän sykki valtavasti, hänen mielensä hurmutui tätä jaloa kauneutta nähdessä, jonka vertaa hän ei ennen koskaan ollut kohdannut. Hän ei voinut silmiään kääntää ruhtinattaresta, jonka katseessa lempeys, ihanuus ja ylevyys täydellisimmässä määrässä kuvautuivat. Oliko tuo jalo impi lähtevä isänsä kultaisesta kodista tullakseen vieraasen, tuntemattomaan maahan?

Pellervoisen lähestyessä pysähdytti Päivätär rukkinsa, pudisti keltaiset kiharat otsaltaan ja silmäeli oudoksuen nuorukaista. Pellervoinen esitti hänelle asiansa, kertoi, kuinka kovalla vaivalla ja työllä suot ja rämeet Kalevan maassa muutetaan kauniiksi viljavainioiksi ja kuinka vilu lyhyessä ajassa tämän viljan riuduttaa ja työn turhaksi tekee.

Päivättäreellä oli lämmin sydän. Hän oli heti valmis nuorukaista auttamaan.

»Pellava-kuontaloni on suuri», lausui hän, »ne täytyy mun jättää tänne Päivälään, mutta rukkineni tulen sun maahasi, nuorukainen, ja kehrään siellä. Illan tullen on mun kuitenkin palajaminen, sillä isäni, jalo Päivä, tahtoo silloin nähdä perheensä koolla, ja vasta aamulla, kun Koitar oveni aukaisee, voin jälleen tulla luoksesse.»

Ja Päivätär tuli. Lehevän lehdon reunalle asetti hän rukkinsa, istui itse viheriälle kummulle ja alkoi ututterasti kehrätä kultaista lankaa. Hongat humisivat, linnut lauloivat ja loistavina säikeinä valuivat pellavat suuresta kuontalosta Päivälän suojassa pimeään Kalevan maahan, tuoden valoa, onnea ja iloa mukanaan.

Turjan tyttö kovin pelästyi Päivättären tuloa ja pötki pakoon aina Pohjan perille, jotta maa tömisi ja korvet paukkuivat. Öisin kuitenkin, kun Päivätär on kotiinsa levolle mennyt, hiipii hän vielä usein Pohjolan pimeästä tuvasta, ja rientää pikaa kuin noidan nuoli yli vuorten ja rotkojen Kalevan maahan, jossa hän ainoana yönä ehtii turmella kaikki viljavainiot, tyhjäksi tehdä peltomiesten ihanimmat toiveet. Mutta jos silloin Tuulen tytär tai Terhenitär sattuvat valveilla olemaan, ei hänen onnistukaan mitään vahinkoa matkaansaattaa, sillä Pellervoisen uskollisina liittolaisina karkoittavat nämät hallahelman samaa vauhtia takaisin omaan kolkkoon maahansa.

["Päijänne" 1879, n:ot 50, 51.]

KUOLEVA LAPSI.

Hiljainen ja kirkas oli talviyö. Taivaan korkeassa kummussa loisti kuu ja tiheässä kimaltelivat tähdet tummansinisellä pohjalla. Maassa alhaalla hohti lumi helisevässä valossa niin pitkälle kuin silmä kantoi, yli laaksojen ja vuorten ja järvien jään. Mutta vakavana seisoivat metsä; ylös kohosivat honkain latvat ja kuuset viheriöitsivät, vaikka taipuivatkin oksat maata kohden kylmän kinoksen painosta.

Hiljainen ja kirkas oli talviyö. Luonto nukkui ja ihmiset, luonnon nuorimmat lapset, nukkuivat myös. Ei elon merkkiä missään. Lepoon oli pysähtynyt tuulimyllykin tuolla ylhäällä mäellä, lahden toisella puolen; sen siivet leikkasivat ilmaan loistavan ristin, joka maasta katsoen ulottui ylös aina taivaasen saakka.

Hiljainen ja kirkas oli talviyö. Ei narahtanut lumi eikä risahdellut metsä. Syvä äänettömyys vallitsi lähellä ja syvä äänettömyys vastasi loittoa. Tuuli oli asettunut levolle Neulamäen rotkoihin, jossa vuorien suojassa vaipui sikeään uneen. Mutta aidat uskollisesti peltoja syleilivät ja tuo vanha yksinäinen tupa Savilahden länteisellä rannalla pysyi pystyssä vielä, vaikka lahonneet seinät sen kallelleen väänsivät. Ei liikettä eikä hiiskausta täälläkään. Ulkona oli kaikki hiljaa, ja niin oli sisällä myös.

Koko perhe nukkui, yksi ainoa oli, joka ei silmiään ummistanut nyt enemmän kuin ennenkään. Kätkyessä hän makasi ja katseli taivaan tuikkivia tähtiä pienestä lähellä olevasta ikkunasta, jonka alemmat ruudut olivat osaksi päreillä paikatut, osaksi rievulla tukitut. Ylemmät ruudut olivat eheät ja niistä tähdet pilkoittivat hänelle vastaan, niin ystävällisesti ja iloisesti kuin vanhat tutut ikään. Vanhoja tuttuja ne tosin olivatkin. Sillä niin kauvas kuin muisto ulottui, hän tästä samasta ikkunasta kirkkaina öinä oli niitä katsellut. Jonkunmoista sanatonta keskustelua heidän välillään aina syntyi; vaivat silloin unohtuivat ja ikävä mieli muuttui keveäksi. Eikä tuntunut yö pitkältä, vaikka nukkuivat kaikki muut, hän yksin valvoi.

Toisia öitä oli, jolloin taivasta ei näkynyt lainkaan, eikä ilmestynyt yhtä ainoata tähteä korkeudessa. Sysimusta pimeys peitti joka kohdan sisässä ja ulkona. Tuuli vinkui, myrsky pauhasi. Tuvan nurkat natisivat ja seinät uhkasivat pudota alas. Kivut silloin yltyivät suuriksi, joka hetki oli täynnä tuskaa ja kuitenkin hän kauheasti pelkäsi, että huokuva tupa römähtäisi kumoon ja lopettaisi elämän heiltä kaikilta. Vähän väliä ruskahtelivat seinät, jok'ainoan kerran veret sävähtivät hänen ruumiissaan, pelko kasvoi ja vaivat kasvoivat. Hän odotti aamua ja kärsi; mutta aamu viipyi, yön kauhut olivat valloillaan ja poltteen liekit riutunutta ruumista repivät. Ympärillä kaikki nukkuivat sikeätä unta, hän yksin valvoi. Äiti välistä heräsi, muutti kuivia riepuja hänen haavoihinsa ja kysyi, kuinka hänen laitansa oli.

—Kolottaa, hän kuiskasi.

—Voi, raukkain, voi.

Äiti meni vuoteelle jälleen ja laski kädet ristiin rinnalle. Sielläkin kolotti; hän huokasi kipeästi.

—Hyvä Jumala, hyvä Jumala, kuinka kauvan viivytät apuasi?

Mutta siinä hänen silmänsä taas painuivat kiinni, hän nukkui uudelleen ja unohti surunsa sen aikaa kuin unta kesti.

Eevi yksin valvoi, tuijotti silmät seljällään pimeätä, kuunteli tuulen raivoa ja seinäin jyskettä, pelkäsi

ja kärsi aina aamuun saakka.

Seitsemän vuotta oli pikku Eevi jo täyttänyt. Ja kuitenkin hän oli niin pieni ja kutistunut, että kätkyessä makasi. Ruumis oli kuivettunut, ruskea nahka oli kurtussa kävertyneiden ja ohkaisten luiden päällä. Häntä tuskin olisi ihmlapseksi voinut luulla, ennemmin koiranpenikaksi. Suuret haavat reisissä ja vatsan pohjassa kasvoivat matoja. Ruoka tuli niiden kautta sulamattomana ulos. Alituisesti ne vuotivat pahanhajuista visvaa, joka myrkytti ilman huoneessa.

Toisella vuodella ollessaan Eevi sairastui tulirokkoon ja siitä oli tämä hivutustauti alkunsa saanut. Ei se enää rohtoja tarvitse, oli lääkäri jo silloin sanonut. Ja sitten yhä: ei se enää rohtoja tarvitse, kyllä kuolema pian lopun tekee.

Mutta vuosi vuodelta vierii, eikä kuolema sittenkään tullut. Kädet kuivuivat, jalat, ruumis märkäni, mutta henki pysyi yhtäkaikki. Äiti istui vieressä päiväkaudet—muutti kuivia riepuja tavan takaa ja huuhtoi madot haavoista pois. Ensi aikoina hän myötäensä itki, sitten vähitellen kyneleet loppuivat.

Nyt hän huokasi vaan, raskaita ja kipeitä huokauksia, jotka tulivat sydämen pohjalta, syvältä.

—Hyvä Jumala, hyvä, armias Jumala. Kuinka kauvan—?

He olivat köyhiä. Isä vaivaloinen ja kykenemätön, toisen päivän kun oli työssä, toisen jo sairaana virui. Eikä hän muuhun juuri pystynytään kuin puunhakkuusen metsässä. Kun vanhin poika, Aatu, joka myöskin oli vaivainen, häntä siellä auttoi, ansaitsivat he yhteensä parhaimpina päivinä kuusikymmentä penniä, mutta tavallisina vaan neljä- tai viisikymmentä. Tahvo, Aatun jälkeinen, kymmenvuotias, oli kivulias, hänkin. Huonosilmäinen ja paiseita täynnä. Ainoastaan kaksi tyttöä, Johanna ja Serafia, molemmat Eeviä nuoremmat, olivat terveitä ja kukoistavia. Olivat punaposkiset ja kauniit kuin ruusunkukat. Vaikka vastuksen heistäkin pani, kun yhtämittaa kiristivät kakkua, jota usein ei ollut heille käteen antaa. Eikä liioin tahtonut jaksaa vaaterepaletta heille hankkia, vaan olivat, poloiset, paleltua kovalla säällä, etenkin kun heitä ei millään ehdolla saanut pysymään sängyssä peitteiden alla. Kylmällä lattialla riehuivat, pistäytyivät vielä uloskin vähän väliä pelkällä paitarisallaan, taikka ilki alasti, miten sattui. Pakkanen heidät tosin ajoi sisään jälleen, mutta vasta sitten kun oli purrut ihon sekä siniseksi että punaiseksi.

Eevilläkin oli hyvä ruokahalu. Eikä hän tahtonut tyytyä leipään ja suoloihin niinkuin muut, vaan halusi aina jotain parempaa. Lieneekö tuo ollut siitä syystä, että osa avonaisten reikien kautta vatsan pohjassa vuoti sulamattomana pois, vai lieneekö mädätys vaatinut höystettä. Lääkärit sen ehkä olisivat tienneet, mutta heistä ei yksikään Eevin luona käynyt. Varmaa vaan oli, että enemmän hän söi kuin muut lapset.

Pahinta oli tuo alinomainen mieliteko, jonka tyydyttämiseen eivät varat riittäneet. Vehnäsen ja muun herkun makuun hän oli päässyt siten, että ihmiset aina väliin kävivät häntä katsomassa ja toivat silloin mukanaan milloin maitopisaran, milloin voimurun, milloin rieska- tai pullapalan. Säälisiä he sen tekivät, ja hyvälle nuo maistuivat, mutta seurauksena oli, että hän oppi niitä kaipaamaan. Parempi hänelle ettei olisi tiennyt semmoisia maailmassa olevankaan.

Äiti ihmetteli, miksi Eevin ruumis kuivui ja käretyi, vaikka hän niin vahvasti söi. Ja sitä ihmettelivät kyläläisetkin siinä kätkyen ympärillä seisoessaan. Eivätkä he muuta ymmärtäneet kuin että se kaikki mahtoi hänellä muuttua visvaksi ja märjäksi, mikä terveillä lihaa ja verta lisäsi.

—Kuinkahan kauan tuota vielä kestänee, sanoivat he sitten. Ei luulisi hengen tuommoisessa ruumiissa enää pysyvän.

—Viisi vuotta takaperin lääkärit jo väittivät hänen pian kuolevan, lausui äiti, mutta siinäpä hän vaan elää yhtäkaikki.

—Kun Herra hänet korjaisi, poloisen, että pääsisi vaivoistaan.—
Tahtoisitko sinä mielelläsi kuolla?

Eevi ei vastannut mitään; mutta hän katsoi heihin vakavasti suurilla, kärsivillä silmillään. Tuo sama kysymys tehtiin hänelle joka päivä ja monta kertaa päivässä, senvuoksi hän ei siihen enää jaksanut vastata. Äiti sen teki hänen puolestaan.

—Kyllähän Eevi raukka jo itsekin haluaisi pois. Ennen se pelkäsi ja nousi semmoiseen tuskaan, kun kuolemasta puhuttiin. Sanoi ettei hän uskalla olla kirkkomaalla yksin, häntä muka hirvittää, kun siellä on niin paljon ruumiita, ja haudassa sanoi paleltavan ja olevan aina pimeätä. Mutta viime kesästä saakka se vaan puhuu taivaasta ja kuinka siellä on ihana olla. Toivoo ja odottaa, että milloin häntä tullaan sinne hakemaan.

—Vai niin toivoo! Parastahan tuo olisi kaikin puolin. On tämä kait teillekin kauhean suureksi

rasitukseksi.

—Voi, hyvä isä, ei sitä usko kukaan, joka ei itse ole koetellut.

—Arvaa sen. Olette niin laihtunutkin näinä vuosina, ettei teissä ole paljon muuta kuin luut ja nahka.

—Tässä kun saa istua päivät päätänsä ja katsella noita tuskia... Eikä voi auttaa, vaikka henkensä antaisi... Sitten kun vielä ovat vaivaloisia nuo toisetkin... Ja nälkä lisäksi kaikilla... Pääsisin edes hankkimaan... Mutta enhän voi jättää tätä...

Äiti itki ja Eevi kävi levottomaksi. Hän kävi aina levottomaksi, kun näki äidin itkevän. Kyyneleissä hän käsitti vaan surua, ei surun lievennystä. Ja kun ne herkesivät vuotamasta, luuli hän surunkin loppuneen.

Kunnioittaen kärsimystä vaikenivat vieraatkin hetken. Hiljemmällä äänellä he sitten jatkoivat vielä.

—Mitä varten lieneekin toiselle ihmiselle täällä annettu niin paljon huolta ja ristiä kannettavaksi. Toinen taas pääsee helpommalla maailmansa läpi.

—En tiedä. Mutta on sitä vaan minun osakseni tullut ihan tarpeeksi asti.

—Vaikeahan on luojaan töitä tutkia.—Kuka sitäkään osaa selittää, miksi hän tuota lapsiraukkaa niin kovasti kurittaa.

—Minä aina pelkään että jos lienee meidän vanhempain syntein tähden. Olen rukoillut Jumalaa, että kääntäisi vitsan meihin, jotka olemme sen ansainneet, ja päästäisi viattoman. Ennen toki kärsisi itse vaikka minkälaista kipua, kuin katselisi lastaan tuossa tilassa.

—Mutta voi siinä olla toinenkin tarkoitus. Ehkä hän on asetettu meille kaikille varoitukseksi ja neuvoksi.

—Ehkä niinkin.

—Taikka jos hän saanee täällä noin kärsiä, että sitten pääsisi taivaassa sitä suurempaan iloon.

Äiti ei puhunut siihen mitään. Hän oli monesti tuolla ajatuksella juuri lohduttanut itseään. Mutta ei se kaikin ajoin tahtonut häntä rauhoittaa.

Siinä hetken vielä katseltuaan pientä Eeviä, lähtivät vieraat pois. Mennessään he yhä päivittelivät vasta näkemäänsä surkeutta.

—Pahinta kaikesta, ettei voi heitä auttaa, sanoi Elviira, eräs nuori vaimo, joka asui läheisimmässä mökissä. Leivän heille annan jok'ainoasta taikinasta, mutta mitä se tuntuu semmoiseen joukkoon. Niin vajoo kuin kaivoon ja puute on yhtä suuri, antoi taikka oli antamatta.

Mutta kotiin tultua hän keitti mannaryynivelliä ja vei sitä vadillisen pikku Eeville. Se oli juuri päivää ennen tuota hiljaista ja kirkasta yötä. Eevi oli hapiasti syönyt velliiään, eikä vielä milloinkaan ollut ruoka niin hyvälle maistunut. Äiti sitä lusikalla pisteli hänen suuhunsa. Elviira seisoi kätkyen jalkopäässä ja katseli tyytyväisenä, kuinka paljon hän jaksoikin syödä. Itsekseen hän päätti tästä puolin tuoda keittoa niin usein kuin suinkin ylettyi omalta joukolta. Eihän senvertainen heille yhtäkaikki kovin suurta haittaa tehnyt, ja jos hiukan varat vähenivätkin, niin varmaan Jumala taas siunaisi toista sijaan.

Eevi oli nukkunut senjällestä sikeään uneen, jota kesti koko iltapäivän. Äiti sitä ihmetteli, sillä tavallisesti hän hyvin vähän nukkui, ja uneen jos meni, hän samaa päätä vavahti hereille. Nyt makasi hilla ja rauhallisesti, vaikka Johanna ja Serafia, varoituksista huolimatta, yhtämittaa telmivät. Äiti viimein pelkäsi, ettei hänessä ehkä henkeä enää ollutkaan, koetteli sen vuoksi kättä ja kallisti korvaansa sieramien eteen. Mutta käsi oli lämmin ja hengitys tasainen niinkuin nukkuvan ainakin. He menivät levolle sinä iltana keveämmällä mielellä kuin ennen moneen aikaan.

Oli jo sydänyö, kun Eevi heräsi. Hän oli nähnyt unta, ja hyvää unta, vaan nyt valveilla ollessaan hän ei saanut siitä kiinni, vaikka koetteli muistella. Hän ummisti silmänsä nukkuakseen jälleen, ehkä tuota sillä tavoin olisi vielä jatkunut. Mutta turhaan kaikki; uni kun kerran oli karkoittunut pois, ei sitä houkuttelemallakaan takaisin saanut.

Samapa se! Mielellään nyt valvoikin, koska olivat nuo kauniit tähdet taas näkyvissä. Kuinka kirkkaasti ne tänä yönä loistivat! Tuo varsinkin, tuo, jonka hän oli omakseen nimittänyt. Kauvemmin kun katseli, se näytti juuri kuin suurenevan ja tulevan lähemmäksi. Ja muut tähdet seurasivat; ensin hitaasti, vähitellen, yksi toisensa jälkeen, mutta sitten alkoivat kilvalla kiittää alas, ja yhä uusia ja uusia sieltä lenteli, viimein niin tiheästi, ettei jaksanut katsellakaan. Eevi painoi silmänsä kiinni vähäksi aikaa. Ja siinäpä hän jo muistikin unensa. Taivaassa hän oli ollut, enkelein seassa. Itse hän oli yksi heistä, yhtä kaunis ja iloinen ja terve kuin kaikki nuo lukemattomat hänen ympärillään. Ei ainoatakaan haavaa enää,

eikä kipua. Yhdessä heidän kanssaan hän oli laulanut jotain hyvin ihanata laulua ja itsekin ihmetelty, että hän osasi. Monet urut soivat. Aatu oli kerran puhunut hänelle kirkon uruista, mutta ei ne varmaankaan mahtaneet niin kauniisti soida kuin nämä. Siellä ylinnä istui Jumala itse ja katseli heidän iloaan. Eevin teki mieli lähemmäksi, sillä hän oli niin rakkaan näköinen, ja samalla hän kohosikin korkeammalle. Jumala avasi sylinsä ja hän oli juuri pääsemässä sinne, kun heräsi.

Niin, se oli ihmeellinen uni. Tai jos se ei unta ollutkaan...? Jos olikin totta...? Eihän mitään vaivoja enää tuntunut? Ja mieli oli niin keveä, niin kumman keveä, ehkä pääsi hän kohoamaan ylös...? Ylös ... ylös, tähtein tasalle. Ja vielä korkeammalle...?

Hän aukaisi silmänsä jälleen. Tähdet olivat paikoillaan taas; mutta tähtein takana taivaan portit olivat selkiseljällään. Huikaisevaa valoa sieltä virtasi alas ja valon keskeltä pienet enkelit ystävällisesti hänelle vilkuttivat, kutsuivat, kiirehtivät.

—En pääse, en pääse! hän koetti huutaa.

Vaan samassa sieltä laskeutuikin useita alas, ehättivät hänen luokseen ja ottivat häntä syliin. Jo kaikui jälleen tuo kaunis soitto ja valtavat, kauvas äärettömiin ulottuvat äänet riemuvirrissä lauloivat:

—Halleluja, halleluja...!

* * * * *

—Nouskaa pian, nouskaa, nouskaa! Eevi tekee lähtöä.

Äiti meni toisesta toiseen ja nykäisi jokaista kylkeen, siksi kuin sai kaikki hereille. Nuorimmatkin pian valpastuivat, kun nuo sanat tajusivat. Kätkyen luokse he kokoontuivat.

Eevi makasi hiljaa. Katse sammui sammumistaan, mutta suu oli hymyssä. Rinta hiukan kohosi välistä vielä ja korahdus kuului. Muuta elonmerkkiä ei enää huomannut.

He seisoivat ympärillä kaikki. Hiljaa, äänettöminä. Äiti vapisi kuin haavanlehti ja sydän löi. Taukosi aina väliin, mutta hetkeksi vaan. Sitten taas löi, että haljeta oli.

Kädet ristissä he seisoivat. Äiti olisi tahtonut rukoilla; vaan ei löytänyt sanoja. Ei löytänyt sanoja, eikä juohtunut mieleen entisiä. Mutta sydän löi, taukosi ja löi sitten taas. Niin löi että haljeta oli.

Kirkas kuutamoi Eevin kasvoille hopean värin. Entistä kalpeampi hän oli; vaan kivun väreitä ei enää näkynyt, eikä tuskasta kertoelleet himmentyneet silmät. Hymyssä oli suu ja rauhan hohde otsalle laskeutui kuutamon kirkkaassa valossa.

Viimeisen kerran rinta aleni. Hän oli lopettanut...

Äiti meni ulos. Hän istui porstuan kynnykselle ja puhkesi itkuun.

Mutta ylhäällä mäellä näkyi loistava risti, joka kohosi korkealle aina taivaasen saakka, tähdet tiheässä kimaltelivat tummansinisellä pohjalla ja etäisen metsän latvoilla revontulten leimut soilehtivat. Hiljainen ja kirkas oli yö...

[Kuopiossa 1887. "Savo-Karjala" 1888, n:ot 15, 16, 19, 20 ja 22.
Novelleja I.]

LAPSENPIIKA

—Nouse ylös, kah, Emmi, etkö sinä kuule, kun rouva soittaa. Emmi, voi, voi tuota tyttöä, kuinka raskaasti nukkuu. Emmi, Emmi!

Viimeinkin sai Silja häneen hiukan henkeä. Emmi nousi istumaan, murisi ja hieroi silmiään. Nukutti vielä kauheasti.

—Mitä nyt on kello?

—Viidettä käy.

Viidettä? Kolme tuntia hän oli maannut; puoli kaksi hän vasta oli saanut astiat pyyhityksi, heillä kun edellisenä iltana oli ollut vieraita, niinkuin useimmiten muulloinkin ja sitä ennen hän pari yötä oli saanut valvoa Lillin tähden, kun rouva oli ollut häissä, eikä lapsi tahtonut tyytyä sokerituttuon. Oliko kumma jos nukutti?

Hän oli vasta neljännellätoista. Ja hänen jalkojaan kolotti aina aamusilla, että ensimmältä oli kovin vaikea niille astua. Silja, joka makasi hänen kanssaan samassa sängyssä, sanoi sen olevan kasvamisen takia. Niitä pitäisi kassata, arveli Silja, mutta Emmi pelkäsi koskevan. Ja laihathan nuo olivat ilmankin, vieläkö niistä nyt sitten verta otettaisiin. Nukkuessa niitä ei milloinkaan kolottanut; mutta heti kun hän vaan oli päässyt valveille, ne alkoivat. Jos hän sitten sai vielä nukkua jälleen, ne samassa taas herkesivät.

Nytkin hänen siinä vuoteella istuessaan niitä jomotti polvesta aina kantapäähän saakka. Ja päätä painoi takaisin vuoteelle, painoi niin raskaasti, että oli mahdotonta päästä ylös. Olisiko hän milloinkaan maailmassa niin onnellinen että saisi yhtenäksään aamuna nukkua tarpeeksi asti?

Emmi hiveli jalkojaan. Pää kallistui niin alas, että leuka kosketti rintaan ja silmät menivät kiinni. Kädet jäivät liikkumattomiksi, hän hengitti syvään ja harvaan. Eikä aikaakaan, ennenkuin hän jo vaipui takaisin tilalleen.

Kello kilisi uudelleen. Silja survasi häntä kyynäspäällä kylkeen.

—Kumma paikka, ettei pidä saaman tuota lunttua tottelemaan. Ylös siitä.

Hän survasi vielä kerran terävällä kyynäspäällään ja se sattui niin kipeästi rintaan että Emmiltä pääsi huuto.

—Mitäs sinua saa ajella kymmenen kertaa, ennenkuin nouset.

Emmi hoippuroitsi ylös; päätä huumasi, hän oli vähällä kaatua.

—Valele silmiäsi kylmällä vedellä, niin selviät paremmin, neuvoi Silja.

Mutta Emmi ei joutunut sitä tekemään, sillä kellon ääni taaskin kuului. Hän oli saanut hameet päälleen, silitti kahden käden hiuksiaan, hieroi silmiä tuon tuostakin ja kiirehti sisään.

—Minä olen kolme kertaa soittanut, sanoi rouva.

Emmi ei puhunut mitään, otti vaan Lillin hänen vierestään syliinsä.

—Pane sille kuivaa ympärille ja vie kätkyeen; ei se kumminkaan enää viereen nuku.

Rouva kääntyi toiselle kyljelleen ja ummisti silmänsä. Kätkyt oli viereisessä huoneessa; sinne läksi nyt Emmi lapsen kanssa. Kiedottuaan sen kuiviin kääreihin alkoi hän tuudittaa ja laulaa. Joku ajatus aina välillä heräsi, ei suuri eikä mutkainen, vaikka sai se laulun keskeytymään yhtäkaikki.

—Hs hss s. Aa aa aa a.—Nuku pois, lapseni, nuku. Tuutuu tupakkarulla. Kuka sun käski tänne tulla—voi, herra, kuinka nukuttaa.—Tulin pitkin Turun tietä, Porin tietä pötköttelin.—Silja miekkonen vetää vielä unta.—Tulin pitkin Turun tietä, Porin tietä pötköttelin.—Hs hss hss s. Aa aa aa a—.

Lilli nukkui ja silloin kallistui Emmikin lattialle pitkäkseen kätkyen viereen. Käsivarren pani päänsä alle ja ennen pitkää hän oli sikeässä unessa. Ei tiennyt mitään, vaikka Lilli melkein samaa päätä heräsi, hieroi nenäänsä ja katsoi kummastuen ympärilleen kun ei ketään ollut hänen luonaan. Hän pyrki nousemaan, vaan ei jaksanut; siihen sijaan hän pääsi syrjälleen ja sai päänsä kätkyen laidalle. Nyt hän älysi Emmiä, ihastui ja koetti jokeltaen tarttua häneen kiinni. Silloin kallistui kätkyt. Hän vierähti alas ja löi otsansa kätkyen jalkaan.

Kipeä parkahdus sai äkkiä kaikki hereille.

—Jesus siunatkoon!

Emmi kävi kalman karvaiseksi, nähdessään lapsen lattialla vieressään. Hän sieppasi sen syliinsä, hyssytteli, näytteli valkeata ja keikutteli käsivarrellaan. Rouva kuuli, sitä hän koko ajan kauhulla ajatteli. Ja hädissä hän unohti ottaa selkoa oliko lapseen sattunut, vai säikähdyksestäkö se vaan itki.

Rouva aukaisi ovea. Emmi luuli pyörtyvänsä, koko maailma musteni hänen silmissään.

—Mikä sille tuli?

—Ei mikään.

Emmi ei tiennyt, mitä hän vastasi. Vaistomaisesti hän töyttäsi ulos sanoja, joista toivoi pelastusta, jos mahdollista.

—Mitä varten se noin itkee sitten? Kaiketi siihen jokin syy on?

Emmi koetti turhaan kaikkia keinoja saadakseen lasta rauhoitetuksi.

—Anna minulle, sano rouva. Voi lasta, oma kultani, mikä sinua vaivaa?
Herra jumala, mustelmahan sillä on otsassa.

Hän katsoi Emmiin, joka seiso neuvottomana.

—Kuinka se on tullut, sano? Mykkäkö sinä olet?

—En minä tiedä

—Varmaan olet sen pudottanut. Ehkä kätkyestä?

Emmi vaikeni ja katsoi maahan.

—Niin, nyt et kykene enää kieltämään. Mikä kelvoton ja huolimaton kapine sinä olet. Ensin pudotat lapsen ja sitten valehtelet vielä lisäksi. Minua onnetonta, kun olen sinua ottanutkaan. Mutta nyt tiedät myöskin, ettei sinua ensi vuonna täällä pidetä. Hanki itsellesi paikka muualta, mistä saat. Minä vaan en sinusta huoli, vaikken ikinä piikaa saisi... Tyst, kultani, tyst, mamman oma lapsi. Kyllä mamma hankkii sinulle paremman hoitajan ensi vuonna, elä itke, elä.

Lilli taukosi, kun sai rinnan suuhunsa, ja vähän ajan päästä hän jo hymyili tyytyväisenä, vaikka kyynelhelmet vielä silmissä välkkyivät.

—Niin, kultani, niin, joko sinä naurat mammalle? Oma lapseni, kuinka kiltti se on. Tuommainen ruma mustelma nyt on otsassa.

Lilli ei sen koommin itkenyt sinä päivänä, iloinen hän oli niinkuin ennen, ehkä vielä hiukan iloisempikin. Nauroi Emmille, pisti sormen hänen suuhunsa ja repi hänen tukkaansa. Emmi pyyhki hänen hienolla kädellään poskiaa, sillä karpalon suuruiset vesihelmet niitä pitkin päivää kastelivat. Ja kun hän muisti, ettei hän kuuden viikon päästä enää saisi tuota pehmeätä, herttaista lasta sylissään pitää, eikä ikkunasta, kun hän kurjana hylkiönä käveli katua siitä ohitse, niin tätä kun hän ajatteli, taikka tunsu enemmän kuin ajatteli, silloin ajoivat vesihelmet toisiaan niin nopeasti, että yhtyivät ja saivat pienen lätäkön syntymään pöydälle.

—Katopa tuota, katopa tuota, sanoi hän Lillille, joka heti alkoikin sitä kämmenellään leipoa.

Edellä puolen päivää tuli rouvalle vieraita, tohtorinna Vinter ja rehtorska Sivén, hienoja ja yleviä molemmat, vaikkei sentään hetikään niin hienoja kuin meidän rouva, sanoi Silja ja samoin arveli Emmikin itsekseen.

Kun Silja vei kahvia sisään, lähetti rouva hänen mukanaan Emmille käskyn tuoda Lilliä vieraiden nähtäväksi. Emmi muutti hänelle kaikkein kauniimman myssyn päähän ja pani ihka uuden, vasta neulotun rintalapun eteen. Ne molemmat niin kaunistivat lasta, että Emmiin täytyi kutsua Siljaakin katsomaan, ennenkuin vei häntä sisään.

Kuinka ne rouvat ihastuivat, kohta kun he vaan ovelle ilmestyivät!

—O, så söt!

Ja sitten he kilvalla ottivat Lilliä syliin, suutelivat ja puristelivat ja nauroivat.

—Så söt, så söt!

Emmi seiso taempana ja myhäili. Ei hän oikein tiennyt mitä se oli tuo »så söt, så söt», päätti kuitenkin kaikesta, että se mahtoi merkitä jotain erinomaisen hyvää.

Mutta äkkiä he kävivät totisiksi. Rouva kertoi, mitä lienee kertonut. Emmi ei ymmärtänyt, kun se kävi ruotsiksi. Hän kuitenkin aavisti, kun näki kauhistuksen heidän kasvoillaan.

—Herre gud, herre gud, nej, men tänk, stackars barn.

Kuusi silmää kääntyi yht'aikaa ensin suurimmalla säälillä mustelmaan Lillin otsassa, ja sitten kammoksuen Emmiin.

—Ett sådant stycke!

Emmi katseli mattoa lattialla ja odotti, että katosta jotain putoaisi hänen päähänsä, joka yhdellä kertaa löisi hänet murskaksi tai paiskaisi hänet syvälle maan alle. Sillä toista niin rikoksellista ei maailmassa varmaankaan ollut kuin hän, poloinen. Ei hän uskaltanut luoda silmiään ylös, mutta hän tiesi ja tunsu sen sormiensa ja varpaittensa nenissäkin, että ne yhä häneen katsoivat. Nuo hienot, ylevät rouvat, jotka itse eivät milloinkaan erehtyneet. Kuinka se olisi ollut mahdollistakaan, he kun olivat niin ylen viisaita ja niin paljon korkeammalla muita tavallisia ihmisiä.

—Saat viedä Lillin pois, kuului hänen korviinsa rouvan ääni.

Emmin kädet olivat äkkiä käyneet niin hervottomiksi, että hän pelkäsi pudottavansa lapsen, jos sen nyt syliinsä ottaisi.

—Kuuletko sinä?

—Där ser ni nu, hurudan hon är.

Emmi huojui eteenpäin ja sai kun saikin otetuksi nuo muutamat askeleet rouvan tuolin luokse. Toivo päästä heidän näkyvistään pois lasten kammariin jälleen, antoi hänelle voimia sen verran kuin tarvitsikin. Vai lieneekö vanha tapa tuon vaikuttanut, että käsivarret taas tottelivat ja tehtävänsä täyttivät niinkuin ennenkin.

Hän laski Lillin kätkeyeen; istui itse pallille viereen ja näytteli sille leikkikalua. Mutta Lilli oli nostanut molemmat jalkansa pystyyn ja tarttunut käsillään niihin kiinni. Se hänestä oli niin hauskaa leikkiä, että ääneen nauroi. Emmikin olisi nauranut, jos paha mieli ja kurkun tukahduttava ahdinko olisivat sen sallineet.

Ihmetteli hän siinä istuissaan, ettei tänä aamuna ollenkaan muistanut sitä keinoa, jota ennen usein oli käyttänyt unta vastaan. Että nimittäin neulalla olisi pistellyt ja raapinut käsivarsiaan. Siitä johtui koko suuri, auttamaton onnettomuus, joka nyt särki koko hänen elämänsä.

Illalla myöhään, kun kaikki jo olivat levolla, läksi Emmi ulos pihaan. Harmaan hämärää siellä oli ja hiljaista, mutta ylhäällä oli taivas tähdessä. Hän istui alimmalle portaalle ajattelemaan nykyistä ja tulevaista kohtaansa. Vaikka eihän se siitä ajattelemalla selvinnyt, yhtä harmaa ja hämärä oli kuin iltayö hänen ympäriällään.

Sikseen hän sitten jättikin omat huolensa, ja katseli ylös siintävään korkeuteen, jossa taivaan kynttilät kirkkaasti paloivat. Ketkä onnelliset siellä mahtoivat olla niiden luona? Ja ketkä nykyisistä ihmisistä sinne pääsivät? Tokkohan piiosta yksikään? Mutta herrasväki varmaan kaikki. Tiettyähän se, ne kun olivat niin verrattomasti paljon parempia jo täälläkin. Hän mielti vielä, kumpaisetko mahtoivat noita kynttilöitä aina iltaisin sytyttää, enkelitkö vai ihmiset? Taikka muuttuivatko ihmiset siellä enkeleiksi? Ja pienet lapset, jotka varhain kuolivat? Ketkähän niitä tuudittivat ja hoitivat? Vai eivätköhän ne taivaassa hoitoa tarvinneetkaan?

Silja aukaisi ovea ja kiirehti häntä pois.

—Hittoako sinä siellä kylmässä istut?

—Kuule, Silja, puhui Emmi riisuessaan, minkähäntähden me olemme niin pahoja, me piiat?

—Etkö sinä tiedä?

—En.

—Sentähden, että meidän täytyy valvoa niin paljon. Ennätämme tehdä puolta enemmän syntiä. Katsos herrasväki kun nukkuu pitkään aamusilla tuonne yhdeksään ja kymmeneen, niin jää vainen moni paha työ tekemättä.

Niin kait se oli. Jos hänkin olisi saanut kauvemmin nukkua aamulla, ei Lilli olisi hänen tähtensä kätkeystä pudonnut.

Seuraava pyhä oli kolmas pestaus-sunnuntai. Emmille annettiin päästökirja käteen ja käskettiin menemään kirkonmäelle.

Siellä oli kauheasti väkeä; pestin antajia ja pestin ottajia. Suurissa pulkissa seisoivat, kaikkialla näytti olevan tuttuja ja ystäviä, joiden kanssa olivat kuin liitossa.

Emmi tunsi itsensä hyljättyksi ja yksinäiseksi. Kuka hänestä palvelukseensa huolisi, pieni ja häiveröinen kuin hän oli?

Hän seiso i kirkon seinämällä päästökirjoineen ja odotti. Isäntiä ja emäntiä kulki ristiin rastiin ohitse, vaan eiväthän ne häneen katsoneetkaan.

Nuoria miehiä istui siinä lähellä kirkon portailla.

—Tyttö hoi, tules tänne, sanoi heistä muudan.

Toiset nauroivat ja kuiskuttelivat keskenään.

—Tule, tule, kah, mitä sinä arvelet. Rinnalle istumaan tänne.

Emmi punastui ja väistyi loitommaksi. Sattui samassa herra ja rouva hänelle vastaan. Lienevätkö nuo sentään oikeata herrasväkeä olleet, koskapa oli rouvalla huivi päässä ja herran vaatteet kovin kuluneet.

—Entä tuo, sanoi herra, osoittaen kepillään Emmiä. Hänellä ei ainakaan mahtaisi olla suuria vaatimuksia palkan suhteen. Vai kuinka?

—Minkä herrasväki vaan tahtois i antaa. Minä siihen tyydyn, vastasi Emmi hiljaa.

Arka toivo heräsi hänen povessaan.

—Mitä tuolla tekee? Jaksaneeko edes vesikorvoa kantaa?

—Kyllä minä toki jaksan.

—Ja osaat sinä pyykkiä pestä?

—Olen minä sitäkin jo tehnyt.

—Otetaan pois; hän näyttää siivolta ja hiljaiselta, sanoi herra.

Mutta rouva vielä epäili.

—Eikö liene kivulias, koska on niin laiha.

Emmi muisti jalkojaan; mutta ei hän uskaltanut niistä puhua, silloin heti olisivat hänet hyljänneet.

—Oletko sinä kivulias? kysyi herra katsellen päästökirjaa, jonka hän oli siepannut Emmin kädestä.

—En, kuiskasi Emmi.

Itsekseen hän päätti, ettei koskaan valittaisi, kolotti jalkoja kuinka kovasti hyvänsä.

Herra pisti päästökirjan taskuunsa: antoi hänelle pari markkaa pestiä ja niin oli asia ratkaistu.

—Tulet köyri-iltana Karvosen taloon ja kysyt Hartosen herrasväkeä, sanoi rouva. Mutta köyri-iltana joi!

Emmi läksi kotiin.

—Huonoon paikkaan jouduit, sanoi Silja, joka tunsi tuon herrasväen, köyhää ja kurjaa elanto ja rouva semmoinen heittiö, ettei sillä milloinkaan palvelijat pysy vuottakaan. Ei kuulu edes ruokaa annettavan muuta kuin määrältä ja hyvin niukasti.

Emmi sävähti punaiseksi. Mutta tointui samalla ja vastasi:

—Mistä niitä parhaita paikkoja kaikille riittää. Muutamat saavat tyytyä huonompiin ja kiittää onneaan, etteivät mieron tielle joutuneet.

Hän otti Lillin syliinsä ja painoi kasvojaan lapsen lämpimää rintaa vasten. Lilli tarttui molemmin käsin hänen hiuksiinsa ja jokelsi: »tä, tä, tä».

[Kuopiossa 1887. "Keski-Suomi" 1887, n:o 96 A ja 96 B. Novelleja I.]

KAUPPIAS ROLLER.

Oli syksy. Satoi joka päivä ja tuuli. Taivas oli harmaa, järvi musta, maa märkä ja lokainen. Puut olivat pudottaneet lehtensä, paljaat oksat harroittivat rumina rungon ympärillä ja pieksivät vihapäissään toisiaan. Koirat olivat kuin uitetut; haisivat pahalle ja pyrkivät sisään. Ne raaputtivat ovea ja ulvoivat. Sisästä äreä ääni huusi: »tiehesi siitä!» Koirat eivät ääntä totelleet; raaputtivat vaan yhä ja ulvoivat. Ja kun sitten joku kävi ovesa, ottivat he tilaisuudesta vaarin ja puikahtivat edeltä lämpimään huoneeseen. Olivat mielissään ja heiluttivat märkää häntäänsä. Ja vetisellä kuonollaan he tervehdykseksi nykäisivät sisällä olijoita. Mutta, voi! Siitä olikin pahat seuraukset. Heitä potkaistiin, ovi avattiin jälleen selki seljälleen; tiuskattiin »huut!» ja poljettiin jalkaa kovasti maahan. Ei auttanut muuta kuin lähteä. Ulos taas sateeseen, tuuleen, lokaan ja märkään. Harminsa he purkivat sydämestään haukkumalla ohitsekulkevia. Ja hiukan tuo lohdutti, kun sai jonkun lapsen tai naisen kiljaisemaan säikähdyksestä.

Kauppias Roller venyi sohvalleen ja katseli viimeisiä sanomalehtiä. Kuivia ne olivat ja ikäviä. Täynnä tyhjää; taikka asioita, joista hän ei vähääkään välittänyt. Ylipäätään hän ei juuri mistään maailmassa välittänytkään. Hänellä oli kaikki, mitä suinkin saattoi toivoa. Hyviin varoihin hän oli päässyt; kauppa kävi itsestään, hän tilasi tavarat, otti vastaan rahat ja suoritti maksut. Puotilaiset möivät; tavan vuoksi hän vaan silloin tällöin kävi puotiaan katsomassa. Toimeentulo oli riittävä; ei huolta eikä murhetta.

Entä perheelliset olot sitten! Nuori, kaksikymmenvuotias poikansa ensimmäisestä naimisesta hoiti kauppakirjat ja kirjevaihdon. Hänen toinen rouvansa, vielä varsin nuori hänkin, oli iloinen ja sievän näköinen. Laittoi, taikka antoi laittaa hyvää ruokaa, hankki somia huonekaluja ja katsoi että piit moitteettomasti siistivät ja järjestivät joka paikan. Hän oli aina muodikkaasti puettu, kävi usein kyläilemässä ja otti usein vieraita vastaan.

Lyhyesti: kaikki oli juuri niinkuin tulikin olla. Kauppias Roller oli päässyt harrastustensa perille; sinne, mihin koko nuoruutensa ja ensimmäisen miehuutensa ajan oli pyrkinyt. Hän oli arvossa pidetty, kunniallinen ja luotettava. Moni kadehti hänen onneaan. Ei kukaan, eikä hän itsekään, olisi voinut keksiä siinä puutetta minkäänlaista, taikka semmoisen toivon sijaa, joka ei heti olisi tullut täytetyksi.

Ja nyt hän venyi sohvalleen sanomalehtiä katsellen. Niistä toinen sai toisensa jälkeen luistaa alas lattiaan. Viimeinen meni samaa tietä. Hän oikaisi itseään ja haukotteli. Tuntui kuin olisi nukuttanut, vaikka hän hyvästi oli maannut yönsä eikä sinä päivähä vielä voimiaan millään väsyttänyt. Mutta mikäpä häntä esti nukkumasta, jos uni maittoi kerran.

Hän ummisti silmänsä ja herkesi liikkumattomaksi kuin kuollut. Mitä, kun vaipuisikin näin ikuiseen uneen! Ettei enää tietäisi mitään, ei tuntisi, ei ajattelisi. Miksei? Einar kyllä jo pystyisi yksinäänkin hoitamaan kauppaa. Elina hiukan itkisi ensin, lohduttaisi itsensä sitten ja menisi ehkä uuteen naimiseen. Pian hänen muistonsa haihtuisi, elämän aallot huuhtoisivat hänen jälkensä nopeasti pois. Maailma menisi menojaan ilman häntä, kaikki olisi niinkuin ennen. Jälkeenjääneiden mielestä hän katoisi; ja haudassa luut vähitellen mätänisivät. Koko hänen olemuksensa häviäisi, kourallinen multaa maan povessa ainoa, mikä jäi.

Ei tullut uni, vaikka nukutti. Hän aukaisi silmänsä jälleen; kuunteli kuinka tuuli vinkui ulkona ja kuinka sade pieksi ikkunanruutuja. Hän kiinnitti katseensa yhteen kohti, tapetin eräesen kuvioon vastaisella seinällä.

Sisässä oli hiljaista, pysähtynyttä. Se oli painavan raskasta tuo hiljaisuus, laskeutui tukahduttavana joka paikkaan. Korvat menivät lukkoon, veri seisahtui ja aivot seisahtuivat myös. Halvauksenko enteitä? Hän kääntyi kyljelleen. Ja nyt hänen silmänsä sattuivat koreaan kukkaan matossa. Siihen jäivät.

Yhä kesti tuo lamaava hiljaisuus ympärillä. Ei ollut ainoatakaan kärpistä edes huoneessa, joka olisi surissut. Eikä tomun hiukale sijaansa muuttanut. Kaikki vaipui liikkumattomuuteen ja lepoon.

Ei tämä hauskaa ollut. Jos hän olisi kiskaissut itsensä irti tuosta vetelydestä. Mutta millä? Voimistelulla?

Vuosikausia oli hänen voimistelusauvansa ollut pystyssä kaapin perimmässä nurkassa, ilman että hän oli sitä nyäissyt. Ennen aikaan hän sitä ahkerasti käytti, joka päivä melkein. Vaan nyt olivat jäsenet kangistuneet. Ja koko ruumis oli raukea. Mitä varten hän itseään vaivaisi suotta? Mitä varten juuri tänä päivänä? Joskus muulloin, kun oli kauniimpi ilma ja häntä vähemmän väsytti. Joskus muulloin! Sillä tänlaisesta tilasta hänen kuitenkin täytyi päästä. Hän oli käynyt voimattomaksi ja saamattomaksi. Tuiki kykenemättömäksi jokaiseen toimeen.

Herättäjää hän olisi tarvinnut. Joku halu, toivo tai intohimo, joka olisi saanut sielun liikkeelle. Mutta kun hänellä oli kaikki, mitä suinkin ajatella voi. Tuskin halu oli herännyt, ennenkuin se jo tuli täytetyksi.

Nyt hänellä ei enää mitään halua ollut. Eikä häntä mikään miellyttänyt. Kyllästytti vaan ja iletti.

Hyvä asema, huoleton elämä, riittävä aineellinen toimeentulo ja oma koti! Kuinka hän ennen oli niitä halunnut ja toivonut. Kuinka onnellinen hän kuvitteli olevansa, kun nämä toiveet vihdoinkin toteutuisivat. Hän oli ne saavuttanut, omisti ne parast'aikaa. Mutta ne olivat viehätyksensä menettäneet.

Hän kääntyi taaskin seljälleen, haukotteli ja loi katseensa ylös läheiseen ikkunaan. Näki palasen sakeata taivasta. Ei ollut edes pilveä. Yhtä paksua, harmaata vaan. Sumua ja usvaa. Uuh!

Jos olisi mennä perheen puolelle? Katsomaan—? Mutta kannattiko? Vanhaa, ennen nähtyä, tunnettua, jokapäiväistä, tympeätä, ikävää. Eih! Ei maksanut vaivaa sen takia nousta.

Kuuluihan sieltä askeleita nyt. Sipsuttavia, keveitä.

Hänen rouvansa, Elina, se tietysti oli. Hänen nuori, kaunis rouvansa, niin kuin ihmiset tavallisesti sanoivat.

—Herman, laiskuri, makaatko sinä?

—Niin mikä sitten?

—Kahvia juomaan. Ah, kuinka uneliaalta sinä näytät. Ylös nyt!

—Anna minun olla.

—Jörö! Sopiiko noin kohdella rouvaansa. Varro, varro, minä sinua opetan.

Hän alkoi kutitella.

—Elina, pois. Minä en ollenkaan ole sillä tuulella.

—Kiukkuseksiko rupeat?

Hän nauroi ja suuteli häntä. Roller käänsi päänsä syrjään ja teki happamen naaman.

—Hyi, kuinka epäkohtelias sinä olet. Rangaistukseksi sinua nyt suutelen kymmenen kertaa. Yks, kaks, kolme, neljä, viis, kuus, seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen ja kerta kaupan päälle. Noin. Ja jää sitten herran rauhaan.

Ovella hän vielä pysähtyi.

—Etkö tosiaan huoli kahvista?

—En.

—Ole ilman, ole ilman.

Hän lehahti tiehensä.

Roller pyyhki huuliaan.

—Pitäisi olla laissa kielletty, ettei vaimo saa koskaan miestä suudella. Heidän itsensä tähden. Sillä se herättää vastenmielisyyttä. Ja muutenkin heihin tahtoo kyllästyä.

Näin hän ajatteli itsekseen.

Eikä hän voinut käsittää, että neljä vuotta takaperin oli saattanut Elinaan niin ihastua. Ja pitää häntä kauniina, ihan niinkuin muut nytkin vielä. Seitsemännessä taivaassa hän luuli olevansa, kun ensi kerran oli häntä rintaansa likistänyt. Nyt? Uh! Teki mieli viskata hänet menemään, kun vaan lähelle tuli.

—Ei, mutta tämä ei käy laatuun! hän mutisi ääneen ja nousi istumaan. Minä en mahda olla oikein terve.

Hän katsoi peiliin. Lihava hän oli ja pulska, ei sairauden merkkiä missään, vaikka kuinka olisi tarkastellut.

—Lähden kävelemään koetteeksi. Onpa herennyt satamastakin.

Nuttu päälle, kalossit, hattu ja keppi. Hän astui portaille. Siellä ulkona ilman rumuuden vasta oikein selvästi näki ja tunsu. Teki mieli kääntyä takaisin; mutta ei häntä sentään viitsinyt, kun kerran oli lähtenyt. Astui sitten etemmäksi, astui, astui ja astui. »Löttis!» pani maa joka kerran, kuin jalka sitä

polki.

Kirkon luokse hän oli tullut. Hiljaisena ja mykkänä se siinä seiso. Mitä varten? Kuusi päivää viikossa kiinni, seitsemäntenä auki. Ja silloin sinne kokoontui penkit täyteen väkeä. Pappi oli alttarilla koreassa paidassa, käänsi vuoron kasvonsa, vuoron selkensä muita kohti, messusi ja luki samalla tavalla kuin kaikki muutkin papit nyt ja tätä ennen pitkän pitkät ajat taaksepäin. Seurakunta kuunteli; luuli olevansa harras ja odotti että Jumala siitä hyvästä olisi sille erityisesti suosiollinen. Samoin kuin siitäkin, että ylipäätään olivat kirkkoon tulleet. Sillä sekin jo oli suuri uskollisuuden osoitus tänlaisena epäuskon aikana.

Lapset, naiset ja talonpojat, ne kirkkoa vielä tarvitsivat. Ja joutihan tuo niitä varten olla pystyssä. Varsinkin kun oli tehnyt hiljaisen sopimuksen herrojen kanssa, ettei niiltä mitään sanottavaa vaatinut. Kunhan joskus näön vuoksi kävivät ripillä, noin edes kymmenen vuoden päästä, ja kunhan eivät liian julkista pilkkaa laskeneet uskonnon asioista, niin siinä heidän osaltaan oli kristillisyyttä yltäkyllin.

Roller oli näitä miettiessään joutunut kirjakaupan kohdalle ja kun hän muisti, että postimerkit olivat loppuneet kotoa, meni hän sisään. Siellä oli kirjoja hyllyt täynnä lattiasta kattoon saakka. Ketkähän niitä jaksoi lukea. Ja mitä luulivat niistä hyötyvänsä. Entäs ne raukat, jotka niitä kirjoittelivat! Tekivätkö sen siinä suloisessa uskossa, että veivät maailmaa sen kautta eteenpäin. Narrit! Taikka kunniako luulivat saavuttavansa? Pöyhkeilivätkö siitä, että heidän nimensä tuli kuuluksi? Narrit, kahdenkertaiset narrit!

—Uusia kirjoja, herra Roller, sanoi nuori, toimielias kirjakauppias ja toi hänelle muutamia eteen. Tässä on aivan hiljan Ruotsista tulleita. Tarkoituksellista kirjallisuutta tai psykologisia romaaneja, mitä vaan haluttaa.

—En välitä toisesta enkä toisesta. Nykyajan tarkoitukset ovat niin pieniä ja mitättömiä; parsimis- ja paikkaustöitä vaan! Ja nuo psykologiset romaanit mitä ne ovat! Kuinka paljon ne psykologiaa itse tuntevat? Osaavatko sanoa edes mitä sielu on? Mistä se tulee ja mihin se menee. Taikka kuinka se täällä syntyy, kehittyy, kuihtuu ja kuolee? Tietävätkö ne, mitä aineksia ja mahdollisuuksia siellä löytyy? Ja kuinka sitä luonnonmukaisesti tulisi hoitaa, että se pysyisi tervennä? Ei mitään! Kerrassa ne ovat tyhmiä kuin pölkkyt siinä suhteessa. Psykologisia romaaneja! En mä viitsi kuulla.

—No, mutta jotain muuta kirjaa sitten?

—Tuokaa semmoinen, jossa olisi joku älykäs sana, jota ei tuhannen kertaa ennen ole maailmassa sanottu.

—Ehkä tieteellinen teos?

—Olisinkohan paljoakin viisaampi kaikki nuo paksut foliantit läpiluettuani? Pieniä seikkoja ne tutkistelevat ja luulevat ehkä pitkällekin päässeensä, vaikkeivät pääasiassa ole hullua hurskaampia. Taikka, osaako heistä yksikään sanoa, mikä tarkoitus tällä elämällä oikeastaan on. Ja onko sillä ylipäätään mitään tarkoitusta. Saavutetaanko kaikella puuhalla muuta kuin ääretöntä tyhjyyttä? Todistaako kukaan, että tätä elämää kannattaa elää? Että se vie onneen ja täydellisyyteen? Voivatko näyttää tietä onneen ja täydellisyyteen? Voivatko edes sanoa, mitä onni ja täydellisyys on? Ehkä osoittavat jonkun virvatulen ja saavat jonkun herkkäuskoisen hyppäämään sen jäljestä, kunnes huomaa, poloinen, ettei se mitään ollut. Ei, hyvä ystävä, kaikki on turhuutta, ei mikään maailmassa ole muuta kuin turhuutta. Ilot, riemut, huolet, murheet, työt, pyrinnot. Turhuutta, turhuutta!

—Nyt en tiedä enää tarjota muuta kuin uskonnollisia kirjoja. Tässä esimerkiksi uudempia, Bäckin kristillisiä puheita—.

—Toisitte ennemmin jonkun vanhan siltä alalta, Arndtin tai Kempin, niissä jotain kelvollista vielä löytää. Nykyaikaisissa ei. Pysähtynyttä, taantunutta kaikki.

Kirjakauppias naurahti. Hän ei osannut enää tarjota mitään. Roller pisti postimerkit taskuunsa ja läksi pois jäähyväisiä sanomatta.

Sillä välin oli taaskin ruvennut satamaan. Tuli lumiräntää ja vettä sekaisin. Mutta Roller ei vielä viitsinyt kääntyä kotiin. Kun kerran oli lähtenyt ulos, niin käveli häntä enemmän yksin tein. Ehkä jäykistynyt ruumis siitä hiukan vertyisi.

Rautatien rakennukselle hän saapui. Syvää hautaa siellä kaivettiin; hän käveli reunaan pitkin ja katseli alas haudan pohjaan, jossa monet kymmenet työmiehet lapioitsivat multaa ja soraa. He näyttivät onnettoman pieniltä siellä missä seisoivat harmaissa ryysyissään alhaalla multaseinien välissä, saviliejuja ja ruskeata lätäkköä puolisääreen saakka.

Roller seisahtui hetkeksi ja seurasi silmillään heidän työtään. Noin raatavat nuo ikänsä ja aikansa leivän tähden, hän ajatteli. Hirteen kun menisivät, niin pääsisivät vähemmällä vaivalla.

Mitä kauvemmin hän katseli, sen surkeammiksi ne hänen silmissään kävivät. Eivätpä ne suuresti juuri elukoista eronneet näin ylhäältä katsellen. Hän kuvitteli, miltä hän itse näyttäisi, jos kohtisuoraan pilvien toiselta puolen joku tällä haavaa katselisi alas. Huomaisiko, että hänellä oli paremmat vaatteet kuin noilla tuolla alhaalla? Vai säälisikö ehkä yhtä paljon hänen kuin heidänkin viheliäisyyttään.

Onnettomia olivat kaikki ihmiset. Onnettomia ne, joiden leivän tähden täytyi kovaa työtä tehdä, ja kahta vertaa onnettomampia ne, joiden ei toimeentulostaan ollenkaan tarvinnut huolehtia.

Rakkaudestako oli maailma luotu? Rakkaudestako ihminen kutsuttu näin kurjan kurjaan elämään? Asetettu alinomaisen muuttuvaisuuden, voittamattoman puuttuvaisuuden ja tukaluuksien alaiseksi.

Eikö enemmän vihasta?

Ja ilkkuakseen meitä oli luonto istuttanut meihin kaksi valtavaa vaistoa, joiden kautta sai meitä itseämme apulaisikseen, pitkittämään olemuksen kiusaa: sukuvietin ja kuolemankauhun.

Rankka sade keskeytti tässä Rollerin mietteet. Hän läksi kotiin.

Elina juoksi etehiseen häntä vastaan.

—No, viimeinkin, sinä pahanilkinen! Täällä päivällinen jo on odottanut tunnin varmaankin. Joudu, joudu!

Roller meni sanaakaan puhumatta ruokasaliin ja istui pöytään.

—Minäpä saan tänään vieraita, kertoi Elina.

—Se ei mitään tavatonta.

—Mutta arvaapas keitä kaikkia?

—Kai heidät sitten näkee.

—Anna ja Aina ja Elvira ja Betty ja Emma ja Hilma ja—tokkopa muistankaan kaikkia. Hilma tuo nuottia mukanaan.

—Pianoa ajotaan, tiedämmä, klinkuttaa koko ilta.

—Klinkuttaa! Hyi, kuinka sinä sanot. Hilma, joka soittaa niin hyvin. Niin erinomaisen hyvin. Paremmin kuin kukaan tässä kaupungissa.

—Soittakoon hyvin tai huonoin, minä en aijo jäädä häntä kuuntelemaan. Menen enemmän Karsteniin vistiä pelaamaan.

—Mene, mene; sitten saammekin olla täällä omin valloin.

Karstenissa oli sinä iltana paitsi niitä, jotka pelissä olivat osallisia, eräs vanha, vanha herra, jota Rollerille esitettiin översti Olsoniksi. Hän istui sohvalla, Rolleria vastapäätä ja seurasi peliä, tai ainakin hän koetti seurata.

Rollerin silmät menivät korttien ylitse vähän väliä häneen. Ja lopulta hän ei enää tiennyt kortistaan eikä pelin juoksusta mitään, sillä edessä oli hänellä vaan nuo vanhat, rypistyneet kasvot, tutiseva leuka, himmeät, elottomat, kalvon peittämät silmät ja avonainen, hampaaton suu, jota hervottomat lihakset eivät enää jaksaneet kiinni saada. Harvaan ja kovalla äänellä hänelle täytyi puhua, ennenkuin hän osapuillekaan mitään tajusi. Mutta suuret kasat hän kokosi leivoksia eteensä, kun teetä tarjottiin, ja oikein iletettiin, kuinka hapeasti hän niitä ahmi suuhunsa.

—Tuossa minulle läheisen tulevaisuuden perspektiivi, ajatteli Roller itsekseen.

Hän laski, kuinka monta vuotta saattoi kestää, ennenkuin hän tuommoisena rauniona olisi. Viisitoista, parikymmentä korkeintaan. Ja tästä alkaen jo hänen elämänsä olisi hiljaista yhtämittaista sammumista. Luonto riistäisi vuosi vuodelta antimensa pois. Eikä ainoastaan sen, mitä oli antanut, mutta samalla myöskin kaikki, minkä hän itse oli omakseen hankkinut: tiedot, taidot ja kyvyt.

Hän joi mollansa ja pelasi huonosti. Suutuksissaan laittoi hän toisen lasin totia ja sen väkevämpää kuin tavallisesti. Mutta siitä hänen päänsä kävi yhä raskaammaksi. Kortit alkoivat häntä vaivata niin, että hänen viimein täytyi nousta ja syyttäen pahoinvointia lähteä kesken pois.

Ulkona oli pimeätä kuin säkissä, ei nähnyt kämmenen vertaa eteensä. Siinä kävellessä tuntui Rollerista juuri kuin olisi jotain pudonnut hänessä alas ja vajonnut yhä syvemmälle. Päästä se alkoi ja tuntui sydämmeen asti. Siellä ahdisti ja painoi, jäykistyi ja puuttui. Niin raskaaksi koko olento kävi ja elottomaksi kuin kivi.

Kotona oli vieraita vielä. Ikkunoista loisti tuli ja salista kuului soittoa ja naurua ja puheen hälinää.

Roller meni etehisestä hiljaa omaan kammariinsa, riisui ja laskeusi vuoteelle. Hän tahtoi nukkua pois kaikesta.

Mutta silloin vasta ilo yleni viereisessä salissa. Ei Roller vielä elämässään ollut mokomaa kitkatusta kuullut. Ja taukoamatta ne sen ohessa pompottivat pianoa.

Roller tällä hetkellä vihasi noita naisia niin, että olisi halunnut heitä lyödä. Hän puri hammasta, nousi istumaan ja pudisti molempia nyrkkiä saliin päin.

Ei nauru lakannut. Yltyi vaan, juuri kuin kiusalla.

Hän sieppasi saappaansa lattialta ja heitti sen täyttä voimaa ovea kohti. Ovi jymähti. Parkahdus kuului salista, sitten hiljeni kaikki. Muutamaan minuuttiin ei kuulunut hengen hievaudusta.

Roller ojentui jälleen tilalleen ja veti peitteen päälleen.

Samassa siellä jo alkoi taas hiljaista liikuntaa ja sipsutusta. Ja vähitellen se koveni, että eroitti jo yksityisiä sanoja.

—Aaveita—huuh—ei mennä, ei mennä—kynttilöitä—lamppuja ja aseita— peloittaa, huuh—yhdessä— kaikki yhtäikaa.

Ovet lensivät auki, kauhea huuto päästettiin ja yhdeksän tai kymmenen naista seisoivat kynnyksellä, suut seljällään, kynttilät toisessa kädessä, toisessa hiilihangot.

Roller heitti peitteen päältänsä ja kirosi saimeasti.

Silloin syntyi parvessa hämmennys.

—Jesus, jumala, herra iiihme, minä pyörryn, pois, pois!

Ovi paiskattiin kiinni jälleen, ja samassa tuokiossa venyivät naiset pitkin sohvia, noja- ja lepotuolia ja nauroivat niin, että koko huone tärisi: »Ha ha ha ha. Hi hi hi hi, ho ho ho ho, he he he he—.»

Roller puristi kahden käden päätänsä, ryntäsi sitten äkkiä kirjoituspöytänsä luokse, jonka laatikosta hän veti jotakin esille.

—Pöytä on katettu, kuului ääni salista ja naurava lauma siirtyi hiukan hiljempänä ruokahuoneeseen.

—Kuinka minä säikähdin, ha, ha, ha.

—Entäs minä, hi, hi, hi.

—Semmoinen karhu.

—Ja me kun luulimme piruksi.

—Hyi, Emma, kuinka uskallat sen nimeä mainita.

—Ajatteles, jos ilmestyisi tuonne ikkunaan äkkiä.

—Uuh! Uuh! Uuh!

—Miksi te puhutte niin kamalia. Nyt en uskalla nukkua tänä yönä.

—Enkä minä.

—Enkä minä.

—Ai, kuinka hyvää! Maistakaa, tytöt, tätä gelétä. Elina, saammeko syödä kaikki?

—Kaikki, kaikki.

—Pois, Hilma, vadin äärestä. Sinä et meille jätä mitään.

—Ha, ha, ha, ha.

—Hi, hi, hi, hi.

Kello kävi kolmatta, ennenkuin he maltoivat lähteä. Etehisessä, Rollerin kammarin ovea nähdessään, he taas muistivat äskeisen kummitusjutun ja purskua täytyi, ei auttanut mikään.

—Hiljaa, hiljaa, ettei hän herää.

—Ehkä toruu sinua, Elina, huomenna meidän tähden.

—Tschih, tschih, tschih!

—Elkää naurako, elkää naurako. Hän taas meitä kiroo.

Mutta hän ei kironnut enää, eikä torunut, eikä herännyt.

Hiljaista oli Rollerin huoneessa ja pimeätä.

Kun uuden päivän valo tunki sisään, ei se enää eloa saanut tuohon kylmään ruumiiseen, joka oli vuoteella.

Hyytynyt veri punasi valkeat lakanat; pistuoli oli pudonnut alas matolle, kauniimman ruusun kohdalle.

[Kuopiossa v. 1887. "Excelsior" kalenteri 1889. Novelleja I.]

YSTÄVYKSET.

Sanni oli Siirin paras ystävä ja samoin Siiri Sannin. He olivat istuneet rinnan koulussa, yhdessä lukeneet aineitaan, yhdessä selvittelleet järkeään, yhdessä kääntäneet, kirjoitelleet, neuloneet, tuumineet. Ja yhteiset huolet heillä oli aina ollut ja yhteiset ilot. jos toinen joutui pulaan, niin heti toinen auttoi, eikä ollut koskaan heidän kekseliäisyytensä niin suuri, kuin milloin sitä ystävän hyväksi tuli käyttää.

Onneton se ihminen, joka uskalsi toista loukata, sillä hän oli toisesta silloin pääsemättömissä. Sai vainen kuulla, kuinka kurja hän oli, kuinka inhottava ja halpa. Ja niin suurella vakuutuksella se lausuttiin, niin jalolla harmilla, että täytyi hänen lopulta itsensäkin ruveta sitä uskomaan. Eikä auttanut muu kuin pyytää nöyrästi anteeksi ja luvata pyhästi, ettei vastedes enää milloinkaan semmoista tekisi.

Tunnilla olivat kuiskaamiset kiven kovaan kielletyt, mutta Sanni ja Siiri, kas, nepä eivät kumpikaan kiellosta välittäneet, ei niin hiventä. Ellei toinen osannut vastata, silloin kohta toisella käsi suun eteen, pää hiukan alemmaksi ja empimättä tietoja nyt hiljaa suhahteli niin pitkälle kuin niitä mahdollisesti vaan itsellä riitti. Opettajat koettivat estää, mutta turhaa vallan. Yhtä jos olisivat kieltäneet aurinkoa paistamasta, kuuta kumottamasta tai tähtiä tuikkimasta. Ja vihdoin heidän täytyi heretä siitä pois, etteivät opettaja-arvoaan tykkänään menettäisi. Sittemmin Sanni ja Siiri saivat vapaasti kuiskailla toisilleen, kun vaan välttivät, ettei se tapahtunut kovin huomiota herättävällä tavalla.

Kaikki ajatuksensa, kaikki hienoimmat ja hetkellisimmät tunteen vivahdukset he toisilleen kertoivat. Ei niin salaista tai pientä sopukkaa sydämmeeseen syntynyt, ettei pyhä velvollisuus pakoittanut sitä heti kohta toiselle julkaisemaan. Ja silloinpa ne vasta itsellekin oikein selville tulivat.

He olivat kasvaneet kiinni toisiinsa. Sydämmestä sydämmeeseen meni satoja tuhansia hienoja säikeitä, joita myöten lämmin ja suloinen tunnevirta edestakaisin värähteli. Kipeästi koski, jos yksikään säie sattumalta vikaantui, mutta kaikki kun olisivat katkenneet, niin sydän varmaan olisi kuiviin vuotanut. Ja kuolema olisi seurannut sitten, tai pahempi kuin kuolema: iloton, toivoton, raukea elämä.

Siiri ei tullut toimeen ilman Sannia, Sanni ei tullut toimeen ilman Siiriä. Koko maailman he olisivat voineet hyljätä, mutta toisiaan ei. Jos toinen sattumalta joutui johonkin tilaisuuteen, missä ei toinen ollut, tuntui edellisestä kuin olisi parempi osa hänestä itsestään jäänyt pois. Eikä silloin ilo ilolta maistunut, eikä huvi hauskuutta antanut.

He olivat jo tosin koulunsa lopettaneet, mutta joka päivä heidän täytyi kuitenkin toisiaan tavata; se oli yhtä välttämätöntä kuin leipä ja lämmin. Erillään he oikeastaan eivät koskaan olleetkaan, sillä ajatukset, tunteet, koko mieli oli alinomaa toisen luona.

Sanni oli Siirin ilo, toivo, elämä; ja samoin Siiri Sannin; ei heitä mikään maailmassa voisi toisistaan erottaa. Ei vielä haudan tuollakaan puolen, sillä heidän ystävyytensä kestäisi kauvas äärettömään ijankaikkisuuteen asti.

Niin he olivat monta kertaa tuumailleet, ja samaan päätökseen tulivat taaskin, istuessaan käsi kädessä erään syyspäivän iltahämäränä Sannin kammarissa.

—Ja tiedätkös mitä, sanoi Siiri, minä en koskaan tule menemään naimiseen, en koskaan, se on ihan varma. Entä sinä?

Sanni ei aivan heti vastannut; joku vieras ajatus nähtävästi tunkeutui hänen mieleensä. Hän käänsi päänsä hiukan syrjään ja antoi hämmentyneen katseensa vaipua uunin hehkuvaan hiilustaan.

—Entä sinä? toisti Siiri puristaen Sannin käsiä.

—Niin ... luultavasti en minäkään...

—Luultavasti, sanot? Etkö ole siitä vissi? Ajatteles, Sanni, meidän ehkä silloin tulisi erota. Ja sitten, voisitko jakaa sydämesi? Kuinka suuren osan riistäisit minulta pois? Ensinnä puolen ehkä ja sitten kaikkityyni. Oh, Sanni, Sanni, silloin minä kuolisin.

Siiri painoi päänsä Sannin rintaa vasten ja loi häneen puoleksi nuhtelevan, puoleksi surullisen silmäyksen.

—Pieni hupakko? Kuka on sanonut, että menen naimisiin?

Sanni suuteli häntä hymyillen, ja niin oli rauha jälleen saavutettu.

Marraskuun ensimmäisenä päivänä he olivat molemmat tanssiaisissa, Sanni vaalean sinisessä puvussa, jossa hän aina oli niin ihmeen sievä. Mutta puhelemiseen ei heillä paljon ollut tilaisuutta, sillä herroja oli alinomaa Sannin ympärillä, eikä Siiri hirvinyt mennä lähellekään, sillä hän vielä kovin kainosteli toista sukupuolta. Hän sen sijaan odotti, milloin Sanni sattuisi katsomaan häneen päin, antaakseen silmäyksillä edes jotain merkkiä. Mutta tämä oli silloin takertunut niin innokkaaseen keskusteluun nuoren Körnerin kanssa, ettei mitään huomannut.

—Sanni, Sanni...! Siirin mieli alkoi jo käydä pahaksi. Noin pitkäksi aikaa Sanni hänet unhotti. Ei välittänyt eikä huolinut hänen seurastaan ollenkaan.

Tuo ... tuo inhottava Körner oli hänet vallannut. Mutta Siiri hänet riistäisi pois ... kesken kaikkea ... Körner saisi jäädä pitkälle nenälle. Ja nähdä, että Sannilla on ystävä, jonka tieltä hänen kauniisti täytyi väistyä.

Siiri lähestyi Sannia takaapäin ja laski kätensä hänen kaulansa ympäri.

—Ooh! Siirikö se on? Kuinka minä säikähdin.

—Sanni kulta, lähtään jo pois.

—Pois? Minkätähden? Eikö sinulla ole hauska?

—Ei.

—Mutta, hyvä neiti, sanoi herra Körner, vastahan ilta on alulla. Ette saa houkutella ystävääne lähtemään. Hän on sitä paitse luvannut minulle kotiljongin eikä tahdo tietysti sanaansa syödä.

Sanni painoi Siirin kättä poskeensa, kallisti päätänsä taakse ja loi ilostuneet silmänsä häneen.

—Ollaan vielä täällä. Minua ainakin haluttaisi ... miksi näytät niin nolostuneelta, Siiri?... Etkö voi hyvin?... Tai etkö ole saanut tanssia?

Se kysymys pujahti Sannilta aivan vahingossa esille. Körnerin kuullen sitä toki ei mitenkään olisi sopinut tehdä.

—Saanko luvan, neiti? lausui tämä heti, kumartaen Siirille.

—Kiitoksia, en minä tanssi enää tänä iltana.

Hän veti loukkaantuneena kätensä Sannin kaulasta pois ja aikoi lähteä. Mutta Sanni tarttui häneen kiinni.

—Siiri, rakas Siiri, oletko minulle vihainen?

—En; kuinka niin?

—Oletpa. Ihan varmaan olet.

—Vaiti nyt, ja päästä minut.

—Mihinkä menet?

—Omalle paikalleni, tuonne.

Kaukaisimmassa sopessa, kahden vanhemman naisen välissä hän istui. Ja sieltä hän tarkasti Sannia, joka taas iloisesti jatkoi puhetta Körnerin kanssa, aivan kuin ei sitä mikään olisi keskeyttänyt.

Voi kuinka se Siiriä harmitti. Hän tällä haavaa melkein vihasi Sannia, eikä voinut kuitenkaan silmiään hänestä ottaa. Kauniimpi, kauniimpi, kauniimpi kuin koskaan ennen hän oli. Tuo sininen puku somin maailmassa. Ja kukkanen rinnassa, nauhasolmuke, joka piti kiharoita kiinni, kaikki sievän sievää. Mutta totta sekini: ei niin rumaa esinettä ollut, ettei se Sannilla kauniiksi muuttunut. Hänessä oli tenhovoima, joka loi kajastuksen ympärilleen.

Ei ollut kukaan mitään Sannin rinnalla. Kaikki muut tytöt typeriä, kömpelöitä ja rumia. Kumma, että yksikään herra saattoi vähäkään ottaa heitä huomioon Sannin läsnäollessa. Pakosta se arvaten tapahtui, kun eivät mitenkään voineet kaikki yhtä aikaa häntä lähestyä.

Mutta kuinka hänen silmänsä nyt loistivat, ja kuinka hänen poskensa hehkuivat! Mistä maailmassa he puhelivatkaan, kun hän noin saattoi innostua?

Eikä hänen katseensa ainoatakaan kertaa kääntynyt Siiriin päin. Ei koko pitkänä iltana.

Sattumalta hän erään valssin jälkeen joutui siihen lähelle.

—Kas, Siiri, tässähan sinä olet.

Katkera piirre ilmestyi Siirin huulille.

—Onko sinulla ollut hauska? Minä puolestani huvittelen oikein sydämmen pohjasta.

—Sen kyllä huomaa.

—Mutta sinä, Siiri? Yhäkö sinä olet pahalla tuulella?

—Siitä taidat välittää viisi.

—Siiri!

—Että viitsit teeskennellä noin.

Siiri kääntyi toisaanne, ja Sanni vietiin lennossa valssiin jälleen. Muuanne hän sitten taas joutui eikä näyttänyt sen enempää Siiriä ajattelevan.

Kahta katkerammaksi kävi Siirin mieli. Sanni ei rakastanut häntä niinkuin hän Sannia, se nyt ainakin oli päivän selvää. Monasti ennenkin oli tuo ajatus tahtonut tunkeutua hänen mieleensä, mutta aina hän oli sen karkoittanut pois. Oli tahallaan peittänyt silmänsä ja pysynyt harhaluulossaan. Uskonut Sannia enemmän kuin itseään. Luottanut hänen rakkauteensa ja antanut hänelle koko sydämmensä. Niin, koko sydämmensä!

Hän onneksi istui nurkassa muiden takana, ettei kukaan nähnyt kuinka vedet tippuivat hänen poskiaan pitkin. Mutta Sanni ei ainakaan saisi tietää mitään hänen surustaan, sen hän pyhästi päätti. Ja päätti vielä lisäksi olla yhtä tyyliä ja kylmä kuin hänkin oli. Etteikö voisi? Sepä kumma!

Siiri nousi, otti ensimmäistä tuttua tyttöä käsivarresta ja pyysi häntä kävelemään, sillä tanssi oli hetkeksi tauonnut. Tahallaan hän sitten johti niin, että tulivat kulkemaan Sannin ohitse. Ja juuri sillä kohdalla oli hänellä niin paljon puhumista toverilleen, ettei hän ollenkaan joutunut katsomaan Sanniin päin.

—Te kävelette? Ottakaa minut mukaan.

Siiri ei kuullut. Sanni tarttui hänen toiseen käsivarteensa. Siiri kääntyi nyt kummastuneena ja loi häneen pitkän, kysyvän silmäyksen.

—Mitä katsot noin? Tahdotko sanoa jotain?

Siiri ei vastannut. Käsivarsi, johon Sanni oli tarttunut, riippui suorana ja jäykkänä sivulla. Mutta Sanni ei ehtinyt panna sitä merkille, sillä herra Körner samassa lähestyi ja teki heille seuraa. Hän käveli Sannin rinnalla, oli miellyttävä ja kohtelias ja veti pian Sannin huomion kokonaan puoleensa.

—Mitä hauskuutta metsästyksessä? Hyvän aika, hauskuus on liian mieto sana. Kysykää enemmän, miksi—se hurmaa.

—Mutta jänisparat, ettekö niitä ollenkaan sääli? Te olette julmia, te miehet.

—Ei julmempia kuin naisetkaan.

—Että sanotte! Me kun emme saata edes matoa onkeen panna.

—Niin, vaan sydämmiä kylmäkiskoisesti murratte.

Sanoja seurasi semmoinen omituinen katse, että Sanni joutui hämilleen. Hänen täytyi luoda silmänsä alas.

—Eikö totta? kysyi Körner.

—Ei, kuului hiljainen kuiske.

Sannin poskia kuumotti ja sydän löi. Ja kaikki suonet löivät ja käsi vapisi ja jalat kävivät hervottomiksi.

Sillä hän ymmärsi tuossa lyhyessä kysymyksessä äärettömän suuren merkityksen, tunsikin koko maailman olevan sen takana...

Soitettiin taas valssiin. Siirin harmi oli antaantunut, sillä Sanni likisti hänen käsivarttaan niin intoisesti rintaansa kohti. Eikä Siiri aavistanut, että hän sen teki aivan tietämättään.

—Sanni, lähdetään sivuhuoneeseen tämän tanssin ajaksi... Että saamme olla yhdessä edes vähän aikaa tänä iltana, kuiskasi Siiri.

Sanni katsoi ylös mitään vastaamatta. Hän tuskin oli tajunnut koko ehdotusta.

Körner samassa pyysi häntä valssiin.

—Elä mene enää. Täytyyhän sinun hiukan levätäkin.

Turhaan koetti Siiri häntä estellä. Sanni vetäytyi hänestä irti ja laski hymyillen käsivartensa nuoren Körnerin olkapäälle.

Eikä hän sen jälkeen taas näyttänyt Siiriä muistavan. Ei omatuntokaan sanonut, että hän oli tehnyt pahasti.

Siiri ei sinä yönä saanut unta. Jäähyväisiä sanomatta he olivat eronneet. Ensi kerran koko heidän ystävyytensä aikana se oli tapahtunut. Sanni heitti hänet Körnerin tähden.

Mutta Siiri puolestaan ei häntä liioin rukoilisi. Eikä näyttäisi vähääkään siitä välittävänsä. Niin, oikeastaan hän ei siitä välittänytäkään. Se vaan häntä harmitti, että niin sokeasti oli luottanut häneen. Oli uskonut hänestä kaikkea hyvää ja rakastanut häntä. Että hän oli ollut niin tyhmä. Sitä hän nyt vaan itki, ja sitä hänen täytyi itkeä koko yön. Niin hirveästi, että hän aamulla oli puolipyörreissä eikä jaksanut nousta ylös.

Ei hän ottanut kahvia, jota Liisu hänelle tarjosi; pyysi sen sijaan mustetta, kynää ja paperia.

Ja sitten hän kirjoitti:

—Eilinen käytöksesi pakoittaa minua lopettamaan kaiken yhteyden kanssasi. Ystävyys on rikottu. Olkaamme tästä lähtien vieraat toisillemme. Siiri.

Kuverttiin hän sen pani. Kyhäsi päällekirjoituksen ja antoi Liisulle.

—Viekää tämä Sannille. Ei tarvitse odottaa vastausta.

Hän seurasi silmillään Liisua ja kirjettä hänen kädessään, siksi kuin

Liisu läksi huoneesta.

Kuunteli vielä hänen askeleitaankin viereisestä kammarista.

Sitten ovi kävi. Hän oli mennyt.

Siirille tuli paha olla. Hän painoi molemmin käsin silmiään ja päättään, ne tuntuivat yön valvomisesta niin heikoilta.

Mitä hän oli tehnyt?

Oliko Liisu jo ennättänyt perille?

Nyt ehkä Sanni parastaikaa sen aukaisi ja luki...

Hänen päänsä oli kuuma, hän oli kipeä ... niin, sen täytyisi jokaisen nähdä, hän oli kovin kipeä. Ehkäpä hänessä oli joku kuumetauti, joka muutamassa vuorokaudessa veisi hänet tuonelaan...

Sitten Sanni itkisi hänen haudallaan ... ja katuisi, että oli viimeisinä päivinä niin syvästi häntä loukannut...

Arvaisi ehkä, että hänen tähtensä hän näin ennen aikojaan kuoli. Ja muistaisi häntä sitten elämän ikänsä...

Joko Sanni nyt oli lukenut hänen kirjeensä?

Mitä hän; oli tehnyt?

Eikö tämä ollut unta? Eikö kaikkityyni ollut unta?...

Hän kuuli kyökin oven käyvän ja juoksi katsomaan. Mutta ei se ollutkaan Liisu. Hän vilkaisi kelloa. Neljänneksen yli yhdeksän.

Paljoko lienee ollut silloin kun Liisu meni?

Kauvan hän oli viipynyt... Tunnin varmaan.

Mutta tuossapa hän viimeinkin oli.

—Nooh—?

—Mitä niin?

—Vastausta?

—Ettehän käsenyt sitä odottamaan. Heitin kirjeen kyökkiin, en minä Sanni neitiä tavannutkaan.

Ei vastausta odottamaan... aivan oikein.

—Kuka kirjeen otti vastaan?

—Mikä—Eveliinanahan se taitaa olla, niiden uusi sisäneitsyt.

—Ja hän ... vei sisään?

—Kaiketikin. Minä läksin pois heti kun olin sen antanut.

Niin, kaiketi hän oli heti vienyt sen Sannille ja Sanni heti lukenut.

Nytkin hän ehkä vielä tutki sitä. Mitä mahtoi ajatella, mitä tuntea?

Siiri näki elävästi edessään hänen totiset, surulliset kasvonsa. Tapasi nuhtelevan katseen hänen silmistään.

Oi, Sanni! Olivatko he eronneet nyt ijäksi vallan? Ijäksi! Ooh, kuinka pitkältä, kolkolta, kuolleelta tuo ijäisyys tällä hetkellä tuntui. Sanni, Sanni!

Mutta ei! Sanni oli aina ollut häntä järkevempi. Sanni hiukan hämmästyisi ensin tuota kirjettä. Sitten hän nauraisi ja kiiruhtaisi kohta Siirin luokse. Ja yhdessä he nauraisivat, itkisivät välillä, ja nauraisivat sitten taas. Syleilisivät ja istuisivat käsi kädessä niinkuin ennen ihanassa sovinnossa. Eikä enää milloinkaan tällainen pilvi heidän ystävyytensä päivänpaistetta himmentäisi.

Koko päivän Siiri kuulusteli, eikö tuttuja, keveitä askeleita nousisi portaita ylös. Joka kerran kuin ovi kävi, hän säpsähti ja lensi iloiseksi. Mutta kun tulija ei ollutkaan Sanni, painui mieli taas alas.

Iltaan asti hän odotti. Toivoi, pettyi, päätti ajatella muuta ja ajatteli kuitenkin ainoastaan Sannia.

Kello oli seitsemän. Vielä hän saattoi tulla. Mutta tunti meni eikä häntä kuulunutkaan. Yhdeksättä jo kävi. Ei hän enää tule. Ei tule; selvään sen näki.

Vihaa ja epäluuloa nousi taaskin poveen. Hän ei Sannin sijassa olisi näin menetellyt. Tämä juuri todisti, kuinka vähän Sanni hänestä välitti. Ei hän ollut milläänkään asiasta. Tuskin oli sitä ajatellut koko päivänä; mielissään oli ehkä vaan, kun pääsi vapaaksi entisestä ystävästä, voidakseen paremmin antautua uudelle, hempeämmälle.

—Oi, hän oli niin katala, niin kauhean katala!

Siiri puri hammasta, ohauksia pakotti, kädet menivät nyrkkiin. Lyödä jos hän nyt olisi saanut häntä...!

Ei, ei, ei!

Hyvä jumala, mitkä pimeyden henget hänet nyt valtaansa saivat.

Hän etsi käteensä virsikirjan, aukaisi sen umpimähkää, ja koetti lukea. Mutta kirjaimet pyörivät hänen silmissään. Eikä herennyt sydän takomasta eikä veri tunkeumasta päähän. Viha raivosi ja kuohui povessa. Koko elämä ja olemus oli tukalan tukalaa.

Monta päivää sitä kesti. Päivät kasvoivat viikoiksi, eikä mitään muutosta tullut.

Eräänä päivänä meni Siiri kävelemään. Kun hän apteekin kohdalla kulki katuvierustaa, näki hän jo kaukaa Sannin, joka tuli vastaan.

Maailma musteni silmissä, hän luuli pyörtyvänsä. Jalat nousivat ja laskivat itsestänsä, hän näki maan, joka huojui, vaan ei tiennyt, kävelikö hän eteen vai taakse päin. Mutta nyt hän oivalsi tutun hameen helmat, jotka lähestyivät. Samassa tuokiassa hän suoristui, heitti päänsä taakse ja rypisti otsansa. Ei hän ... ellei Sanni.

Kylmänä, niin kylmänä hän kulki ohitse. Katse tähtäsi jäykästi eteenpäin, ei siirtynyt hiventäkään sivulle.

Mutta sydän löi, että oli haljeta...

Hän oli mennyt ... tervehtimättä ... sanaakaan lausumatta!

Siiri hymyili katkeran ivallista hymyä. Hän vakuutti itselleen, ettei hän siitä vähääkään välittänyt. Suuret vesikarpalot kuitenkin valuivat poskia alas, ja niitä seurasi uusia yhä. Kun hän toisia pyyhki pois, oli toisia jo sijassa.

He eivät enää tervehtineet toisiaan. Hyvä olikin niin! Hyvä, hyvä, erinomaisen hyvä!

Miksi nuo inhottavat ihmiset häneen katsoivat! Mitä huolivat hänestä, kun ei hänkään heistä.

Päästäkseen rauhaan ja yksinäisyyteen hän meni alas Valkeisen jälle. Se oli kirkas kuin peili. Maa kohosi korkeille kunnaille ympärillä, metsät seisoivat hiljaisina. Kaukaa puiden takaa näkyi asumattoman kesäkartanon toinen kerros ja kauniisti rusotti taivaan länteinen ranta.

Luonto tervehti häntä ystävällisesti, ja lohdutti häntä. Metsä, kunnat, taivas, ne kaikki varmaan ymmärsivät, että hänellä oli suru sydämessä. Tiesivät, että hän kärsi ja oli onneton. Siksi kutsuivat häntä luokseen, siksi kauneimman kauneutensa levittivät hänelle eteen.

Täällä hänen ei tarvinnut kyyneleitään hävetä. Ei katsellut niitä kukaan vieraasti, eikä niitä kukaan kummastellut eikä pilkannut. Surun kyllä tunsivat luonto, kyyneleitä oli maa hikoillut, kyyneleitä oli taivas vuodatellut runsaammin kuin ihmiset milloinkaan. Senpätähden murheellinen heiltä myötätuntoisuutta ja lohdutusta sai.

Siiri itki siksi kuin sydän tuntui vallan tyhjältä, ja vilu ruumista pöyristeli. Väsyneenä hän sitten palasi kotiin jälleen.

Se oli siis ainaiseksi särkynyt, heidän lämmin, ihana ystävytensä. Ainaiseksi...!

Kuinka tuo sana oli kolkko. Ja kuinka elämä yhtäkkiä muuttui elottomaksi. Ilot, hovit, soitto, laulu,

kirjat—kaikki olivat viehätyksensä kadottaneet.

Ei kannattanut ajatella mitään, eikä tuntea mitään. Muistot olivat lakastuneita kukkaisia, toivot kuolivat ennen syntymistään. Turhuutta koko elämä!

Hän koetti saada itselleen selville, mitä Sannin katse oikeastaan ilmaisi, silloin vastaan tullessa. Sillä hän sen kuitenkin näki, vaikka toisaanne silmäänsä jännitti. Epäilevää kummastusta, niin hän ensin arveli. Mutta tarkemmin mietittyään hän päätti sen osoittaneen vaan kylmää välinpitämättömyyttä. Ja siihen päätökseen hän jäi.

Kylmää välinpitämättömyyttä! Niin, tietysti, mitäpä siinä olisi muuta voinut ollakaan?

Ellei vihaa ja ylenkatsetta?

Sannin valokuvaa hän koetti katsella. Mutta se täytyi samassa panna pois jälleen, sillä sydäntä niin kirveli, poltti ja pakahdutti. Laatikkoonsa hän sen pani kätköön, syvälle kaikkien muistojen alle.

Kipeästi silloinkin vihlaasi, kun joku Sannin nimeä mainitsi. Hän käänsi kasvonsa pois, ettei kenkään näkisi, kuinka ne muuttuivat, eikä hän olisi voinut puheesen ryhtyä, vaikka siihen paikkaan olisi kuollut.

Useita viikkoja oli mennyt, kun huhu toi Siirille sen uutisen, että Sanni ja Körner olivat kihloissa. Veri kuohahti taas, viha valtasi mielen vielä kerran.

Körnerin tähden hän siis kumminkin oli heitetty syrjään.

Siis kumminkin...!

No niin, miksi loukkaantua siitä näin? Olikohan tietämättänsä vielä epäillyt ja toivonut erehtyneensä? Harhaluuloista oli niin vaikea luopua.

Mutta nyt ei ainakaan semmoisille sijaa ollut.

Sanni kihloissa!

Oi, että hän, Siiri, saisi kuolla ja kadota. Häntä ei kukaan kaipaisi eikä muistelisi. Sanni kaikkein vähimmin...

Aika kului. Oli jouluaamu. Siiri heräsi siihen, kun kirkonkellot soivat. Kadulta kuului askeleita, ihmiset kiiruhtivat jumalanpalvelukseen.

Siirikin nousi ja meni ikkunaan. Painoi kasvonsa ruutuun kiinni, että saattoi nähdä kirkon, joka oli syrjämpänä, oikeaan. Sieltä kynttilät loistivat ja urkuin humina kuului.

—Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, maassa rauha ja ihmisillä hyvä tahto!

Samassa tuokiossa Siirille selveni, että nyt rauhan ja sovinnon juhlaa vietettiin, ja että siis Sannin ja hänenkin tuli ... ooh, niin ... heidän tuli päästä irti vihasta, epäluulosta, kylmyydestä ja kaikesta pahasta.

Rientää toistensa luokse, unhottaa, antaa anteeksi molemmin puolin...

Mitä kello? Vastako viis'.

No, entä sitten? Sanni sai nousta aikaisemmin. Hän suti päällensä. Semmoisella ilolla ja riemulla ja kiireellä, ettei tahtonut maltaa kengän-nauhojaan kiinni panna, eikä hivuksia suorita, eikä saada leninkiä nappiin. Kolme todella jäi auki, mutta ei sitä huomannut, joka ei tarkkaan katsonut.

Jalat olivat niin keveät. Hän enemmän lensi kuin astui, ylös ensin, sitten oikeaan, sitten vasempaan ja portista sisään, rappusia ylös ja—!

Sanni oli ylhäällä. Salissa Körnerin kanssa. He aikoivat juuri lähteä kirkkoon, kun joku tohahti ovesta ja suoraa päätä kiidätti Sannin kaulaan.

—Kuka ... Siiri ... viimeinkin ... sinä pahankurinen, ai, ai, elä kurista ... odota ... että sinua tukistan ensin ... hyvä ihme ... minulla ei ole huulia enää ... hän panee ne murskaksi...

—Olen niin iloinen, Sanni, niin iloinen...

—Sinä paha lapsi, miksi nyt vasta tulet?

—Kun odotin sinua...

—Ooh, ja minä taas odotin sinua. Villiam, ota hänet syliin ja nosta kohoksi ja sano, että hän on lapsi...

—Ei, ei, ei...

Siiri tepasteli jaloillaan, kun Villiam piteli häntä käsillään ylhäällä.

—Lupaattekos olla kiltti ja ottaa minut myöskin ystäväksi, ennen ette pääse.

—Lupaan, lupaan...

—Ja saako Sanni pikkuruikkuisen minuakin rakastaa?

—Saa, saa ... hyi, herra Körner...

—Sano: Villiam!

—Hyi, Villiam!

—Joko päästän?

—No, päästähän.

—Sanni, rakas, kulta, ihana, suloinen, sokuri, konvehti—.

—Ja sinä minun oma pahankurinen Siirini, pippuri, sinappi, suola—ai, nyt hän taas minut musertaa...

[Kuopiossa 1888. "Vapaita aatteita" 1890. Novelleja I.]

ERÄÄNÄ SUNNUNTAINA.

Aamulla kun heräsin oli pääni raskas ja mieleni sairas. Enpä halunnut noustakaan, nukkunut olisin ennemmin, nukkunut—vaikkapa ijankaikkiseen uneen.

Mutta aivoissa alkoi tuo vaiva, jonka vanhastaan hyvin tunsin. Ei se ollut »päänkivistystä» eikä muuta ruumiillista särkyä. Sielussa se tuska oli, syvässä siellä, ytimessä saakka. Ajatuksia ja tunteita se tukehduttavalla painolla rasitti. Ponnistin tahtoni voimaa, päästäkseni siitä painosta vapaaksi, mutta turhaan... Kärsivällisyyttä vaan, kärsivällisyyttä! Se kyllä helpoittaa, kun aikansa on kestänyt.

Koetin asettaa lepoon sekä ajatukset että tunteet. Koetin pakoittaa sieluni liikkeitä hiljenemään. Koetin pilkata ja nuhdella itseäni.

—Tämä nyt varmaankin on sitä melankoliaa, »Weltschmerziä». Senkö annat valloittaa itsesi, lamauttaa voimasi ja katkeroittaa elämäsi? Ylös heti! Repäise itsesi irti tuosta. Tee työtä ja aja mokomat huolet sinne, missä pippuri kasvaa. Sepä kumma, ettei ihminen voisi hallita itseään.

Nousin siis, panin vaatteet päälleni, pesin, kampasin. Lapset hälisivät ympärilläni; kova sana tahtoi väkisenkin tunkeutua huulilleni, mutta minä painoin sen takaisin. Antaa heidän kirkua ja telmiä niin paljon kuin jaksavat, terveellistä se vaan on, sanoin itselleni.

Mutta kylläpä peuhasivatkin! Tuolit kumoon, matot kasaan ja pöydät paikoiltaan. Entä sitä huutoa ja pauketta! Hermoni olivat tulisessa tuskassa ja korvani lukossa. Koetin kestää, purin huultani ja kiirehdin.

Vapisevin sormin painoin viimeiset hiusneulat tukkaani ja nyt pääsin arvon pois toiseen huoneeseen salin taakse. Suljin ovet jälkeeni ja vedin helpoittavan henkäyksen.

Täällä olin hiljaisuudessa ja rauhassa. Katselin kirjojani; aukaisin yhtä, aukaisin toista, kääntelin lehtiä, luinkin muutamin paikoin. En käsittänyt mitään. Kirjaimet olivat kuolleita silmissäni, sanat vieraita ja kuivia. Viimein putosi kirja helmaani. Nojasin päätäni taakse tuolin karmiin ja ummistin silmäni.

—Nuku, sieluni, nuku! Vaivu ijankaikkiseen uneen! Unessa et kipua tunne, et surua etkä levottomuutta. Unessa et kaippaa mitään, et toivo etkä ikävöitse.

En jaksanut enää taistella tuota melankolian hirviötä vastaan. Se laskeutui raskaana kuin myllynkivi päälleni. Nuo vanhat ja aina uudet kysymykset tunkivat väkivallalla mieleeni.

—Mitä varten me elämme? Mihin pyrimme? Miksi hyödyksi tuo alituinen työ ja homma? Turhuutta kaikki! Ihmisen ikä on lyhyt. Rehkäiseminen sitä ei pitennä. Toimeen tulee vähemmälläkin.

—Mutta mitä varten me elämme? Olemisen suloisuuttako nauttiaksemme? Onneako etsiäksemme? Mikä on onni? Missä olemisen suloisuus?

—Tai onko nykyinen elämämme vaan pieni osa ijankaikkisesta olemuksen jaksosta? Jos meissä ikuisuuden voima asuu, miksi olemme sitten niin rajoitettuja, niin puutteellisia? Minkätähden vanhuudessa tuo koko olemukseen ulottuva, hiljainen kuolema, joka viimeisenkin toivon sammuttaa, ja armottomana näyttää meille lopun välttämättömyyden.

Äkkiä jähmettyivät tässä ajatukseni. Eikä ajatukseni ainoastaan, mutta tunteeni, tietoni, käsityskykyni, koko sisällinen elämäni taukosi. Mutta syvällä jossain, sieluni vielä selittämättömillä aloilla oli ääretöntä, jylhää tuskaa. Kuinka minä vääntelin ja kiertelin sen alla! Luulin menehtyväni, luulin järkeni valon himmentyvän, luulin lopun lähestyvän.

Äänettömässä hiljaisuudessa seisoivat huonekalut ympärilläni, uutimet ikkunoissa, seinät, kasvit, taulut kaikki. Ne ikäänkuin katselivat minua, mutta auttaa ne eivät voineet.

Silloin pamahtivat kirkon kellot soimaan. Ääniväreet täyttivät huoneen ja pakoittivat korviani kuulemaan niiden kaikua. Näin myöskin ikkunasta, kuinka ihmiset vakavina kulkivat ohitse, kirkkoa kohti.

Kirkkoon—?

Niin, sinne päätin minäkin mennä. Hullu, kun en tullut sitä ennen ajatelleeksi. En ymmärtänyt omaa vaivaani. Siksi en ymmärtänyt apuakaan etsiä.

Mutta nyt se minulle äkkiä selveni. Nyt tiesin, että syvällä sielun pohjalla asuu voima, joka kaippaa ravintoa, ja sen ravinnon puutetta nykyajan henki sairastaa.

Elämän lähde on hyljätty, unhotettu. Sielu janoo eikä löydä vettä, joka sen janon sammuttaisi. Ei etsi sitä sieltä, josta se etsittävä on— uskonnosta.

Kuumeen tapaisella kiireellä etsin virsikirjan hyllyltä, sieppasin päällysvaatteet ylleni ja läksin astumaan.

Aamu oli raikas, päivä paistoi. Kirkon valkoiset seinät hohtivat kirkkaina vastaani.

Urut soivat, virsi oli aljettu.

—Yks päivä parempi, Huoneessa herrani, Kuin kaikk' maailman ilot, Jotk' nopeast' poijes kimmoo...

Sydämeni värisi liikutuksesta, hartaudesta ja riemusta. Painuin penkkiin alas.

Nyt oli otollinen hetki. Koko sieluni vartoi...

Pappi luki alttarilla synnintunnustuksen. Kädet ristissä seurasin sitä sanasta sanaan. Ihmettelin sen rukouksen mahtavaa voimaa ja teeskentelemätöntä, korkeata ihanuutta. Se oli lähtenyt syvästi tuntevasta hengestä. Jok'ainoa sana tunki sydämeeni ja valtasi sen.

Olin niin onnellinen, niin altis totuudelle, jota odotin, jota himoitsin.

Sitten nousi pappi saarnastuoliin. Hän puhui Adamista ja Evasta paradiisissa, kuinka he ensin olivat täydellisiä, vaan kuinka sitten lankesivat syntiin...

Tuo minua kiusasi. Alkoi tuntua tuskalliselta. Miksi hän nyt kertoo noita vanhoja satuja, jotka varmaan itsekin tietää vääriksi, ajattelin siinä istuissani. Mutta hänen täytyi, perustaakseen niihin dogmejaan lunastustyöstä.

En kuitenkaan välittänyt siitä, etten voinut noita kaikkia oikeiksi hyväksyä. »Ne ovat muotoja vaan», sanoin itseseni, »jos opin ydin on terve ja puhdas, ei noista tarvitse loukkaantua».

Odotin ja kuuntelin. Sanat menivät »korvasta sisään, toisesta ulos». En voinut niitä itselleni omistaa.

Odotin parempaa.

Saarnan tekstinä oli Kristuksen tulemisen päivä. Luin epistolasta: »...Mutta kärsivällisyyden ja lohdutuksen jumala antakoon teille että te keskenänne yksimieliset olisitte Jesuksen Kristuksen perään. Että te yksimielisesti yhdestä suusta kiittäisitte Jumalaa, ja meidän Herran Jesuksen Kristuksen Isää. Sentähden korjatkaa toinen toistanne, niinkuin Kristuskin on meitä jumalan kunniaksi korjannut... Mutta toivon Jumala täyttäköön teitä kaikella riemulla ja rauhalla, uskossa, että teillä Pyhän Hengen voiman kautta yltäkyläinen toivo olisi.»

Niissä sanoissa asui rauhan, sovinnon ja veljellisyyden henki.

Toisin papin saarnassa.

—Herra tulee pian, silloin valitut saavat autuuden ja nuo »maailman herrat», jotka nyt ylvästelevät, heitetään ijankaikkiseen tuleen, jossa on itku ja hammasten kiristys. Nyt he nauttivat lyhyttä riemuaan, mutta silloin alkaa heille loppumattomat tuskat ja vaikeroimiset. Eikä auta heitä enää katumuksen kyneleet; armon aika on ohitse mennyt. Mutta varokaamme visusti, ettemme mekin eksyisi, välttääkäämme heitä, etteivät meitä saastuttaisi ja rukoilkaamme, että Herra pian tulisi meitä lunastamaan...

En tarkemmin muista, miten sanat sattuivat, mutta tämä oli ajatus.

Hartauteni katosi; lämmin toivoni sammui. Jähmettyneenä kuuntelin vielä hetken. Mutta pian nousi rinnassani myrsky semmoinen, etten tahtonut voida sitä hillitä. Vastustamaton halu pakoitti minua nousemaan ylös ja panemaan jyrkkää vastalauseita tänlaiseen kristinopin väärentämiseen. Näin olisin käskenyt hänen sanomaan:

—Herra, viivyttä tulemisesi päivää, että meidän eksyneet veljemme ja sisaremmekin totuuden tuntuun ehtisivät. Armahda heitä, elä anna heidän kadotukseen joutua.

Ja seuraavan kehoituksen olisin antanut niille kaikille, jotka totuuden olivat löytäneet:

Menkää ulos kaikkeen maailmaan, saarnatkaa evankeliumia, etsikää kadonneita. Elkää säästäkö vaivojanne, olkaa ahkeria työntekijöitä herran viinamäessä.

Mutta—mitäpä olisin sillä voittanut? Mielipuoleksi olisivat minua luulleet. Pilkan ja naurun alaiseksi olisin tullut, minua olisi sakoitettu kirkonhäiritsemisestä, kaikki olisivat osoittaneet sormeaan ja sanoneet: »tuo, se olisi vietävä Niuvanniemen hulluinhuoneeseen».

Kenties he olisivat oikeassa? Kaikki muut istuivat niin tyyneinä ja rauhallisina; ei pienintäkään epäilyksen merkkiä kenenkään kasvoissa. Tyytyväisinä he varmaan kirkonmenon lopetettua palajaisivat kotiinsa, varmasti uskoen itsekukin olevansa yksi noista »valituista», joita taivas odotti. Minä yksin olin rauhaton, tyytymätön.

En eroittanut enää mitään. Kaukaisena huminana kaikui vaan korvissani papin ääni saarnastuolista, ja elottomilta haamuilta näyttivät minusta nuo hiljaiset, liikkumattomat sanankuulijat, joita kirkko oli täynnä.

Puristin molemmin käsin otsaani ja painuin alas penkkiin. Miksi niin levottomana kuohui veri suonissani, miksi se niin kolkosti takoi aivojani? Miksi niin tuskallisesti ahdisti rintaani, miksi paloi koko olemukseni kuin tulessa?

Mitä varten tuonlaiset valtavat myrskytunteet? Turhuutta kaikki! Viisaita olivat nuo muut; vähemmällä vaivalla he pääsivät. Ja onnellisia he olivat lujassa, horjumattomassa uskossaan.

Mutta lakastunut oli taaskin ihana toivoni ja riemuni oli mennyt kuin tuuleen. Virvatulta olin takaa ajanut; pettymystä seurasi kaipaus ja ääretön tyhjiys.

Sen tiesin nyt, ettei täällä ollut se elämänlähde, jota etsimään olin lähtenyt; eikä täällä minun sielulleni ravintoa löytynyt. Löytäisinkö sitä mistään?

Kuumat kyneleet täyttivät silmäni ja kastelivat poskeni. Minä itkin, itkin niinkuin lapsi itkee. Mutta surunikin vallassa tunsin, kuinka lähempänäolevien silmät oudoksuen kääntyivät minuun.

—Niin, katselkaa vaan, ajattelin, katselkaa oikein mielin määrin. Tässä näette jotain, joka ei soinnu yhteen teidän määräyksienne kanssa sopivista elämän tavoista.

Mutta sitten nousi viha.

—Mitä te katselette? Mitä kuulun minä teihin. En tunne teidän tunteitanne, en ajattele teidän

ajatuksianne, en usko enkä toivo, mitä te uskotte ja toivotte. Teidän ilonne eivät ole minun ilojani, teidän surunne ei minun surujani. Vieraat olemme toisillemme, eri maailmaan me kuulumme—jättäkää minut rauhaan.

Yhä nuo uteliaat silmät minua kumminkin vaivasivat. Oloni kävi kiusalliseksi. Tein äkkinäisen päätöksen ja läksin pois, läksin kesken saarnan, kesken kirkonmenon.

Tulin kadulle ja tunsin olevani—yksin.

Yksin, yksin! Voi, kuinka yksin!

Sieluni oli reväisty irti muiden yhteydestä ja heitetty kauvas pois, autioille aloille. Kotiutuisiko se siellä koskaan, saisiko koskaan rauhaa?

Ihmisiä kulki ohitseni. Taaskin noita vieraita raakoja katseita! Rintaani pöyristi, minä pakenin.

Suunnitin askeleeni kaupungin läntoiseen syrjään ja nousin ylös sille kalliolle, joka aina oli ollut lempipaikkojani. Ylös, ylös, ylimmälle huipulle saakka. Oi, jospa olisin vielä korkeammalle päässyt!

Mutta siihen täytyi pysähtyä. Loin silmäni alas.

Luonnon rauhallinen ihanuus aukeni eteeni. Jää kimalteli jalkojeni juuressa olevan järven pinnalla, tummana puitteena kohosivat korkeat, metsäiset rannat ylt'ympäri. Siellä täällä, järven toisella puolen näkyi missä asuinrakennus, missä riihi, missä tuulimylly. Puijon mahtava vuori nosti kaukana oikeaan synkän siintävää selkäänsä. Mutta tuolla järven lounaisen pohjukan takaa pilkoitti vanhan aution herraskartanon yläkerta huuruisten puiden keskeltä ja sieltäpäin myöskin aurinko kirkkaasti säteili, luoden valoa ja suloa koko maisemaan.

Vähän aikaa tätä kaikkea katseltuani, lieveni surun katkeruus povessani. Tuntui kuin olisin ymmärtänyt luonnon sanatonta kieltä.

Näin se puhui:

—Jumalan valtakunta on suuri. Se ulottuu yli koko äärettömän avaruuden, käsittää kaikki nuo lukemattomat taivaan kappaleet ja kestää ijankaikkisesta ijankaikkiseen. Mitä siitä, jos pienellä maapallolla yksi erehdys toistaan takaa ajaa, jos ihmis-suku hitaasti ja vaikeasti astuu päämaaliensa kohden, jos järjen ja rakkauden valo useasti näyttää sammuvan pahuuden ja tyhmyyden yöhön. Totuus ei siltä huku:—se lähettää säteitään yhtä uskollisesti hengen maailmaan kuin aurinkokin aineelliseen. Eikä ole yö niin pitkä, ettei aamu vihdoin koita.

Niinkuin lapsi haikean itkun jälkeen rauhoittuneena nukkuu äidin rintaan, niin asettui minunkin sieluni suloiseen lepoon luonnon lempeässä helmassa. Pois haihtui tuska, viha, suru ja katkeruus. Kärsimätön kaiho hälveni ikuisen kärsivällisyyden läheisyydessä.

Täällä oli tuhat vuotta kuin yksi päivä, ja yksi päivä kuin tuhat vuotta. Hetki lyhyt, mutta ihana!

Ääniä kuului korviini; minä heräsin. Käännyin katsomaan taakseni. Kaupunki siellä oli rakennuksineen, katuineen, kartanoineen, ja sivuillani molemmin puolin oli sairashuoneita. Sumuinen oli taivas kaupungin yllä ja harmaa, mutta alhaalla maassa ilmestyi eteeni ihmiselämän koko kirjavuus. Eräässä läheisessä talossa laulettiin virsiä, toisesta kaikui hurjaa loilotusta. Kallioni juuressa humalaiset räyhäsivät, mutta syrjempänä hiukan oli parvi iloisia lapsia, jotka huolettomina siinä peuhasivat. Kadun kulmassa seisoj joukko naisia päät yhdessä, sormet nenällä. He olivat touhussa, sen kohta näki. Supsattelivat enimmäiten, kiivastuivat välistä innossaan lujempaan ääneen, mutta sen hoksattuaan taas äkkiä hiljenivät entiseen kuiskuttelemiseen. Mahtoi siinä kaikki maailman asiat pienimmästä pienimpään tulla tyystin kerrotuiksi.

Mutta huudolla ja pauhinalla ajoi nyt katua pitkin poikia hevosen seljässä, alas rantaan päin.

Pois tieltä!

—Herra siunaa! huusivat naiset ja väistyivät syrjään. Muutamia haukkumasanvoja he vielä viskasivat poikain jälkeen, vaan nämä eivät niitä kuulleet, eivätkä varmaan olisi niistä välittäneet, jos kuulleetkin olisivat. Niin riemua täynnä, niin täydellisesti onnellisia he näyttivät olevan hytkytellessään siellä ylhäällä. Olipa heillä kerran maailmassa »korkea asema», eikä mitään esteitä tiellä, vaan saivat mielin määrin kiittää eteenpäin.

Toisin nuo poloiset, jotka läänin sairashuoneen portaita kömpivät alas. Oli siinä keski-ikäinen mies; hän laahasi itseään käsivarsillaan ensin kynnyksen ylitse ja laskeutui sitten samalla tapaa kadulle, jossa

kumminkin toinen ehätti vastaan häntä auttamaan. Hän voihki ja oli kalpea kuin kuolema. Vaivaloisesti sai mies hänet nostetuksi kärryihin; ajoi sitten hiljaa pois.

Vähän väliä tuli ovesta uusia sairaita; lapsia, joita äidit kantoivat käsivarrellaan, kasvavia, keski-ikäisiä ja vanhoja. Toisia hevoset odottivat, toiset läksivät jalan astumaan. Oudonnäköinen oli eräs vaimo, jonka kasvot olivat aivan valkoisiksi maalatut. Varmaan oli se hänen miehensä tuo, joka hiljaa ja varoen kuljetti häntä eteenpäin. Lapset taukosivat leikistään heidän ohi käydessään. Naiset kadunkulmassa unohtivat hetkeksi tärkeät juttunsa ja kääntyivät kaikki sitä kummaa katsomaan.

—Herra Jumala, tuon verran ihminen tietää, puhui itsekseen eräs vaimo, joka nousi kalliota ylös. Viikko takaperin vielä terve ja ihana kuin kukka. Nyt tuommoisena!

Minäkin seurasin sairasta silmilläni, kunnes hän katosi erään talon pihaan. Sitten käännyin jälleen katselemaan tuota pitkää kaksinkertaista kivirakennusta, jonka sisässä niin paljon kipua ja tuskaa asui, jossa elämä ja kuolema lakkaamatta toistensa kanssa taistelivat. Enhän nähnyt kuitenkaan muuta, kuin kaksi pitkää riviä ikkunoita, joista valkoiset kierreutimet peittivät ylimmäiset ruudut.

Kadultakin olivat jo sairaat kaikki hävinneet. Sen sijaan astui nyt lääkäri itse ovesta ulos portaille, seisahtui siinä hetkeksi ja katseli ympärilleen. Mitä lienee hän ajatellut, tai ajattelliko mitään? Hengittikö vaan raitista ilmaa, huoahiko hiukkasen vaivaloisen työn jälkeen?

Hän, ruumiin lääkäri, ei sairaita kammonnut eikä tuominnut. Hän etsi heitä, meni heidän luokseen, hoiti, auttoi, paransi. Teki elämän kanssa liiton ja taisteli voimainsa takaa kuolemaa ja hävitystä vastaan. Eikä taistelusta herjennyt, ei hyljännyt kärsivää, ennenkuin ikuinen loppu riisti hänet saaliikseen.

Missä ovat meidän aikamme sieluin lääkärit? Ne, jotka kadonneita etsivät, jotka apua ja parannusta tarjoavat? Onko terveyden lähde heiltä kuivunut vai onko lika, multa sen tukehuttanut? Miksi eivät sitä puhdistaa?

Sairaita on paljon. Maailma on täynnä kipua tuskaa, valituksia, huokauksia.

Missä ovat lääkärit? Niin, missä, missä, missä he ovat?

[Kuopiossa 1888. "Excelsior" kalenteri 1889. Novelleja I.]

LAIN MUKAAN.

I.

Oli Toikan vaimo vielä kaunis ja pulska ihminen, vaikka hänellä olikin kolme pientä lasta, joiden väliä korkeintaan oli puolitoista vuotta. Mutta ihmekö tuo! Hän vasta juuri täytti kaksikolmatta, eikä kauneus sillä ijjällä sentään niin äkkiä lähde. Ei varsinkaan silloin, kuin sitä pikkuisen hoitaa. Ja Toikan Maria tiesi panna arvoa hempeille kasvoilleen ja komealle vartalolleen, sillä niiden avulla hän voitti kaikki puolelleen, erinomattainkin miehet. Tuskin hänen oma Villensäkin olisi hänestä muuten niin paljon pitänyt, se kun vielä oli hänelle yhtä hellä kuin ennen sulhaspoikana ollessaan. Pikkuruisen luulevainen välistä, mutta se ei haitannut vähän vähääkään. Maria melkein tahallaan häntä aina hiukan kiusoitteli, sillä hänestä oli niin hauskaa nähdä, kuinka hän sai tuon terveen ja rotevan miehen vapisemaan mielenliikutuksesta. Ville oli mieheksi muuten tavattoman hyväluontoinen, mutta tuonlaisissa tilapäissä hän saattoi vimmastua niin, että silmät tulta iskivät. Maria nauroi sydämessään ja antoi hänen tuskitella hetken. Sitten meni viereen istumaan, kietoi kätensä kaulaan, silitteli poskea, tuota karkeata poskea, ja nauroi pois kaikki pahat tuulet. Helposti ne sillä keinolla tavallisesti läksivätkin. Ville repäisi hänet syliinsä semmoisella voimalla, ettei siinä mikään mahti maailmassa olisi uskaltanut väliin mennä. Ja sitten oli vähällä tukehuttaa hänet rajulla hyväilyllään.

Noinko olisi häntä miehensä rakastanut, jos hän olisi ollut ruma? Kyllä kai! Alla armojen olisi pitänyt ja työtä olisi vaatinut kuin orjalta ikään. Niinpä näkyivät tekevän muutkin miehet, joilla vaan oli

kuihtunut ja ennen aikaan vanhentunut eukko.

Sievimästä kävi Maria puettunakin kuin toiset. Ne häntä siitä syystä kadehtivat, mutta väliäpä sillä! Itse olisivat kyllä mielellään tahtoneet olla hänen sijassaan. Kadullakin aina herrat pysähtyivät katsomaan hänen jälkeensä ja ellei vaan sattunut hattupäisiä naisia läheisyyteen, niin huudahtivat: »helkkaria, kuinka kaunis tyttö!» Se se aina kutkutti Marian povessa ja veti suuta nauruun. Hän puri huivinsa nurkkaa ja loi viekkaan katseen taakseen, ilman vaan ruojusissaan, että sai hupsut juoksemaan jälkeensä. Eikä enempää tarvinnut, ennenkuin jo seurasivat häntä kiiluvien silmin kuin himokkaat elukat ikään. Ja sekös Mariasta oli hauskaa! Hän kuljetti heitä katua ylös, toista alas, pujahti sitten äkkiä omasta portista sisään ja piiloutui liiteriin. Herrat nolostuivat, kun ehtivät pihaan eivätkä enää häntä nähneet. Katselivat ympärilleen ikänsä ja aikansa, tirkistelivät ikkunoihin ja aukaisivat kaikkia ovia, mutta harmissaan täytyi heidän vihdoon mennä tiehensä, kun eivät häntä mistään löytäneet. Sitten hän kertoi ilveilynsä kaikki Villelle. Eikä Ville siitä semmoisesta tavallisesti ollut milläänkään, saihan heittäöitä hiukan narrata, ei ne parempaa ansainneet. Nauroi hän vaan makeasti mukaan, varsinkin kun sattui olemaan joku tuttu herra, jolle Maria oli antanut oikein pitkän nenän.

Mutta kerran, mikä hänelle lienee iskenyt päähän, kun rupesi intoilemaan eikä tahtonut tulla järkeensä enää lainkaan. Viime syksynä se oli. Maria oli perunan nostossa silloin tehtailija Oppmannilla. Sai hyvän palkan, paremman kuin muut, sillä »hän oli riski työntekijä», niinkuin patruuni sanoi. Itse seisoi patruuni uskoa luona ja katseli, kuinka Maria jalkansa avulla työnsi lapion maahan, nosti juuret ylös ja kumartui sitten poimimaan perunat vakkaan. Ei hän sitä työtä niin ihmetellyt, sen Maria hyvin tiesi. Näki hän sen noista pienistä, hehkuvista silmistäkin, vaikkei ollut mitään ymmärtävinään, tekeytyi vaan viattomaksi, kun patruuni koetti häntä mielistellä.

Houkutuksiakin alkoi tulla, mutta niitä ei Maria ollut kuulevinaan. Ei tahtonut loukata kieltämisellä, sillä sitten ei hän ehkä olisi saanutkaan niin suurta palkkaa.

Ja raha oli heille tarpeen. Villen ansiot eivät enää tahtoneet oikein riittää, kun perhe lisääntyi. Keväällä he jo yhteen aikaan olivat hyvinkin tiukalla. Lapset sairastivat eikä saanut Ville työtä moneen viikkoon. Silloin tuntui elämä tukalalta. Maria tuskitteli sydämessään ja katui kerran sekä toiste, että niin aikaiseen oli mennyt naimisiin. Mikä ihme lieneekin riivannut, kun kahdeksantoista vuotiaana jo miehelle läksi. Juuri kuin ei siihen iloon olisi vähemmällä ennättänyt.

Sitten lapsia heti ja niiden mukana surut ja huolet. Muut hänen ikäisensä tuolla leijailivat yhdestä lystistä toiseen. Vaan hän ei tiennyt nuorena olleensaksan.

Niin päin hän silloin mielti. Mutta kesä tuli, lapset paranivat ja Ville sai taaskin työtä. Ei ollut hätää, enää. Maria osti itselleen uudet vaatteet ja oli pian yhtä reippaalla mielellä kuin ennenkin. Köyhyyttä ja puutetta hän kuitenkin siitä lähtien kammosi pahemmin kuin ruttoa. Torjuu jo kaukaa pois sen ajatuksen, että nuo mahdollisesti vielä toistekin heitä tapaisivat.

Oliko ihme, jos hän nyt halusta otti rahaa, milloin sitä vaan jollakin keinolla sai ansaituksi. Hän palkkasi pienen kasvavan tytön kotiin lapsia hoitamaan, että itse pääsi perunan nostoon, vaikkei sitä tehdessään aavistanutkaan, että se hänelle niin hyvin luonnistaisi. Muille kun maksettiin vain markka päivältä, hänelle puolitoista. Kyllähän akat virnistivät, vilkkuivat tavantakaa patruuniin ja häneen, ja hyvin hän arvasi, mitä niillä oli mielessä. Harmitti se häntä, korvalle olisi tahtonut lyödä mokomia. Mutta patruunaa hän ei uhallakaan väistänyt. Mitä pahaa siinä, jos hän laskikin hiukan vallatonta leikkiä ja yhtämittaa seisotteli hänen vieressään, kun ei kumminkaan sen pitemmälle menty!

Pelästy hän kumminkin sitten eräänä päivänä, kun tuo ruoja alkoi tahtoa häntä illalla myöhään tulemaan Puijon rinteelle. Ja niin pani tiukalle, että aivan oli Maria puolivälissä hänen kanssaan. Koetti ensin nauraa ja lyödä leikiksi, mutta hätäntyi jo kun patruuni alkoi käydä yhä kiihkeämmäksi.

—Herra jumala, olkaa hiljaa, ettekö näe, kuinka kaikki meihin katsovat. Menkää, hyvä patruuni, pois.

—Lupaatko tulla? Sitten menen paikalla.

—Me olemme onnettomia.

—Minä odotan sinua siellä metsässä, likellä ruutikellaria.

—Elkää edes katsoko minuun. Väistykää hiukan loitommaksi.

—Kello kahdeksan säntilleen. Silloin on jo pimeä. Minä vihellän, niin osaat luokse.

—Antakaa minun olla, hyvä patruuni, antakaa minun olla. Mitä te minusta, toisen miehen vainosta, onhan teillä muita.

—Minä en sinua päästä, kuuletkos, en, vaikka sinulla olisi kymmenen miestä.

—Voi, suuri luoja!

—Katsos, hän vilkaisi ympärilleen, tässä annan sinulle aluksi—

Kymmenen markan seteli putosi Marian helmaan.

—Siunaa ja varjele! En minä huoli, ottakaa pois, voi—nyt näkevät, näkevät—

Hän kumartui alas ja oli utterasti poimivinaan perunoita.

—Ottakaa pois, patruuni, minä lasken sen maahan, tähän viereeni.
Ottakaa niin, etteivät huomaa.

—Jääköön siihen, ellet siitä välitä.

—Noin suuri raha. Mitä ajattelette, hyvä patruuni?

—Sinua ajattelen.

—Noin suuri raha. Elkää heittäkö siihen.

—Semmoisia saat, jos olet minulle hyvä, monta monituista vastedes.
Tämä oli vaan ensimmäinen.

—Kuka ajaa—? Herra taivaan, rouvanne! Nyt olemme hukassa.

—Muista, kello kahdeksan.

Hän kääntyi levollisena ja astui ikäänkuin rehellisin mies maailmassa rouvansa ja täysikasvaneen tyttärensä luokse, jotka veräjän kohdalla parhaallaan nousivat isvosikan troskista alas.

—Pappa, etpäs arvaa, kun me tuomme teille kahvia tänne, huusi hänelle tyttärensä jo kaukaa.

—Eikö ollut hauska tuuma, pappa? Minä sen keksin, mamma ei olisi tullut sen päälle. Vai kuinka mamma, sanokaapas?

Rouva vaan hymyili ja tarttui käsivarteen, jota patruuni hänelle kohteliaasti tarjosi. Nauraen ja puhellen he sitten astuivat pellon pientareta. Niin hellästi hoiti patruuni rouvaansa, ojan ylitse melkein nosti. Olisipa luullut heitä onnellisimmiksi ihmisiksi maailmassa.

—Voi, katala, mikä olet! arveli Maria itsekseen. Hänen silmänsä kiintyivät seteliin, joka oli siinä vieressä mullalla. Sieppasi sen ja pisti taskuunsa.

—Eihän sitä nyt siihenkään voi heittää, hän mutisi.

Mutta kumma, kuinka oudolle mielelle hän samassa kävi. Tuli aivan kuin vieraaksi omalle itselleen. Kaikenmoisia ajatuksia tai oikeammin kuvia risteili hänen päässään. Noita kymmenmarkkasia hänellä oli aina edessään, jos minne katsoi. Ja sitten hänen ajatuksensa lensivät metsään, tuonne Puijon rinteelle, ruutikellarin kohdalle. Oli pimeätä ympärillä, mutta hän kuuli vihellyksen, puut risahtivat ja—

—Hyi, herra hyvästi varjele! hän lausui ääneen.

Maria pelkäsi itseään, teki riivatusti työtä ja koetti ajaa pakosalle tuonlaiset ajatukset. Mutta ne pyrkivät esille aina uudelleen; hän heitti silmänsä vähän väliä metsän rinteeseen, jossa patruuni istui rouvineen ja tyttärineen. Hienoissa vaatteissa nuo naiset olivat, ja kauniita kuin enkelit.

—Minkähän näköinen olisin minä tuommoisessa puvussa? arveli Maria, ja päätti huumasi yhä enemmän.

Samalla muistui kumminkin mieleen koti, mies ja lapset. Hän siunasi taas ja päätti kertoa Villelle kaikki. Sen jälestä oli kohta helpompi olla. Hän saattoi nyt vallan tyyneesti katsella, kuinka joivat kahvia siellä metsänrinteessä. Työväellekin annettiin, mutta Maria kieltäytyi puolestaan, sillä häntä ei haluttanut mennä heidän läheisyyteensä.

Mutta illalla, kun Ville sai kuulla asiasta, joutui hän semmoiseen vimmaan, ettei ottanut mistään talttuakseen. Haukkui patruunin pahanpäiväiseksi ja antoi Mariallekin aika läksyn.

—Olisit sylässyt häntä vasten silmiä. Että saatoit olla sellainen vätys. Ruveta nyt kuuntelemaan tuommoista puhetta. Hyi!

—Herra jumala, minkä minä sille taisin. Enhän siitä voinut pakoonaan juosta, työstäni.

—Mahdoit sylästä silmille, johan sen sanoin. Mutta sinulle on kaikki mieleistä. Ehkä siihen ei paljon houkutusia tarvittaisi, ennenkuin myöntyisit.

—Ville!

Maria kääntyi pois, silmäin ympärille ja otsaan nousi puna. Häntä ei naurattanut nyt niinkuin ennen, eikä hän voinut kääntää tätä juttua leikiksi. Harmitti päinvastoin ja suututti; toista kertaa hän ei enää kertoisikaan Vилlelle kaikkia, koska viitsi olla noin hävytön. Sillä tavallako palkitsi hänen rehellisyytensä? Mitä, jos todenperästä olisi mennyt? Tehnyt tikusta asiaa kaupungille ja lipannutkin metsään. Ettäkö olisi Ville aavistanut mitään?

—Sinä et huomenna enää mene sen miehen perunamaalle.

—Kotonako sitten istun?

—Kotona.

—Entäpä, kun patruuni lähettää hakemaan?—

—Ei lähetä, kyllä pidän siitä huolen. Tänne se kymmenmarkkanen.

—Mitä sillä teet?

—Huoli siitä.

—Ville, sinä aijot lähteä sinne intoilemaan? Tästä mahtaa syntyä kaunis juttu. Voi, minä onneton, kun menin sinulle ilmoittamaan koko roskaa. Mutta minä en uskonut sinua noin hupakoksi, en totta tosiaan uskonutkaan.

Maria herähti itkemään siinä lasta imettäissään ja Villen sydän alkoi pehmetä. Oli hetken vaiti, veti muutamia savuja piipustaan ja mietti.

—Sinä et ole saanut vielä palkkaasi? hän sitten kysyi, vaikka sen kysymättäkin hyvin kyllä tiesi, ettei hän vielä ollut sitä saanut.

—En.

—Kolme päivää sinä siellä nyt olit?

—Kolme.

—Tulee neljättä markkaa päivälle. Mutta syyttäköön itseään. Jospa ne nyt sitten kuittaa vastakkain, niin vähemmällä päästään molemmin puolin.

Maria ei virkkanut mitään, mutta mieli keveni kohta, kun Villen viha lauhtui. Lapsi oli nukkunut rintaan, hän laski sen hiljaa kätkeyeen. Sitten syötti muunkin joukkonsa ja laittoi vuoteet. Heitti aina väliin syrjäkatseen Vилleen, joka istui pöydän luona ja imeskeli ruoan jälkeen taaskin piippunysäänsä. Silmät tuijottivat yhteen kohti ja toimessaan hän yhä näytti olevan. Maria riisui ja pani maata. Ei huolinut mennä lepyttelemään.

—Kyllä se hänen mielestään pian haihtuu, arveli.

Hän ummisti silmänsä ja alkoi noin ilman aikojaan vaan mietiskellä, mitä kaikkia hän olisi ostellut jos —jos—, niin jos kymmenmarkkasia olisi tipahdellut tuolla tavoin joka päivä. Kyllä hän sen hyvin tiesi, ettei niitä enää tipahtelisi, mutta mietiskeli kumminkin lystin vuoksi.

Siihen juttu päättyi. Marraskuun lopussa sitä tuskin enää muistivatkaan; mutta silloin se erityisestä syystä uudelleen juohtui mieleen.

II.

Oli lauantai-ilta. Maria pesi kammarin lattiata, vanhemmat lapset, neljännellä vuodella oleva Liisa ja Mikko, joka ei vielä ollut täyteen kahtakaan, houkuttelivat pikku Yrjöä. Mutta se vaan juonitteli eikä tahtonut ottaa talttuakseen. Maria ovensuussa hankasi lattiaa että hiki nousi päähän ja torui Yrjöä aina väliin.

—Huutamatta siellä. Hyi, semmoista pahaa poikaa. Antaako äiti sinulle tukkapölyä, häh? Näytä sille nukkeasi, Liisa.

—En minä näytä, se repii, ruikutti Liisa.

—Eikä revi, ja voithan sinä varoittaa. Elä itke mutus, elä, elä!

Mutta »mutus» kun kuuli äidin äänen, äityi kahta kovemmin huutamaan. Toiset häntä viihdyttääkseen huiskivat ja taputtivat käsiään, hyppelivät ja laulaa rallattivat. Siitä syntyi semmoinen melakka, ettei korviaan pitänyt.

Ei Maria kuullut, kun vieras poika tuli sisään, sillä hän sattui silloin juuri olemaan selin oveen, uunin nurkkaa pestessään.

Poika seisoి hyvän aikaa lakki kädessä ja ryki, ennenkuin Maria älysi.

—Hyi, herra siunaa, kuinka säikähdin! hän huusi ja nousi ryömyltään ylös polviensa varaan. Mitä asiaa? Hiljaa, lapset, että kuulee puhetta.

—Patruuni Oppman lähetti sanomaan, että—

Maria ei kuullut enempää. Hän sävähti punaiseksi ja käsi putosi hervottomana alas. Sitäkö kymmenmarkkasta se nyt lähetti perimään?

—En kuule.—Liisa, herkiä, jumalan luoma, eihän se sinun kiljumisestasi kumminkaan välitä. Sanomaan, että mitä?

—Että jos miehene tulisi käymään hänen puheillaan.

—Sepä on työssä nyt.

—Tulkoon sitten illalla työstä päästyään.

—Kyllä sanon.

Poika meni. Maria lopetti luuttuamisen ja otti Yrjön syliinsä. Lapsen rievut jäivät pesemättä, pölyt pyyhkimättä. Häneltä katosi työntö, eikä hän voinut muuta kuin miettiä ja yhä uudelleen miettiä: »mitä herran nimessä patruuni Vilestä tahtoi». Eikä hän päässyt selville siitä, hyväkö tuo merkitsi vai pahaa.

Niin pian kuin Vile ovea aukasi iltahämärässä työstä palattuaan, huusi Maria hänelle jo vastaan:

—Kuules, hyvä ihminen, kun patruuni laittoi sinua hakemaan luokseen.

—Kuka patruuni?

—Oppman, herra jesta.

—Vai niin. Mitä hän minusta?

Vile laski levollisena hattunsa naukaan.

—No, en tiedä. Sitähän tässä kaiken aikaa olen ihmetellyt.

—Etkös kysynyt sanan tuojalta?

—En hoksannut. Kun minun vaan pisti päähäni, että sitä kymmenmarkkasta kait se nyt tahtoo periä.

—Jopa—! Vaikka eihän peijakkaan tiedä. On se ehkä harmittanut sitä vanhaa saituria, kun pani vakaisen rahan menemään.

Vileä nauratti vieläkin sitä muistellessaan.

—Mutta että hän juuri sinua tahtoo.

—Niin, tosiaankin—! Eikä, hiidessä, ei hän sitä kymmenmarkkasta peri. Jotain muuta hänellä mahtaa olla mielessä.

—Ehkä pyytää työhön.

—Sitä ennemmin.—No, tuleppa nyt sitten tänne isän syliin. Tule, tule!

Sen sanoi Yrjölle, joka kädet ojona pyrki hänelle äidin polvelta.

—Mene vaan. Kyllä oletkin ollut niin paha poika taas, ettei mihin panna. Elä, jumalan luoma, anna sille piippua suuhun, kipeäksi tulee. Niin, nauratko sinä nyt, junkkari? puhui äiti.

Toisetkin lapset keikkuivat isän ympärillä. Mikko tahtoi, että isä häntä hypittäisi jalallaan.

—Sinuako, suurta poikaa? sanoi isä. Jopa jo! Hyppi sinä vaan omilla jaloillasi.

Liisankin olisi vielä tehnyt mieli isän syliin, mutta ei hän sentään pyytänyt, kun ymmärsi sen mahdottomaksi. Yrjöllä oli etuoikeus ja Mikolla hänen jälkeensä. »Aika tyttö!» sanoi äiti aina, kun hän vaan mielitekojaan toi ilmi. Ja niin oli Liisa ruvennu pitämään itseään jo vallan vanhana, semmoisena, jonka tuli vaan hoitaa noita nuorempia ja vastata niistä.

—Otappas tämä nyt taas minulta, niin saan mennä Oppmaniin kuulemaan, sanoi Ville, samalla kun laski Yrjön Marian syliin ja otti hattunsa.

—Elä viivy kauvan, huusi vaimo hänen jälkeensä

III.

Villellä oli koko pitkä matka kuljettavaa, uudelta kaupungilta satamatorille saakka, jossa patruuni asui. Siinä astuissaan hän ajatteli yhtä ja toista.

—En mene sille miehelle työhön, ennenkuin viimeisessä tingassa, sitten kun en muualta mistään enää työtä saa. Semmoinen nylkyri kuuluu olevan ... ja tunnoton ... keksii jos minkä koukun, että vaan pääsee maksusta vapaaksi... Vaivainen, joka sen kanssa joutuu tekemisiin, sanoi Kekkos- vainaja. Ja niin sanovat kaikki, jotka hänet tuntevat... Koron kiskomisella kun on rikastunut, niin arvaa sen jo siitakin minkälainen mies on... Ja viimeiseen penniin kuuluu tinkivän aina jos mitä teettää ... eikä sitäkään vähää saa ulos muuta kuin suurella riidalla... Kyllä en työhön rupea, vaikka pyytäisikin. Ennen hakkaan puita...

Eipä sillä että hän minua nenästä vetäisi kesken, olkoon kuinka kavala hyvänsä ... pitäisin silmäni auki. Eikä hän uskaltaisi maksun kanssa vikuroida. Kun teen kunnollisen työn, niin täysi palkka, jumal' aut', siitä tulla pitää, sen näyttäisin herralle. Ja kun ojentaisin ruumiini oikein suoraksi, sanoisin jyrkän sanan ja teroittaisin häneen semmoiset silmät, ettei hän mokomia vielä ikinä ole nähnyt, niin varmaan hänen täytyisi vavista edessäni. Onpa jumala antanut vahvan nyrkin... Mutta ne ovat miehetkin semmoisia vätyksiä monet, ettei tarvitse kuin vähän ärjäsee, niin jo säikähtävät. Hyvähän tuommoisten herrain sitten on menetellä heidän kanssaan aivan oman mielensä mukaan. Mutta tulkoonpas koettamaan tänne ... tulkoonpas, sanon minä! Kyllä minä opetan...

Istuu siellä vaan ja lihoo. Elää koroillaan kuin hyvä kuningas. Ja raiskaa naisia, hyi! Ei kuulu rouva uskaltavan nuorta piikaakaan pitää, kun herra sen kohta viettelee. Hyi, kolmasti, hyi! Ja noita sitä yhtäkaikki kumarrellaan ja kunnioitetaan. Rehellinen työmies ei ole ihmisenkään tuommoisen pohatan rinnalla. Ja mikä kumma siinä lienee, että vaikka ne eläisivät kuin siat, ja vaikka viekkaudella ja kujeilla itselleen kokoovat rikkauksia, niin ei ne siltä kiinni joudu... »Laki on niinkuin laki luetaan», sanoo sananlasku.

Mutta annahan olla! jos minä sittenkin menisin hänelle työhön. Lystin vuoksi, yhden hullun kerran. Sepä kumma ettei rehellinen mies saisi puoliaan pidetyksi... Kun tiedän että minulla on oikeus, niin silloin panen kovalle, eikä siinä auta, ei laupiaat silmätkään...

Hän seisoikin kyökissä ennenkuin näistä ajatuksistaan selvisi. Aivan niin! Vanhoja, äkäisen näköisiä rumia naisia siellä vaan hääri askareissa.

—Nuo nyt varmaankin säilyvät patruunilta, arveli Ville itsekseen ja hänen täytyi vetää suutansa nauruun.

Näkyivät tietävän, että häntä oli käsketty puheille.

—Menkää toisesta ovesta sinne suoraan patruunin kammariin, eteisestä vasemmalle, neuvoivat. Kyllä hän on kotona.

Kun Villen piti astua noita leveitä ja komeita sisäportaita ylös, huomasi hän saappaansa olevan lumiset ja kovin kömpelömäisesti raskaat. Ja vaatteetkin, vanhat sarkahousut ja harmaa nuttu, muuttuivat hänen silmissään äkkiä peräti huonoiksi. Mutta vasta häneltä eteisessä tahtoi rohkeus tyyten kadota, kun avonaisesta salin ovesta loisti semmoinen valo ja hienous ja prameus vastaan, että pää kerrassa meni pyörälle. Kruunussa paloi lamppuja ja kynttilöitä, seinämällä seisoikin korkeita, viheriöitä kasveja, huone oli kuin yrttitarha tai paratiisi. Ja nuo onnelliset, jotka istuivat pöytien ympärillä, ylpeitä rouvia, nuoria, ihania neitosia kauniissa puvuissa,—niin olivat kuin enkeleitä... Pianon luona istui eräs ja soitti, toiset puhelivat ja nauroivat.

Ville unohti itsensä ovensuuhun seisomaan eikä osannut muuta kuin katsoa töllistellä. Talon neiti kaitse oli, tuo, joka hänet ensin huomasi, koska kiiruhti eteiseen.

—Mitäs asiaa? Patruuniako haette? hän kysyi silmiään siristellen.

Vaan ennenkuin Ville ehti saada sanaakaan suustaan, hän jatkoi:

—Menkää tuosta ovesta!

Ville nosti varoitellen suuria jalkojaan, ikäänkuin olisi hän pelännyt tuon kiiltävän lattian särkyvän niiden alla. Koko hänen ruumiinsa oli lamaantunut, hän tunsi itsensä vieraaksi ja oudoksi tässä ympäristössä. Äskeinen uhkaylpeys pakeni kuin tuhka tuulessa.

Patruuni käveli edestakaisin kammarissaan, ja eräs nuorempi herra, lieneekö ollut hänen poikansa, istui sohvalla, suuri sanomalehti edessä. Sen takaa hän kerran vain vilkaisi Villeen, sitten ei pitänyt hänestä enää lukua.

—Te olette Toikka? kysyi patruuni.

—Niin olen.

—Osaatteko hoitaa hevosta?

—Kyllä.

—Olen ajatellut lähettää teitä viemään kuormaa Kajaanin markkinoille.

Hän oli selin Villeen ja selaili paperia pöydällä.

—Patruuninko omalla hevosella?

—Niin.

—Joko sinne pitäisi milloin lähteä?

—Maanantai-aamuna.—Hän heitti syrjästä silmäyksen Villeen ja kääntyi sitten taas papereihinsa.—Pari viikkoa siellä korkeintaan menisi. maksun suhteen ... antaisin teille kaksikymmentä markkaa siitä reissusta.

Nuoren herran silmät tulivat esiin sanomalehden toiselta puolen:

—Ä de inte för mycky?

Mutta kun vastausta ei tullut, väisti hän lehden taaskin kasvojensa eteen eikä sen koommin mitään virkkanut.

Ville katseli patruunin leveätä selkää ja lyhyttä, paksua niskaa. Hän koetti päästä tajuunsa; kierteli lakkiaan, omaa, tuttua lakkiaan, ja pyyhkäisi hiuksiaan korvan taakse. Mutta selvän ajatuksen päästä ei hän sittenkään tahtonut kiinni saada. Soitto yhä humisi viereisestä huoneesta, ja kaikki oli täällä niin hienoa, että hän vasten tahtoansakin rusi tuntemaan itsensä kovin halpa-arvoiseksi.

Patruuni kääntyi nyt päin.

—No, mitä sanotte? Suostutteko, vai—?

—Saatanhan minä lähteä.

—No, päätetään sitten niin. Maanantai-aamuna tulette varhain tänne kuormaa laittamaan.

Kadulla vasta Ville taas vähitellen pääsi tolkkunsa. Ensinnä häntä harmitti.

—Voi perhana, hän ajatteli, mikä minulta vei rohkeuden? Ihmisiähän ne ovat nekin, ei sen kummempia. Kahdella jalalla kävelevät, ihan niinkuin minäkin. Hitto vieköön! Siinä seisoin kuin mikä justiin, mitähän sekin neiti minusta ajatteli? No, ihme kumma, että pitää olla semmoinen tallukka!

—Noh ... mielelläni sinne nyt kumminkin menen. Enemmän tulee päiväpalkkaa kuin puunhakkuulla,—ja onhan sentään toista kun pääsee liikkumaan...

Hän oli jotenkin hyvällä tuulella kotiin palatessaan. Käski Marian laittamaan kalakukkoa evääksi.

—Ja kaksi viikkoa sinä viivyt poissa? kysy Maria.

Aavistus nousi hänelle poveen, joka pelotti ja houkutteli samalla. Miksi patruuni kääntyi juuri Villeen, jota ei tuntenut ja jota ei koskaan ennen ollut työssään pitänyt? Mutta kun Ville ei näyttänyt mitään epäilevän, karkoitti hänkin sen ajatuksen mielestään ja rupesi hommaamaan evästä kiireimmän takeen.

IV.

Ville yhtyi kauppias Hellmanin rahtimiehiin, jotka myöskin veivät kuormia Kajaanin markkinoille. Tuttuja molemmat, Korhonen Savilahdesta ja Räsänen Sorsasalosta. Heidän seurassaan oli hänen rattosampi ja turvallisempi kulkea, sillä he olivat paljon käyneet rahtia ja Kajaanissa matkustaneet jo monet kerrat.

Sievänlaisessa hutikassa he olivat kaupungista lähtiessään. Ville ei ollut mikään juoppo, mutta viisi markkaa kun sai käsirahaa, niin osti hän sillä pullon viinaa kumminkin matkalle. Ryypyt otettiin ja luonto nousi sen verran, että maailma tuntui keveältä ja ilo tunki esille milloin rallatuksissa, milloin vallattomissa sätkäyksissä ohikulkeville tai tarpeettomissa huudoissa hevosille.

Ville varsinkin riemastui, sillä tämä oli hänelle uutta ja virkistävää vaihtelua entiseen alinomaiseen kirvestyöhön. Sattui vielä lisäksi olemaan kaunis ilma. Aurinko paistoi kirkkaasti ja jää oli kuin peili; maakannaksien yli päästessä pani vaan tinkaa, mutta eihän noita, jumalan kiitos, varsin tiheään ollut alkumatkalla. Siinä kun hän vatsallaan kuorman päällä ojenteli, milloin hiljaa hyräili, milloin rallatteli niin, että Räsänen, joka edellä ajoi, kääntyi irvistäen katsomaan, heräsi hänessä vähitellen rohkeita ja iloisia tulevaisuuden tuumia. Hän päätti hankkia itselleen hevosen, tavalla millä hyvään, vaikka velaksi. Sitten hän rupeisi ajuriksi ja kävisi talven aikaan rahtia. Sillä tavoin hän ansaitsisi enemmän, niin, tietysti paljonkin enemmän, ja itse pääsisi helpommalla, eihän tämä ollut työtä eikä mitään, hauskaa ja iloista elämää vaan. Sai olla omassa vapaudessaan ja nähdä maailmaa. Toista vallan!

Hän hihkasi riemussaan, sivalsi hevosta piiskalla selkään ja antoi mennä toisten sivu. Päivä oli kirkas, mieli kevyt ja tulevaisuus loisti eteen valoisampana kuin milloinkaan ennen. Ei hätää mitään! Hän heilahutti vieläkin piiskaa, hevonen karkasi kuin syötävä eteenpäin, toiset jäivät pitkän matkaa jäljelle, varsinkin Korhonen, jolla, polosella, oli onnettoman huono hevonen. Kun maakannas alkoi lähetä, hän ajoi käyden, pani tupakan ja odotteli toisia.

Yökortteerissa ei tahtonut Ville saada unta. Hän oli vaan ajavinaan; kun silmänsä ummisti, tunsu, kuinka reki luisti eteenpäin, näki hevosen ja jään, kuuli jalan kopseet, sieramien puhalluksen ja kitinän reen alla. Sitten tuli pelko kuormista ja hevosista, että jos ne kuka vie. Omiaan, tietysti, etupäässä ajatteli. Tuon tuostakin täytyi nostaa päätä ja kuulustaa, kun luuli ulkona kolisseen. Eikä monta minuuttia kulunut, ennenkuin taas meni katsomaan oliko kaikki paikoillaan.

Muut nukkuivat rauhassa. Kovin olivat huolimattomia Villen mielestä.

—Ihme ja kumma! hän päivitteli aamulla, kuinka sikeässä te makasitte. Ette suinkaan olisi tienneet mitään, vaikka olisivat vieneet sekä kuormat että hevoset.

Toiset vaan nauroivat.

—Tottumus sen tekee, sanoi Korhonen. Jähkapahan olet muutamia vuosia käynyt rahtia, niin kyllä opit sinäkin. Luissaan sen meikäläinen tuntee, milloin vaara pyörii.

Seuraavana yönä otti väsymys kumminkin Villestä vallan. Hän oli juuri päässyt makeimpaan uneen, kun Korhonen äkkiä hyppäsi vuoteeltaan ja saimeasti kiroten ryntäsi ovesta pellolle. Räsänen siihen heräsi, töyttäsi Villeä kylkeen ja oli samassa silmänräpäyksessä ulkona.

Ville ymmärsi, että nyt oli paha merrassa. Hän ehätti kuormien luokse; hevoset he arvon olivat tässä talossa saaneet lukolliseen liiteriin. Mutta ennenkuin hän joutui maillekaan, kuului pihasta armotonta huutoa, jyskettä ja tappelua. Korhonen ja Räsänen olivat tulisessa kahakassa mustilaisten kanssa, joita koettivat ajaa pois kuormien kimpusta.

Ville sieppasi korenon ovipielestä ja meni hätään. Löi oikeaan ja vasempaan minkä ennätti ja teki puhdasta jälkeä missä vaan liikkui. Mustilaiset juosta vilistivät metsää kohden; Ville perässä, korento pystyssä. Mutta hän oli paljain jaloin ja puolittain alasti, Korhonen ja Räsänen samoin. Sen vuoksi eivät nämä seuranneet, vaan huusivat häntäkin takaisin.

—Anna juuttaiden olla; palellut! kuului Korhosen varoitus pihasta, kun Ville jo oli puolitiessä kujaa.

Ei hän tahtonut malttaa. Kovin teki mieli ottaa heidät kiinni ja lyödä kintut poikki jok'ainoalta että

muistaisivat toisen kerran pitää kyntensä matkamiesten kuormista erillään.

Mutta niitä oli monta siellä edessä päin, hän yksin. Jalkoja sitä paitse poltti pakkanen kuin tulella. Hänen täytyi perältäkin jättää heidät rauhaan.

Kun hän tuli pihaan jälleen, olivat toiset jo tuvassa. Sinne hänkin aikoi, vilkaisi kumminkin kuormaansa ensin.

Säikähti ja kirosi. Eihän se ollutkaan entisellään? Niinimattoa oli revitty peränurkasta, ja kun tutki reikää, näki selvään että sokuritoppa siitä oli viety.

Ei muuta kun takaisin samaa päätä, ja niin tulisessa kiireessä, ettei joutunut edes huutamaan toisia avukseen. Eikä hän heitä kaivannut, ei muistanutkaan; yksin olisi mennyt tällä hetkellä vaikka satoja tuhansia vastaan. Sitä vaan pelkäsi, ettei hän heitä enää saavuttaisi eikä löytäisi. Mutta kun maantielle pääsi, hän heidät jo näki vaimoineen, lapsineen ja kaikkine rössyineen. Pian mustilaisetkin hänet älyisivät, ottivat ensin juoksua eteenpäin, mutta pysähtyivät sitten äkkiä, jättivät tavarat ja huonomman joukon paikoilleen ja kääntyivät itse takaa-ajajaa vastaan.

Ottelu syntyi, kamala ja kiukkuinen. Etempänä vaimot uhkailivat ja parkuivat, lapset itkivät hätääntyneinä. Mutta miehet purivat hammasta, iskivät toisiinsa kiinni, kiroilivat ja kiehuivat vihasta. Ville huutoi korennolla kuin karhu, mutta erään mustilaisen kädessä välähti puukko. Ei hän sitä huomannut, vaan kun selkää rupesi kuumentamaan, ynmmärsi hän saaneensa haavan. Voimat samassa vähenivät, hän lyötiin maahan ja korento putosi kädestä. Niskaa kylmensi ja jalkoja; korvissa humisi, silmät pimenivät. Mustia haamuja liikkui ensin ympärillä, etenivät sitten ja katosivat.

—Jokohan kuolen?

Se oli viimeinen ajatus, joka nousi hänen mieleensä. Mutta sekin sammui pian, kaikki raukesi ja pysähtyi kuin hiljaiseen uneen ikään.

Sillä välin mustilaiset kiireesti pakenivat. Sokuritopan jättivät jälkeensä, ettei heitä ajettaisi takaa eikä tunnettaisi samoiksi, jos kiinnikin saataisiin. He vainusivat jo liikettä talosta.

Eivätkä he siinä pettyneet. Kahakka oli kuulunut tupaan, Korhonen ja Räsänen arvasivat Villen olevan hädässä.

—Sitäkös hän sinne meni. Sitäkö jo vaan! kiukkuili Räsänen, joka juuri parahiksi oli heittäytynyt vuoteelleen.

Nousi kumminkin ylös ja veti saappaat jalkaansa.

—Avuksi täytyy lähteä. Kiireimmän takeen. Vähissä tappavat vielä! sanoi Korhonen ja suti päälleen vaatteita minkä ennätti.

Pystyssä oli pian talon omakin väki, lapset vaan vetivät rauhassa untaan ja muutamat vaimot käänsivät siunailien kylkeensä eivätkä välittäneet nousta, kun näitä tämmöisiä jumalattomia menoja tavantakaa sattui siinä tienposkessa.

Miehet hyökkäsivät pihalle, mutta silloin oli melu jo hälvennyt. He pysähtyivät kuuntelemaan, luulivat ensin rusahtelevan vielä kauvempana tiellä, vaan sitten oli kaikki hiljaa.

He menivät kumminkin sinnepäin, löysivät Villen tiepuolesta hengettömänä ja vähän etempänä sokuritopan; muuten ei kuulunut eikä näkynyt enää niin mitään.

Ville oli vielä lämmin; he kantoivat hänet tupaan penkille ja kaatoivat viinaa suuhun. Alas se meni. Sitten hän jo alkoi huokuakin ja aukaisi silmiään. Mutta tajussaan hän ei ollut, sen kohta huomasi, ja selvää oli myöskin, ettei hän seuraavana aamuna matkalle kykenisi.

Kuorma oli toimitettava ajoissa perille, siitä tunsivat toisetkin olevansa vähän niinkuin edesvastauksessa, kun olivat kerran yhtä matkaa kulkeneet. Läheisestä mökistä saatiin mies, ja ennen päivän valjettua he taas läksivät taipaleelle. Ville ei vielä silloinkaan tiennyt maailmasta mitään. Hän vaan pyörtyi pyörtymistään, yhä uudelleen. Vähän aina saivat virkoamaan välillä, kun panivat milloin viinaa, milloin Hokmannia suuhun, mutta hetken päästä kun katsoivat, oli hän jälleen tainnuksissa.

Veri oli lakannut vuotamasta, sillä vaimoväki oli tuonut riepuja, joilla sidottiin haavat kiinni. Niistä oli yksi pahin; se oli vasemman olkaluun alapuolella ja näytti menevän hirvittävän syvälle. Pulppuamalla siitä alussa tuli verta ja kauan sieti hautoa kylmällä vedellä ennenkuin saivat sen verran taukoamaan, että voivat panna siteen päälle.

Kun Korhonen ja Räsänen olivat valjastaneet ja laittaneet kuormansa taas kuntoon menomatkalta,

tulivat he vielä kerran sisään Villeä katsomaan. Seisoivat siinä kotvan aikaa penkin luona ja odottivat, että hän avaisi silmänsä. Mutta ei hän avannut. Kalpeana vaan makasi ja hiljaa huokui.

—Tuskin hänestä enää kalua tulee, arveli Räsänen.

Molemmat antoivat markan omista rahoistaan talon väelle, pyysivät hoitamaan ja lupasivat palatessaan tulla katsomaan.

V.

Siinä kun Maria evästi Villeä matkalle, heräsi hänen mielessään hauska tuuma. Mutta ei hän virkkanut siitä Villelle mitään; arveli, että sittenpä hän saa suuret silmät, kun kotiin tulee.

Hän, näet, aikoi laittaa kankaan Villen poissa ollessa, lankoja hänelle kyllä annettaisiin velaksi rouva Mikkolan lankakaupasta, kun siellä oli tuttu puotilainen. Sitten hän talvimarkkinoissa sen möisi, saisi hyvät voitot, maksaisi velkansa, ottaisi uutta ja kutoisi yhä pitemmän kankaan kevätmarkkinoiksi.

Sillä tavoin hän ansaitsisi rahaa oikein hyvästi ja hoitaisi lapset samalla, kun ei tarvinnut mennä kotoa pois. Peränurkkaan hän raivaisi tilaa kangastuolille, siirtäisi sängyn paremmin oven suuhun ja pöydän ikkunan alta syrjempään. Kaikki hän sen jo sunnuntaina mittaili silmillään valmiiksi ja toivoi vaan, että maanantai-aamu valkenisi, Ville lähtisi matkalla ja hän pääsisi tuumiaan toteuttamaan.

Ei Ville huomannut mitään, vaikka hän koko ajan oli tavattomasti ajatuksissaan. Lieneekö ollut niin kiinni omissa asioissaan, taikka luuli ehkä Marian vain hänen lähtöään surevan. Kaiketi se olisikin häntä huoletuttanut muussa tapauksessa ja yksin jääminen tuntunut ikävältä, kun ei ollut siihen vielä tottunut, mutta nyt kangashomma pyöri mielessä niin, ettei joutunut muuta ajattelemaankaan.

Tuskin oli Ville ehtinyt ajaa portista ulos, ennenkuin Maria jo juoksi pihalta takaisin kammariin, sieppasi nutun päälleen, satoi kengän- nauhat kiinteämmälle ja varoitti lapsia olemaan siivolla sillä aikaa kuin hän käväseisi kaupungilla.

Kadulla tuli häntä ensimmäiseksi vastaan eräs ilkeä, vanha eukko- rutale, jota sanottiin »maailman äidiksi», povari muuten viraltaan ja suuri rolli.

—Pahuus! arveli Maria, enköhän käänny takaisin?

Sillä hän muisti tuon vanhan taian, että paha se tietää, kun naisihminen ensin vastaan tulee. Ei hän sentään malttanut kääntyä, vaan jatkoi matkaansa, kun kerran tiellä oli. Mutta ilkeän vaikutuksen häneen tuo tapaus teki, eikä hän enää ollut varma lainkaan hyvästä menestyksestään, kun astui puodin ovesta sisään.

Anna—se oli puotilaisen nimi—tervehti häntä iloisesti niinkuin ennenkin, ja Marian mieli kävi taaskin rohkeammiaksi. Hän selitti asiansa. Mutta silloin muuttui Anna totiseksi, pudisti päätä ja alkoi panna tiskillä olevia vaatepakkoja kokoon.

Hän ei uskaltanut, rouva oli kieltänyt velaksi annon.

—Eikö panttiakaan vastaan?

Maria ajatteli vihkimäsormustaan.

—Ei, senkin oli rouva kieltänyt. Niistä oli vaan vastusta, usein jäivät vuosikausiksi lunastamatta.

—Kyllä minä varmaan—vakuutti Maria.

—Niin, kaikki antavat kauniita lupauksia ottaessaan, mutta harvat pitävät maksusta huolen.

Marian täytyi lähteä pois sinä hyvänä. Hänen mielensä oli niin paha, että tahtoi melkein itkettää. Hitaasti hän astui pitkin matkaa kotiapäin ja mietti mikä keino häntä nyt auttaisi. Sillä hän ei millään tavalla voinut luopua tuosta kankaan tuumasta, kun hän sen kerran oli saanut päähänsä.

Ajatteli, että jos hän muualta pyytäisi rahaa lainaksi sormuksellaan. Mutta kalliin koron ottaisivat eivätkä antaisi kuin puolen arvoa. Sen vertaisella ei päässyt yrittämäänäkään.

Tutuilta? Hän muisteli jokaista erikseen, mietti moneen kertaan päänsä ympäri, vaan siihen päätökseen hän lopulta tuli, ettei ollut toivoa kenestäkään.

Tuli kotiin ja koetti saada koko asian mielestään pois. Olipa hänellä työtä muutakin, lasten vaatteita

sieti paikata, sukkaa parsia ja ruokaa hommata; varmaan ne raukat jo olivatkin nälissään, kun hän ei malttanut heitä syöttää ennenkuin läksi.

Hän laittoi uuniin tulen, pesi padan ja pani perunoita kiehumaan.

Lapset leikkivät perällä huonetta, Yrjö oli kätkyessä, Liisa taputteli käsiään hänen vieressään ja puheli:

—Kato, kato, äiti keittää ponnaa. Ai, makeata, ai, Yrjökin saa, kun on kiltti, saa, lapsi, saa, saa!

He sanoivat näet perunoita ponniksi.

Kun Maria oli laittanut perunat tulelle, jäi hän siihen uunin viereen istumaan. Katseli valkeata, kuinka se paloi ja perunoita, jotka kuuluivat pyöreinä ja puhtaina veden alta. Hän oli ostanut ne syysmarkkinoilta ja saanut huokealla. Sillä kymmenmarkkasella, jonka—

Hän puhalteli uuniin, että se paremmin syttyisi.

Ei hän nyt missään tapauksessa kääntyisi patruuniin, jätti ennemmin sikseen koko kangaspuuhan. Olipa hänellä työtä muutakin, lasten vaatteet ja sukat...

Tuli leimahteli korkealle padan ympärillä ja vesi porisi.

Kyllä patruuni ne hänelle varmaan mielellään lainaisi, mitäs se hänen rahoissaan tuntuisi. Eipä hän entisestäkään vihaa kantanut, koska otti Villen työhön. Hyvä mies hän mahtoi olla yhtäkaikki, vaikka häntä moitittiin. Mutta ei häneen sentään sopinut kääntyä, Villekin pahastuisi. Kuinka hän uskaltaisi sitä hänelle tunnustaakaan?

—Äiti, anna ponnaa.

Mikko seisoj takana ja repi häntä nutusta.

—Odota, jahka kiehuu.

Mutta lapsella oli nälkä, hän ei enää talttunut, vaan alkoi vänistä.

—Tuossa kakkua, hekä, syö sitä ensi hätään.

Mikko istui lattialle äidin viereen, haukkasi kannikkata ja kaivoi aina välillä pehmeätä paikkaa sormellaan. Yrjö kitisi, Liisa liverteli. Maria istui yhä samassa asemassa. Perunat halkeilivat, hän ei sitä huomannut. Mutta Liisa sen älysi kätkyen luota, sillä hänen silmänsä kääntyivät tavantakaa Yrjöstä porisevaan pataan.

Hän muuttui hiljemmäksi ja odotti eikö äiti jo nostaisi sitä tulelta pois. Vaan äiti kun ei hievahtanut, hän viimein muistutti:

—Äiti, ne jo halkeilevat.

Maria heräsi kuin unesta, huokasi syvään ja suoristi itseään.

—Jopa tosiaan, hän sanoi. Nyt lapset saavat ponnaa.

—Ponnaa, ponnaa, huusi Mikko, nousi kiireesti ylös lattialta ja hyppeli ilosta.

Kun Maria oli syöttänyt lapset ja nukuttanut Yrjön, haki hän paikattavat vaatteet esille. Katseli niitä ja kävi pahoilleen, sillä ne olivat kovin kuluneita. Jos yhteen kohtaan pani paikan, niin toinen jo menisi rikki tuotapikaa.

Hän huokasi. Kädet vaipuivat syliin ja vaate putosi lattiaan. Siitä kankaasta hän olisi saanut lapsillekin vaatteita. Muutamia kynnäriä—ei se olisi mihinkään tuntunut. Olisi ottanut sen verran enemmän voittoa markkinoissa.

Kangaspuita hänellä ei ollut itsellään. Soinisen emännältä oli aikonut ottaa lainaksi, hänellä kun tiesi olevan kahdet.

Olisikohan tuo antanut? hän arveli nyt. Tekisipä mieleni mennä kysymään.—Soma kuulla, olisinko onnistunut edes niitäkään saamaan.

Soiniska asui siinä lähellä, hän käski Liisan tulla hakemaan, jos heille mikä hätä sillaikaa tulisi. Mikkoa varoitti olemaan hiljaa, ettei Yrjö heräisi.

—Olkaa nyt kilttiä, en minä kauvan viivy, hän vakuutti vielä ovela mennessään.

Mutta kylässä keitettiin kahvit, eihän sieltä niin pian päässyt. Ja pitkiin puheisiin he joutuivat. Soinisen emäntä tiesi kertoa kummia juttuja. Kettunen oli karannut vaimonsa luota ja lähtenyt laivassa eteläänpäin erään nahkurinsällin vaimon kanaa Savilahdesta. Kettuska aikoi mennä Helsinkiin perästä miestänsä hakemaan.

Maria päivitteli, he päivittelivät sitä molemmat.

—Semmoisia ne miehet ovat! Tekisipä tuon joku vaimo, he sanoivat.

Eikä tullut kumpikaan ajatelleeksi, että olihan siinä tosiaankin vaimo toisena säikeenä.

Soiniskalla oli kangas parast'aikaa kuteilla, kaunista ristikirjaista mallia, sinipohjaa, punaista ja valkeata rannut. Semmoista olisi Mariakin pannut; lopun olisi sitten lapsia varten kutonut pelkällä sinisellä, että olisi tullut tummempaa eikä niin liian ottavaa kuin tämä valkovaltainen.

Hän puhui nyt Soiniskalle kangashommasta ja miten se oli mennyt myttyyn. Kysyi olisiko saanut häneltä kangaspuita lainaan.

—No, veikkonen, mielellä hyvällä, sanoi emäntä. Tuollahan ne seisovat joutilaana liiterissä ja minulta olisit saanut kaikki verstaat, niidet ja pirran, niitä on minulla jos kuin, enkä niistä mitään hyyriä olisi tahtonut.

—Ihanko todella? Sinäpä vasta hyvä ihminen, kiitteli Maria, mutta hän huokasi kohta sen jälkeen, sillä raskasta oli ajatella, kuinka mainiosti kaikki olisi menestynyt, jos hän vaan olisi lankoja saanut.

—Hanki rahaa vaikka kiven kulosta, kehoitti Soiniska ja osta lankoja.

—Voi, rakas sielu, enhän minä niitä mistä hanki, ja kiven kolosta niitä taitaisin vähin löytää. Elä edes puhu enää, pahaa tekee, kun sitä ajatteleekin. Täytyy heittää kerrassa mielestä pois koko juttu.

Mutta eihän sitä niin helposti saanut karkoitetuksi. Aina syvemmälle se vain tunki, mitä enemmän hän koetti sitä vastaan taistella.

Kotimatalla hän tarkasti katseli katukiviä, että jos sattuisi sieltä löytämään jonkun kultarahan taikka setelin. Onni jos olisi sen hänelle potkaissut, useinhan niitä pudotettiin. Herrasväkeä kun tuli vastaan, hän arveli: »noilla varmaankin olisi taskussaan mutta ota pois sieltä».

Mihin hänen silmänsä vaan tarttuivat kotonakin, täytyi hänen kohta mielessään laskea sen kapineen arvoa rahassa. Eihän niitä paljon ollutkaan, huonekaluja muutamia ja pitovaatteita. Ei niitä voinut edes panttiin viedä, ne kun olivat kaikki tarpeellisia. Vihkimäsormus oli ainoa, mutta se taas ei yksin mihinkään riittänyt. Neljä markkaa olisivat ehkä antaneet korkeintaan,—mitä lankoja hän sen vertaisella sai?

Lapset olivat tuskaisia, hän torui heitä. Mikkoa hän lyödä nässäytti pari kertaa sormillekin ja tiuskaamalla hän vaati Yrjöä olemaan vaiti. Mutta ei se raukka siitä mitään ymmärtänyt, näkihän vaan että äiti oli hänelle vihainen, ja tuli pahalle mielelle. Suu hömmäili, vesi tuli silmiin ja hän parahti itkemään.

Marian kävi sääliksi, hän unohti hetkeksi markat ja kankaat, otti lapsen syliinsä ja alkoi viihdytellä.

Viidettä käydessä hän tavallisuuden mukaan laittoi ne jo nukkumaan yöuntaan. Eikä hän sitten oikein tiennyt, mihin työhön ryhtyisi; katseli vielä kerran noita vaatteitakin, mutta viskasi ne harmissaan kohta jälleen pois. Niinhän ne olivat rikki, ettei ollut kuin työn hukka, jos niitä rupesi korjaamaan.

—Parasta kun menen maata, hän ajatteli, ettei pala öljy turhaan.

Hän nousi vuodettaan pöyhimään ja aukaisi oven ottaakseen avaimen suulta pois, kun kuuli jonkun sieltä hiljaa tulevan pimeästä. Hän säikähti ja yritti huutamaan. Näki sitten, että se oli mies, ja peljästy vielä enemmän.

—Hyi, herra siunaa, kuka siellä? Mitä te tahdotte? Mitä asiaa?

Vastauksen asemesta tukeva käsi työnsi hänet kynnykseltä takaisin sisään.

Patruuni Oppman seisoi ovella, loi tarkastavan silmäyksen huoneeseen, koetteli lukkoa ulkopuolelta, huomasi avaimen jo olevan poissa ja näki sen Marian kädessä. Hän hymyili ja veti oven kiinni.

Maria vapisi.

—Mitä patruuni tänne tulee, mitä varten,—mitä teillä on mielessä?

—Ole hiljaa, ettei lapset herää. Mitäkö tulin? Sinua katsomaan, tietysti, en muuta.

Hän vaan naurahteli ja meni istumaan.

—Menkää pois, hyvä patruuni, menkää pois.

—Kas, kas, vai pois sinä minut ajaisit? Etpä ole varsin kohtelias vieraallesi.

—Teillä mikä lieneekään aikomus. Voi hyvä jumala—

—Mitä sinä pelkääät suotta, enhän minä pahaa tee. Vai luuletko minua semmoiseksi hirviöksi?

—Kun tulette näin myöhällä.

—Mikä myöhäinen, kello tuskin kuutta. Istuhan nyt ja ole ihan rauhallinen. En minä kun tulin katsomaan, jos sinulla on hyvin ikävä täällä yksinäsi.

Maria asettui pallille istumaan ja koetti tyyntyä.

—Kerro nyt, mitä olet tehnyt tänä päivänä.

Hän puhui levollisesti ja oli tosiaankin vaarattoman näköinen.

—Enpähän minä juuri mitään—

Hän keskeytti. Kangas juohtui mieleen, mutta viitsikö hän ruveta sitä selvittämään?

—Sano pois. Sinä jotain ajattelit?

—Niin—ajattelinhan minä—ja miksikäs en sitä voisi kertoakin.

Hän puhui tuumansa alusta alkaen, kuinka hän sitä oli miettinyt kaiken yötä ja toivonut sen onnistuvan, mutta kuinka se sitten raukesi tyhjään, kun ei saanutkaan lankoja.

Siinä kertoessaan hän kaiken aikaa salaisesti toivoi, että patruuni ehkä tarjoutuisi auttamaan. Hänellä kyllä oli rahaa, ei sen vertainen summa hänen kukkarossaan mihinkään tuntuisi. Pelko katosi. Patruuni kuunteli häntä ystävällisenä ja lempeänä. Viimein hän otti taskustaan esille rahakukkaron, laski siitä setelirahan pöydälle ja hymyili.

—Katsopa tuota! Mitä sanot, jos antaisin sinulle?

—Voi, hyvä patruuni!

Maria vapisi. Hän ei voinut silmiään kääntää setelistä. Patruuni väisti tuoliaan lähemmäksi.

—Riippuu vaan sinusta itsestäsi. Kun rupeat minulle ystäväksi, niin kyllä rahaa saat. Minä en ole itara tämmöisissä kohdin.

Hän tarttui kiinni ja veti Mariaa luokseen, huolimatta hänen vastustelemisestaan.

—Elkää, hyvä patruuni, päästäkää, päästäkää—hän mutisi ja koetti irtautua. Mutta kun hän, väänsi päätään syrjään, sattuivat silmät taaskin seteliin. Sydän löi, posket hohtivat, ja laimeammin hän vältteli patruunin hyväilyjä. Katse kiinni pöydällä olevassa rahassa hän vaan puolella voimallaan enää pyrki erilleen.

—Voi päästäkää, hän kuiskaili, en minä uskalla, en—ihmisiä asuu seinän toisella puolella—kuulevat—

—Mitäs sitten väännelet suotta. Ole hiljaa.

Patruuni nykäisi lamppua ja puhalsi. He jäivät pimeään.

VI.

Pitkään meni seuraavana aamuna huoneen siivoaminen. Maria istui pesemättömänä ja kampaamattomana pöydän päässä, nojasi kyynäsvarsia pöytään ja kasvoja käsiin. Hamekin reksotti viistossa päällä ja nuttu oli edestä auki. Lapset eivät päästäneet, sillä hän oli antanut heille sokuripalasia kädet täyteen, että olisivat hiljaa. Niitä he imeskelivät ja nakertelivat. Yrjön suu ja posket olivat kaikki niljaisina ja märkinä, mutta hän nuoleskeli yhä sokurista nyrkkiään ja oli tyytyväinen.

Kahviverstaat olivat pöydällä Marian edessä. Hän oli juonut monta kuppia, siksi ettei pannusta enää herunut kuin paljasta poroa. Mutta ei hän sittenkään tahtonut virkistyä eikä päästä entiselleen. Liikkumattomana hän siinä oli istunut kauan aikaa. Hartioita vaan välistä puistatti, ikäänkuin olisi vilustunut.

—Ei tästä ole, hän viimein puhkesi sanomaan ja veti kädet kasvoiltaan pois. Silmät hapuilivat ympäri harmaina ja irtonaisina.

—Ei tästä ole, hän taaskin uudisti, kiskaisi itsensä pystyyn ja korjaili hamettaan.

Liisa toi luudan ulkoa; hän laittoi vuoteet ja lakaisi lattian. Pyyhki pöydän ja pani astiat paikoilleen. Sitten hän vilkaisi peiliin, säikähti halsistunutta näköään, harmaankarvaisia poskia ja elottomia silmiään. Kiireimmän kautta hän alkoi kammata hiuksiaan, pestä kasvojaan ja muutenkin siistiä itseään.

Kun tuo kaikki oli tehty, aukaisi hän pöytälaatikon. Siellä oli seteli paikoillaan, kaunis kymmenen markan seteli. Hän otti sen käteensä, silitteli nurkat ja katseli sitä tarkkaan kummaltakin puolen. Tällä hän nyt saisi lankoja jos kuin!

Eikä Villen tarvinnut mitään tietää. Kankaasta tulleiksi voitoiksi hän selittäisi kaikki rahan saannit. Hänelle ei mitään epäilyksiä syntyisi. Parempaa ruokaa hän saisi kuin ennen, viljemmältä olisi rahaa vaatteen ja muuksi tarpeeksi, vähemmän huolta, miksi hän sitten välittäisi? Oikein jos ymmärtäisi, niin—.

Mariaa kumminkin pöyristytti, kun ajatteli, mitä Ville sanoisi, jos vähääkään aavistaisi. Pieksäisi varmaankin, eikä antaisi anteeksi, vaan vihaisi leppymättömästi kuolemaan saakka. Minkälaiseksi muuttuisi heidän elämänsä?

Ei hän uskaltanut sitä pitemmälle ajatella, vaan karkoitti kaikki kuvittelut mielestään pois, pisti rahan taskuunsa ja läksi langan oston.

Ylpeänä hän nyt meni uudelleen samaan, rouva Mikkolan puotiin. Niinkö luulivat, että hän tänäkin päivänä tuli heiltä velaksi tavaraa rukoilemaan. Taikka että hän missään suhteessa heidän armostaan riippui? Töin tuskin hän hyvän päivän sanoi, kun ovesta sisään astui, ja itsekseen hän päätti moittia heidän lankojaan ja uhata ostaa muualta.

Sattuipa kumminkin niin, ettei hän päässyt heti kauppoja tekemään, sillä kaksi maalaistyttöä ostivat siinä parast'aikaa villakangasta itselleen leningiksi. Kaunista, kirkasväristä, sinipunervan kiuhtavaa se kangas oli. Maria sitä katseli ja ihaili. Kun puoti-Anna oli heille neljätoista kyynärää mitannut ja kääriessään vei vaateen kauvemaksi, oli se sieltä yhä kauniimpaa. Maria ei vielä ikänään ollut tuommoista leninkiä pitänyt. Alkoi tehdä mieli. Hän katsoi tarkempaan, otti hyppysten väliin ja nosti päivää vasten. Harvaa se tosin oli, melkein kuin harsoa. Mutta eihän sitä pitoleningiksi kukaan ottanutkaan. Parhaimmaksi vaan. Ja hänellä semmoinen varsinkin oli tarpeen. Tuli arpajaiset, illanvietot, häät tai muut kestit, niin tuskin oli leninkiä päälle pantavaa. Tuosta kun laittoi, niin moneksi vuodeksi kestäisi hyvällä pidolla.

Hän kysyi hintaa. »Kuusikymmentä penniä», vastattiin.—Ei kuin kuusikymmentä penniä!

»Neljätoista kyynärää.» Hän koetti laskea itsekseen, mutta ei saanut selvää, sillä ajatus ei juossut.

—Mitenkäs paljon meneekään neljästätoista kyynärästä?

—Kahdeksan markkaa neljäkymmentä penniä, vastasi Anna.

Marian sydän sykähti.

—Entä sitten vuoria lisäksi, kolme kyynärää?

—Yhdeksänkymmentä penniä. Yhteensä yhdeksän markkaa kolmekymmentä penniä.

—Annattekos rihmarullan kaupantekijäisiksi?

—No, yhdentekevä. Voitte sen saada.

—Niinpä mitatkaa!

Anna alkoi puhetta, ilmasta vai mistä lienee ollut, ei sitä Maria oikein tajunnut. Vastasi hän siihen kumminkin parilla sanalla, huomasi itsekkin, että ne olivat päin mäntyyn ja koetti korjata, mutta sotkeentui eikä huolinut enää selvittää, vaan jätti kaiken sikseen.

Anna nauroi.

—Kovinpa olitte nyt aatoksissanne.

—Minun niin kivistää päätäni, hän vastasi vaikka siinä ei ollut perää vähääkään.

Seltsemänkymmentä penniä hän sai takaisin. Hän sieppasi pakettinsa ja läksi.

Seitsemänkymmentä penniä! Niillä jos ostaisi vehnästä, ja kutsuisi Soiniskaa kahville? Että saisi näyttää leninkikangastaan ja kysyä, mitä hän siitä arveli; oliko kaunista hänen mielestään ja huokeata?

Mutta miksi juuri Soiniskaa? Hän kohta rupeisi utelemaan, millä rahoilla se oli ostettu.—Ennemmin sittenkin Katria, joka asui samassa talossa eikä tiennyt mitään hänen eilisestä rahapulastaan. Hän oli aina niin kateellinen, jos Maria milloin sai uuden huivin tai jotain semmoista. Mitä hän nyt tästä sanoisikaan. Hauskaa olisi nähdä, kuinka hänen sydäntään kaivelisi.

Hän pistäytyi ohimennen leipurissa, laittoi kotiin tultua kahvin tullelle ja pani Liisan hakemaan Katria.

—Terveisiä ja kiitoksia, kyllä tulee ihan paikalla, kertoi Liisa palatessaan.

Samassa kiireet, tassuttelevat askeleet jo kuuluivatkin porstuasta ja sisään touhutti lyhytläntäinen, lihava eukko, silmät tiirallaan.

—No, ei minun päiviäni, vai kahvin juontiin! Mikä ihme sinun nyt päähäsi pisti? huusi hän jo oversa.

—Ilman minä vaan, kun tässä sattui olemaan hyvää aikaa. Kävin tuolla rouva Mikkolan puodissa ostamassa leninkikangasta, niin sieppasin sivumennen leipurista vehnästä.

—Vai ostit leninkikankaan? Näytä, veikkonen, minullekin. Vai ostit uuden taas. Eihän siitä ole kauvan kun laitoit itsellesi—tuon juuri joka on päälläsi.

—Minäpä, kun tarvitsin semmoista parempaa,

—Herra siunaa—villakangasta totta tosiaan!—No, mitä tuo maksoikaan kyynärä?

Katrin ääni oikein värisi. Hän nieleskeli, kävi hieman kalpeaksi ja suupieliin ilmestyi syvät juovat. Selvään näki hänen kasvoistaan, kuinka kipeästi häneen tuo leninki koski.

Maria nautti hänen tuskastaan ja koetti sitä yllyttää yhä suuremmaksi.

—Markka kaksikymmentä, oliko kallista?

—Onpa sillä hintaa. Markka kaksikymmentä? Montako kyynärää? Neljätoista! Voi ihmettä! Tuleehan se leninki maksamaan kappaleen toista kymmentä markkaa!

Hän vihelteli ja heilutti päätään.

—Ja mitä tekee työmiehen vaimo tuommoisella? En ihmeeksi ilkiäisi päälleni panna. En vaikka. Luulisivat vielä miksi hyvänsä.

—Sepä kuuma! Vai et ilkiäisi panna päällesi.—Kyllä minä panen. En häpeä ollenkaan.

—Etkö pelkää pahoja puheita?

—Mitä tarkoitat?

—Niin, näes, ihmiset ovat aina valmiit selittämään asiat pahoin päin, tiedäthän sen. Ja kun sinä yht'äkkiä rupeat noin koreilemaan, niin voivat arvella yhtä toista.

—Ooho! Mitä ne siitä osaisivat arvella?

Maria punastui ja kumartui alas ottamaan jotain pöytäkaapista.

—Näkyvät ne osaavan, kun vähänkään vaan saavat syytä. Ja tässä kohden—niin, täytyyhän itsesikin myöntää—

—Mitä sitten? tiuskasi Maria suuttuneena, kun ei toinen tahtonut jatkaa.

—Että kummalta tämä näyttää. Ei työmiehen vaimolla tavallisesti riitä varoja tuommoiseen koreilemiseen, eikä sitä juuri kaikki viitsikään, sitä kun tavallisesti pidetään huonona merkkinä. Mutta tee kuin tahdot, en kiellä enkä käske.

—Sanokoot mitä hyvänsä, minä piittaaan siitä viis. Jopa käskisi—ruveta kaikkia kuuntelemaan. Juurutkoot niin paljon kuin tahtovat, minä vaan uhallakin koreilen, sillä se on omassa vallassani, ei

liikuta ketään, kävin puettuna niin tai näin. Heidän kukkaronsa ei siitä kulu.

—Eipä suinkaan. Ei eipä suinkaan.

—Mutta niiden käy kateeksi. Siinä koko juttu. Kyllä minä ymmärrän.

—Ethän vaan luule, että minä sinua kadehdin?

Maria nyrpisti huuliaan, heilautti päätään eikä virkkanut mitään.

—Siinä toki erehdyt! Minä en ikinä maailmassa tuommoista päälleni panisi, vaikka ilmaiseksi saisin, saatikka että sitä vielä toiselta kadehtisin. Ei, veikkonen, minun puolestani voit huoletti laittaa itsellesi vaatteita vaikka silkistä ja sametista.

Katri puhisi vihasta ja pauhasi niin, ettei Maria saanut suun vuoroa. Hän koetti parastaan, huusi minkä jaksoi, mutta toisen ääni vei voiton kumminkin. Riita yltyi, molemmat puhuivat yhtä aikaa, sättivät toisiaan minkä ennättivät, eivätkä säästäneet karkeita haukkumasanoja, joita heillä olikin runsas varasto.

Lapset kuuntelivat silmät ja suut avoinna, Yrjökin yksin ihmetteli ja oli koko ajan hiljaa kuin muuri.

—Laita tästä luusi, taikka potkaisen sinut pellolle! huusi Maria lopulta ja avasi samassa vieraalleen oven.

—Kyllä menenkin, enkä tuon koommin kynnyksesi yli astu, mokoma ruoja!

Katri touhutti pihan poikki omaan asuntoonsa ja säpätti kuin palava kataja pitkin tietä menessään. Pysähtyi pari kertaa ja huusi taakseen karkeimman sanan, minkä keksiä voi, mutta Maria ei sitä enää kuullut, hän kun oli jo paiskannut ovensa kiinni.

—Sen siitä nyt sain! Vehnäskahvit juotin heittiölle vielä. Kyllä en vastakertana—porisi Maria itseksensä ja oli äissään. Mutta mitähän juttuja se minusta laittaa tämän perästä?

Hän alkoi vähitellen katua kiukkuaan, sillä Katri oli noita pahasisuisia ihmisiä, joita on vaarallista pitää vihamiehinä. Semmoisten kanssa tuli aina olla mielin kielin, muuten heitti heistä vastuksen. Maria päätti jo huomissa päivänä lepytellä Katria jollakin keinoin, laittaa esimerkiksi pannurieskaa ja viedä hänelle siitä palanen eikä olla niinä miehinäkään, että he muka riidassa olisivat keskenään.

Vaan sinä iltana vielä sattui semmoista, joka teki tuuman tyhjäksi. Oli myöhäinen yö, kun hän hiljaa aukaisi oven ja laski patruunin menemään. Ulkona pilkkoisten pimeätä; hän katsasti ovenraosta, kun patruuni laskeutui portaita alas. Silloin sujahti nurkan takaa äkkiä ihminen esiin, repäisi nuttunsa alta palavan lyhdyn, valaisi sillä patruunin kasvot ja räjähti nauruun.

Se oli Katrin ääni! Marian löi jalat hervottomaksi, hän veti kiireimmän takeen oven kiinni ja paiskaantui suulleen sänkyyn. Niin hän vapisi kuin lankavyyhti eikä kyennyt kotvaan aikaan ajattelemaan mitään, huokui vaan ja voivotteli, kierteli itseään toiselta syrjältä toiseen.

—Ville saa sen tietää, ei auta mikään, hänelle sen ilmoittavat heti ensimmäiseksi! Voi onnetonta minua!

Ei hän saanut unta koko pitkään yöhön. Ja seuraavana päivänä hän ei uskaltanut liikkua paikaltaan. Liisan antoi tuoda puita ja kantaa roskat ja tunkiot pois, muuta ei hänellä ollut ulkona toimitettavaakaan, sillä aamulla pimeän aikaan hän jo oli hakenut kaivolta veden siksi päiväksi.

Hiljaisena ja puhumattomana hän hoiti lapset ja teki välttämättömimmät askareet. Tavattoman äänettömiä he sinä päivänä olivat kaikki. Lapset oudoksivat, kun ei äiti heille pakissut niinkuin ennen, ei torunut eikä houkutellut liioin. Heiltäkin meni iloisuus ja rohkeus, eivät pienemmätkään uskaltaneet ääntä päästää, mutta Liisan silmät kääntyivät tuon tuostakin äitiin. Iltapuoleen kun Maria heittäytyi sänkyyn pitkälleen, kasvot seinään päin, huomasi Liisa vallan hyvin, ettei hän nukkunut, vaikka oli unessa olevinaan. Eikä se ollut yskää tuo—

Hän väistyi hiljaa likemmäksi ja kurottui jalkopuolelta laidan takaa katsomaan häntä silmiin. Turvoksissa ne olivat ja punaisina. Liisa palasi kätkyen luokse, antoi kauniin nukkensa Yrjölle käteen ja kuiskasi Mikolle korvaan, että tämä saisi hänen sokeriosansa huomis- aamuna, jos nyt olisi oikein kilttinä poikana. Taaskin hän vilkaisi äitiin ja kun näki tämän yhä nyyhkyttävän, täyttivät vedet hänelläkin silmiin. Poskille valuivat alas, hän pyyhki niitä tavantakaa kämmenillään, että mustat rannut pitkin kasvoja vaan jäivät merkiksi. Niistä hän itse ei tiennyt mitään eikä niitä äitikään huomannut, kun taas illemmällä nousi ylös, sillä hän ei tullut Liisaan päin katsoneeksi.

Kelloa Maria siihen sijaan piti ahkerasti silmällä, ja sen mukaan kuin viisari siirtyi, hän alkoi niinkuin

odottaa ja toivoa jotakin.

Lapset viimein nukkuivat, kaikki oli hiljaa, se aika lähestyi jolloin patruunin oli tapana tulla. Hän istui pallilla kumarassa ja kuunteli.

Ei tarvinnut kauvan odottaa, ennenkuin patruuni astui sisään, paksu keppi kädessä. Maria nousi häntä vastaan.

—Tulittehan kumminkin, puhkesi hänen suustaan.

Hän auttoi nuttua patruunin päältä.

—Sinä minua jo ikävöit? hymyili patruuni.

—Minua niin kauheasti peloittaa. Olen kaiken päivää ollut semmoisessa tuskassa.

—Sitä illallista eukkoako pelkää? Tulkoonpas hän vielä kerran, niin lyön häneltä niskat poikki tällä kepilläni.

—Mutta Ville saa sen tietää ja silloin—hän väenteli käsiään eikä uskaltanut ääneen puhua—silloin on kaikki mennyttä.—Minä olen hukassa.

—Elä hätäile tyhjää, miehestäsi ei ole pelkoa. Hän on tapellut mustilaisten kanssa ja makaa henki hieverinä tiellä. Minä sain juuri sähkösanoman Kajaanista, kuorma ja hevonen ovat onnellisesti perillä.

—Vilekö—jäänyt tielle—?

Maria putosi istualleen ja tuijotti jäykästi ikäänkuin tajuttomana patruuniin.

—Entä sitten? Sinulle ei tule hätää, vaikka leskeksikin jäisit.

Marialle lensi päähän se ajatus, että tämä oli jumalan rangaistus hänen synnistään; pelko ja kauhistus tahtoivat vallata hänet. Patruunin luokse hän ryömi ja tarttui kiinni hänen polviinsa.

—Elkää heittäkö minua, hyvä patruuni, elkää heittäkö minua, tehkää minulle mitä tahdotte, mutta elkää heittäkö!

VII.

Maria koetteli uutta leninkiään, joka oli tehty oikein muotilehden mukaan, päällyshameen ja körttien kanssa. Taakse oli pantu vanteita, että seisoj melkein yhtä korkealla kuin herrasnaistenkin. Hän katseli toiselle ja toiselle kupeelle. Hyvin oli nätti hänen mielestään. Tämän hän nyt pitäisi päällään patruunin tulemaan asti. Ei sinne pitkältä enää ollutkaan. Maria silmäili kelloa—tunnin päästä hänen tavallinen aikansa oli.

Hän sieppasi peilin käteensä ja tarkasti siinä kasvojaan. Patruuni kehui häntä joka kerta niin kauniiksi—eikä suotta! Nuo silmäkulmat olisivat vaan saaneet olla mustemmat. Hän otti hiilen uunista ja nokesi niitä koetteeksi vähäisen. Vähäisen vaan aluksi, ettei patruuni huomaisi.

Ei hänellä tulisi hätää olemaan niin kauvan kuin kauneus pysyisi. Ja miksei se pysyisi—? Nuo lapset hän toimittaisi maalle, jos Ville kuolisi. Patruuna luuli varmasti, ettei hän enää sieltä hengissä palaisi. Ei hätäpäivää nyt—!

Mutta mikä neuvo olisi häntä auttanut, ellei patruuni olisi tullut? Puutetta hän olisi kärsinyt jo parast'aikaa ja sitten—leskenä kolmen pienen lapsen kanssa! Köyhäinhoitoon olisi täytynyt turvautua, eihän siinä muu olisi auttanut. Häntä puistatti.

Maria otti kaapista viinipullon, jonka patruuni edellisenä iltana oli tuonut, ja asetti sen ynnä lasit valmiiksi pöydälle. Hyvää viiniä, he eilen siitä joiivat jo puolet. Vähän enemmänkin—? Hän piteli pulloa tulta vasten ja mittaili silmillään.

Astuntaa kuului,—aikaiseenpa patruuni tänä iltana tulikin. Ovi aukeni, Maria kääntyi päin.

—Ville—!

Ei hän huutanut, hiljaa hän sen nimen vaan mainitsi. Mutta käsi, jolla hän nojasi pöytään, vapisi, ruumis hiukan horjui, mutta ei kumminkaan kaatunut.

Lyhyt, hiljainen hetki seurasi; olisi kuullut nuppineulan putoavan.

Ville se oli, joka seisoj ovella, Ville itse ihka elävänä, vaikka kalpeampana entistään.

—Hyv'iltää! hän sanoi, ei enempää.

Hän jäi seisomaan kuin naulattu oven suuhun, ikäänkuin epäillen omia silmiään. Sitten otti hän päästään kiinni, arveliko kenties hourivansa vielä?

Ja uudelleen hapuili katse Mariaa. Siinä katseessa oli kysymystä, epäilystä, tajuttomuutta ja vihdoinkin jotain pelottavaa.

Maria pääsi lopulta ääneen. Kurkku oli kuiva, sanat tulivat kähisten suusta.

—Kuinka säikähdin! Milloinka sinä, mitenkä—sanoivat sinun makaavan kipeänä siellä—.

Hän hämmentyi ja vaiken; jatkoi sitten, hiljemmin:

—Käy peremmälle, mitä siellä niin kauvan seisottelet—

Väkinäisesti naurahtaen hän meni lähemmäksi, ja aikoi tarjota kättä. Mutta Villen katse pani hänet pysähtymään; jalat löivät taaskin hervottomiksi. Mikä neuvo häntä auttaisi?

—Sinä tätä pukua ihmettelet? Luulet kai omakseni?

Hän taaskin nauroi tuota kummallista naurua, sillaikaa kuin etsi sopivaa valhe-juttua.

Ville jäi odottamaan.

—Soinisen tytön leninki. Oli saanut reiän helmaan ja pyysi minua korjaamaan. Koettelin ilman lystikseni, miltä tuo näyttäisi minun päälläni.

Ville huomattavasti rauhoittui, vaikkei kyennyt vielä mitään puhumaan. Maria jo alkoi hengittää helpommin. Hän pyrki panemaan leikkiäkin entiseen tapaansa:

—Annahan edes kättä. Kumma, kun ei tervehdikään, vaikka on niin kauvan ollut kotoa poissa.

Ville laski nuttunsa ovensuuhun naulaan ja meni peremmälle huonetta. Katseli lapsia, jotka kaikki nukkuivat makeata yöuntaan, Yrjö kätkyessä ja vanhemmat vierekkäin lattialla nurkassa.

—Eivätkö ne vilustu, poloiset, kun niillä on noin huono peite? hän kysyi.

—Liisan oma syy, sanoi Maria, olenhan minä aina käskenyt ottamaan tuota vanhaa sarkatakkaa lisäksi.

Hän heitti sen heidän päälleen. Kun hän jälleen kääntyi, oli Ville siirtynyt pöydän luokse.

Maria jäähmettyi. Viinipullo ja lasit—! Nyt hän oli hukassa!

Ville istui äänettömänä tuolille, pöydän viereen. Ehkei hän niitä huomannut? Hän oli laihtunut ja vanhentunut, kasvoissa oli syviä poimuja, silmät olivat painuneet kuoppiin ja posket muuttuneet harmaankarvaisiksi. Vakava hän oli, alas lattiaan katsoi, luomet rävähtelivät tiheään, muuten ei hän jäsentäkään hievahuttanut. Maria koetti tunkea hänen lävitsensä saadakseen tietää, mitä hän nyt ajatteli. Miksi oli hän noin puhumaton? Jos epäili jotain, miksei suuttunut ja pauhannut niinkuin ennen?

—Tahdotko ruokaa? hän kysyi viimein.

—En, kuului lyhyt vastaus.

Ville nousi ja otti lakkinsa,—ei aikonut kaupungille, koska otti vaan lakkinsa eikä nuttua.

Maria jäi huoneeseen. Hän katsoi kelloa—patruuni saattoi tulla millä hetkellä hyvänsä! Raoitti ovea,—siellä ei ollut vielä ketään. Jos hän juoksisi kadulle vastaan? Leninki vaan ensin pois ja toinen sijaan. Hän riisui ja vei sen konttuorin naulaan, näkyvistä pois. Sieppasi toisen päälleen, mutta kiireessä pani hän liivin väärään nappiin, ja kun rupesi purkamaan, kuului ulkoa huuto, joka sai hampaat kalisemaan hänen suussa.

Hän hyppäsi ulos, näki patruunin seljälläan maassa ja Villen hänen päällään, toinen käsi puristi kurkkua, toinen hapuili puukkoa vyöltä. Maria sai sen siepatuksi pois.

—Anna tänne, minä tapan teidät molemmat, karjui Ville ja painoi toisellakin kädellään kurkkua.

Maria huusi, hän luuli patruunin jo kuolleeksi. Katri seiso ovellaan ja päivitteli. Mutta talon puolelta tuli miehiä hätään, he eroittivat Villen uhristaan ja veivät poliisikammariin. Maria toi patruunille vettä. Hän nousi ylös, joi ja läksi liikkeelle.

VIII.

Raastuvassa oli oikeuden istunto. Villen asia otettiin esille. Patruuni oli itse saapuvilla ja seiso lähellä viskaalia, joka oli yleisenä syyttäjänä ja luki poliisitutkinnon pöytäkirjaa.

Ville seiso heitä vastapäätä, tuon pitkän pöydän alapuolella, vanginvaatteissa ja raudoissa. Hänen silmänsä olivat kiinnitetyt patruuniin, tämä koetti niitä välttää ja katsoi syrjään, milloin oikeaan, milloin vasempaan, mutta sivuutessaan hän aina tapasi samat tiuhat, lävistävät silmät.

Murhayrityksestä Villeä syytettiin. Ellei vaimo ja talon väki olisi päässeet apuun, hän varmaan olisi onnistunutkin aikeessaan. Kurkusta oli hän jo puristanut kantajaa niin, että lääkärin todistuksen mukaan tämä niistä vammoista saisi kärsiä vähintään kuukauden. Ja syyttäjä vaati rikokselliselle kolmen vuoden kuritushuonetta.

Patruuni katsoi asianhaarain vaativan kovempaa rangaistusta. Hän oli antanut vastaajalle raha-ansiota lähettämällä hänet Kajaanin markkinoille kuorman vientiin, oli hyväntahtoisuudesta käynyt katsomassa hänen perhettään, kun vastaaja jäi matkalle sairastamaan, ja auttanut sitä niin runsaasti, ettei tarvinnut äidin eikä lasten sillä välin nälkää nähdä. Kiittämättömyys teki rikoksen kahta vertaa mustemmaksi, tuomion tuli siihen nähden myöskin olla kahta vertaa ankarampi.

Ville nauroi lyhyesti, mutta puri sen jälkeen hammasta ja vapisi.

—Mitä vastaajalla on tähän sanomista? kysyi tuomari.

Hän ei virkkanut mitään, lieneekö kuullut koko kysymystä. Vasta sitten kun tuomari sen uudisti, hän yksitoikkoisesti vastasi:

—Ei mitään.

Hiukkasan aikaa varrottuaan tuomari taas kysyi:

—Eikö ole vastaajalla minkäänlaista selitystä annettavana?

+—Ei.

—Syy, minkätähden—

—Ei.

—Taikka muita mahdollisesti lieventäviä seikkoja?

Vangittu painoi huulet lujasti toisiinsa kiinni ja oli ääneti. Tuomari jäi odottamaan, arveli hänen mieltävän vastausta. Mutta kun ei sieltä mitään kuulunut, kysyi hän taaskin:

—Eikö teillä ole mitään toivomustakaan esiintuotavana?

Patruuni murisi ja kohautti olkapäitään; hänestä tuomarin hyväntahtoisuus meni liian pitkälle.

—Kun saisin vaan pikaisen tuomion, sanoi syytetty.

Kantaja uudisti edellisen väitteensä, samoin yleinen syyttäjä rangaistusvaatimuksensa. Sitten saivat kaikki asianomaiset astua ulos siksi kuin tuomio julistettiin, jonka mukaan Ville määrättiin kuritushuoneeseen kolmeksi vuodeksi.

* * * * *

Kun patruuni sen päivän iltana meni Marian luokse, oli hänen povellaan pullo parempaa viiniä kuin koskaan ennen.

[Kansan ääniä I.]

KASVINKUMPPANIT.

Yrjö oli lehtolapsi. Isästään hän ei tiennyt mitään ja äiti oli kuollut jo hänen piennä ollessaan. Ei Yrjö enää häntäkään paljon muistanut. Hämärästi oli kumminkin mielessä, että hän kerran erään vieraan tuvan nurkassa repi jotakin vaimoa ja itki, kun ei se hänelle mitään vastannut eikä paikaltaan hievahtanut. Väkisen olivat sitten taluttaneet hänet siitä nurkasta pois.

Hänet oli pantu huudolle ja rikas Ulpasmäen isäntä otti hänet Kalle pojalleen leikkiveriksi. Ihmiset kiittivät hänen onneaan, kun pääsi niin hyvään taloon, ettei suinkaan tarvinnut leivän puutetta kärsiä.

Mutta emännästä se ei ollenkaan ollut mieleistä. Kohta kun isäntä ajaa karahutti pihaan ja käsivarsillaan kantoi pojan kärryistä hänen eteensä, se jo niin pisti hänen vihakseen, että ärjäsi:

—Mitä hittoa tuolla tehdään? Kallelle leikkiveriksi? Kaiken näköisiä! Vastusta siitä on, ei muuta.

Ja sen jälkeen hän aina Yrjöä moittiessaan lisäsi:

—Johan minä sen sanoin alun pitäin, ettei siitä pojasta ole muuta kuin kiusaa ja vastusta. Mutta minua ei uskottu silloin. Nyt kyllä huomaa itsekin.

Isäntää, näet, tarkoitti.

Jotkut sanoivat, että Yrjö oli Ulpasmäen isännän oma poika. Ja varma oli, että hänen äitinsä Ulpasmäellä palveli siinä vähää ennen, kuin siihen nykyinen emäntä tuotiin. Muita takeita ei huhun todenperäisyydestä ollut, kun tuo nainen ei itse mitään selvää antanut, vaikka häntä kuinka olisi houkuteltu.

Huomasi sen muuten jok'ikinen, niin talon väki kuin vieraatkin, ettei Yrjöstä iloa ollut. Ja kaikki he koettivat poikaa parantaa; mikä nuhteli, mikä tukisti, mikä neuvoi ja varoitteli:

—Nöyrä sinun pitää olla ja tottelevainen, kun olet päässyt hyviin ihmisiin. Etkö sinä laps' parka ymmärrä omaa etuasi?

Taikka sitten näin:

—Hyi, hunsvotti! vielä sinä ilkiät juonitella. Mikä luulet olevasi? Ei sinun kannata ääntä pitää, jos oikein tietäisit.

Kallen tähden hän tavallisesti nämä torat sai, sillä hän ei tahtonut oppia käsittämään, että Kalle oli hänen isäntänsä ja että Kallella siis oli lupa häntä pieksää ja komentaa. Ensimmältä hän löi takaisin, niin että tuntui. Mutta siitä Kalle parahti itkemään, ja Yrjölle annettiin selkäsauna semmoinen, ettei hän sitä kesken unohtanut. Luvattiinpa vielä kahta kauheampi, jos hän toisen kerran uskaltaisi Kallea nykäistä.

Ei hän sitä tehnytkään, mutta sen sijaan itki ja huusi samoin kuin Kalle ennen; arveli, että nyt tulisi Kallelle selkäsauna vuorostaan. Mutta pahasti siinä erehtyi.

—Ole nyt huutamatta. Kalleko sinua löi? No, se muka sitte niin koski. Ähmissään vaan parkuu. Hiljaa siinä, taikka saat toden perästä.

Emäntä sillä tavoin haasteli. Kääntyi sitten joukon puoleen ja jatkoi:

—Eihän tuosta pojasta ole Kallelle leikkiveriksi, kun se on niin ilkeä ja pahankurinen. Itsekseen tulisi lapsi paljoa paremmin toimeen.

—Kiljupas siinä, tiuskasi yksi piioista, Riikka niminen, ja tuuppasi poikaa niin, että se meni kyljelleen.

Yrjö parkaisi vielä kovemmin, silloin taas Riikka tukkaan ja pöllyytti aika tavalla.

—Elä huoli kurittaa, sanoi emäntä, ihmiset vielä sanovat, että sitä pahasti pidetään.

—Sanokoot! mutisi Riikka. Mutta kerran minä sille annan niin, että lähtee kait' juonet.

Yrjö päätti nyt mielessään, ettei hän leikkisi enää Kallen kanssa. Kun Kalle huusi häntä luokseen, hän piiloutui nurkan taakse ja oli siellä äänettömänä kuin hiiri. Mutta Kalle silloin kanteli äidille. Miehissä haettiin Yrjöä ja kun löydettiin, niin niskasta vietiin hiekkakasalle, jossa Kalle häntä odotti.

—Äh kutti, täytyipäs tulla, hän huusi vastaan.

Kun isäntä tai emäntä kävi kaupungissa, he aina toivat mukanaan suuria vehnäspullia Kallelle, joka sitten söi ahmi niitä posket pullollaan. Isä ja äiti oikein nauttivat sitä katsellessaan.

—Syö, poikani, että kasvat, sanoi äiti. Noin se haukkaa kuin mies ainakin!

Äiti taputti poikaansa ja meni mielihyvystä myhäillen taas omille teilleen.

Kun hän oli ehtinyt tarpeeksi kauvas, sanoi Yrjö hiljaa Kallelle:

—Annas minunkin maistaa!

—Enkä anna, sinua ei saa opettaa makeille, ärjäsi Kalle.

—Pikkuisen vaan. En minä kun kerran haukkaan tuosta.

—Äiti, se taas narraa minulta vehnästä, huusi Kalle vänisten äidin jälkeen.

Mutta äiti oli onneksi ehtinyt jo sisään, ettei hän sitä kuullut. Yrjö irvisti Kallelle ja viskasi hiekkaa hänen vehnäseensä. Ja siitä taas seurasi itku ja kanteet ja torat, niinkuin ennenkin.

Vieraita tuli, niille näytettiin hiekkainen vehnänen. He siunasivat ja ihmettelivät. Niin häijyä poikaa tuskin toista tiedettiin, kuin Yrjö oli. Mutta Uipasmäen isäntäväkeä ei kyllin voinut kiitellä. Semmoista pahankurista jaksoivat kärsiä, niin jo niillä oli hyvä sydän!

Oli silloinkin kahakka, kun Kalle ensi kerran sai housut jalkaansa. Hän kohta juoksi tupaan, Yrjön eteen. Seisoi siinä ylpeänä, vatsa pystyssä ja katsoa muljotti tyytyväisenä toiseen, joka siinä paitasillaan istui lattialla.

—Näissä on taskutkin, hän sanoi, kun Yrjö ei aluksi mitään virkkanut.

Hän vielä näytti niitä varmuuden vuoksi.

Ei Yrjö sittenkään ääntä päästänyt, katselihan vaan pitkään mustilla, terävillä silmillään.

—Eipäs anneta sinulle housuja, äiti sanoi, ettei anneta milloinkaan.

—Valehtelet, ärjäsi Yrjö.

Ja hän sävähti punaiseksi korvia myöten.

—Hame kuulutaan laitettavan Riikan vanhasta.

—Valehtelet! ärjäsi Yrjö uudestaan ja karkasi päälle, kiukusta puhisten.

Mutta ihmisiä oli saapuvilla, he juoksivat väliin. Kalle pääsi Riikan turviin ja tuvassa alkoi joukko taas päivitellä, kuinka pahasisuinen ja kateellinen tuo poika parka oli. Hänellä nyt muka pitäisi olla yhtä hyvästi kaikki kuin talon omallakin pojalla. Vaikk'ei ollut muuta kuin huutolainen ja äpäralapsi. Mutta se oli perinyt tuon luontonsa äidiltään, juuri semmoinen oli hänkin poloinen ollut.

Näitä puheita kuunnellessa asettui Yrjön viha; hän muisteli vaimoa, jota hän siellä tuvan nurkassa repi, ja mieli kävi niin ikäväksi, että vedet valuivat alas poskille.

—Nyt se vielä itkee ähmissään, sanoi Riikka ja silitteli Kallen tukkaa.

Jotenkin samaan aikaan heille ruvettiin aakkosia neuvomaan. Aapelus annettiin Kallen käteen, mutta Yrjö sai katsoa siihen myöskin, että Kallea paremmin haluttaisi, sillä häntä siinä oikeastaan neuvottiin. Mutta Yrjöllä oli terävämpi pää, hän oppi tuota pikaa ensin aakkoset ja sitten suoraa päätä lukemaan. Kalle jankkasi vielä tavaamista, kun Yrjö jo sai selvän mistä kirjasta hyvänsä.

Emäntää harmitti.

—Kallen kiusalla se vaan, hän sanoi. Mutta ei hän sillä pitkälle pääse, siihen se jää, kun Kalle kouluun pannaan.

Niin kävikin. Kalle lähetettiin kouluun lukujaan jatkamaan. Yrjö taas samana syksynä sai ruveta paimentamaan. Sen jälkeen pojat vähemmän olivat yksissä, Kalle oleskeli lupa-ajat kotona, sillä koulu oli etäällä, ja Yrjön annettiin mennä renkien mukana työhön. milloin ei paimenessa ollut.

Vähitellen he vieraantuivat toisistaan, varsinkin sitten kun Kalle muutamain vuosien perästä tuli lyseoon. Hänestä, näet, ajottiin tehdä pappia.

—Siitä ehkä tulee vielä rovasti, taikka hyvästä lykystä piispa, sanoi emäntä. On semmoisia kummia

ennenkin nähty.

Hän kuvaili jo mielessään, kuinka suurella kunnioituksella häntä otettaisiin vastaan pappilassa rovastin äitinä, ja kuinka kaikki herrat ja rouvat tungettelisivat katsomaan ja tervehtimään häntä, joka semmoisen pojan oli kasvattanut.

Ei kumma, että tulevalle rovastille koetettiin laittaa kaikki niin hyvin kuin suinkin voitiin, sekä ruuan että muun puolesta. Paras kammari annettiin hänen haltuunsa, ikkunaan pantiin valkoiset verhot ja uusia huonekaluja teetettiin. Niin oli sitten komea, kuin herraskammari ainakin.

Kesäluvulle häntä silloin odotettiin. Hän oli päässyt viidennelle luokalle ja emäntä laski, ettei siihen olisi kuin seitsemän vuotta korkeintaan, kun Kallea papiksi vihittäisiin.

—Herra jumala, huudahti Riikka, vieläköhän tuo silloin muistaa, että minä häntä ennen sylissäni kannoin.

Isäntä oli itse häntä hakemassa kaupungista. Kello kuuden aikaan illalla he ajoivat pihaan.

Yrjö oli lastualla, aidan kupeella halkoja hakkaamassa. Hän vetäytyi puupinon taakse, josta heitä sopi hyvin katsella, tulematta itse huomatuksi.

Kylläpä olikin hienon näköinen! Samettilakki päässä, lyhyt muotitukka ja vaatteet kaikki herraskuosiin. Kun hän hyppäsi alas kärryistä ja katseli ympärilleen, oli hänen koko olennossaan niin paljon uutta ja vierasta, ettei häntä mitenkään enää olisi entiseksi Kalleksi tuntenut. Ja hän toi kaupungin ilmaa mukanaan talon täyteen.

Yrjöä se enin vaivasi, muut sitä eivät niin huomanneetkaan. He seisoskelivat siellä Kallen ympärillä, mielissään, jos hän suvaitsi antaa heille sanan tai pari. Riikka se varsinkin oli kuin taivaassa, silmät kiilsivät ja vanhat poskipäät vielä melkein hehkuivat. Eikä huulien takana herneet varmaankaan olisi tänä iltana säilyneet.

Yrjö pysyi halkopinon luona kaiken iltaa ja löi puita niin, että lastut lensivät. Kahdesti saivat huutaa häntä illalliselle.

—Onko se siellä? hän kysyi siltä piikatyöltä, joka viimeksi huusi.

—Kuka se? Kalle herrako?

—Niin juuri.

—Eikä ole. Pistäytyi äsken, mutta meni takaisin kammariinsa.

Yrjö iski kirveensä halkoon kiinni ja läksi tupaan.

Hän istui vielä penkin päässä ja söi, kun Kalle tuli ovesta sisään.

—No, täällähän se nyt on. Hyv' iltaa, Yrjö! Tokko sinä minua enää muistatkaan?

Yrjö punastui.

—Mehän opettelimme lukemaan ennen yhdessä. Ja sinä pääsit minusta edelle. Mutta tulepas nyt katsomaan kirjojani. Niistä tuskin saat tolkkua.

Hän vei Yrjön kammariinsa ja antoi hänelle yhden vieraskielisen kirjan toisensa perästä käteen.

—Luepas! hän nauraen sanoi.

—Enhän minä osaa. Lieneekö latinaa?

—Latinaa se on. Ja tuo on kreikan kieltä. Täällä sitten vielä ranskaa, saksaa, venettä—

Yrjö hämmästyti sitä opin paljoutta ja kiirehti panemaan kirjoja takaisin pöydälle;

—Elä mene vielä, minä tarjoon tupakan.

—Kiitoksia, en välitä.

Pois hänen täytyi päästä; ei jaksanut kärsiä, että Kalle ilkkui ja ylvästeli tiedoistaan,

Omissa silmissäänkin hän Kallen rinnalla muuttui tuhmaksi kuin tallukka. Ja se harmitti,—sekä harmitti että painoi.

Jällelle hän oli jäänyt peräti. Eikä ollut toivoa yhyttämisestä milloinkaan, kun se tie oli hänen kohdaltaan kerrassaan tukossa.

Hän istui tallin kynnykselle, pureskeli varpua ja katseli maahan. Rengit vetivät sikeätä unta vinnillä, hän yhä valvoi.

Tulevaisuutta hän siinä koetti hiukan ajatella, mutta tänä iltana se hänen mielestään oli iloton ja harmaa. Mieli kävi raskaaksi; tuntui siltä, ettei hän välittänyt mistään koko maailmassa.

Siihen nukkui viimein seinän viereen nurmikolle; ei huolinut kiivetä ylös toisten luokse tavalliselle yösijalleen. Kosteata oli ja kylmää, mutta siitä hän viis.

Vinha tuuli hänet seuraavana aamuna herätti. Vilu oli niin, että hampaat suussa kalisivat. Mutta sille hän kyllä neuvon tiesi. Valjasti hevosen auran eteen ja meni kyntämään. Siellä kun oikein voimiaan ponnisteli, niin tuli kait' lämmin. Semmoisella innolla hän ei koskaan ennen auraa multa painanut kuin nyt.

Tahtoivat nuo illalliset synkät ajatukset aina vähän päästä nousta uudestaan mieleen, mutta kun silloin tarttui järin kovemmasti auran kurkeen, niin äkin ne haihtuivat.

Eikä hän tästä talosta kesken poiskaan lähtisi, vaikka harmissaan oli joskus sitä miettinyt. Ja päässyt hän kyllä olisi, sillä pitäjä ei enää moneen vuoteen ollut hänen edestään mitään maksanut. Nyt hän palveli ruuan ja vaateen edestä, muualta ehkä olisi saanut vähän palkkaakin.

Mutta nuo pelot ja pientaret, nurmet ja kivet, nurkat, pielet, kaikki oli rakasta, vanhaa tuttua pienuudesta saakka. Hän oli kasvanut niihin kiinni, sydä-juuretkin katkeaisi, jos niitä ero tulisi.

Eihän muut talot taloja ollutkaan hänen mielestään; hän ihmetteli, kun vaon päässä levähti ja katseli ympärilleen, eikö tämä kaikkien mielestä ollut vallan toista kuin mikään muu talo maailmassa. Vai hänenkö silmissään ainoastaan se oli niin verraton?

Ja sitten tuo ruuna, jota hän oli ruokkinut varsasta asti, ja joka hänet tunsi, eikä totellut ketään niinkuin häntä. Kuinka hän siitäkään voisi luopua? Ei millään mahdollilla.

Yrjö silitteli hevostaan ja puhui sille semmoisia lempeitä sanoja, joita ei kenellekään ihmiselle ollut vielä elämässään puhunut.

Koko päivän hän kynti. Iltapuoleen sateli, mutta hän ei siitäkään välittänyt, kynti vaan.

Kun sitten viimein vei hevosen hakaan, tunsi hän paluumatkalla, että oli tehnyt sen päivän kovaa työtä. Väsynyt hän oli ja viluinen; sataa alkoi yhä rankemmin ja hänen ohuet vaatteensa kastuivat läpimäriksi. Ei auttanut muu kuin ottaa juoksuun.

Kepeästi jalat sentään liikkuivat vielä. Hän ryntäsi läähättäen lämpöiseen tupaan.

—Tuossa tulee juuri paraiksi, huusi Riikka vastaan. Saat juosta yksin tein kauppuotiin ostamaan pullon punssia ja puntin papyrossia. Kalle herralle tuli vieras.

—Kolme virstaa tuulessa ja sateessa edes takaisin! Kyll'en lähde. Menköön joku muu, minä tänä päivänä olen tehnyt osaltani ihan tarpeeksi.

—Että sinä ilkiät! Nuori poika, huviksesihan tuon teet. Kalle herra antaa papyrossin palkaksesi.

—Pitäkää papyrossinne, minä en lähde.

Hän seiso i uunin luona ja lämmitteli käsiään:

—Nähdäänpäs, etkö lähde. Vai sinä tässä—

Riikka meni kantelemaan emännälle, emäntä isännälle ja yhdessä tulivat kaikki kolme takaisin tupaan. Isäntä edellä, emäntä ja Riikka voitoista tyytyväisinä jäljessä.

—Sinä tottelematon lurjus! Muistatkos neljättä käskyä? ärjäsi isäntä ja katsoi häneen tuikeasti, laskiessaan rahan ja tyhjän pullon hänen käteensä.

Saarnaa seurasi pitemmältäkin, mutta Yrjö ei ruvennut sitä kuuntelemaan. Hän painoi lakin päähänsä ja läksi ovesta ulos.

Veri kiehui suonissa semmoisella ilveellä, ettei hän enää vilua paljon tuntemat. Satoi niin paljon kuin taivaasta alas mahtui. Mutta hän astui vaan verkalleen ja antoi uhalla vaatteensa kastua niin, että vesi niistä juoksi virtanaan.

Eikö liene papyrossipunttikin kastunut, vaikka oli tosin paksun paperin sisässä.

—Minkäpä minä sille mahdan, hän mutisi sitä katsellessaan.

Mutta huulilla näkyi pilkallinen hymy.

Kalle herra tuli portaille häntä vastaan. Silmät säkenöivät kiukusta.

—Missä sinä niin kauvan viivyit? hän tiuskasi.

Samalla sai Yrjö semmoisen korvapuustin, että maailma musteni edessä ja korvat alkoivat humista. Hän ei ennättänyt vastata, ennen kuin Kalle herra antoi vielä toisen ja kolmannenkin iskun.

—Olet, ruoja, antanut sen vielä kastua! hän huusi hammasta purren.

Yrjö tunsi, että oli hän kyntänyt sen päivän. Jos hän olisi tavallisessa kunnossaan ollut, niin takaisin totta vie, olisi Kalle herra saanut runsaalla mitalla. Mutta nyt hän rupesi vaan vapisemaan ja kyynleet täyttivät silmiin. Eikä hän saanut sanaakaan suustansa. Sen verran juuri kykeni, että pakoon ehätti tallin vinnille, ennen kuin neljäs korvapuusti tuli.

Siellä renki Aaro jo oli makuulla. Hän oli vanhan puoleinen, herännyt mies. Valvoi vielä, kun Yrjö tulla puukkasi ylös ja alkoi purkaa mielensä katkeruutta.

—Mokoma syöttiläs ... vasta kertana saa mennä itse ... minä vähättelen ... kun koko päivän olen ollut työssä ... hän laiskotelut ... syö ja juo eikä tee mitään muuta...

—Elä ole milläsikään, Yrjö! sanoi Aaro. Kyllä tulee aika, jolloin taivaan herra maksaa itsekullekin töittensä jälkeen. Muista rikasta miestä ja Latsarusta... Mitä siitä, jos me nyt täällä lyhyen aikaa kärsimme, kun sitten pääsemme taivaalliseen iloon, jota ijankaikkisesti kestää. Mutta Kalle herra saa, silloin vuorostaan kärsiä helvetin loppumatonta tuskaa ja vaivaa... Siellä pitää oleman itku ja hammasten kiristys, sanotaan sanassa...

Yrjö herkesi nyhkyttämästä ja kuunteli. Hänen mielikuvituksensa oli vireillä; elävästi näki hän edessään Kallen tulisten liekkien keskellä, hän valitti ja huusi, kasvot vääntyivät tuskasta, hän nosti kättään ylös heitä kohti, siellä missä he Aaron kanssa rauhassa lepäsivät Aaprahamin helmassa, ja hän huusi ja rukoili, että he armahtaisivat.

Yrjölle tuli paha olla.

—En minä sitä jaksaisi nähdä... Ei semmoista rangaistusta sentään muutamain korvapuustien tähden ... varjele Luoja! En minä sitä tahdo... Kärsiköön hän vähemmän vaivaa tulevassa elämässä ... minä vähemmän tässä, parempi sillä tavalla.

—Sinä jumalaton! Menetkö sinä Kaikkivaltiaalle määräyksiä antamaan?

—Enkä mene. Mutta minä jos täällä opetan oikeutta Kallelle, niin pääsee, poloinen, helpommalla sitten ijankaikkisuudessa.

—Tuki suusi, syntinen. Sinua paha henki villitsee ... varjele korviani kevytmielisiä puheita kuulemasta!

Ei hänen niitä enää tarvinnutkaan kuunnella, sillä Yrjön silmäluomet jo painuivat kiinni ja unen helmaan uupuivat hänen sekä ajatuksensa että katkerat tunteensa kaikki.

Eikä nuo synkät mietteet kovinkaan kauvan hänen mieltänsä rasittaneet. Kesäloman kuluttua meni Kalle taas pois kirjoineen, kampsuineen ja Yrjö alkoi jälleen entistä varmemmin tuntea, että mies oli hänkin kohdallansa. Nuoruutta, voimaa ja elämän iloa uhkui suonissa, työ oli kuin huvitusta vaan; jos uupui pahasti jonkun kerran, niin kahta paremmin jaksoi seuraavalla.

Hän se oli, sen jo isäntä ja emäntäkin myönsivät, rotevin työssä ja ahkerin kaikista.

—Talon paras turva, oli isännän tapana sanoa, hukassa olisimme ilman Yrjöä, minäkin kun tässä alan väsyä ja vanhentua.

Semmoiset puheet aina antoivat Yrjölle uutta intoa. Hän tunsi sen itsekin, ettei hän ollut mikään tarpeeton ihminen maailmassa, ja se hänen mieltänsä rohkaisi, jos tahtoikin vielä joskus painua, kun muisteli noita Kallen paksuja kirjoja, joiden sisällyksestä hän ei mitään tiennyt.

Sinä kesänä, jolloin hän täytti kaksikymmentä vuotta, nousi hänen povessaan semmoinen valtaava ilo ja elämän halu, ettei hän tiennyt mitä tehdä. Laulaa hän olisi tahtonut, soittaa, lentää kotkan siivillä

ylös siintävään korkeuteen ja kauvas pois maailmaa katselemaan, suuria kaupunkeja ja aavoja meriä. Toisen vuoron hän olisi halunnut syleillä jotakin, puristaa sitä vasten rintaansa niin vahvasti, ettei se olisi koskaan irti päässyt. Ja sitten saattoi taas äkkiä mieli lauhtua niin suloisen pehmeäksi, tuntui aivan kuin olisi ikävöinyt ja kaivannut jotakuta, vaikkei itsekään tiennyt ketä. Mutta sinä kesänä hänestä kaikki oli kauniimpaa ja viehkeämpää kuin ennen, lintujen laulu, metsän tuoksu, kukkain loiste, taivaan rusko ja päivän lämmin kirkkaus.

Eräänä aamuna juhannuksen jälkeen hän oli salolla aidan panossa. Ilma oli ihana, mieli kevyt ja hyvästi sujui työ. Läheiseltä aholta oli kauvan aikaa kuulunut heleä ääni. Se välistä taukosi hetkeksi, sitten alkoi taas.

Yrjö hyvin arvasi, ken siellä lauloi. Noin kirkasta ääntä ei ollut kellään muulla kuin Koivumökin Sannalla. Hän kuunteli ja toivoi, että tyttö tulisi sinne päin. Ilosta sydän hyppi, kun äänestä kuuli, että hän toden perään lähestyikin.

Hän tuli näkyviin, marjatuohinen kädessä. Yrjö teki hyvän päivän. Olisi tahtonut jatkaa puhetta, mutta sanat tarttuivat kurkkuun. Veri kuohahti, silmissä säkenöitsi ja kädet vapisivat.

Pikipäin hän vaan oli luonut katseensa tyttöön; mutta nyt jos silmänsä minne käänsi, olivat nuo punaiset posket, ja kainot, siniset silmät, nuo hymyilevät huulet ja povi, joka nousi ja laski, hänellä aina edessä.

Hän herkesi heti Yrjön nähtyään laulamasta ja astui hidastellen, ikään kuin puhuttelua odottaen, eteenpäin. Oli vähällä kadota taas pensastoon, kun Yrjö hädissään sai mainitukseksi hänen nimensä.

Sanna kääntyi ja koetti katsoa häneen. Ei voinut; loi silmänsä alas ja hymyili, pää hiukan kallellaan. Tuo herttainen, kaunis pää, vaaleine hiuksineen!

—Eikö sopisi levätä tässä vähän aikaa?

Sanna punastui yhä enemmän, kumartui alas ja raaputti ison varpaan kynnellä maata.

—Eipä minua väsyttä, hän kuiskasi.

Valkoiset hampaat hohtivat kuin helmet huulien välissä.

—Tuolla kivellä olisi mukava istua, pitkitti Yrjö. Sanat olivat tavalliset, kuivat ja levolliset; ääni vaan hiukan värähteli. Mutta sisässä kuohui kuin tulivuoressa ikään. Hän koetti voimainsa takaa itseään hallita ja ihmetteli, eikö Sanna mitään huomannut.

Tuskinpa vaan! Sillä ujostellen hän hiipi lähemmäksi ja istui arkana kuin kyyhkynen kiven reunalla. Alas hän taas katsoi, ja varvas ahkerasti kaiverti hiekkaa.

Yrjö kävi rohkeammaksi; uskalsi jo tarkemmin katsoa häneen.

Lapsiko vai täysikasvanut?—Sillä välin, puoleksi kumpaakin. Oli kuin alkava aamurusko, tai puhkeava ruusun nappu. Aavistusta, kainoutta ja vavahtelevaa iloa oli katseessa, jonka hän aina väliin kulmiensa alta loi syrjään, Yrjöä kohti.

—Joko Sanna on kuinka vanha? kysyi Yrjö, jotakin sanoakseen.

—Seitsemäntoista täytän kohta.

—Vuoden päästä ehkä—

Sanna kääntyi päin, kasvoissa ilmaantui kysymys.

—Mitä sitten? pääsi hänen huuliltaan, kun ei jatkoa seurannut.

—Menet jo miehelle.

—Oho! hyi!

Hän taaskin käänsi, kasvonsa pois ja peitti käsivarrella silmänsä. Kyynäspäässä oli paikka, mutta se teki nutun hihan vaan somemmaksi.

Yrjö hyppäsi aidalle ja kurottui toiselle puolelle nähdäkseen häntä silmiin. Sanna tirkisti pikkuisen käsivarren alta ja kääntyi nauraen pois. Posket hehkuivat; Yrjö sen näki ja aikoi hypätä hänen luokseen, kun samassa risut räsähtivät läheisellä metsäpolulla ja Kalle sieltä ilmestyi heidän eteensä.

—Päivää, Yrjö, monesta aikaa. Täällä minä taas olen. Terveisiä sieltä ulkoa maailmasta! Kukas tuo

hempukka? Mitä—pettävätkö silmäni? Koivumökin Sanna eikös se ole? No, totta vie, kuinka kauniiksi tytöksi sinä oletkin kasvanut. Annapas minulle kättä—katso silmiin kanssa— no-no, elä ujostele, katso nyt ylös, taikka minä suutelen sinua muuten.—Noin, kelpaahan niitä näyttää, tuommoisia silmiä.

Hän nosti Sannan päätä; Yrjö vavisten odotti, joko hän nyt suutelsi. Mutta eipä sitä tehnyt arvon vielä. Rinnalle vaan istui.

—Marjojako sinulla on? Mitäs niistä tahdot, minä ostan? Et tiedä? Annatko markalla?

—Eihän toki niin paljoa, sai Sanna kuiskatuksi.

—Mutta sinun täytyy istua tässä rinnalla ja syödä kanssani. No, minä jo otin, nyt on sinun vuorosi. Ota, ota, et siitä pääse. Kuule, ellet ota, niin pistän minä suuhusi.

Yrjön kädessä häilyi kirves. Maailma oli mustana hänen edessään, veri pakkaantui päähän, aivot menivät sekaisin. Kädet tahtoivat iskeä kirvestä Kallea kohti, mutta ponnistaen viimeisen väkensä hän kumminkin vielä sai itsensä hillityksi ja löi aidaksiin. Niitä hän sitten hakkasi rikki kuin raivostunut, huolimatta siitä, tekikö kirves tuhoa tai hyötyä.

—Sinä olet niin helkkarin sievä tyttö, puhui Kalle vieruskumppanilleen, samalla kuin kietoi käsivartensa hänen ympärilleen ja koetti vetää likemmäksi.

Sanna ponnisti vastaan.

—No, mitä sinä joutavia. Tule syliini istumaan.

Yrjö kääntyi päin, hänen silmänsä olivat veripunaiset ja kirves kohosi välkkyvänä.

Mutta samalla sujahti Sanna irti Kallen käsistä ja juosta livisti pakoon. Kalle karkasi jäljestä, huutaen, nauraen ja houkutellen. Marjatuohinen putosi maahan kumoon ja mansikat lensivät ylt'ylpäri. Yrjö katseli heidän jälkeensä, oli tukehtua ensin, mutta tyyntyi, kun näki, ettei Kalle häntä tavoittanut.

Ei Yrjö monasti sinä kesänä Sannaa enää nähnyt, joskus vaan kaukaa vilaukselta. Pari kertaa sattui niin likelle, että olisi päässyt puheisiin; mutta hänen silloin rupesi suonissaan niin takomaan, että rinta tahtoi pakahtua, ja ennen kuin hän ehti saada ääneen, oli Sanna jo poissa.

Tavattoman araksi oli tyttö käynytkin; ennen häntä ujous vaivasi, mutta nyt hän suorastaan pelkäsi ja pakeni ihmisten seuraa.

Kun Yrjö joutohetkinään kierteli Koivumökkiä, oli siellä aina niin autiota ja hiljaista, ettei olisi luullut elävää olentoa löytyvän likimaillakaan. Kummallinen vetovoima hänellä kuitenkin oli niille seuduille, hänen täytyi tuon tuostakin samoilla metsiä siellä ympäristöllä, nähdä asuntoa, tähystellä joka polkua ja tietä, kuulustella ja odottaa, milloin tuo hento tyttönen ilmestyisi.

Myöhempään kesällä hän eräänä sunnuntai-iltana oli metsän rinteessä, pensaankana pitkällänsä. Pensaankana aukosta hän tuntikauden väsymättä oli katsellut tuvan ovea, kun kuuli astuntoa ja näki miehen tulevan polkua pitkin. Oli niin hämärä, ettei oikein eroittanut, mutta hän säpsähti ja veri seisahtui hänen suonissaan, sillä aavistus hänelle sanoi, ettei se voinut olla kukaan muu kuin Kalle.

Tupaan hän meni; ovi suljettiin, kaikki oli yhtä hiljaista kuin ennenkin. Hänen täytyi saada varmuutta. Varoen hiipi hän ikkunan luokse; se oli peitetty. Hän koetteli ovea, eikä enää ihmeteltyt, että se sisäpuolelta oli säpissä.

Mutta hän jyskytti—jyskytti kuin henkensä edestä, kunnes heidän viimein täytyi avata.

—Sinäkö se olet; tiehesi paikalla, sinulla ei ole täällä mitään tekemistä, tiuskasi Kalle, töyttäsi häntä rintaan ja pauskasi oven jälleen kiinni.

Yrjö raivostui ja koetti repiä sitä auki, vaan ei saanut. Hän löi siihen nyrkillään ja huusi heille karkeitä sanoja, täynnä vihaa ja hurjinta kiukkua. Pilkkua, naurua ja uhkauksia antoi Kalle sisästä hänelle vastaan. Kun Yrjö viimein oli viskannut Sannalle ilkeimmän häväistysnimen, minkä tietää voi, herkesi hän ovea takomasta ja meni hoiperrellen pois.

Jonkun matkan päässä oli Hakolan Lotan tupa. Hän möi viinaa ja huonoa elämää hänen luonaan usein pidettiin. Sinne eksyi Yrjö tänä iltana.

—Mihinkäs nyt risti pannaan? huusi Lotta ja siristi pieniä, poskien sisään painuneita silmiään, kun Yrjö astui huoneeseen.

—Viinaa!

Hän vaipui penkille.

—Saamas pitää!

Hän joi sen päivää ja seuraavan samoin. Mutta kolmannen päivän aamuna yhytti hänet Aaro pihamaalla. Käsikynkkään tarttui ja kotiin vei. Eikä ollut Yrjössä vastustajaa. Sanattomana seurasi hän mukana; laihtunut hän oli ja kalpean harmaa kasvoiltaan, ruumis vetelä ja käynti ryhditön.

Aaro saarnasi pitkin tietä häntä kulettaessaan, puhui saatanan viettelyksestä ja helvetin tulesta. Yrjö kuunteli; ei hän paljoa tajunnut, ei monta sanaa mieleen tarttunut, mutta hän kuunteli kuitenkin tavattoman sävyisänä.

Vasta silloin hänessä huomasi jonkunmoista mielen liikettä, kun Aaro sivumennen mainitsi, että Kalle edellisenä iltana oli lähtenyt pois eikä luultavasti nyt pitkään aikaan tulisi kotona käymään.

Sen kuultuaan pysähtyi Yrjö hiukkasan; suoristi selkänsä, veti syvään henkeä ja katsoi ylös. Ja lopun matkaa hän jo astui vähän jäntevämmin eikä sallinut Aaron enää pitää käsikynkästä kiinni.

Ei hän tämän jälkeen samalla ilolla ja reippaudella työtä tehnyt kuin ennen. Mieli oli pitkän aikaa horrostilassa, ei siinä syntynyt pienintäkään halua mihinkään eikä minkäänlaista toivoa. Lepoajat hän enemmiten oli pitkällään, muuten hänestä oli yhden veroinen tekikö työtä, tai makasiko, ja saman asian hänestä ajoi, teki mitä työtä tahansa. Teki hän vaan niinkuin käskettiin, oli niin kuin oletettiin.

Koivumökkiä hän kuitenkin karttoi aivan kuin ruttoa; ei sen koommin erehdyksestäkään niille seuduille eksynyt. Ja kohta hän pakeni, kun Sannan nimeä vaan satuttiin tuvassa mainitsemaan.

Yhä useammin hänestä aikaa myöten puhuttiinkin, erinomattain naisten kesken. Kuiskaamalla ensin, sitten jo ääneen, arastelematta. Ja aina siinä päiviteltiin, nenää pahasti nyripistettiin ja päätä heilutettiin edes takaisin, oikeaan ja vasempaan. Ja sanottiin näinikään:

—Hyi! Nuori tyttö, tuskin muuta kuin lapsi ja yhtä kaikki jo niin turmeltunut.

Yrjönkin korville näinä puheet viimein tulivat; ei hän sitä voinut välttää. Siinä se oli vähää ennen joulua, kun asia hänelle selveni. Kummallisesti rintaa silloin repäisi; hänen täytyi päästä muitten näkyvistä pois. Aittaan meni, istui siellä pimeässä hyvän aikaa ja itki.

Sen jälkeen hänen sydämensä oli kuin sulanut jähmetyksestään. Tyttö raukkaa kävi sääli, kun häntä kaikki ihmiset nyt hylkivät. Oikein teki mieli mennä häntä lohduttelemaan ja kerran hän taas jo löysikin itsensä metsän rinteestä, jossa entiseen tapaansa tupaa ja sen ympäristöä tähysteli; mutta kun hän sitten olisi tahtonut mennä likemmäksi sisään saakka, niin eivätpä totelleetkaan jalat. Toistaiseksi täytyi jättää käynti; mutta kun se oli yhtä vaikeata silloinkin, siirti hän yhä vielä tuonnemmaksi. Viikko vierä toisen perästä; joka sunnuntai hän siellä päin käyskenteli, mutta sisään ei vaan tullut mennyksi. Eikä hän vahingossakaan sattunut Sannaa muuten näkemään.

Eräänä iltana—oltiin jo kevät-talvessa—parjattiin häntä tuvassa tavallista enemmän. Ilkeitä herjaus-sanoja sateli naisten huulilta, eikä miehetkään niitä suuresti säästäneet.

Yrjön pisti vihaksi.

—Omaa kunniaanneko luulette tuolla korottavanne? hän kysyi tuimasti heihin katsoen. Tehköön Sanna vaikka kymmenen lasta, on hän kumminkin tuhatta vertaa parempi kuin yksikään teistä.

Mutta siitäkös vasta elämä syntyi. Voi, taivas! Tytöt sähähtivät vihasta, sylkivät ja kiljuivat kilvan, vähällä piti, etteivät tulleet silmille; miehet nauroivat. Lopulta he yksimielisesti tulivat siihen päätökseen, että Sannan viettelijä oli saatu ilmi: se ei voinut olla kukaan muu kuin Yrjö.

Tämä ei huolinut väittää vastaan; hänelle oli yhden tekevää, uskoivat he mitä tahansa. Mutta soma ajatus hänelle siinä iski mieleen, ja sitä hän hautoi seuraavaan pyhään saakka, jolloin aikoi panna sen toimeen.

Mikä esti häntä kihlaamasta Sannaa, jos tyttö vaan itse siihen suostui? Ja miksei suostuisi, hyljätty kun oli ja kaikkien ihmisten ylenkatsottava. Eikä hän tytölle vastenmielinen ollut ennen, siihen melkein uskalsi luottaa.

Palmusunnuntai silloin oli, kun hän näissä tuumissa astui mökkiin päin. Ja sen hän tuns, ettei rohkeutta nyt puuttuisi. Sitä vaan kummasteli, kuinka hän näin myöhään oli tuohon päätökseen selvinnyt.

Kun hän siinä iloisella mielellä kulki lumista tietä, tuli Hakolan Lotta läähättäen vastaan.

—Jesus siunaa, se kuolee, poloinen, hän huusi jo etäältä.

—Kuka?

—Sanna, Sanna!—Synnytystuskiin.

—Rohtojako menet hakemaan?

—Enkä, kun kupparia.

—Pane joutuun!

Juoksujalassa jatkoivat molemmat tietänsä. Huohottaen seisahtui Yrjö seuraavassa tuokiossa tuvan eteen. Sisästä kuului valitusta, hän raoitti ovea. Siellä makasi Sanna vuoteella, suonenvedon tapaisesti hän molemmin käsin puristi sängyn laitaa, ruumis kyyristyi kokoon, ja pää oli pudonnut tyynyltä pois. Hän käänsi tuskasta vääntyneet kasvonsa oveen päin, haikea avun pyyntö silmissä. Mutta Yrjön nähtyään hän parkaisi, koetti kätkeytyä peitteeseen ja huusi: pois, pois!

Äiti, joka istui uunin kupeella, kurotti päätänsä esiin.

—Ei saa tulla! hän mutisi.

Yrjö vetääntyi takaisin; mitäpä hänellä siellä olikaan tekemistä. Pölkylle istui seinän viereen, lähelle ikkunaa ja katseli polkua, josta odotti kupparia tulevaksi. Vähän väliä kuului sisältä vaikerrusta, milloin heikompaa, milloin taas tuskallisen kovaa. Yrjö silloin herkesi aina hengittämästä ja puristi käsiään niin että luut ratisivat. Eikä näkynyt kupparia!

Mutta vihdoin viimein hän kumminkin tuli.

—Joutuun, joutuun! huusi Yrjö ja nousi seisoalleen.

Sarvet kalisivat kupparin nyytissä. Tupaan menivät Lotan kanssa ja painoivat oven kiinni jälkeensä. Ulkona oli hiljaista, sisässäkin voihkaminen hiljeni, ikkuna peitettiin.

Yrjö odotti ja kuunteli. Aika tuntui kovin pitkältä.

Lotta sieltä noin puolen tunnin kuluttua ensin ilmestyi.

—Noh? kysyi Yrjö ja teroitti silmänsä hänen harmaankarvaisiin kasvoihinsa.

—Terveisiä. Hän on lopettanut.

—Kuollut?

—Kuollut on niin.—Ei ollut hänellä pitkää elon aikaa.

Kuollut! Sanna kuollut!—Hän näki tytön edessään, niinkuin hän keväällä istui kivellä, hymyillen, punastuen ja varpaallaan kaivaen maata.

Nytkö kuollut? Kuollut! Ijäksi sammuneet nuo ujostelevat, hempeät silmät!—Kylmänä, jäykkänä kasvot, kädet, varpaat, koko tuo hoikka, notkea ruumis?—

Yrjö astui kuin unessa kotiinpäin. Ei hänellä ollut selvää ajatusta tällä hetkellä; outoa, pysähtynyttä oli kaikki ja tuntuipa melkein kuin raukeisi hänenkin elämänsä ikipäiviksi siihen.

MUTTA MITÄS TAPAHTUI

["Purjeita kuivaamassa" nimisen kertomuksen johdosta Juhani Ahon "Lastuissa".]

Mutta mitäs tapahtui meille rouville sillä aikaa kuin miehemme olivat purjeita kuivaamassa?

Heille olimme juuri menneet marjoja poimimaan ja oli meillä molemmilla sitä varten pieni tuohinen kädessä. Pysyttelimme lähellä toisiamme, että saatoimme sen ohessa puhella myöskin.

—Kuulehan, Aina, sanoi ystäväni, mikä siihen on syynä, että miehet usein näyttävät niinkuin kyllästyvän kotiinsa ja ... ja, ja ... rouviinsa. En minä tietysti tarkoita Eeroa, hän ei sitä milloinkaan ole osoittanut, eikä minun hänen suhteensa tarvitse semmoista peljätä, mutta monesta muusta olen luullut huomaavani.

—Minä myös. Olen siitä usein puhunut Volmarillekin, mutta hän väittää, ettei se muka ole totta. Hän ei itsessään ole tuntenut semmoisia oireita, ja sen vuoksi hän päättää niitä mahdottomiksi muissakin.

—Tiedätkös, mitä minulle pälkähti päähän nyt juuri tässä marjoja poimiessani?

—No, mitä?

Me seisahduimme. Hän pisti kätensä minun kainalooni.

—Että se on tuo alinomainen varmuus, joka saattaa heidät kyllästymään. Rouvat käyvät heille jokapäiväisiksi, tavallisiksi, he eivät osaa panna heille enää mitään arvoa. Mitä nautintoa olisi ihmisellä ruuasta, jos hän yhtämittaa istuisi katetun pöydän ääressä? Mutta kun hän siitä on jonkun aikaa poissa, tulee nälkä, ja kas silloin—

—Tosiaankin! Sinä olet oikeassa.

Asia oli päivän selvä. Ihme ja kumma, etten ollut sitä ennemmin huomannut.

—Nyt siis viivymme täällä metsässä. Annamme heidän odottaa, että näemme, minkä vaikutuksen se tekee, eikö niin? Kas, minä arvelen, että on viisainta ajoissa jo välttää vaaraa. Vaikka en minä Volmarin suhteen ollenkaan pelkää—

—Niin, en minäkään Eeron suhteen. Mutta voisimmehan kumminkin, noin vaan ilman aikojamme, vaihtelevaisuuden vuoksi.

Me kävelimme käsi kädessä eteen päin, tuohiset kun jo olivat melkein täynnä mansikoita, ja nauraen koettelimme molemmat arvata, mitä tuumaisivat mieskullat siellä verannalla istuessaan, kun ei meitä ala näkyä.

—Ehkä luulevat, että olemme eksyneet ja tulevat levottomiksi?

En oikein ymmärtänyt, kuinka kauvan siinä tapauksessa voisimme viivyttellä. Mutta Emmi ei pitänyt sitä vähääkään vaarallisena.

—Antaa heidän vaan olla siinä pelvossa jonkun hetken, ei se haittaa. Sitä suurempi heidän on ilonsa sitten, kun saavat meidät jälleen.

Saavuimme äkkiarvaamatta maantielle, joka tällä kohdalla oli suora ja tasainen. Paksu pölypilvi näkyi etäällä. Siitä alkoi vähitellen vaunut tulla esille. Ne lähenivät, saatoimme jo erottaa hevoksetkin.

—Veijolan vaunut. Sanni palaa Rautalammilta lankonsa kanssa, sanoi Emmi.

—Ovatko he olleet Rautalammilla? Ottokin?

—Etkö sitä ole tiennyt? Johan he menivät viikko sitten.

—Vai niin!

—Te taidatte harvoin olla yksissä nykyaikana. Ennen olitte niin hyviä ystäviä.

—Kyllähän me vieläkin ... vaan Volmar ja Otto kun eivät oikein viihdy toistensa seurassa—

—Sepä merkillistä. Eero taas pitää hyvin paljon herra Veijolasta.

Vaunut sillä välin meitä lähenivät. He älysivät meidät, ja seisahuttivat. Otto hyppäsi alas.

—Aina! Kerran saa vielä sinuakin nähdä.

Hän pudisteli kättäni vapaasti ja iloisesti niinkuin ennenkin. Olimmehan vanhat lapsuuden ja nuoruuden toverit, vaikka naimiseen jouduttuni vähän niinkuin vieraannuimme, en oikein tiedä mistä

syystä.

Taikka, totta puhuen, kyllä sen tiedän, jos sanoa tahdon: Volmar on mustasukkainen eikä sietänyt nähdä meitä yhdessä, Ottoa ja minua, siinä koko juttu. Minä en Volmarin läsnä ollessa milloinkaan saattanut olla vapaa enkä luonnollinen Ottoa kohtaan, hänen tarkastelevat silmänsä vaivasivat minua. Mutta nyt siihen sijaan tervehdin häntä tavallisesti kuin vanhaa, hyvää ystävää ainakin. Tahdoin näyttää, etten suinkaan ollut unohtanut entistä toveriani.

—Mihinkä te olette menossa? kysyi Sanni vaunuistaan.

—Emme mihinkään. Marjoja vaan poimimme tuolla metsässä. Saako tarjota?

—Nouskaa ylös tänne ja lähtekää mukaan, niin kerromme teille uutisia Rautalammilta.

—Lähtekää! kehoitti Ottokin ja hänen silmissään näin tuon saman herttaisen katseen, jonka niin hyvin tunsin entisiltä ajoilta.

—Mutta mitä sanovat Eero ja Volmar?

Minä katsoin Emmiin. Hän hiukan epäili hänkin.

—Tulkoot he jäljessä, sanoi Sanni, Heikki saa viedä heille sanan, Otto pannaan ohjaksiin.

—No niin, no.—Vai, mitä arvelet, Emmi?

—Mennään!

Otto auttoi meidät ylös vaunuihin ja nousi itse kuskipenkille. Heikki jätettiin tielle.

—Sanokaa, Heikki, että tuovat meille sadenutut mukaan, illalla tulee ehkä kylmä, huusin hänelle vielä jälkeen.

Ja sitten mennä huristettiin eteenpäin. Puut vilahtivat ohitsemme, pellot ja niityt pyörähtivät taakse, uusia näkö-aloja aukeni eteen. Otto oli taitava ajaja, hyvässä turvassa istui, kun hän oli ohjaksissa. Siinä oli tarmoa ja väkevyyttä tuossa suorassa, hoikassa vartalossa. Hänellä tosiaankin oli parempi vartalo kuin Volmarilla, joka alkoi olla liian lihava. Päätin kieltää Volmaria juomasta syödessään, sillä sehän se kuului paisuttavan ihmisiä.

Tultiin ylämäkeen. Otto antoi hevosten astua käyden.

—Muistatko, Aina—hän kääntyi ja katsoi minuun, muistatko kun olimme kerran heinäladossa tuolla sadetta pitämässä?

—Niin, miksi en sitä muistaisi. Silloin olimme vallattomia kuin pienet lapset.

—Ja iloisia! Sinäkin uskalsit—

—No, ole vaiti.

—Kertokaa, kertokaa—mitä hän uskalsi? huusi Emmi.

—Otto, et saa kertoa. Minä kiellän.

—Mutta eihän se ole mitään vaarallista.

—Vaikka—

—Aina, oletko lapsellinen?

—Minäpä tiedän, nauroi Sanni, sinulla oli vaatekengät ja Otto sai kantaa sinut sateen jäljestä märän niityn poikki.

—Hyi, Otto, sinä lupasit pitää salassa sen jutun.

—Minä olen syytön. Sannin palvelija oli sattunut näkemään ja kun siinä ei mitään sen pahempaa ollut, niin—

—Vaan kuitenkin. En minä olisi tahtonut, että—

—Hyvä Aina, oletko lapsellinen!

He nauroivat sekä Sanni että Emmi ja minäkin pian yhdyin heihin. Se vähän omaatuntoani vaivasi, etten ollut tuota tapausta vielä Volmarille kertonut. Tänä iltana sen tekisin, ennenkuin hän ehtisi muilta kuulla.

Oli meillä paljon muitakin yhteisiä muistoja, ja kun kerran olimme päässeet alkuun, kerroimme niitä kilvan Emmille ja Sannille, jotka molemmat olivat niistä ihmeesti huvitetut. Otto oli niin hurjan iloinen ennen, täynnä hullunkurisia vehkeitä, ja tavallisesti hän sai houkutelluksi minut mukaan. Monta kepposta olimme tehneet Sannillekin, jotka nyt vasta ilmaisimme. Hän oli kyllä meitä epäillyt monasti, esim. eräästä runosta, jonka hän nimipäivänään sai onnentoivotuskortissa ja joka sukkeluutensa vuoksi herätti yleistä naurua, vaan kun me kumpikin näytimme erinomaisen viattomilta eikä hän millään tavalla saanut meitä tunnustamaan, oli hän lopulta uskonut vallesmannia tekijäksi. Ja Otto, veijari, tarjoutui vielä sepittämään vastarunoa vallesmannille, kostoksi muka, jonka runon Sanni sitten jouluaattona kaikessa salaisuudessa lähetti perille.

Kyllä me vaan olimme viettäneet monta hauskaa hetkeä yhdessä. Sanoinko monta? Ei, lukemattomia ne olivat. Eikä milloinkaan tullut meille toistemme seurassa ikävä, ei milloinkaan loppunut puhe, niinkuin Volmarilta ja minulta usein tahtoi tehdä. Mikä siihen syynä lieneekin— olenko minä vanhentunut ja käynyt ikäväksi, vai olisiko Volmar luonnoltaan Ottoa jurompi? Ei—sitä en toki voi uskoa, minussa tuo ennemmin mahtoi vika olla.

Perille kun tulimme, haki Otto viulunsa esille, heitti pienen syrjäsilmyksen minuun ja alkoi virittää. Minä heti pianon ääreen a:ta pomputtelemaan. Ja sittenkös me soitettiin. Kävimme läpi kaikki nuon minun vanhat lempilauluni »Mustalaisista», »Kaiju soitto, kaiju katkeraan», »Itke sydän», »Ehkä mekin kerran» ja paljon muitakin kappaleita, joita olimme yhdessä soitelleet ennen. Olin vallan sulaa, en muista milloinkaan nauttineeni soitosta niin kuin sinä päivänä. Mutta eihän se kumma ollutkaan. Moneen aikaan en ollut pianoa auaissutkaan kotona. Volmar ei rakastanut soittoa, se hermostutti häntä, sen vuoksi täytyi minun olla soittamatta, vaikka kuinka olisi mieli tehnyt.

Otto siihen sijaan oli kovasti musikaalinen. Hänellä oli erinomaisen tarkka korva ja samalla hän soitti, niin tunteellisesti, että minulle usein tuli kynelet silmiin.

Siinä soitellessa luiskahtivat tunnit niin nopeasti, etten muistanut kysyäkään, oliko Heikki jo tullut takaisin ja mitä olivat herrat sanoneet. Sanni viimein alkoi päivitellä, että mies oli jäänyt sille tielle. Eikä kuulunut Eeroa ja Volmariakaan. Olisi heidän pitänyt jo ennättää—

Mutta samassa näimme Heikin tulevaksi ja juoksimme vastaan.

Herrat eivät olleet kotona, hän kertoi, olivat menneet purjehtimaan. Hän oli jättänyt sanan palvelijalle, että lähtisivät tänne heti ja toisivat rouville sadenutut muassaan.

Olivat menneet purjehtimaan?

Eivätkä ottaneet meitä mukaan? Eivät malttaneet odottaa meitä takaisin metsästä, vaan läksivät kahden ja jättivät meidät yksiksemme. Olipa se yhtä kaikki vähän—

Me toki laitoimme heille sanan, ja vaadimme heitä tulemaan heti jäljessä. Muuten emme olisi lähteneetkään. Mutta he—! Kiirehtivät päinvastoin menemään juuri sillä hetkellä, kuin satuimme olemaan poissa, aivan kuin mielissään siitä, että meistä pääsivät.

Katsoimme pikimältään toisiimme, Emmi ja minä. Luulen, että meissä molemmissa liikkui samat ajatukset. Ja minulle juhtui mieleen, mitä äsken olimme puhelleet metsässä. Niin olimme kumpikin noloja, ettemme ensi hetkessä osanneet virkkaa niin mitään. Läksimme takaisin saliin ja istuimme äänettöminä sohvaan. Sanni ja Otto koettivat saada meitä hyvälle tuulelle jälleen.

—He eivät viivy kauvan, koska läksivät teidän tietämättänne. Ehkä ovat tuossa paikassa jo täällä, sanoi Otto.

—Kaikessa tapauksessa me heitä odotamme. Juomme teetä sillä aikaa ja syömme illallisen vasta myöhempään, arveli Sanni.

Siihen kaikki suostuimme. Otto käänsi puheen toisaanne. Kysyi olinko lukenut Ibsenin uusinta teosta, Hedda Gableria. Minua hävetti. Enhän tiennyt, että semmoinen oli ilmestynytkään. Volmar tavallisesti lähetti sanomalehdet niin sukkelasti pois, ne kun olivat hänellä yhteiset Eeron kanssa, etten ehtinyt minä niitä vilkaistakaan. Eihän niissä mitään ollut, hän sitten minulle sanoi jok'ainoan kerran. Itse hän taas ei välittänyt kaunokirjallisuudesta tuon taivaallista. Hänen mielestään se kaikki oli vaan naisia ja nuorisoa varten. Täysi ikäisillä miehillä oli työtä tosissakin, ei heillä ollut aikaa semmoisiin joutaviin, hän sanoi.

—Mutta onhan Ottokin täysikäinen mies ja hän niin halusta seuraa kirjallisuutta, minä kerran muistutin.

—Mitäs hänestä puhut, vastasi Volmar. Otto on akkamainen—

Hedda Gabler oli pöydällä. Otto luki meille siitä muutamia kohtia ja kertoi koko sisällön pääpiirteissään. Siitä jouduimme tuumiskelemaan, mitä kaikkea Ibsen oli mahtanut tarkoittaa tällä uudella teoksellaan ja Otto toi esiin niin paljon syviä, kauvas tähtääviä totuuksia semmoisista kohdista, joista pintapuolinen, kehittymätön lukija olisi luiskahtanut ohitse mitään tajuumatta. Kuinka oli hauskaa kuunnella hänen selityksiään. Me innostuimme molemmat, sekä Emmi että minä, siihen määrään, että unohdimme tykkänään tuonnoisen pienen harmimme. Otto tarjosi minulle sitä paitse lainaan Hedda Gablerin, hän oli utelias kuulemaan, käsittäisinkö minä sen samalla tavalla kuin hän. Hän ei tiennyt, Otto, kuinka paljon olin tuossa kaikessa taantunut, aika oli mennyt minusta edelle, epäilin, pystyisinkö ymmärtämään suurta mestaria enää ollenkaan.

Mutta en minä ilennyt sitä hänelle sanoa, vaan otin hänen tarjouksensa ilolla vastaan, sillä minä paloin halusta saada sitä lukea kotona kaikessa hiljaisuudessa.

Aika kului hauskasti. Milloin puhelimme vakavista asioista, milloin laskimme leikkiä, nauroimme ja kujeilimme. Ja sitten soitimme taas ja lauloimmekin kaikki yhteen ääneen.

Ilo oli korkeimmillaan, kun palvelija viittasi Sannia ovelle ja kuiskasi hänelle jotain korvaan.

—Kuulkaa, hyvät ystävät, hän kääntyi meihin. Nyt emme voi enää odottaa kauvemmin. Sillä ruoka muuten jäähtyy.

Otto katsoi kelloaan.

—Se on jo kaksitoista.

—He eivät siis tulleetkaan, sanoi Emmi. Mitä teemme, Aina? Meillä ei ole sadenuttuja eikä hevosia.

—Te jäätte tänne yöksi ja aamulla vie Otto teidät kotiin.

Suostuimme. Sillä ehdolla kuitenkin, että varhain jo pääsisimme lähtemään.

—Kello kahdeksan on hevonen valjaissa, vakuutti Otto.

Ja sanansa hän piti. Kahvia olimme juuri juomassa, kun kärrit ajoivat portaiden eteen. Me kiirehdimme sanomaan jäähyväisiä, sillä, totta puhuen minulla alkoi olla jo Volmaria ikävä, ja luulen, että Emmikin kaipasi Eeroansa.

Aurinko paistoi ja linnut lauloivat, metsä oli raitis ja vihanta, me virkeitä ja iloisia. Nauroimme ja pakisimme kilvan, Emmi ja minä varsinkin. Oton huomio oli tällä kertaa enimmäkseen kääntynyt hevoseen, joka juosta vilisti semmoista vauhtia, että sai vaan hillitä sitä, minkä kerkesi.

Puolessa tunnissa oli matka tehty ja me ajaa karahutimme pihaan.

Katsoin ylös ikkunoihin. Ei näkynyt ketään. Vieläköhän Volmar nukkuu, ajattelin.

Ei—mutta sitä Volmaria, kun nukkui siellä rauhassa näin pitkään, vaikka minä olin poikessa! Yritti jo vähäisen pistämään vihakseni, kun Maria samassa ilmestyi kyökin ovelle.

—No, tuollahan rouvat arvon tulevat. Herrat ne yhä on purjeita kuivaamassa.

—Hyvä ju—!

En ehtinyt säikähtää, sillä älysin veneen olevan järvellä tulossa. Me juoksimme rantaan kaikki kolme.

Oikein! Siellä he olivat, hengissä molemmat ja soutaa pännäsivät, raukat, raskasta purjeromuaan. Kovin mahtoi heille tuntua työläältä; aivot nousivat ja laskivat kuin arvelun alta, eikä näyttänyt miehiä naurattavan vähääkään, vaikka heille jo kauvas olimme vilkutelleet nenäliinoja ja huudelleet iloisia tervehdyksiä.

—Mistä asti te purjehditte? Ette usko kuinka meillä on ollut hauska Veijolassa. Vast'ikään sieltä tulimme ja odotimme teitäkin sinne illallisen iltaa—

—Ja herra Veijola on pitänyt meistä niin hyvää huolta, kyydinnyt meidät kotiin ja noussut varhain meidän tähtemme—

—Mitä nyt puhutte joutavia, Emmi rouva, vastusteli Otto.

Oli meillä aikaa kertoa sillä välin kuin Eero ja Volmar laittelivat venettään.

Raukat—he olivat hirveän väsyneitä, me huomasimme sen vasta sitten, kun he nousivat ylös sillalle ja kääntyivät meihin päin. Kasvot harmaat ja surkastuneet, hiukset pörrössä, parta ajamattomana—enpä ollut Volmaria vielä tuommoisena nähnyt ennen.

—Muoto harmaa ja mieli hapan, luulemma? sanoi Emmi.

—Kun on täytynyt soutaa voimainsa takaa, mutisi hänen miehensä.

Volmar tervehti kuivasti Ottoa ja aikoi mennä sivu. Mutta minä juoksin jäljestä ja tartuin hänen käsivarteensa.

—Sinuapa vasta mörökölli!

[Kuopiossa v. 1890. "Uusi Kuvalehti" 1891. Novelleja II.]

EPÄLUULO.

Ellin mies oli kauppias. Viisi vuotta he olivat olleet naimisissa ja heidän onnensa oli vaan kasvanut päivä päivältä. Kaksi tervettä, iloista poikaa heillä oli, vanhempi, Herman, isän kaima, nuorempaa, joka vasta oli täyttänyt kaksi vuotta, sanottiin Pojuksi, vaikka Vilhelmiksi hän oikeastaan oli ristitty.

Isä Herman oli kaunis, komea mies. Kasvot vilkkaat, vartalo ja ryhti senlainen, ettei monella moista. Hänessä oli sekä voimaa että tarmoa, ja häntä pidettiin yleensä toimeliaana ja yrittävänä miehenä, jolla sitä paitse oli tavallista enemmän kykyä. Sillä hän oli sukkelatuumainen ja uskalias, ja suoriutui ihmeteltävän helposti pahimmistakin vaikeuksista, joihin hänen liiallinen toimintahalunsa usein kyllä hänet saattoi.

Ei voinut ajatella hellempää isää ja aviomiestä kuin mitä Herman oli. Kesken kiireimpiä töitään hän saattoi tulla peuhaamaan poikainsa kanssa, kantoi pikku Hermania olallaan ja keikutteli Pojua ylös ja alas semmoista vauhtia, että tämä kirkui ja nauroi, vaikka päätä huimasi ja välistä vähän pelottikin.

Leikki loppui tavallisesti siihen, että hän äkkiä heitti pojat ja sulki Ellin syliinsä. Suuteli ja hyväili aina rajusti, eikä pitänyt lukua, jos toinen vaikeroitsikin hänen käsissään.

—Se on vaan lemmen myrskyä, hän sanoi.

Kun hän vihdoinkin heitti hänet irti, täytyi Ellin aina kammata hiuksiaan ja korjata pukuaan, sillä Hermanin lemmen myrsky sai ne joka kerran epäkuntoon.

—Kas nyt taas, minkälaiseksi minut laitoit, hän oli riitelevinä siellä peilin edessä. Ihme ja kumma, milloinkahan sinä tasaannut!

Mutta Herman kyllä tiesi, ettei Elli sitä tasaantumista ollenkaan toivonut. Tämä se juuri oli hänen onneaan, sen näki jo silmienkin säihkeestä ja kasvojen hohteesta. Ja suu oli hymyssä, vaikka hän koetti nuhdella ja oli olevinaan niin verrattoman rauhallinen.

Sitten Herman meni takaisin konttuoriinsa.

Kun Elli istui käsityön ääreen, tunsu hän itsensä todella niin täydellisesti onnelliseksi, ettei tiennyt enää mitään enempää toivovansa. Mutta tämä hänessä usein herätti kummallista, aavistavaa pelkoa. Kuinka kauvan tätä kestäisi? Eikö joku salaperäinen, kamala onnettomuus väijynyt jossakin läheisyydessä? Saattaisihan tapahtua, että kuolema äkkiä tempaisi Hermanin hänen luotaan?

Tuo viimeinen ajatus oli niin tuskallinen, että hän torjui sen pois kuin pahan vihollisen ikään. Mutta uhalla se yhä koetti tunkeutua hänen mieleensä ja vaikkei hän sitä koskaan loppuun asti ajatellut, sai se kumminkin kyneleet hänen silmiinsä.

—Hupsu, mikä olen, hän kiivasteli itselleen, pyyhki kyneleet ja päätti olla semmoisia kuvittelematta.

Ei aikaakaan, hän löysi itsensä taas niissä kiinni.

Semmoisista lapsellisuuksista hän ei milloinkaan Hermanille puhunut. Jos tämä sattui tulemaan sisään, katseli hän alas työhönsä ja tekeytyi iloiseksi, ettei kosteat silmät herättäisi mitään epäluuloa. Kaiketi Herman olisi hänelle aika lailla nauranut, jos olisi tietänyt, kuinka hän suri onnettomuutta, joka ei vielä ollut tapahtunut. Ja tavallisesti ne aina haihtuivatkin heti, kun Herman terveyttä ja voimaa uhkuvana tuli sisään. Ei totta tosiaan ollut mitään järjellistä syytä pelätä hänen kuolemataan.

Välistä kuitenkin sattui, että Herman oli hieman hajamielinen. Silloin häneltä sai kysyä monet kerrat samaa asiaa, ennenkuin hän tajusi, eikä häntä lapsetkaan semmoisina hetkinä voineet houkutellessa telmimään kanssaan, vaikka millä tavalla olisivat koettaneet. Hän vaan katseli epämääräisesti eteensä ja torjui heitä sivumennen luotaan. Jos hän seisahtui tai istui, jäi hän merkillisen liikkumattomaksi, ikäänkuin olisi vaipunut johonkin syvään miettimiseen. Pari syvää ryppyä ilmestyi semmoisina hetkinä usein hänen silmäkulmiinsa.

Elli arvasi, että häntä silloin vaivasi joku huoli kauppa-asiaiden tähden. Ja hän tuli levottomaksi, varsinkin kun ei tiennyt, mitä se oikeastaan oli. Ensimmältä hän koetti kysyä, mutta Herman ei antautunut selityksiin. Sanoi vaan joko: eihän minua mikään vaivaa, taikka: elä ole utelias, mitäpä sinä sillä tiedolla teet, et sinä niitä seikkoja kuitenkaan ymmärrä j.n.e.

Elli herkesi kyselemästä, tarkkasi vaan hänen olentoaan ja koetti sen mukaan arvata millä kannalla asiat olivat. Ei hän oikeastaan köyhyyttä peljännyt eikä konkurssia, sillä hän luotti täydellisesti Hermanin hyvään älyyn. Mutta tuo epätieto vaivasi häntä. Sitä tavallisesti kuitenkin kesti vain muutamia päiviä, korkeintaan viikon tai pari. Sitten oli Herman vapaa ja avosydäminen taas niinkuin ennenkin. Eikä Ellikään sen pitemmältä muistellut koko asiaa.

Mutta tänä syksynä oli Herman tavallista levottomampi. Hän käveli edestakaisin, meni alas konttoriin, joka oli puotirakennuksessa, pihan toisella puolen, tuli samaa päätä takaisin, pyyhki otsaansa, seisahtui ikkunan eteen ja vaipui ajatuksiin. Eikä hän enää ollenkaan ruvennut leikkimään lasten kanssa. Jos joskus tarttuikin heihin kiinni ja aikoi ikäänkuin nostaa heitä syliinsä, näytti jotain taas juohtuvan hänen mieleensä ja silloin hän samaa päätä työnsi heidät takaisin.

Toisen vuoron hän hajamielisenä saattoi heittäntyä sohvaan Ellin viereen, ei kuullut eikä tajunnut, kun Elli hänelle jotain puhui, ja vastasi useimmiten päin mäntyyn, jos ylipään ollenkaan vastasi.

Eihän tämä ollut mitään niin tavatonta, eikä Elli ensi alussa siitä ollut millänsäkään. Ajatteli vaan, että kaiketi se menee ohitse niinkuin ennenkin, ja sitten hän on taas kahta iloisempi.

Mutta sepä ei nyt mennytkään yhtä pian ohitse. Hänen rauhattomuutensa vaan lisääntyi päivä päivältä. Öisin hän heitteli itseään vuoteella, valitti kuumuutta eikä nukkunut ennenkuin aamupuoleen.

—Mikä sinua huolestaa? kysyi Elli taaskin kerran. Hän ei malttanut enää vaieta.

—Ei mikään. Kuinka niin?

—Jokin sinua vaivaa, kuin olet niin levoton.

Ei vastausta. Herman kohautti vaan olkapäitään ja läksi tiehensä.

Elli koetti toista keinoa.

—Ei se minusta olisi niin kauheata, jos kohta sinun täytyisi tehdä konkurssikin, hän sanoi eräänä päivänä.

Herman kavahti ylös.

—Mitä sinä puhut?

—Niin, minä vaan ajattelin, että sitä sinä ehkä pelkää, kun olet niin mietteissäsi alinomaa.

—Elä ennustele semmoisia.

—Enhän minä ennustele. Sanon vaan, ettei se niin kauheata olisi, jos siksi kävisikin. Onhan se tapahtunut muillekin—

—Ole jo vaiti, minä en kärsi kuulla enempää.

Hän oli kiivas, Elli tuskin uskalsi puhua enää mitään.

—Pidätkö sitä niin suurena häpeänä, hän kuitenkin sopersi epäillen.

—Kuule, mitä sanon: minä en tee konkurssia. Enemmän vaikka—

—Vaikka mitä?

Elli pelkäsi vastausta.

Mutta sitä ei tullut. Hän otti lakkinsa ja läksi ulos huoneesta. Ellin rintaa pikkuisen ahdisti, vaikei hän tätä vielä voinut niin vaarallisena pitää.

Seuraavana yönä Herman taaskin väänteli ja käänteli itseään sängyssä.

—Etkö saa unta?

—Täällä on kuuma.

—Ei ole kuin kahdeksantoista pykälää.

—Nukuhan sinä. Minä menen ulos kävelemään ja sitten heittäyn omaan kammariini sohvalle.

—Et sinä minua häiritse, vaikka tulet tännekin.

Pari tuntia hän viipyi ulkona. Elli valvoi koko ajan ja katsoi kelloa vähän väliä. Pojat nukkuivat makeasti samassa huoneessa, eivät tietäneet murheesta mitään.

Sitten sattui monasti, että Herman keskellä yötä nousi vuoteeltaan ja läksi ulos kävelemään. Elli ei silloin silmiään ummistanut. Yöt olivat niin pimeät, koko talo nukkui, ympärillä oli kaikki hiljaista. Hän vaan valvoi ja kuunteli, milloin Herman astuisi portaita ylös. Kuvitteli kaikenmoisia mahdollisia ja mahdottomia asioita, nousi joskus ylöskin, kävi ikkunasta ikkunaan ja katseli pimeään yöhön. Ruumista värisytti pelosta, tuskasta ja vilusta. Välistä taas hänen aivojaan merkittävästi painoi ja silloin hän kesken odotustaan vaipui niin raskaaseen uneen, ettei tiennyt, milloin Herman oli palannut. Vasta aamulla heräsi ja näki hänet ilokseen vuoteella nukkuneena.

Oli myöhäinen lokakuun ilta. Lapset olivat jo levolla, Elli lopetteli pöytäliinan ompelusta. Herman astui edes takaisin lattialla.

—Emmekö lähde makuulle mekin? hän ehdotteli.

Elli ei oikein olisi malttanut, hän oli ajatellut saada työnsä sinä iltana valmiiksi. Mutta hän laski sen nyt kuitenkin pois kädestään.

Ei kuulunut hiiskahdustakaan Hermanin vuoteelta ja Elli siitä mielissään nukkui tuota pikaa. Puolen yön aikaan hän havahti äkkiä.

Joku seisoj huoneessa.

—Rouva, rouva, nouskaa ylös! kuului säikähtynyt ääni hänen korvissaan. Ja samassa pamahtivat kellot soimaan.

—Missä se on?

—Puoti palaa!

—Hyvä Jumala! Herman!

Ei vastausta.

—Herman, Herman!

Oliko hän jo noussut ja lähtenyt hätään? Heitä herättämättä, vaikka tuli oli juuri heillä irti?

—Pankaa lasten päälle!

Hän sieppasi kynttilän ja läksi salin kautta miehensä huonetta kohti.

Siellä hän olikin omassa kamarissaan. Tuli ovella vastaan.

Kynttilästä lankesi valo hänen kasvoilleen. Ne olivat harmaan kalvakat ja oudot. Häntä tuskin olisi voinut tuntea.

Ne painuivat semmoisina Ellin mieleen.

—Herman, puoti palaa!

—Vie lapset pois.

Muuta hän ei sanonut, vaan meni hänen ohitsensa ulos. Ulkona humisi tuli. Pihaan ajettiin vesitiinuja; komentosarjoja, huutoa ja räiskettä kuului. Lapset itkivät, palvelijat siunailivat ja juoksivat äänettöminä ympäri. Vieraita ihmisiä töyttäsi sisään, sohistivat kiiruusti vaatteita lasten päälle, sieppasivat ne syliinsä ja lennättivät pois. Elli seurasi heitä, melkein tajuttomana.

* * * * *

Porona oli puotirakennus, pari hiiltynyttä seinää seiso i vaan enää pystyssä. Kirjat, varastot, kaikki olivat palaneet. Kitkerä katko levisi ympärille.

Elli itki, kun seuraavana aamuna katseli hävityksen surkeutta. Mutta asuinrakennus oli säilynyt.

Sieltä hän löysi Hermanin, joka toimitteli huonekaluja takaisin paikoilleen.

—Voi, Herman, Herman!

Hän kietoi käsivarsiaan Hermanin kaulaan.

—Eläs nyt, minä en jouda.

Herman sysäsi hänet hiljaa luotaan; kaappia kannettiin huoneesen ja Elli väistyi syrjään tieltä. Odotti, että Herman kääntyisi häneen, kun olivat saaneet sen sijoilleen.

Mutta silloin jo tuotiin pöytiä, tuolia ja muita tavaroita. Hän seiso i siinä neuvottomana, ei osannut käydä käsiksi mihinkään, joutui vaan aina muiden tielle.

—Etköhän menisi sinne lasten luokse siksi kun saamme täällä järjestykseen, sanoi Herman.

Ja hänen täytyi lähteä ilman että sai Hermania sen enem p ää puhutella.

Kadulla hänen edellään käveli miehiä. He tuntuivat keskustele van tulipalosta.

—Kuinka lienee päässyt irti?

—Tietymätöntä.

—Kuuluu olleen korkeasta vakuutettu.

—Varasto sadasta viidestäkymmenestä tuhannesta.

Nuo lauseet hän kuuli ohimennessään.

Äkkiä muistui hänelle mieleen Hermanin oudot, harmaan kalvakat kasvot viime yöstä. Ja samalla nousi joku epäselvä, tuskallinen tunne hänen poveensa.

—Ei, varjele taivas!

Hän kiirehti askeleitaan ikäänkuin pakoon päästäkseen. Tuli ystäviensä luokse, sai lapset syliinsä, hyväili ja suuteli heitä, ja rauhoittui.

—Kaikkea voi mieleen juohtuakin!

Hän soimasi itseään ja pyysi sydämmestään Hermanilta anteeksi.

Parin tunnin kuluttua tuli Herman hakemaan heitä kotiin. Siellä oli jo kaikki entisessä järjestyksessä, hänen tietensä ei ollut mitään vikaantunut eikä kadonnut. Mutta kiire hänellä vaan oli.

—Lähtekää nyt vaan heti, että pääsen toimittamaan asioita.

Pojat olivat ihmeissään, kun näkivät puodin kohdalla mustat, hiiltyneet hirret. Herman tahtoi jäädä sinne katselemaan ja Poju, jota isä kantoi käsivarrellaan, alkoi huutaa, kun vietiin sisään, eikä tauonnut ennenkuin Herman tuotiin jälestä ja äiti asetti heidät molemmat ruokasalin ikkunaan, joka oli pihan puolella.

Ellinkin silmät kiintyivät tuohon surkeaan häviöön. Kuinka oli tuli päässyt irti? Puodistako, vai liiteristä, joka oli puodin vieressä?

Hän kääntyi Hermaniin, joka juuri seisahtui heidän taakseen. Ajatteli tiedustella, mitä hän siitä arveli. Mutta kun hän katsoi Hermania kasvoihin, alkoi sydän sykkiä niin rajusti, ettei hän saanutkaan kysytyksi. Ei hän uskaltanut, sillä ääni olisi vavissut ja hänen silmänsä olisivat ilmaisseet sen kauhean

epäluulon, joka taas väkisen tahtoi hänet vallata.

Päästäkseen siitä erilleen, ja haihduttaakseen pois kaikki semmoiset ajatukset mielestään, meni hän kyökkiin toimittamaan ruokaa joukolle. Hellassa paloi jo tuli.

Se teki häneen pahaa, ei hän voinut sitä katsoa, täytyi kääntyä pois. Mutta humina kuului hänen korviinsa ja ne siitä vaivaantuivat.

Jospa hän vaan olisi tietänyt, että Herman oli syytön!

Palvelijat kantoivat vesikorvoa sisään.

—Sinne tuli viskaali, sanoi heistä toinen.

—Viskaali? Mitä hän täällä?

Ellin polvet vapisivat. Hän putosi tuolille istumaan. Silmät tuijottivat kyökkipiikaan. Niissä oli kauhua ja pelkoa.

Mutta sitä eivät palvelijat huomanneet.

—Eikö lie tullut pitämään poliisitutkintoa.

—Poliisitutkintoa? Ei suinkaan. Eihän se ollut sytytetty.

—Pidetään se yhtä kaikki aina tulipalon jälkeen, tiesi lapsenpiika kertoa.

—Pitäkööt minun puolestani, sanoi kyökkipiika. Ei ole minun kauttani päässyt tuli irti, vaikka valalle vietäisiin.

Hänen puheensa kuului kuin jostain etäältä. Elli ei sitä tajunnut, eikä hän välittänytkään tajuta. Mitä ne siinä häärivät hänen ympärillään? Olisivat menneet pois ja jättäneet hänet rauhaan.

Mitäkö laittaisivat ruuaksi. Sama se. Mitä hyvänsä. Ei hänellä ollut nälkä. Eikä suinkaan muillakaan.

—Täytyy kai sitä syödä. Ei suinkaan tässä auta suremaan ruveta. Ei se siitä kumminkaan parane, tuumaili kyökkipiika ammentaessaan vettä kattilaan.

—Jos lihasoppaa?

Hän katsoi kysyväisesti Elliin.

—Jumala—hän tulee tänne.

—Kuka?

—Viskaali.

—Ei se ole kuin kauppias.

Herman aukaisi ovea.

—Tulkaa kaikki tänne!

Elli otti pöydän laidasta kiinni ja veti itsensä seisoalleen.

—Joutuun, joutuun, kiirehti Herman. Hän oli jo menossa.

Elli seurasi. Hervottomana, mutta pystyssä kuitenkin.

Kyökkipiika pyyhki käsiään, korjasi esiliinaansa ja meni yhtä rintaa toisen palvelijan kanssa sisään aina saliin asti.

Viskaali oli noussut tervehtimään Elliä. Kohteliaasti, niinkuin ennenkin. Ja samalla katseella kuin ennenkin. Antoi kättä, kysyi mitä kuului.

Huomasiko hän, että käsi oli kylmän kostea? Ja tekikö hän siitä mitään johtopäätöstä.

Mitä liikkui Hermanin mielessä?

Tuossa hän seiso i suorana ja ryhdikkäänä, kasvoissa terveyttä ja eloisuutta. Mutta mitä liikkui hänellä mielessä?

Mitä, jos täytyisi nähdä hänet vanginvaatteissa ja rautoissa? Nuoko kädet rautoissa, ja nuo jalat?

—Etkö kuule, mitä viskaali sanoo?

Herman katsoi häneen hymyillen.

Elli säpsähti.

—En kuullut—

Josko pahasti oli säikähtänyt.

—Ei niin varsin pahasti—

Hänen tuli kait näyttäytyä levollisena.

—En minä pahasti säikähtänyt.

—Olette niin huonon näköinen.

Siinä se nyt oli. Kasvot sen ilmaisivat.

—Kun olen sairas. Päätä kivistää.

—Onko pääsi kipeä? Etkä ole mitään puhunut.

Herman katsoi häneen kummastellen.

Kuinka hänen äänensä oli levollinen. Ja kuinka lämmintä osanottoa hänen silmissään ilmestyi.

Jospa hän kuitenkin oli syytön. Jos tämä kauhea epäluulo oli perätöntä vallan, ja hän turhanpäin, syyttä aikojaan tätä tuskaa kärsi?

Mistä se onneton ajatus oli hänen päähänsä tullutkaan? Herman oli ylhäällä silloin yöllä. Mutta niinpä; hän oli ollut monena muunakin yönä. Eikä sitä liioin voinut ihmetellä, että hän oli ollut niin kamalan näköinen. Säikähdys sen saattoi vaikuttaa.

Hän oli vaan kuvitellut turhia. Niin, sen hän varmaankin oli tehnyt. Nyt hän ei enää sitä uskoisi,—ei, ennenkuin Herman itse hänelle sen sanoisi.

Salaman tavoin risteilivät nämä ajatukset hänen päässään. Mieli muuttui äkkiä melkein kevyeksi; nyt hänen oli oikein hyvä olla. Hän oli päässyt raskaan taakan painosta.

Palvelijoita kuulusteltiin.

—Minä tosin tyhjensin eilen porot hellasta. Mutta minä ne panin rautaiseen poroastiaan, niinkuin ennenkin, sen voi palvelustoveritkin todistaa, ja liiteriin kun vein, panin vielä kannenkin päälle ja siitä ei tuli mihinkään mennyt—, toimitti kyökkipiika. Ja toinen kysymättäkin vakuutti hänen sanojaan todeksi. Oli omin silmin nähnyt porot rautaisessa astiassa.

Muuta he eivät tienneet kumpikaan.

—Eivätkö epäilleet murhapolttoa?

Elli kiinnitti silmänsä Hermaniin.

Ei muun tähden, mutta päästäkseen kaikesta epäilyksen varjostakin ainaisesti vapaaksi.

Hän teroitti katseensa, koetti tunkea lävitse tuon kuulean otsan, noiden verevien, levollisten kasvojen.

Hän huomasi pienimmätkin liikkeet. Näki että käsi hiukan vavahti ja hartiat nytkähtivät, vaikka muodossa ei mitään muutosta ilmestynyt. Ryppy silmäkulmien välissä kumminkin syventyi ja luomet rävähtivät pari kertaa. Merkillisesti hän myöskin kiirehti vastaamaan.

—Minulla ei ole mitään syytä semmoiseen luuloon.

Niin hän sanoi.

Levolliset, tyyneet sanat. Mutta ääni oli outo ja kumea. Vai pettivätkö hänen korvansa?

Eikö viskaali mitään huomannut?

Ei, koska kääntyi palvelijoihin.

Josko olivat nähneet yöllä jonkun liikkuvan kartanolla? Eikö edellisinäkään öinä?

—Niin—kyökkipiika katsoi epäillen Hermaniin.

Nytkö se tulisi ilmi! Elli puristi koko voimallaan nojatuolin karmia.

—Sanokaa pois! Elkkää epäilkö. Sanokaa kaikki mitä tiedätte!

Elli ei enää hengittänyt. Käsi vaan puristi tuolin karmia.

Lyhyt, hiljainen hetki seurasi, syvä kuin ijankaikkisuus.

Tyttö ei oikein tiennyt, puhuisiko, vai ei.

—Mitä se oli, jota äsken yrititte sanomaan?

—Niin—että—hän hymyili ja katsoi taaskin Hermaniin—kauppias itse on jolloinkulloin kävellyt ulkona.

—Olenhan minä—

—Etkö ole silloin mitään erinomaisempaa huomannut?

—En mitään.

Elli pyyhki kylmää hikeä otsaltaan. Viskaali kumartui alas ja kirjoitti jotain muistiinpanoa paperiin. Kaikki olivat äänettöminä. Kynä vaan rapisi yhtämittaa.

Mitä kaikkea hän sinne kirjoittikaan?

Tytöt seisoivat rinnan ovensuussa ja näyttivät vaivaantuneilta. Punaiset, turpeat kädet riippuivat toisella pitkin kupeita, toinen taas katsoi sopivaksi pitää niitä yhdessä vyötäisten kohdalla.

Herman vaan luonnollisen levollisena nojautui tuolin karmiin ja odotteli, milloin viskaali lopettaisi kirjoituksensa.

Olisiko hän sittenkin syytön? Hän ei edes sävähtänyt, kun kerrottiin, että öisin oli liikkunut ulkona. Voisiko hän siihen määrään teeskennellä?

Mitä piileili tuon rehellisen muodon takana?

Ja onnistuisiko tämä salaaminen?

Viskaali ei näyttänyt vielä mitään epäilevän. Hän taukosi kirjoittamasta, pisti kynän taskuunsa ja kokosi paperinsa. Ellille hän sanoi jäähyväiset ja kääntyi sitten Hermaniin.

—Mennäänpä me katselmaan sinne—

He poistuivat yhdessä. Tytöt pääsivät lähtemään takaisin kyökkiin.

—Eipähän ruvennut viskaali ollenkaan epäilemäänkään, etten olisi pannut poroja rauta-astiaan, niinkuin sanoin, kerskaili kyökkipiika mennessään.

Yksin oli Elli nyt huoneessa. Tuossa samassa huoneessa, jossa hän lasten ja Hermanin kanssa oli niin monet hauskat hetket viettänyt. Huonekalut olivat samat, seinät samat, ikkunat, ovet, matot, uutimet, taulut, kaikki, mitä hän ympärillään näki, oli muuttumatta entisellä paikallaan. Ja eilen illalla hän vielä istui tuossa sohvan nurkassa niin rauhallisena ja neuloi pöytäliinaa. Ei aavistanut silloin, mitä tapahtuisi.

Epäilikö heistä kukaan murhapolttoa, oli viskaali kysynyt.

Siihen muut kaikki vastasivat kieltävästi, hän ei virkkanut mitään. Mutta viskaali ei sitä nimenomaan häneltä kysynytäkään. Eihän hänen silloin tarvinnut ruveta puhumaan.

Vai olisiko hänen kumminkin pitänyt? Vaikkei hän mitään varmasti tiennyt?

—Epäilikö—, niin hän vaan oli kysynytkin. Varmaa tietoa hän ei tahtonut, kysyi vaan, jos joku epäili murhapolttoa.

Mutta, hyvä Jumala, saattoiko hän omaa miestänsä kohtaan tehdä semmoista syytöstä? Eihän kukaan ihminen voinut sitä häneltä vaatia. Eikä hyvä, armollinen Jumalakaan, joka tiesi, että se oli hänelle mahdotonta, ettei hän voinut.

—Joka rikoksen salaa, on samaan rikokseen velkapää.

Missä hän oli kuullut tuon lauseen? Vai oliko hän sen lukenut raamatusta?

Oliko hän sitten myöskin murhapolttoon syyllinen?

Ei, ei! Eihän hän uskonut Hermania murhapolttajaksi. Ei epäilytkään semmoista, ei vähääkään!

Hän katsoi ylös taivasta kohti, ikäänkuin vakuuttaakseen Jumalaakin siitä, ettei hän todenperään mitään epäillyt. Hän oli tänä päivänä heikko ja säikähdyksestä sekaisin, huomenna olisi kaikki toisin, huomenna hän nauraisi tänpäiväiselle tuskalleen ja ihmettelisi, että oli voinut olla niin lapsellinen.

Ja sitten hän kentiesi voisi kertoa sen jo Hermanillekin ja yhdessä sitten kummastelisivat, kuinka voi semmoista päähän iskeä, ilman syytä, aivan kuin tuulesta.

Olihan Herman tosin ollut levoton viime aikoina, oli kärsinyt unettomuutta, usein noussut ylös keskellä yötä ja lähtenyt ulos kävelemään. Mutta eihän siitä vielä voinut semmoista kauheata tekoa päättää. Ei ollut järjellistä syytä epäilykseen.

Viskaali olisi varmaan luullut häntä hulluksi, jos hän olisi ruvennut semmoista puhumaan. Ja kaupungille olisi levinnyt kummallisia huhuja.

Onni vaan, ettei hän sanonut sanaakaan.

Ei hän ollut murhapolttoon syyllinen. Ei ollut mitään salannut, sillä ei hän mitään epäilytkään. Sairaudesta ne ajatukset olivat tulleet, hänen päätänsä todellakin kivisti ja näkipä hänen kasvoistaankin, ettei hän terve ollut. Tuo valvominen ja tuo rauhattomuus—ne sen olivat vaikuttaneet.

Hän katsoi peiliin, joka oli salin seinällä. Silmät olivat kuopalla, mustat renkaat ympärillä, posket harmaat, piirteet hervottomat. Se ikäänkuin lohdutti häntä. Tiesihän sen Jumalakin, ettei hän oikeastaan epäillyt Hermania murhapoltosta, ei voinut vaatia, että hän heikkouden synnyttämiä ajatuksia ilmoitisi.

Hän puristi molemmin käsin ohauksiaan.

—Kun voisin olla ajattelematta, hyvä, rakas Jumala, kun voisin olla ajattelematta, hän kuiskaamalla puheli itsekseen.

Työhön hän päätti ryhtyä. Muisti, että liinavaatteet olivat vakoissa vielä yölliseltä. Ne olivat järjestettävät kaappiin.

Hän meni sänkykamariin, jossa vaatteet olivat. Ruokasalista juoksi pikku Herman häntä vastaan avosylin. Viatonta iloa loisti hänen kasvoistaan. Lapsiraukka!

—Elä tule, elä tule! huusi Elli ja koetti karttaa että hän ottaisi hänestä kiinni.

Hermanin kädet putosivat alas, suuret silmät katsoivat äitiin ja suu rupesi hömmäilemään.—Mistä syystä oli äiti hänelle vihainen?

—Elä itke, lapsi, elä. Mene Liisan luokse, Liisa ottaa sinut syliin. Sano, että äiti käski. Liisa on niin hyvä ja rehellinen ihminen. Hänestä ei tartu lapseen mitään pahaa. Mene sinne. Äidillä on toimia, mene.

Ja hän itse syöksyi pois pakoon.

Heittäytyi sänkyyn suulleen, painoi kahdella nyrkillä otsaansa ja puhkesi itkuun. Raivosaan itkuun, joka pani koko ruumiin vavahtelevaan,

—Mutta olenko minä hassu, olenko minä ihan, ihan hassu? Mitä minä itken oikeastaan?

Hän painoi vielä enemmän nyrkillä otsaansa. Painoi niin paljon kuin jaksoi. Ja sitten päälakea.

Siellähän tuska enimmin tuntuikin.

Ei auttanut. Itkeä hänen täytyi. Yhä kovemmin ja herkeämättä.

Hän kierteli itseään sängyssä, laidasta toiseen käsivarret alkoivat piekseä tyynyä ja tækkiä, hän ei voinut niitä estää, ja ääneen hän voivotteli.

—Murhapolttaja isä, äiti salaliitossa hänen kanssaan. Niin juuri, niin. Salaliitossa. Voi,

lapsiraukkojani. Voi, viattomia lapsiani.

Vaikeroiminen yleni huudoksi ja kuului toisiin huoneisiin.

Hilma, sisäpiika, aukaisi ovea, kuulusteli, astui lattian poikki ja kohotti uutimia.

—Herra jumala, mikä rouvaa vaivaa?

Ei vastausta. Valitus kuitenkin kävi hiljaisemmaksi ja käsien piekseminen taukosi.

—Mikä teille on tullut? Oletteko kipeä?

—Olen—kovasti kipeä.

—Hyvänen aika—mitä minä osaisin antaa? Jos konjakkia?

Hän tyhjensi yhdellä nielauksella pienen lasin.

—Ehkä se auttaa.

—Ehkä.

—Koettakaa nukkua. Minä tuon viltin ja peitän teidät hyvästi.

Kuinka hän oli ystävällinen. Olisiko hoitanut häntä näin, jos olisi tietänyt, mikä hän oikeastaan oli. Murhapolttajan vaimo—joka tiesi miehensä rikoksen ja koetti sitä salata...

—Ei, ei. Ei se ole totta. Varjele Jumala järkeäni!

Hänelle tuli lämmin vilttien alla. Eikä häntä enää niin pahasti puistuttanut. Kyyneleet vielä vierivät silmistä, noin vaan niinkuin itsestään, valuivat alas ja kastelivat tyynyn märäksi. Hän kohotti päätään kuivemmalle paikalle. Aivoissa niin kummasti pihisi ja esineet ympärillä näyttivät oudoilta. Hän katsoi tarkempaan. Sänkykamarissa hän oli, omassa huoneessaan. Hilma seiso vuoteen alipäässä ja katseli häntä.

—Tuntuuko paremmalta?

—Tuntuu.

—Sitten minä menen pois, että rouva pääsee nukkumaan.

Hän astui hiljaa varpaillaan toiseen huoneeseen ja painoi oven kiinni.

Hiljaista oli, mutta se hiljaisuus pihisi. Jäsenissä tuntui raukeutta, vuode hänestä heilui. Välistä hän luuli putoavansa. Mutta ei hän sitä pelännyt. Ei hän pelännyt mitään muuta kuin kamalia, pahoja ajatuksia. Niistä jos hän vaan pääsisi lepoon!

Koettaisiko hän nukkua? Sitten kun heräisi, ne ehkä olisivat poissa ainaiseksi.

Hän ummisti silmänsä.

Hiljaa vaan. Pois ajatukset, pois, pois, että uni tulisi...

Kauvanpa viipyi Herman siellä ulkona. Katselivatko tulen jälkiä? Vai—?

Eihän vaan liene viskaali sittenkin huomannut, kuinka asian laita oli ja sentähden vienyt häntä erilleen tutkittavaksi.

Elli unohti päätöksensä. Hän viskasi peitteet pois. Silmät olivat seljällään, uni haihtui äkkiä kauwas.

Hän sieppasi päällyshuivin hartioilleen ja syöksi ulos.

Eipä näkynyt ketään pihan puolella ainakaan. Oliko viskaali vienyt hänet poliisikammariin, taikka linnaan suorastaan?

Hän seiso portailta ja tähysteli. Tuuli viuhtoi hänen päällyshuiviaan ja hameen helmoja. Hermania ei näkynyt ei kuulunut.

Kyllä kaiketi hänet oli viety poliisikammariin. Viskaali ei hänen tähtensä ollut mitään epäilevinään tuonoin sisässä, kutsui vaan Hermania mukaansa, katselemaan muka palaneita paikkoja. Ettei hän jo silloin huomannut, mikä oikeastaan oli tarkoituksena!

Portilta sopi nähdä pitkän matkan poliisikammarille päin. Hän juoksi sinne, niin kiireesti, kuin heikot

voimat myönsivät.

Herman puheli viskaalin kanssa porttikäytävässä, kun Elli äkkiä ilmestyi heidän eteensä, hätäntyneenä, kalpeana.

—Mikäs nyt? kysyi Herman ja Elli luuli ymmärtävänsä, ettei hänen millään lailla pitäisi osottaa minkäänlaista levottomuutta.

—Lapsia minä—pelkäsin että jos Herman on mennyt kadulle.

—Herman? Eikö hän ole sisässä?

—Ei—en luule—

—On kaiketikin. Katsoitko kaikista huoneista?

—Enhän minä ihan kaikista.

—Siinäpä se. Kyllä hän on siellä jossain. Ei hän karkuun ole mennyt.

Viskaali katseli häntä. Olisiko huomannut, että hän valehteli, ja että hän peitteli hirveätä, salaista rikosta? Jos hänessä nyt vasta syntyikin epäluulo? Täytyi koettaa sitä haihduttaa...

—Minä olen vallan sekaisin. Mutta eihän se kumma, semmoinen säikähdys...

Viskaali vaan katsoi häneen.

—Säikähtäähän tulipaloa muutenkin, mitä sitten kun se on omassa talossa. Olin aivan pyörtyä, kun niin peljästyin. En ole siitä tointunut vieläkään.

—Menisit nyt levolle että rauhoittuisit, sanoi Herman. Taikka menisinkö hakemaan lääkäriä?

—Ei lääkäriä, ei millään lailla! Elä hae lääkäriä.

Elli tiesi, että lääkäriellä on tarkka silmä huomaamaan erityiset mielenliikkeet.

—Olenhan minä ihan terve, mitä minä lääkäriellä.

—Mutta ellet saa unta, kun näytät olevan niin levoton.

—Minäkö levoton? Suuri erehdys. Minä päinvastoin en ole vähääkään levoton.

—Mene nyt kumminkin sisään, sinä täällä tuulessa kylmetyt.

Viskaali yhä tarkasteli häntä. Ei kääntänyt hetkeksikään silmiään muuanne. Elli ei voinut lähteä, viskaalin katse häntä kauhistutti ja kiinnitti samalla.

—Ei minulla ole kylmä ensinkään. Ei ensinkään.

—Vaikka ihan väriset. Tottele, nyt, Elli, ja mene sisään.

Herman varmaan pelkäsi, että viskaali rupeisi häntä tutkimaan. Mutta hän kyllä osaisi asettaa sanansa. Ja ennen kaikkea oli viskaalista saatava pois epäluulo, jos se hänessä jo oli herännyt.

—Eikö viskaalikin tahtoisu tulla sisään? Tarjoisin lasin viiniä—

Voi, montakin lasia hän tarjoisi. Ja parasta sherryä, mitä kellarissa olisi. Kumma ettei Herman huomannut sitä tehdä.

—Tulkaa, olkaa niin hyvä. Lasi viiniä, se lämmittäisi teitä.

Hän ei tiennyt, millä parhaiten olisi häntä hyvittänyt. Mutta viskaali kiitti ja sanoi, ettei hänellä tällä kertaa olisi aikaa. Otti jäähyväiset ja meni.

—Lähde, lähde sisään aika kyytiä, sanoi Herman, vielä kerran.

He menivät yhdessä, Herman huoneesensa ja hän omalle puolelleen.

Sänkykammarissa ei ollut ketään. Hän avasi kaapin ovet, veti esiin vaatevakat. Kun hän ensin väsyttäisi itsensä työllä, saisi hän ehken paremmin untakin.

Vaikka väsynyt hän kyllä oli nytkin. Jalat olivat niin hervottomat, ettei tahtonut jaksaa tuolille nousta ylettäkseen ylemmille hyllyille. Pää tuntui heikolta, maailma musteni silmissä, ja koko ruumista

viepotti niin, että hän pelkäsi putoavansa. Hän tarttui molemmin käsin hyllyyn kiinni ja nojautui kaappia vasten. Kun hän vähän aikaa oli sillä tavoin seisonut, meni kohtaaus ohitse.

Hän alkoi järjestää vaatteita kaappiin. Nyt ei auttanut ajatella mitään, tehdä työtä vaan, työtä, niin kauvan kuin pystyssä pysyisi.

Pyöreissä kääreissä olevat lakanat hän lateli ylimmälle hyllylle niinkuin ennenkin, toiselle pöytäliinat.

Kuinka hän ennen tätä työtä tehdessään oli nauttinut. Niiden järjestämisestä ensiksikin ja sitten katsellessaan noita valkoisia, tasaisia liinavaate-riviä, joissa aina itsekussakin pakassa oli täydet tusinat yhdennäköisiä ja yhdenkokoisia sekä täsmälleen samalla tavalla taitetuita kappaleita lajiaan.

Miksi ei hän nyt nauttinut? Kädet ikäänkuin tottumuksesta laittelivat kääreet entisille paikoille, mutta sielu ei ottanut osaa työhön ollenkaan. Hän oli kuin laiva, joka entisestä voimasta vielä jatkoi kulkuaan, vaikka kone oli herennyt käymästä.

Missä oli hänen sielunsa? Oliko se lähtenyt pois hänen ruumiistaan?

Hän oli ilman sielua. Tiesikö kukaan ihminen, kuinka onnetonta oli sieluton elämä?

Saisiko hän koskaan sielunsa takaisin?

Jos lähtisi kävelemään ulos, raittiisen ilmaan, ehkä hän siellä virkistyisi ja tulisi entiselleen.

Hän mättäsi vaatteet alemmille hyllyille, ei välittänyt enää järjestyksestä, kun vaan sai vakat tyhjennetyiksi.

Ja sitten ulos! Nopeasti, ettei kukaan näkisi. Ei saisi kukaan huomata, ettei hänellä ollut sielua.

Hän puki päälleen etehisessä ja pääsi ketään tapaamatta kadulle. Alas rantaan päin kääntyi. Katuvierustalla tuli pieni, ryysyinen poika avojaloin häntä vastaan. Hän puhalteli punaisia käsiään ja värisi vilusta. Mutta Elli kadehti häntä. Hänellä oli sielu, mitä siitä, jos ruumista palelsi. Kuinka mielellään hän olisi vaihtanut elämää tuon pojan kanssa!

Rannalla lastasivat työmiehet tavaroita laivaan. Siellä oli liikettä ja tointa. Tervettä, reipasta väkeä. Miekkoiset! Heillä oli kaikilla sielu mukanaan työssä. Eivät tienneet, kuinka onneton hän oli, joka silkkiturkissa hiivelteli heidän ohitsensa. Mitäs hän täällä tekikään ihmisten ilmoilla! Pois puistoon hänen oli meneminen, siellä oli hiljaista ja yksinäistä.

Hän poikkesi syrjäkadulle, joka vei niemelle päin. Se oli hänelle vallan outo, ei muistanut sitä koskaan ennen kulkeneensa. Mäkinen, epätasainen katu, ilman katuvierustaa, ja tavattoman paljon lokaa. Koira haukkui erään talon portilla. Häntäkö? Ei, poliisi siellä käveli, koira läksi hänen jäljessään ja haukkui yhä raivokkaammin.

Kun ei vaan kääntyisi katsomaan taakseen ja älyäisi häntä. Elli hiljensi askeleitaan, kunnes poliisi kääntyi poikkikadulle.

Puiston penkille hän vajosi istumaan. Olipa hän tosiaankin väsynyt! Hän antoi päänsä kallistua taaksepäin selkäkärmin laidalle ja ummisti silmänsä.

Tuuli pieksi puiden paljaita oksia. Aallot kohosivat ja paiskasivat vaahtoista vettä ylös kiviseen rantaan. Kellastuneet lehdet lentelivät hänen ympärillään.

Täällä oli hiljaista ja yksinäistä, kunpa olisi saanut kuolla tähän. Vaipua ikuiseen uneen, eikä enää koskaan, koskaan aukaista silmiään!

Mitäpä hänellä enää oli maailmassa tehtävää! Sillä hänestä ei enää olisi äidiksi eikä vaimoksi. Lapsiraukat! Ja Herman?

Hän näki Hermanin edessään voimakkaana, tarmokkaana ja iloisena niinkuin ennen. Kuinka voi olla mahdollista, että sama Herman olisi saattanut syyttää puotinsa tuleen?

Hänen asiansa olivat sotkuiset, hän pelkäsi käyvän hullusti, siitä kait se onneton ajatus hänessä heräsi. Se ei antanut hänelle rauhaa, siksi hän niin useasti viime aikoina nousi ylös keskellä yötä ja lähti ulos. Kierteli kaiketi puodin ympärillä ja hautoi kamalaa aikomustaan, kunnes viimein sen teki. Ja onnistui niin hyvin, ettei kenessäkään mitään epäluuloa herännyt, ei kenessäkään muussa paitsi hänessä. Ja hänen suunsa oli lukittu. Ei hän voinut antaa ilmi omaa miestänsä.—Ei—vaikka Jumalan ja ihmisten edessä sen kautta tulisikin osalliseksi samaan rikokseen.

Entä jos heidät molemmat vietäisiin vankeuteen jonakuna päivänä? Mihinkä joutuisivat lapsiraukat,

heidän pienet, viattomat lapsensa, jotka eivät vielä edes ymmärtäisi, minkätähden isä ja äiti on pantu linnaan? Kuka pitäisi heistä huolta, murhapolttajien lapsista? Lohduttaisiko heitä kukaan, kun itkivät ikävissään?

Ja sitten, kun he kasvavat suuriksi ja saavat tietää, että heillä on rikolliset vanhemmat?

Ooh, kuinka pahasti se ajatus kouristi hänen sydäntään! Hänen täytyi nostaa päänsä pystyyn, nähdäkseen, oliko tuonoinen poliisi lähitienoilla.

Eipä ollut, ei näkynyt eikä kuulunut ketään.

Tuuli vaan humisi, puut ja oksat heiluivat, varisseet lehdet lentelivät pitkin tietä. Ja järvi paisui mustana ja kohisi, vesi räiskähteli rannan kiviin. Se oli luonnon musiikkia. Eivätkö laineet kutsuneet häntä luokseen ja luvanneet lepoa?

Varjele taivas—itsemurhanko hän tekisi? Pois semmoiset mietteet, pois!

Hänen päänsä vaipui taaskin selkälaudalle, jospa armias kuolema hänet muutenkin tapaisi, kun hän hiljaa sitä tässä odotteleisi...

Miksi hän juuri pelkäsi vankeutta? Ei viskaali vielä mitään epäillyt. Hän puhui salissa murhapoltosta, mutta Hermania hän ei aavistanut syylliseksi. Eikä suinkaan hän sen jälkeenkään—

Mutta kuinkas olikaan? Eikö hän puhunut ristiin? Eikö hän portilla puhunut vallan toista kuin sisässä sitä ennen?

Hänelle välähti mieleen äkkiä jok'ainoa sana. Salissa hän oli valittanut kipeyttään, portilla taas vakuuttanut olevansa aivan terve. Ja salissa hän sanoi, ettei hän mainittavasti ollut tulipaloo säikähtänyt, portilla ihan päinvastoin.

Senpä vuoksi viskaali häneen niin kummasti katsoikin. Ja sen vuoksi hän niin kiireesti läksi. Luultavasti huomasi—niin, tietysti hän huomasi ja meni ehkä antamaan käskyn poliisille, että tulisi panemaan hänet kiinni.

Kuinkas olikaan—? Taas hän nosti päänsä pystyyn. Pantiinko ihmisiä kiinni heti? Eikö heitä ensin tutkittu?

Hän muisti nähneensä markkinoilla kerran, kun kaksi poliisia kuljetti erästä miestä, joka vannoi, ettei hän ollut mitään varastanut. Eivätkä ne päästäneet häntä irti, veivät vaan väkisin.

Ehkä olivat jo siellä kotona häntä hakemassa. Ja ehkä oli kuitenkin tuo äskeinen poliisi hänet älynnyt ja neuvoi nyt toisille, mihin hän oli mennyt.

Askeleita kadulla? Ei—se oli vaan työmies, joka käveli siellä rautakanki olalla. Ei tullut tänne päin.

Mutta saattoihan minä hetkenä hyvänsä joukko poliisia ilmestyä kadun kulmaan ja silloin he varmaan paikalla älyäisivät hänet täältä penkiltä. Niillä oli silmät kuin havukoilla—

Hän hyppäsi ylös ja pakeni pois suorinta tietä niemen kaukaisimpaan ja yksinäisimpään kärkeen. Astui kiireesti, ja ehätti ennen pitkää sinne, josta tiesi, etteivät häntä hevillä löytäisi, ei varsinkaan, jos hän vielä piiloutuisi tuon huvihuoneen taakse. Hän livahti nurkan toiselle puolelle ja kyyristyi alas maahan. Sieltä hänen sopi salaa aina vilkaista tielle, jos kuuli askeleita, ilman että häntä älyäisivät. Nyt ei siellä ketään näkynyt, ei koko tiellä. Hän sai rauhassa levähtää hiukan. Olikin niin väsynyt juoksussaan, että värisi. Hän nojasi kämmentään kylmään, hiekkaiseen maahan ja selkää huvihuoneen seinään.

Pää jymisi ja sydän paukutti, ja kaikki suonet paukuttivat. Ei hän saattanut edes kuunnella, jos tiellä ilmestyisi mitään epäiltävää. Täytyi väijyä silmillään ja varoa, ettei pää pistäisi liaksi esille nurkan takaa.

Kuinka oli hän näin peräti onnettomaksi joutunu! Eilen vielä oli kaikki toisin. Mutta hän ei enää ollut sama ihminen. Epäluulo oli hänet vallannut. Hän ei ollut enää oma herransa, ei hallinnut omia ajatuksiaan. Ne risteilivät omavaltaisesti hänen aivoissaan, ne jymisivät hänen päässään, tempoivat ja kiskoivat ja veivät voiton. Ei se ollut hän itse, joka epäili Hermania, joku vieras, outo henki oli tunkenut hänen sisäänsä ja karkoittanut pois hänen oman sielunsa.

—Herman, Herman, pelasta minut, hän vaikeroitsi.

Tuliko siellä nyt joku? Kuuluihan kolinaa? Hän teroitti silmiään ja koetti katsoa tien viimeiseen kolkkaan. Eihän siellä näkynyt ketään. Mutta mistä kuului kolina?

Hän vilkasi taakseen. Sieltä se oli järveltä. Suuri proomu kulki ohitse, jonkun matkan päässä, ja perässä oli kaksi miestä. Ne varmaan olivat älynneet hänet siellä lymyilevänä, ja arvanneet hänet pahantekijäksi. Tuota pikaa he joutuisivat kaupungin rantaan ja silloin hän oli hukassa. He arvatenkin heti ilmoittaisivat hänet poliisille.

Pois tästä paikasta, pois! Toiselle puolelle niemeä, etteivät proomusta voisi häntä kauvemmin nähdä. Hän ei kävellyt enää, hän juoksi. Läähättävänä hän pääsi toiselle puolelle niemeä, sinne missä jyrkkä kallio laskeusi rantaan.

Proomua ei hän enää eroittanut, airojen jyskekin eteni.

Mutta järvi kohisi hänen edessään mustana ja mahtavana. Aallot vyörivät kaukaa häntä kohden toinen toistaan ajaen. Ja toinen toisensa jälkeen pauskautuivat ne kallion seinään ja viskasivat vaahtoista harjaansa ylös ikäänkuin häntä tavottaakseen.

Ne hänen tuskansa lopettaisivat pian.

Kuinka voimakaina ne vyörivät. Laskivat syvälle alas, kohosivat jälleen ylös lähempänä, yhä lähempänä.

Lakkaamaton vyöryvä liike pani kaikki aaltoilemaan hänen silmissään. Metsä aaltoili järven toisella puolella, taivas aaltoili ja kalliokin hänen allaan nousi ja laski samaan tapaan.

Eikä tauonnut humina hänen korvissaan.

Mitäpä hän suri! Tuolla alhaalla oli lepoa.

Hän kohotti käsivartensa pään yli, kumartui eteenpäin ja heittäytyi alas.

Valahti vielä kerran hänen eteensä lempeä näky: Herman miehekkäänä ja terveenä, ja lapset salin lattialla iloisesti leikkivinä.

Siihen loppui kaikki. Kylmä aalto loiskahti ja särkyi, silkkinen turkki heilahti auki, mutta painui sitten mukana alas. Toinen aalto seurasi ja vyöri eheänä sen kohdan ylitse.

Ja tuuli humisi yhä, pilvet raskaasti ajelehtivat taivaalla, järvi kohisi mustanpuhuvana ja lakastuneet lehdet lentelivät sihisten ilmassa. Ei näkynyt elävää olentoa missään.

[Kuopiossa v. 1891. "Valvoja" 1891. Novelleja II.]

ERÄS PUIJOLLA KÄYNTI.

Aina sai jo talvella vanhemmiltaan luvan kutsua Hilman luokseen kesää viettämään. Ja hän oli siitä äärettömästi iloinen, sillä nyt he olivat koko vuoden olleet toisistaan erillään, aina siitä, kun keväällä koulunsa lopettivat. He, jotka niin hirveästi pitivät toisistaan ja jotka pienestä pitäen olivat joka päivä olleet yksissä.

Tosin he tällä ajalla ahkerasti lähettivät kirjeitä toisilleen, vähintäinkin kerran viikossa. Ja olihan siinäkin oma viehätöksensä, mutta ei se sentään samaa ollut kuin yksissä olo, ei likimainkaan! Sillä kirjeessä ei kumminkaan voinut niin tarkalleen kaikkea kertoa, siitä olisi venynyt kauhean pitkät luntat. Sitten vielä sekin peloitti, että jos postissa aukaisevat, taikka jos sattuisi joutumaan hukkaan, tai jollain tavalla muiden ihmisten käsiin. Silloin tulisivat kaikki heidän salaisuutensa ilmi! Taivas kuinka se ajatus pöyristytti!

Kesäkuun viides päivä valkeni, silloin oli Hilma odotettavissa. Aina oli jo edellisellä viikolla siistinyt ja järjestänyt kammarinsa niin sieväksi, ettei sitä vielä koskaan oltu niin sievänä nähty. Muun muassa hän oli saanut uudet valkoiset uutimet ikkunaan ja sitten sattui vielä semmoinenkin onni, että hänen kellertävä ruusunsa juuri siihen aikaan oli täydessä kukassa. Sen hän asetti pöydälle, sohvan eteen. Sillä sohvassa he tietysti enimmiten istuisivat. Siinä oli niin mukava olla selkä kenossa, toinen toisessa

nurkassa, toinen toisessa, saattoivat katsoa toisiaan silmiin ja puhella hiljaa, ettei kuuluisi mitään viereiseen lasten kammariin.

Mitähän kaikkea mahtoi Hilmalla olla kerrottavaa? Ainalla sitä riittäisi koko kesäksi. Kyllä nyt puhuisivat asiat puhki ja halki.

Hän oli jo mielessään moneen kertaan käynyt ne läpi, ettei mitään vain unohtuisi. Ja sitten hän myöskin oli päättänyt, mitkä ensin olivat kerrottavat ja mitkä hän jättäisi tuonnemmaksi. Paljon tällä ajalla olikin tapahtunut, kun sitä oikein ajatteli; mitä Hilma sanoneekin, kun kuulee. Mahtaa hän ihmetellä!

Voi, sitä riemua kun juna tulla puhkusi asemalle ja Hilman iloiset kasvot ilmestyivät ensin ikkunassa ja sitten koko persoona vaunun ovella. Aina hihkasi, Hilma nauroi ääneen ja sillä kertaa he tupsahtivat toistensa syliin. Eivät osanneet pitkään aikaan puhua, nauroivat vaan, antoivat muiden hommata kapsäkit ja muut tavarat kotiin, ja läksivät itse käsikynkässä astumaan kaupunkia kohden. He oikein välttivät, ettei kukaan lyöttäntyisi heidän seuraansa, he tahtoivat olla kahden kesken, varsinkin nämä ensi hetket.

Kuinka he nauttivat, kun pääsivät asettumaan rinnan sohvaan ja saivat ruveta kertomaan oikein alusta alkaen kaikki asiat. Ainan pikku veljet tekivät vähän kiusaa, raoittelivat ovea ja kurkistelivat. Aina tiuskasi heille monet kerrat, ja sulki oven. Ei auttanut, vähän päästä he taas uudelleen olivat siinä. Eivätkä he välittäneet rukouksistakaan. Mutta sitten keksi Aina keinon. Kun heille tuotiin kahvia, otti hän tarjottimelta sokuripalasia ja peparkaakkuja, meni lastenkammariin, näytti mitä hänellä oli kädessä ja kysyi, jos lupaisivat olla siivolla, niin saisivat. Se vihdoinkin vaikutti. Läksivät kuin läksivätkin pois ovelta ja antoivat heidän olla koko sen illan ihan rauhassa.

Seuraavana päivänä he menivät käymään Tyyran luona, joka myöskin oli heidän entisiä toveriaan ja hyvä ystävä sitä paitsi. Vaikka he ylipäätään eivät ihan hyvin tulleet hänen kanssaan toimeen, sillä Tyyra heidän suhteensa tavallisesti esiintyi niin kovin järkevänä ja miltei guvernanttimaisena. Hän se aina selitti, mikä oli sopivata, mikä ei, tiesi täsmälleen, mitä ihmiset mistäkin asiasta sanoisivat, ja pani sille äärettömän suuren merkityksen. Se hänellä oli mittakeppinä aina asioita arvostellessa.

Eivätkä he kumpikaan, ei Hilma eikä Aina kyenneet häntä siinä vastustamaan. Yleinen mielipide, olihan se tietysti kumoamaton tuomio, jonka suhteen varsinkin naisen tuli ehdottomasti alistua.

Mutta, herra varjele, se oli välistä hirveän vaikeata. Heillä juuri molemmilla oli useasti kiihkeä halu tehdä semmoista, jota tiesivät, ettei yleinen mielipide ensinkään hyväksynyt. Ja kun he onnistuivat tehdä sitä salaa, ettei se tullut tiedoksi, niin siinäkö vasta viehätys! Semmoiset työt ne heitä parhaiten toisiinsa sitoivatkin.

—Muistatkos?

—Niin, muistatkos? Sitä juuri, sitä kertaa!

—Mitä, jos joku tietäisi!

Näin he jo koulussa ollessaan viittailivat semmoiseen asiaan, josta vain he molemmat tiesivät. Toverit olivat harmiinsa haljeta.

—Nuo kun ovat olevinaan. Tietysti se ei ole yhtään mitään, koettavat vaan saada meitä uteliaiksi.

—Luuletko, että välitämme teidän salaisuuksistanne? Pyh, on meillä itsellämme paljon suurempia ja tärkeämpiä.

Niin he tavallisesti purkivat vihaansa sanoissa, nyrpistivät nenäänsä eivätkä olleet enää kuulevinaanakaan, vaikka korvat olivat terhallaan, että jos kuitenkin jotain ilmaisisivat.

Niitä kyllä oli hauska niin kiusoitella. Mutta Tyyran suhteen he menettelivät toisella lailla. Joko he sitten koettivat täydellisesti peittää häneltä koko juttua, taikka jos pelkäsivät, että hän kuitenkin saisi siitä jotain vihiä, niin ehättivät jo edeltäpäin hänelle kertomaan, voidakseen antaa asialle niin edullisen värityksen kuin suinkin.

Hilma oli noin viikon päivät ollut Kuopiossa, kun he Ainan kanssa päättivät lähteä Puijolle. Mutta kahden vaan, sillä se oli paljon haus Kempata. Eivät virkkaneet Tyyrällekaan tuumasta mitikkään. Ja salaa he lähtivät kotoa, ei pyytänyt Aina lupaa mammaltaankaan. Sillä he olivat nyt aikuisia, seitsemäntoista vuoden vanhoja, ja he olivat tulleet siihen päätökseen, että heitä pidettiin ihan liian lapsina vielä, ja että se oli heille alentavaista pyytää lupaa joka paikkaan. Mikä siinä lienee ollutkaan, että heitä tyttöjä niin kovalla pidettiin? Herman, vaikka oli vasta kahdentoista vanha, sai jo liikkua jotenkin vapaasti. Oli usein tuntimäärät kotoa poissa, ja jos mamma sitten kysyikin: »missä sinä olit?»

sai hän useimmiten vastaukseksi vaan lyhyen: »olinpahan».

Niin, mikseivät he voisi tehdä samalla lailla? He, jotka olivat viisi vuotta Hermania vanhempia, melkein täysi-ikäisiä jo. Ei nyt ihan, mutta melkein, ei siinä paljoakaan uupunut.

Päätetty siis!

Tornin kello näytti hiukan kuudetta, kun he portilta läksivät. Hyvissä ajoin he vielä ennättäisivät takaisin illalla.

Ainan sydän hiukan pamppaili—hän ei vielä tätä ennen ollut koskaan mennyt kaupungillekaan kävelemään lupaa pyytämättä ja nyt—! Nyt he, kaksi nuorta tyttöä, menisivät yksinään ja ominpäin Puijolle saakka. Se oli ihan kauheata,—mutta se kauheus, se se juuri veti puoleensa. Uskallusta siihen vaadittiin, mutta sitä heillä oli toki riittämään asti.

Möllykkä-Kaisa ehätti koppelistaan ulos aukaisemaan heille raskasta tulliporttia. Levitti sen selki seljälleen ja sulki sitten verkalleen heidän jälkeensä.

Kas, nyt he olivat kaupungin ulkopuolella!—Ylt'ympäri näkyi vaan peltoa, niittyä ja metsää. Vasemmalle oli ylänköjä ja alankoja, mutta vähän etempänä kohosi oikeaan Puijon mahtava mäki, kuopiolaisten ylpeys.

Sinne vei kaksi tietä, leveä ajotie, joka heti siinä aidan takana kääntyi oikeaan, ja polkutie, johon poikettiin vasta tuonnempana Julkulan haaralta. Sen he tietysti valitsivat.

Päivä paistoi, ilma oli kirkas, mieli kevyt ja jalat nopeat. Pian haihtui heiltä viimeinenkin pelko, sillä oli sitä sentään pikkuruisen piileilyt siellä sydämen pohjalla, vaikkeivät tahtoneet tunnustaa. Mutta nyt he unohtivat Tyyrat ja mammat ja kodit ja koko maailman. Tunsivat povessaan jotain semmoista, jota linnun pojat mahtavat tuntea, kun ensi kerran pääsevät lentoon.

Eivät he osanneet edes puhuakaan, huudahtelivat vaan innoissaan:

—Eikö tämä ole hauskaa, Hilma, sano!

—On, niin äärettömästi!

—Minulla ei vielä elämässä ole ollut näin ihmeesti hauskaa.

—Eikä minulla.

—Mutta kuule—!

Aina seisahtui, hänelle iski merkillinen ajatus päähän.

—Kuule, Hilma!

—Kuulenhan minä.

—Emmekö riisu kenkiä ja sukia jaloistamme?

—Taivas—mitä sinä ajattelet?

—Että menisimme avojaloin ylös torniin?

Hilma kuunteli ihmeissään, ei tahtonut oikein vielä tajuta.

—Avojaloin ylös torniin?

—No niin, niin!

—Entä sukat ja kengät? Kantaisimmeko niitä käsissämme?

—Emmekä kantaisi. Piilottaisimme tänne johonkin pensaasen, ei niitä sieltä kukaan keksi, ja sitten tullessa otamme jalkaan taas.

—Olisihan se jotakin—mutta uskallammeko? jos sattuisi tornissa olemaan ihmisiä?

—Vielä mitä. Eipä täällä näy ketään.

Aina istui jo kivellä ja veti kenkää jalastaan.

—Ettäkö todellakin aijot?

—Minä en ainoastaan aijo, minä sen teen.—Entä sinä?

—Minä myös. Tietysti, kuinkas muuten.

Herranen aika—! Kuinka se hiekka pisteli jalkoihin! Koski niin, että täytyi parkaista vähän väliä, nauraa, ja taas parkaista. Mutta sekös vasta oli riemua! Että saattoi olla maailmassa niin suuren suurta riemua!

He menivät polkutien juuresta vähän matkaa metsään, löysivät siellä suuren kiven ja sen vieressä pensaan. Niiden väliin he kantoivat sukat ja kengät siksi aikaa. Eikä niitä sieltä kukaan voinut löytää, liiatenkin kun ei tiennyt etsiä. Varmuuden vuoksi he vielä kurkkivat joka haaralle ympärilleen, mutta ei näkynyt kristittyä sielua missään. Eikä liioin kuulunut mitään epäiltävää. Lintu viserteli läheisessä puussa, toinen vastasi loitompaa ja kaukana jossain haukkui koira. Muuten oli kaikki hiljaista.

He alkoivat astua polkua ylös. Arastellen ja iloisesti valittaen.

—Ai, ai, ai, Hilma kulta! Koskee, koskee.

—Minuunkin koskee hirveästi. Herra juu—!

—Mikä tuli?

—Eiköhän ollut lasi?

—Eihän toki? Tuleeko verta?

—Ei tule.—Mutta ajatteles, jos täällä on käärmeitä.

—Pysytään keskellä polkua, siinä me ne ainakin näemme.

—Emme me pelkää.

—Emme lainkaan. Hui, hai!

Ja sitten he jo ottivat rohkeampia askeleita ylös. Hyppäsivät kiveltä kivelle, missä niitä vain löytyi, sillä hiekka pisteli jalkopohjia, mutta kivi tuntui sileältä ja hyvältä.

—Mutta ajatteles, Hilma, mitähän sanoisivat tytöt, jos tietäisivät?

—Tökkohan kerromme kenellekään?

—Emme kerro, emme tietystikään, vaikka kuinka uteleisivat. Päätetään, ettemme milloinkaan maailmassa kerro tätä yhdellekään ihmiselle. Taikka kertoisimmeko sitten kun olemme viidenkymmenen ikäisiä mummoja?

—Niin, silloin jo kyllä voimme kertoa. Ei sitten enää ole vaaraa.

—Tämä tulee olemaan meidän suurin salaisuutemme elämässä. Etkö usko?

—Uskon minä. Sillä tämä on niin kummaa, ettei voi kummempaa tapahtua.

—Eikä ketkään tytöistä olisi uskaltaneet tätä tehdä, paitsi me kaksi.
Vai luuletko?

—Eivät toki olisi uskaltaneet, ei vaikka—! Kuka niistä olisi tullut ajatelleeksikaan mitään tämmöistä?

—Se oli minun tuumani, Hilma, alkuaan.

—Myönnän, myönnän.

—Kuule, oles hiljaa, siellä risahti metsässä.

—Taivas—jos siellä on humalaisia?—Taikka voroja?

—Taikka, ajatteles, jos joku hulluista on päässyt karkuun
Niuvanniemeltä.

—Aina, rakas, me olemme onnettomia.

—Kuunnellaanpas!

He puhuivat kuiskaamalla, tarttuivat toisiaan käsiin ja puristivat. Seisoivat liikkumattomina ja hiljaa, tuskinpa hengittivätkään.

—Ei siellä sentään tainnut olla mitään, kuiskasi vihdoin Aina.

—Ei mitään. Me ihan tyhjää säikähdimme, sanoi Hilma jo kovemmalla äänellä.

Ja sitte he nauroivat omalle pelolleen ja läksivät taas rohkeasti eteenpäin.

Linnut visertelivät, päivä paistoi, metsä oli raikas. Kuuset ja petäjät kohosivat taivaan korkuisina heidän ympärillään, he olivat niin pikkuisia, niin järin pikkuisia niiden rinnalla. Tuuli humisi ja heilutti latvoja siellä ylhäällä, mutta metsässä oli aivan tyyni.

Jyrkkää mäkeä noustessaan he hiukan hengästyivät. Istuivat sen vuoksi penkille, joka oli siinä tien vieressä.

Ja nyt he vasta oikein pääsivät katselemaan ja ihastelemaan luontoa.

Polku kierteli ylös jyrkanteen reunaan ja kääntyi jonkun matkan päässä taas metsän sisään. Valot ja varjot loivat vaihtelevia värityksiä vihantaan nurmeen. Missä oli kirkkaampia aukeita, missä taas synkkiä, salaperäisiä solukoita.

Lehdet värähtelivät ja auringon säteet värähtelivät yhtä mukaa.

Tytöt istuivat penkillä, ihmettelivät ja nauttivat. Ja mikä merkillisintä, he istuivat kotvan aikaa sanattomina. Siellä kotona ei kieli pysynyt liikkumattomana siunaamahetkeäkään, kun he vaan yhdessä olivat, mutta täällä olivat vaikutukset niin valtavat, niin epämääräiset ja oudot, ettei niitä osannut heti sanoiksi pukea. Ja eriskummalliset tunteet nousivat ja täyttivät poven, aavistavaiset, riemulliset, elämänhaluiset ja sentään peräti epäselvät, ensikertaiset tunteet.

Hetken verran he siinä istuivat äänettöminä, käsi kädessä. Rinta kohoili, silmät loistivat, posket hehkuivat, huulet olivat hymyssä. Käsi puristi kättä vaistomaisesti, tietämättä.

—Hilma—

—Mitä?

—Eikös elämä ole sentään äärettömästi ihanaa?

—On, on!

—Minkähänlaista se taivaassa lieneekään, kun se jo täällä maan päällä voi olla näin hurmaavaa.

—Kuule, minusta on täällä metsässä semmoinen kummallinen, semmoinen autuus ilmassa.

—Niin minustakin.

—Katsopas nyt taivasta esimerkiksi, se on niin onnellisen näköinen, että oikein hehkuu iloa.

—Tosiaankin! Ja etkö luule, että nuo puutkin nauttivat elämästä? Mitä ne sanovat, ettei kasveilla olisi tunteita? Mistä he sen tietävät? Minusta ihan näyttää, että ne ymmärtävätkin. Eivätköhän nytkin kuuntele, mitä me puhumme?

—Minusta taas, että nekin puhuvat meille.

—Ole?

—Tuo suuri petäjä esimerkiksi. Katsopas, kuinka sen latva heiluu. Usko pois, se sanoo: Tytöt, tytöt, kuinka te olette uskaltaneet tulla itseksenne tänne metsään?

—Mutta nuo koivut tuolla, ne vaan vilkuttelevat ja meinaavat että: oikein teitte, mitä te siellä kammarissa aina istutte, täällä on paljon haus Kempaa.

—Ja nuo mansikkakukat sanovat: tulkaa vastakin, tulkaa vastakin.

—Hilma kulta,—voih—!

—Mikä sinun on?

—Minä olen niin onnellinen, niin onnellinen, etten tiedä, mitä teen. Tahtoisin itkeä.

—Naura ennemmin.

—No niin! Nauretaan yhdessä. Ha, ha, ha, ha!

—Ha, ha, ha, ha!

—Ha, ha, ha, ha, ha, ha—!

Lapsuus voitti taas. Haaveilut haihtuivat iloiseen vallattomuuteen.

—Jatketaan matkaa!

—Juostaan!

—Ylöskö asti?

—Ylös tietysti!

Eipä aikaakaan ennenkuin he jo keikkuivat korkealla tornin huipussa ja sihersivät siellä kuin pienet västäräkit ikään. Kääntelivät päätä oikeaan ja vasempaan, katsoivat eteen ja katsoivat taakse; katsoivat joka ilman suuntaan. Oli nyt maailmaa ympärillä! Niin pitkältä kuin silmä kannatti näkyi joka haaralle vesiä ja saaria, salmia ja niemekkeitä. Ja ilmaa oli niin paljon, ja niin puhdasta ja niin kevyttä. He vetivät sitä keuhkot täyteen, huokuivat ulos ja vetivät sisään taas.

—Kun olisi siivet, niin lentäisimme tuonne kauvas, sanoi Aina.

—Niin, voi, kun olisi siivet! Lentäisimme koko maapallon ympäri. Ajatteles, kuinka saisimme nähdä paljon ihmeitä!

—Ja sitten me kohoisimme ylös tuonne pilviin saakka.

—Ja visertelisimme siellä! Aina rakas, voi, ettei meillä ole siipiä!

—Minkätähden ei Jumala luonut ihmiselle siipiä?

—Sanos muuta. Minkätähden ei luonut.

—Mutta katsopas tuonne päin, tuonne pohjoiseen, kuinka siellä on kaunista!

Siellä tosiaankin oli erinomainen näky. Laskeuvan auringon säteet heijastuivat järveen, joka välkkyi kullan karvaisena. Pienet, lehtimetsäiset saaret uiskentelivat kuin viheriäiset, pyöreät pallot kultameressä. Ja idän puolella hohti taivas purppurassa.

—Hilma, nyt meidän täytyy laulaa.

—Mitä laulaisimme?

—Kesäisen illan kullasta—

—No niin, otetaan se!

Aina antoi äänen. Kauniisti se sointui. Lauoivat sen jälkeen vielä toisenkin laulun. »On mulle Suomi suloisia», ja yrittivät juuri ottaa kolmatta, kun Aina sattui vilkaisemaan taakseen. Huudahti samalla ja nipisti Hilmaa käsivarresta.

—Katsos, Hilma, ylioppilaita! Herra ihme, mitä nyt teemme? Me poloiset, kun olemme paljain jaloin.

Hilma jäi tuijottamaan. Ei saanut sanaakaan sanotuksi, sydän ihan puristui kokoon.

Siellä tuli leveätä maantietä pitkin neljä valkolakkista. He katsoivat ylös nyt, he jo älyisivät heidät tornista.

Aina ensiksi tointui.

—Kuule! Mennään alakertaan ja istutaan penkille, sillä tavalla, että jalat peittyvät helmojen taakse.

—Entäs sitten?

—Sitten kun ovat menneet ohitse, livistämme tiehemme.

Ylioppilaat lähenivät, ei auttanut hukata silmänräpäystäkkään. He juoksivat alas, asettuivat hengästyneinä rinnakkain penkille istumaan ja levittivät hameiden helmat ympärilleen. Varmuuden vuoksi nostivat vielä jalkansa ylös penkin pohjaa kohden. Sitten vetäntyivät niin liki toisiaan kuin suinkin pääsivät, että oli turvallisempi olla, ja kietoivat käsivarret yhteen.

Nyt joutivat tulla!

Ja ne tulivatkin, että portaat jymisivät. Ensin ilmestyi valkolakkinen pää ja utelias naama, josta kaksi pyöreätä silmää heti kohta iski heihin kiinni. Mutta sävyisästi mies kuitenkin kääntyi, meni ohitse toisia portaita kohden, ja hävisi. Toinen, kolmas ja neljäs seurasi samoja jälkiä.

Jumalan kiitos, he olivat pelastetut!

—Tunsitko? kuiskasi Hilma.

—En yhtä ainoata, vastasi Aina vapaammasti hengittäen.

—Ei ne olleet Kuopiosta, mitä lienevät, matkustavaisia.

—Nyt kotiin!

—Aika kyytiä!

Kun he tulivat ulos, selveni heille uusi, hämmästyttävä seikka.

—He näkevät meidät tornista ja älyävät että olemme avojaloin.

—Tosiaankin!—Mutta ehkeivät katsele tänne päin. Ehkä katselevat pohjoiseen, jossa on kauniimpata?

Pääsivät vähän etemmäksi tornin juurelta ja vilkaisivat ylös. Eikös mitä! Siellähän ne seisoivat kaikki neljä, tällä reunalla juuri. Jo kääntyi yhden kiikari suoraan heitä kohti.

—Auta taivas! Mitä teemme, Hilma?

—Juostaan, että pääsemme tuonne metsän taakse.

—Mutta silloinhan ne näkevät meidän paljaat jalkamme?

—Minkä sille voi? Näkevät ne kumminkin.

Eivät he joutuneet enää vilkkumaan taakseen, kun ottivat semmoista livettä mäkeä alas päin, että humisi helmat. Metsä oli heidät aikoja sitten peittänyt, mutta yhä he juoksivat. Vasta pitkän matkan päässä he uskalsivat pysähtyä. Katsoivat ensiksikin taakseen ja rauhoittuivat, kun ei tornia enää näkynyt.

Mutta samassa huomasivat pienen erehdyksen: he olivat lähteneet ajotietä paluu-matkalle, vaikka sukat ja kengät olivat polkutien varrella. Sitä eivät enää voineet auttaa, sillä päästäkseen polkutielle olisi heidän täytynyt palata takaisin tornin näköpiiriin. Ennemmin menisivät sitten ajotietä alas ja poikkeisivat sieltä Julkulan haaralle hakemaan jalkineitaan.

Kivellä he istuivat ja päättivät asian, ja olivat mielissään, etteivät nuo ylioppilaat heitä tunteneet. Mitä siitä, jos näkivätkin heidän olleen avojaloin, kun eivät kumminkaan tienneet, ketä he olivat.

—Pyh, väliäpä tällä! sanoi Aina.

Mutta samassa—hast du mir gesehen! Tytöt olivat vähällä pyörtyä.

Siinähän ne olivat kaikki neljä! Pujahtivat yhtäkkiä esille metsän takaa, ihan läheltä. Eivät tahtoneet tytöt oikein päästä tajuunsa, ennenkuin ylioppilaat jo astuivat heidän ohitsensa. Ja, niin viattoman näköisiä he olivat, mokomat! Eivät ottaneet tietääkseenkään, että heillä pahoja juonia oli mielessä.

Mutta tytöt sen hyvin ymmärsivät. Nuo kelvottomat tahtoivat saattaa heidät vielä enemmän hämille, sen vuoksi läksivät heidän jäljessään.

—Luultavasti pysähtyvät siellä jossain meitä odottamaan, sanoi Aina. Mutta eläpä huoli, nyt lähemmekin polkutielle. Saavat pitkän nenän.

Ja sen kepposen he tekivät. Palasivat takaisin sille kohdalle, josta polkutie erosi, ja siitä sujahtivat metsään.

—Odottakaa siellä, vaan elkää pitkästykö! huusi Aina.

—Elä Jumalan luoma niin kovaan, jos kuulevat, varoitti Hilma.

—Johan nyt kuulivat. Mutta ajatteles, kuinka hävyttömiä olivat nuo— nuo—miksi heitä sanoisin? En löydä niin rumaa nimeä heille, kuin ansaitseisivat.

—Ruojat.

—Ruojat, niin juuri, ruoijat! Luulivat ne olevansa sukkelia, mokomat! Vaan tuo ei ollut muuta kuin sivistymättömyyttä ja raakuutta, jos oikein ymmärtäisivät—mutta mitä ne—! Ihmisiä ne silloin olisivatkin—

—Aina kulta—ketä istuu tuolla penkillä—

—Taivasten tekijä—siellähän ne taas ovat!

Tytöt seisahtuivat.

—Entäs nyt?

—Ne ilkiöt tulivat metsän poikki ja pääsivät sillä tavoin edellemme. Huomasivat, tietysti, aikeemme.

—Ja jos käännyimme takaisin, tekevät he samalla tavalla ja ovat siellä taas edessämme. Mitä nyt teemme, Aina?

—Niin, mitä ihmettä nyt teemme? Jos sen tietäisin. Uskaltaisimmeko kiertää tuon penkin kohdan ja kulkea metsän kautta?

—Paljain jaloin? Risuthan repisivät ne aivan veriselle. Entä käärmeet ja sammakot sitten—muistapas niitäkin.

—Niin, tosiaankin—käärmeet ja sammakot! Emme me uskalla. Ennemmin kuljemme heidän ohitsensa tuosta, emmekä ole millämmeäkään. Mitä me huolimme, koska kerran ovat niin hävyttömiä.

Ylioppilaat ottivat taaskin viattoman muodon, katsoivat ylös puiden latvoihin ja kaikkianne muuanne paitsi ei sinne päin, missä tytöt olivat, hyräilivät ja puhelivat kovalla äänellä kauniista ilmasta.

Tytöt olivat niin vihaisia että puhisivat, eivätkä kuitenkaan voineet noille kiusantekijöille mitään.

—Lähtään, sanoi viimein Aina, eihän meidän auta seisoa tässä koko yötä. Tuhmaa, että ollenkaan pysähdyimme. Emme olisi antaneet mokomille sitä iloa, että näkivät meidän säikähtävän.

—Aina kulta, minua niin hirveästi iletää.

—Niin minuakin, mutta minkä sille taidamme.

—Kun nuo hameet ovat vielä niin lyhyet.

—Tule pois. Emme välitä heistä, koska kerran ovat niin epähienoja. Katsotaan heihin oikein halveksivasti ohi mennessä.

Eivät he sitä sentään tehneet; eivät saaneet silmiään maasta nostetuksi, vaikka mikä olisi ollut. Ja niin jäykistyi koko ruumis, että tuskin voivat jalkojaan liikutella. Rintaakin ahdisti ja oli niin tukala olla, että mieli teki painua syvälle maan alle.

Sittenkin vielä, kun jo olivat päässeet ohitse, astuivat he kuitenkin yhtä vakavina, peräkkäin pitkän matkaa, sanaakaan virkkamatta. Sillä molemmat he tunsivat, että vaara pyöri heidän kintereillään. Vasta mäen alla uskalsivat he pysähtyä ja hiljaa tuumailla keskenään.

Ei näkynyt eikä kuulunut ketään. Mutta pian ne sieltä luultavasti tulisivat, jos tässä rupeisivat jalkaansa panemaan. Sillä nyt he olivat sen kiven kohdalla, jonka alle mennessä kätkevät sukkansa ja kenkänsä. Ne olivat toki säilyneet. Luojan lykky!

He menivät syvemmälle metsään ja sutivat siellä kaikessa hiljaisuudessa jalkoihinsa.

Eipä aikaakaan, niin jo kuului läheneviä ääniä ja jalkojen töminää. Ylioppilaat siellä tulivat juosten.

Tytöt painuivat alas pensaan taakse ja olivat hiljaa kuin hiiret. Ja siinä he kuuluivat, mitä nuo herrat ohi menessään sanoivat toisilleen.

—Kuinkahan kauvas ne jo ennättivät?

—Kyllä me ne maantiellä yhtämme viimeistään.

Rientämällä he riensivät eteenpäin, kääntyivät maantielle ja katosivat.

Tytöt nauraa tirskuivat.

—Ähä kutti, kutti paraiksi.

—Saatte meitä odottaa. Istutaan tässä kauaa aikaa, että ennättävät kaupunkiin.

—Mistäpä sitten osaavat meitä hakea?

—On toki hyvä, etteivät meitä tunne. Nyt pysyttelemme kotona monta päivää, etteivät pääse meitä näkemään.

—Mahtavat ne olla tuskassa, kun eivät saa tietää, ketä me olemme.

He olivat niin mielissään, että entinen harmi melkein tykkänään haihtui.

—Mutta onpa tämä seikkailu! Tämmöistä ei vielä ikinä ole tapahtunut yhdellekään tytölle. Vai uskotko?

—Ei toki olekaan. Emmekä me hiisku sanaakaan koko Puijolla käynnistä, etteivät arvaa meiksi, jos tästä höly nousee.

—Emmekä hiisku. Ihmettelemme vaan, ett ketähän ne ovat olleet?

Näitä he tuumivat vielä maantietäkin kulkeissaan. Ja päättivät, etteivät menisi suuria katuja kotiin, vaan kiertelisivät yksinäisiä syrjäiteitä, sillä tavoin kun arvelivat paremmin välttävänsä noita kiusan tekijöitä.

Jopa jo! Liian aikainen oli heidän ilonsa. Tuollahan ne ilkiöt seisoivat taas tulliportilla! Olivat nähtävästi saaneet Möllykkä- Kaisalta tietää, etteivät he vielä olleet siitä kulkeneet.

Kaukaa tytöt heidät jo eroittivat, mutta huomasivat, että ylioppilaat vielä sitäkin ennen olivat heidät älynneet. Sillä he parastaikaa siinä tähystelivät heitä, ja herkesivät sitten huolettomiksi. Mutta paikaltaan he eivät hievahtaneet, vaikka tytöt koettelivat viivytellä ja astua niin hitaasti kuin suinkin voivat.

Täytyi taaskin karaista luontoansa ja astua topakasti ohitse. Eihän siinä mikä auttanut.

Mutta luulivatko, mokomat, että kovinkaan voittivat tuolla kujeellaan? Eivät sittenkään saisi tietää heidän nimiään, siitä he kyllä huolen pitäisivät.

Ylioppilaat alkoivat astua heidän jäljessään, niin pian kuin olivat päässeet sivu.

—Astukoot vaan! Pöllöt! Luulevat, että me nyt suoraa päätä menemme kotia ja he sitten saavat kuulostella, ketä siinä talossa asuu. Mutta erehdyttepä, hyvät herrat, pikkuisen. Me kun vedämme teitä nenästä ja eksytämme teidät.

Kohta kaupunkiin tultua he kääntyivät vallan toiselle haaralle. Ylioppilaat kääntyivät jäljessä.

Siitä menivät poikki-kadulle. Nämä samoin.

Jo alkoi käydä tuskaksi. He kulkivat katua ylös, toista alas, ristiin, rastiin, poikki ja pitkin. Ei apua. Ylioppilaat eivät hellittäneet. Itsepäisiä olivat kuin mitkähän.

Edes tunnin he näin kiertelivät kaupunkia ympäri. Ja nyt he olivat niin väsyneitä, että tuskin jaksoivat enää jalkoja maasta nostaa. Väsyneitä olivat, ja hermostuneita, ja onnettomia. Eivät enää pitkään aikaan olleet kyenneet sanaa vaihtamaan toistensa kanssa.

Kotia kohden he viimein pakostakin käänsivät askeleensa. Vapaaehtoisesti täytyi antaa ilmi asuntonsa. Ei tullut muu neuvoksi. Sillä jalat eivät kannattaneet enää. Ja muutenkin olivat niin lävitse uupuneita, levottomia ja hätääntyneitä, etteivät enää tietäneet mitä tehdä.

He pujahtivat portista sisään ja menivät suoraa päätä omaan kammariinsa.

Tyyra istui siellä ja selaili albumia.

—Missä herran nimessä te näin kauvan olette viipyneet? Täti pyysi minua odottamaan,—olen istunut täällä edes kuinka kauvan.

—Tyyra kulta, et usko, mitä meille on tapahtunut!

Heidän täytyi kertoa, sillä tulisihan se nyt kumminkin tiedoksi. Ja sydäntä sitä paitse niin ahdisti, ettei voinut vaieta. Ehkä Tyyra heitä rauhoittaisi, ehkei se sentään ollut niin vaarallista?

Turha toivo! Tyyran kasvot oikein jäykistyivät kauhistuksesta.

—Mitä te ajattelitte! Kaksi nuorta tyttöä—ja menette yksinänne Puijolle, joka on julkinen paikka, melkein kuin ravintola? Ettekö te tienneet, kuinka hirveästi sopimatonta jo sekin on?

—Emme tulleet sitä ajatelleeksi, vaikeroitsi Aina, sydän kourassa.

He katsoivat rukoillen Tyyraan. Mutta tämä ei armahtanut.

—Ja sitten riisutte itsenne vielä avojaloin.

Hän pudisteli päätään, katseessa oli ankara tuomio.

—Luuletko—Aina ei enää tahtonut päästä ääneen—luuletko, että meitä tästä hyvin moititaan?

—Siitä voitte olla varmat.

Ei ollut Ainalla eikä Hilmalla enää mitään puhumista: he olivat tyyten masentuneita.

Vanhurskaassa vihassa läksi Tyyra pois, jättäen heidät tarkemmin miettimään tekoaan.

Siinä he nyt istuivat kahden äänettöminä, raskas paino sydämmellä. Eivät voineet kumpikaan rohkaista omaa mieltään, eikä lohduttaa toista.

Heitä käskettiin ruualle.

—Ei minulla ole nälkä, kuiskasi Hilma.

—Ei minulla liioin, toisti Aina.

Hiljaa, mitään puhumatta he alkoivat riisua päältään ja kiiruhtivat kumpikin vuoteesensa. Sinne kääriytyivät huppuun peitteen alle. Ja heti alkoi molemmilla pidätetyt kyneleet vierä silmistä, Ei niistä tahtonut loppua tulla. Tyynyt kastuivat märiksi ja kuuma oli, että vallan tukehutti.

Aina viskasi pois peitteen ja lakanan kasvoiltaan. Kuuli silloin nyyhkytyksiä Hilman tilalta. Hän, raukka, siellä oli yhtä murheellinen. Jospa kuitenkin koettaisi vaihtaa pari sanaa.

—Hilma—vieläkö sinä—valvot?

—Vielä.

—Mitä—arvelet? Emmekö ole hirveästi—onnettomia?

—Olemme. Lieneekö yhtään ihmistä maailmassa, joka olisi—yhyy—joka olisi—yh, yh—näin, näin kauheasti onneton.

—Me—meidän mai-maineemme—

—Ja meidän ku-kunniamme—!

—Ei—ei kukaan ta-tahdo enää me-meidän kanssamme olla—yhyy—!

—Yh—yh—yh—yhyy—!

Pitkään aikaan ei taaskaan kuulunut muuta kuin nyyhkytyksiä. Mutta sitten alkoi Hilma puhetta.

—Kuule, Aina?

—Mitä?

—Minun täytyy lähteä kotiin huomenna. Minulla on niin hirveästi ikävä mammaa.

—Etkö voi viipyä?

—En voi.

—Pitihän sinun olla koko kesä.

—Vaikka.

Uusi itkun puuska molemmissa vuoteissa. Ja sitä kesti aina siksi kuin vihdoinkin viimein, toinen sekä toinen, vaipui uneen. Nukuttuaankin he vielä vähän väliä nyyhkyttelivät.

* * * * *

Päivä oli korkealla, kun Aina avasi silmänsä. Ei hän ensin muistanut mitään, vaan kun katsoi ympärilleen, huomasi hän Hilman tyhjän vuoteen ja nousi istumaan. Siellä oli Hilma toisella puolen huonetta täydessä touhussa matkalaukkunsa kanssa. Äkkiä selveni Ainalle illallinen tapaus ja koko surkeus.

Nyt läksi Hilma pois! Siinä oli ja meni tämän kesän ilo, jota hän niin oli odottanut ja toivonut talvesta saakka! Yksinään hän sai jäädä tänne kantamaan surua ja häpeätä.

Hän istui siinä kädet ristissä, hiukset pörrössä ja kyynelten jäljet poskilla. Mutta ei hän enää itkenyt, sillä vesi oli vuotanut kuiviin silmistä. Ei huokailutkaan, katseli vaan, kuinka Hilma laitteli vaatteitaan laukkuun. Katseli, ja oli toivoton.

[Kuopiossa v. 1891. Novelleja II.]

"VANHA PIIKA"

Häntä kutsuttiin »hurjaksi neidiksi» ja hän asui kaukana kaupungin syrjässä, aina Seilaisen mäellä, vanhan hautausmaan takana. Siellä olivat hyyryt huokeammat, sen vuoksi hän sinne alkuaan oli muuttanut. Täytyi elää säästävästi, sillä hänellä ei ollut paljon tuloja, ei kun kaksisataa kahdeksankymmentä markkaa eläkerahaa ja sen lisäksi ne pienet ansiot, joita hän silloin tällöin käsitöillään sai. Yhdestä huoneesta laskettiin kaupungilla vuokraa tavallisesti kymmenen markkaa kuussa, mutta hän maksoi pienestä kammaristaan vaan seitsemän markkaa. Tosin se oli ränstynyt ja huono, uuni hajanainen, seinät mustat ja ikkuna hatara. Ovikin puhalsi kylmää talven aikana, ettei tiennyt missä istua, kun veto kävi joka paikkaan. Mutta toimeenhan siinä tuli yhtäkaikki, eikä hän nyt enää halunnut muuttaa, sillä kymmenkunta vuotta hän oli jo asunut tässä samassa huoneessa; se tuntui melkein omalta, nuo muuttuneet seinät, tuo rosopintainen, muuraria kaipaava uuni, karkeat lattiapalkit ja kaikille sateenkaaren värille vivahtavat, pienet ikkunaruudut olivat vähitellen tulleet hänelle rakkaiksi, ne ikäänkuin ottivat osaa hänen yksinäisen elämänsä iloon ja suruun. Ei hänellä ollut ketään, jolle olisi sydämensä avannut tai kertonut, mitä mielessä milloinkin liikkui; mutta kun hän istui siellä kammarissaan, omiin ajatuksiinsa vaipuneena ja katse kiintyi yhteeseen kohti, joko sitten seinään, uuniin, kattoon tai lattiaan, niin alkoi se paikka heti kohta elää hänen silmissään, se ymmärsi häntä, puhui hänelle sanatonta kieltä ja rauhoitti häntä. Ei hän enää muuta puhetoveria kaivannutkaan. Ja niin hän oli kammarissaan kuin ainoan uskollisen ystävänsä turvissa, eikä hän sieltä mielellään liikkeelle lähtenyt, ainoastaan silloin kuin asiat välttämättä vaativat. Mutta heti, kun ne olivatkin toimitetut, hän kiirein askelin palasi takaisin ja sulki nopsasti oven jälkeensä, aivan kuin olisi peljännyt jonkun vihollisen ajavan häntä perästä.

Ei hän muuttaa tahtonut, ei luopua ystävästään, vaikka kohta kylmä viima tunki sisään ja pakkaneen pääsi kiristämään joskus. Suojeli se häntä niin hyvin kuin voi, mutta minkä mahtoi, raukka, vanhalla ijällään enää tuulen tuimille iskuille ja talven koville kourille. Kestämistä siinä oli itselläänkin.

Ei häntä aina oltu sanottu »hurjaksi neidiksi». Oli aika, jolloin hän tunnettiin omalla nimellään: Saara Salin. Ja oli semmoinenkin aika, jolloin se nimi sai sydämet sykkimään ja mielet innostumaan. Mutta siitä oli jo kauvan. Monen talven lumet olivat sen jälkeen peittäneet maan, monen kesän helle uutta eloa luonut. Hän oli nyt laiha, kuihtunut »vanha piika». Lapset, jotka leikkivät kadulla, säikähtivät häntä nähdessään, mutta kun hän oli päässyt sivu, huusivat he hänen jälkeensä: »hurja neiti, hurja neiti!» Herrat kulkivat ylpeästi ohitse häntä näkemättä, ja rouvat, joille hän ompeli korutöitä, antoivat hänen seisoa ovensuussa ja nyökkäsivät armollisesti päätänsä, kun hän palkan saatuaan syvään notkisti heille polviaan. Kuka muisti enää hänen ihanaa kukoistus-aikaansa, kuka ajatteli sitä, että hänkin oli kerran maailmassa ollut nuori ja kaunis? Ei kukaan! Sillä harvoja enää löytyi niistä, jotka hänet silloin tunsivat, ja nämäkin harvat olivat sen elämän hyörinässä aikoja sitten unhottaneet.

Mutta itse hän sen kyllä muisti. Ja hänellä oli vanhan kuluneen piironkinsa laatikossa

todistuskappaleita muistonsa varmuudesta. Siellä ensinnäkin oli hänen kuvansa niiltä ajoilta, nuojainen ja haalistunut, että kasvonpiirteitä tuskin erotti. Mutta näki siitä kumminkin vielä, minkälainen hän silloin oli ollut valkoisessa, komeassa tanssipuvussa, pitkine kiharoineen, paljaine käsivarsineen ja atlassi-liivi syvään uurrettuna rinnalta.

Tuon puvun hän uudisti kerran elämänsä merkillisimpänä, voittoriemuisimpana päivänä. Hän oli silloin Haminassa äitinsä kanssa. Keisarillinen laiva purjehteli samaan aikaan Suomen lahdella, Haminan läheisyydessä, ja eräänä aamuna se laski ankkurin Hattarin saaren kohdalla. Kerrottiin nuoren suuriruhtinaan olevan laivalla ja aikovan nousta maalle korkean seurueensa kanssa. Haminassa syntyi hälinää. Kaupunkia kaunistettiin lipuilla, köynnöksillä ja kukilla. Ja illaksi valmistettiin tanssiaiset raastuvan saliin.

Niissä tanssiaisissa tapahtui Saarelle suuri, ikimuistettava kunnia: nuori suuriruhtinas kiinnitti huomionsa häneen ja tanssi hänen kanssaan! Yhden tanssin hän ainoastaan tanssi ja sen hänen kanssaan; ei kenenkään muun kanssa askeltakaan.

Sen illan ihanuutta ei sanoin voinut kertoa. Vielä nytkin, kun Saara tätä kuvaansa katseli, hän tunsii heijastuksen silloisesta onnestaan. Ensin hän oli kuin huumaantunut, ei tahtonut käsittää mitään. Mutta kun suuriruhtinas pian sen jälkeen poistui pidoista ja kaikki riensivät häntä onnittelemaan, silloin täyttyi hänen rintansa ilolla ja ylpeydellä.

Häntä liehiteltiin, häntä sanottiin illan ruhtinattareksi, ja hänen ympärillään seiso i aina koko liuta herroja, jotka kilvoittelivat hänen pienimmästäkin suosion osoituksestaan.

Sen kesän jälkeen hän varsinkin hallitsi miesten sydämmet. Eräs luutnantti tuli hulluksi hänen tähtensä, eräs maisteri heittäytyi Imatraan ja muuan runoilija ampui itsensä, molemmat, niinkuin sanottiin, onnettomasta rakkaudesta häneen.

Siellä oli hänen muistojensa seassa myöskin suuri pakka vanhoja kirjeitä, punaisella villalangalla yhteensidottuna. Ne olivat kaikki hänen entisiltä ihailijoiltaan ja sisälsivät, mitkä ujompia, mitkä rohkeampia rakkauden tunnustuksia. Käänteistä oli paperi useimmissa jo kulunut rikki ja muste oli käynyt keltaiseksi, paikoittain vaalennut aivan näkymättömäksi, että töin tuskin hän enää olisi niistä selkoa saanut, ellei olisi osannut niitä ulkoa.

Siihen aikaan hän näille kirjeille ei suurta arvoa antanut, pani ne kumminkin säilyyn voittojensa merkiksi. Ei yksikään näistä voinut hänen sydäntään lämmittää, ei tuntenut hän edes sääliä heitä kohtaan.

—Mitä sinä oikeastaan ajattelet? sanoi usein hänen äitinsä, tee jo vihdoinkin vaalisi.

Mutta Saara muisti suuriruhtinasta ja ajatteli: onhan vielä aikaa. Hän ei saanut sitä päästään, ettei hän olisi tehnyt syvempää vaikutusta suuriruhtinaasen. Mitä varten hän olisi tanssinut ainoastaan hänen kanssaan eikä kenenkään muun? Kuka voi taata, ettei suuriruhtinas vielä ilmestyisi jonakuna kauniina päivänä ja vaatisi häntä omakseen? Semmoisia ihmeitä oli tapahtunut ennenkin. Millä ylpeydellä hän, Saara, silloin kertoisi uskollisesta rakkaudestaan, ja antaisi hänen lukea kaikki nuo ihailijansa kirjeet, näyttääkseen, kuinka paljon kiusauksia hänellä oli ollut torjuttavana.

Vuosi vuodelta kului, mutta suuriruhtinas ei vaan tullut. Saara luki »Monte Kriston kreiviä», »Pariisin mysterioita», »Vaeltavaa juutalaista» ja muita jännittäviä ranskalaisia romaania, luki ja odotteli kärsivällisesti. Hän oli melkein varma siitä, että suuriruhtinas kyllä olisi tullut, jos olisi vaan saanut seurata omaa mieltään. Mutta häntä tahdottiin tietystikin estää, sen vuoksi hän viipyi.

Eikä Saara ollut millänsäkään, vaikka äiti jo alkoi käydä kärsimättömäksi. Äiti ei tietänyt, mitä suuria toiveita hän povessaan hautoi. Sitä iloisemmaksi hän kävisi, jahka tulisi näkemään niiden toteutuvan.

Kerran kuitenkin äiti sanoi jotakin, joka tunki kuin tikarin pisto sydämeen. Hän oli silloin juuri antanut rukkaset eräälle hyvin rikkaalle ja arvossa pidetylle tukkukauppiaalle, josta äiti oli kovin harmissaan.

—Saadaanpas nähdä, hän sanoi, sinä jäät vielä ilman miestä.

Ensin hän noille sanoille nauroi ylenkatseellisesti, mutta sitten ne häntä harmittivat ja lopulta hän tunsii, että ne tekivät kipeätä. Sillä hänelle juohtui samalla mieleen, etteivät herrat viime aikoina enää yksinomaan seisoneet hänen ympärillään. Sinne oli ilmestynyt muutamia tyttöhuikutuksia, joita sanottiin sievän näköisiksi, mutta jotka hänen mielestään eivät olleet, ei kerrassa mitään. Kehittymättömiä, puolikasvaneita präisköjä vaan, ilman ryhtiä, ilman käytöstapaa. Ja heitäkö nyt todella pidettiin sievinä? Ei voinut ymmärtää senlaista makua.

Mahdotonta se oli, kun sitä tarkemmin ajatteli. Pilkoillaan varmaan herrat heitä liehittelivät, vaikka tytöt tyhmyydessään ottivat sen täydeksi todeksi. Ei hänellä ainakaan ollut mitään pelättävää heidän suhteensa, sehän olisi ollut naurettavaa.

Hän päätti ottaa siitä loistavan todistuksen seuraavissa tanssiaisissa. Siinä tarkoituksessa hän toimitti itselleen uuden, viimeisten muotilehtien mukaan tehdyn puvun valkoisesta silkkiharsosta, ilman hihoja ja liivi leikattu syvälle alas edestä ja takaa, että hänen täyteläinen rintansa, pyöreät käsivartensa ja hohtavan valkoiset hartiansa hyvin tulivat näkyviin.

Tyytyväisellä mielellä ja voitosta varmana hän astui lattian poikki valoisassa salissa. Vieläkö uskaltaisivat pienet tyttörievut hänen rinnalleen pyrkiä? Eikös mitä! Siellä ne pysyttelivät salin kaukaisimmassa nurkassa. Kuiskuttelivat keskenään, heittivät häneen syrjäkatseita ja nauraa tirskuivat salavihkaa kämmenensä takana, niinkuin semmoisten seuraelämään tottumattomain tapa on. Saattoiko ajatella, että noista yksikään pystyisi sydämiä valloittamaan? Ei ikipäivinä, niin kauvan kuin hän mailla oli!

Heidän naurunsa pisti häntä vihaksi, hänen teki mielensä hiukan näsäyttää heitä, jo illan alussa hän sai siihen tilaisuutta, kun valssin jäljestä meni toaletti-huoneeseen korjaamaan otsakiharoiitaan. Parhaiksi juuri sattuiivat hekin olemaan siellä kikattamassa. Hän astui suoraan pöydän luokse ja sanoi kärkevästi:

—Pois, pikku tytöt, peilin edestä!

Ei heitä mikään niin harmittanut, kuin tuo »pikku tytöt», sen hän hyvin tiesi. Mutta minkäpä he voivat, täytyi väistyä vaan kiltisti ja antaa sijaa.

Peilistä hän saattoi nähdä, kuinka he nyrpistivät huuliaan ja katsoivat häneen vihaisesti. Siitä hän ei välittänyt, mutta hän näki siellä jotain muuta, joka pahasti vihiasi hänen sydäntään. Näki kellertävän kutripään, siniset, sulavat silmät ja nuorekkaat kasvot—tuo mahtoi olla se, jota erityisesti oli huomioon otettu. Saara kääntyi, tarkastaakseen häntä lähemmin. Ja toden totta—hän ei ollut hullumpi.— Siinä saattoi sittenkin kasvaa hänelle vaarallinen kilpailija, hänellä kun oli, mitä Saara ei enää milloinkaan maailmassa takaisin saanut: ensimmäisen nuoruuden hempeyttä. Tuskallinen tunne tahtoi hänet vallata, hän ei kärsinyt katsella noita kasvoja kauvemmin. Mitä ne seisoskelivat siellä oven suussa, miksi eivät jättäneet häntä rauhaan. Vai täytyikö heitä muistuttaa?

—Tämä huone on oikeastaan täysikasvaneita varten, hän sanoi ja käänsi heille selkensä.

Tytöt ymmärsivät ja aukasivat oven lähteäkseen pois. Mutta he mutisivat jotain mennessään ja Saaran korviin sattuiivat nämä sanat:

—Tuo se vasta on olevinaan! Mokokakin »vanha piika».

Kuin salama hän iski heihin kiinni. Ja ennenkuin hän tiesi asiastakaan, oli hän sivaltanut tuota keltakuttrista korvalle, että lämähti. Hämmästyksen huuto kuului samassa toisesta huoneesta, jossa oli koko joukko naisia koolla.

Keltakuttrinen hyrähti itkuun. Hän työnsi hänet kynnyksen toiselle puolelle ja sulki oven.

—»Vanha piika!» He olivat uskaltaneet sanoa häntä »vanhaksi piiaksi»!

Veri kuohahti ylös aivoihin, jänteret jäykkeneivät, kädet kouristuivat suonenedon tapaisesti nyrkkiin. Sydän survi, valtasuonet ja ohaukset takoivat. Ei hänellä ollut käsitystä mistään, ei saanut selvää ajatusta päähänsä. Mutta korvissa kaikui yhäti nuo onnettomat sanat: »vanha piika».

Koneellisesti hän palasi takaisin peilin ääreen.

Voi kauhistus, minkä näköinen hän oli! Kasvot harmaan kalvakat, silmät pyöreät, katse raivo, niska tumman punertavana. Tuo näky sai hänet jälleen tajuntaan. Semmoisena hän ei voinut mennä salonkiin.

Hän koetti rauhoittua; joi vettä ja käveli edes takaisin huoneessa. Soittoa kuului musiikkilehteriltä.

—»Vanha piika»? Sitä nimeä eivät hänelle toista kertaa antaisi.

Olipa hänen viimeinen kosijansa, tukkukauppias saapuvilla. Hän teki äkkiä päätöksensä. Joi vielä kerran vettä, tarkasti kuvaansa peilissä, ja kun näki että kasvot alkoivat olla entisellään, sieppasi hän viuhkansa pöydältä ja lähti kiirein askelin suoraa päätä salonkiin. Sillä nyt soitettiin juuri franseesiin eikä häntä oltu vielä pyydetty.

Hän seisahtui salongin ovelle ja antoi katseensa luisua yli huoneen.

Tuolla seisoivat tukkukauppias. Saara viittasi häntä luokseen.

—Tahtoisin tanssia tämän franseesin kanssanne, ellei teillä ole mitään sitä vastaan?

Hän hymyili, varmana siitä, että nuo sanat tekisivät ihastuttavan vaikutuksen. Siinä hän kumminkin suuresti pettyi.

Tukkukauppias kumarsi kohteliaasti, mutta kylmänä kuin jää:

—Valitettavasti minun täytyy kieltää. Olen ehtinyt jo pyytää toista.

Ja tukkukauppias vetäytyi pois.

Parit asettuivat riviin. Moni herra näytti vielä olevan daamia vailla, mutta häntä ei lähestynyt kukaan. Mitä se merkitsi?

Pahaa aavistaen hän katsoi ympärilleen. Ja totta tosiaan, nyt hän sen huomasi! Rouvat mittailivat häntä silmillään ja supattelivat toisilleen. Äskeinen tapaus toalettihuoneessa heillä selvästi oli puheen aineena.

Mutta olisiko se jo tullut herrojenkin korville? Hän tunsi jotain kuristavaa kurkussaan.

Merkki annettiin, franseesi alkoi.

Hän jäi seisomaan.

Tuska täytti hänen povensa. Oliko se mahdollista? Häinkö pyytämättömänä jäi franseesista pois? Tämmöistä ei hänelle vielä koskaan ollut tapahtunut.

Kaikki himmeni hänen silmissään, hän tuskin saattoi pysyä pystyssä. Eri tunteet hänessä taistelivat: loukattu ylpeys, harmi, suru, häpeä, ja viimein aavistava pelko viehätysvoimansa ainaisesta menettämisestä. Ja kaikki nämä eri tunteet yhtyivät yhdeksi ainoaksi suureksi ahdistukseksi. Hän oli pakahtua.

Kun parit huimaavassa menossa kiidättivät hänen ohitsensa, kävi hän äkkiä niin voimattomaksi, että pelkäsi kaatuvansa. Rouvien luona oli tyhjä tuoli. Hän yritti sinne, mutta tapasi samassa heidän vahingoniloiset silmänsä ja ilkkuilevan hymynsä. Kavahti ja kääntyi eteisen ovea kohti. Pois hänen täytyi päästä, pois, ulos raittiisen ilmaan.

Hän oli saanut päällysvaatteet yllensä, oli kävellyt koko pitkän matkan kotiin, ei tiennyt miten. Omassa kammarissaan hän vasta tointui sen verran, että kykeni hiukkasen selvittämään ajatuksiaan.

Mitä hän nyt oli tehnyt sitten? Hiukan kurittanut nenäkästä tyttöä—ei muuta. Olivathan he olleet hänelle ensin hävyttömiä, mutta sitä tietysti eivät kenellekään kertoneet.

Miksi uskoivat kaikki heitä? Miksi ei kukaan tullut kysymään häneltä asian oikeata laitaa? Ooh, ihmiset olivat niin pahoja, niin hirveän pahoja.

Hän puhkesi itkuun ja tunsi helpoitusta.

Vieläkin hän näki selvästi edessään noiden rouvien inhottavat kasvot. He olivat kaiken aikaa häntä kadehtineet, sen vuoksi nyt riemuitsivat. Mutta eikö hänellä sitten ollut yhtään ystävää? Eikö ketään, joka olisi hänen puoliaan pitänyt?

Missä olivat hänen ihailijansa, hänen entiset ritarinsa kaikki? Missä ne, jotka olivat häneen silmittömästi rakastuneet, jotka hänen pienimpiä oikkujaan aina palvelivat? Ooh, ne olivat katalia pettureita joka ikinen. Ei yhtä ainoata rehellistä sielua heissä löytynyt.

Mutta hän kostaisi heille. Ei menisi enää milloinkaan mihinkään tilaisuuksiin, välttäisi heitä, ei katsoisi heihin päinkään, jos kadulla sattuisivat vastaan tulemaan. Vielä he muistaisivat tämän illan.

Saara riisui silkkiharso-leningin pois päältä ja viskasi sen sohvalle. Sieltä jouti palvelija korjaamaan huomeispäivänä. Hän ei sitä tuon koomin enää käyttäisi, ei kärsinyt nähdäkään mokomata, joka niin huonon onnen hänelle toi.

Hän pysytteli uskollisesti kotona pitkät ajat sen jälkeen. Monet tanssiaisat olivat menneet sivu; joka kerran hän odotti kuulevansa, että siellä olisi kaivattu häntä, mutta turhaan. Ei tullut kukaan käymään hänen luonaan, ja jos sattui milloin tapaamaan entisiä tuttujaan, kohtelivat he häntä huomattavan välttelevästi ja vieraasti. Eikä hänkään puolestaan lähennellyt ketään.

Mutta hän tunsu itsensä onnettomaksi ja yksinäiseksi. Hän kärsi, eikä tiennyt, millä lieventää sydämensä kipua. Äiti puuhaili päivät päätään taloudessa; siihen ei Saara voinut yhtyä, se oli hänestä kuivaa, jokapäiväistä, proosallista. Enemmän hän istui kammarissaan yksikseen ja antautui omille mielikuvilleen ja haaveiluilleen.

Ainoa, mikä ajoittain sai hänet unohtamaan elämän tukaluudet ja rumuudet, oli jännittävien, seikkailuilla täytettyjen romaanien luku. Silloin hän vielä sai uskoa ja varmaa toivoa tulevaisuudestaan. Ellei suuriruhtinas häntä enää muistaisikaan, ilmestyisi paikkakunnalle joskus kenties joku rikas, mahtava matkustelija, joka sattumalta näkisi hänet ja heti silmänräpäyksessä häneen rakastuisi. He vihittäisiin tuota pikaa ja tuo rikas herra veisi hänet kauvas pois. Eivätköhän silloin oman kaupungin herrat kuitenkin hieman nolostuisi?

Heidän kesä-asuntonsa lähellä oli eräs kallioinen niemeke, jonka ohitse laivat etelästäpäin kulkivat. Sinne hän meni joka päivä valkoisessa puvussa, hiukset pitkällä kiharoilla, pieni sirokas kesähattu päässä. Kalliolle hän asettui, puoleksi pitkälleen, kyynäpänsä nojaan. Hame laskeutui runsaissa poimuissa hänen ympärilleen, kiharat valuivat kiemuroissa alas hartioille ja käsi, joka poskea tukesi, oli kuulean valkoinen. Jonkun kirjan hän pani levälleen eteensä, mutta silmät eivät siihen kiintyneet, ne haaveillen häälyivät kauvas vetten yli, ulapalle päin.

Näin hän odotteli rikasta, mahtavaa sulhoaan, unelmiensa esinettä. Jos hän vaan laivalla oli, täytyi hänen huomata hänet täältä kalliolta. Huomata ja ihastua samalla, ja rientää hänen luokseen, niin pian kuin suinkin ennätti.

Laivoja kulki ohitse yhtä mittaa, joka päivä. Kiikarit käännettiin häntä kohti, mutta hän piti asentonsa, eikä uskaltanut silmiään paljon sinne päin kääntää, ne kuin haaveillen häälyivät ulapalle, kauvas vetten yli.

Täsmälleen hän sentään tiesi, minkälaista väkeä milloinkin laivassa oli, ja herrojen suhteen hän varsinkin oli selvillä. Sillä niiden seasta hän joka kerran etsi sitä ikävöityä, aavistettua, sitä tuntematonta, jota hän koko elämänsä oli rakastanut, jumaloinut, odottanut.

Päivä meni, toinen tuli. Yhä kiihkeämmäksi hänen kaihonsa kasvoi, yhä uskollisemmasti hän kalliolla odotteli. Viikot vierivät, kesä kului, syksy läheni. Hän ei enää loikonut, hän istui, kädet ristissä. Silmät eivät enää vesiä mittailleet, ne tähystelivät sitä ilmanrantaa, josta laiva oli tulossa. Ja kun se ilmestyi, seurasi hän sitä toivolla ja pelvolla, kunnes se kohdalle saapui. Tuskallinen oli katse, jolla hän tarkasteli jok'ainoata outoa herraa, jonka hän laivalla älysi: Eikö hän jo vihdoinkin ilmestyisi?

Turha toivo! Hän ei ilmestynyt. He muuttivat takaisin kaupunkiin. Uusi huvikausi alkoi, tuo aika, jota hän ennen aina riemulla oli vastaanottanut ja joka yhä oli tuottanut hänelle uusia voittoja, uusia laakeria, ja valloitetuja sydämiä tukuttain. Nyt, mikä eroitus! Nyt hän katseli sen elämää syrjästä, katkeralla mielellä. Hän ei enää kuulunut kaupungin seurapiiriin, häntä ei kaivattu, ei huolitettu mukaan. Eikä hän voinut työntäytyä, ei voinut eikä tahtonut—ei millään ehdolla! Sillä hän luuli huomaavansa jok'ainoan vieraan ihmisen silmissä salaista ivaa ja suupielissä hillityn naurun nytkähdyksiä. Maailma oli niin paha, ja ihmiset niin katalia!

Hän karttoi heitä, minkä suinkin voi, ja sulkeutui omaan hiljaiseen elämäänsä. Vanhan, yksinäisen naisen ilottomat päivät olivat hänen edessään, ei auttanut mikään. Se oli totuus, joka päivä päivältä kävi yhä selvemmäksi. Miesten kylmässä, huolimattomassa tervehdyksessä, naisten halveksivassa katseessa hän luki nimen: »vanha piika». Ja se vaikutti häneen joka kerran kuin käärmeen pisto.

Vuodet, jotka seurasivat, muodostivat vaan yhden ainoan lakastuneiden toiveiden historian. Hänen elämänsä oli väritöntä, hiljaista, harmaata. Ei mikään tapaus luonut vaihtelua sen yksitoikkoisuuteen, eikä mikään iloisempi vaikutus virkistänyt mieltä. Alussa vielä pettymykset ajoivat toisiansa takaa, lopulta hän ei enää pettynyt missään, sillä hän ei enää mitään toivonut.

Ja kuitenkin oli hänellä vielä säästössä kovan onnen viimeinen isku. Hänen äitinsä kuoli. Pois temmattiin häneltä ainoa tuki ja ystävä. Nyt hän oli viskattu ylö yksin kylmän maailman hartioille. Ei ollut hänellä ketään, jolle olisi edes suruaan vuodattanut, ei yksikään ihminen hänestä välittänyt, ei kukaan kysynyt, oliko häntä vai ei.

Hän itki ja huusi. Ei huolinut ruokaa eikä juomaa. Hän kirosi maailmaa, joka häntä vihasi ja vainosi, hän soimasi Jumalaa, jolla oli armoa kaikille muille, paitsi hänelle ei. Mutta äiti makasi kylmänä ja kankeana, silmät sammuneina, suu sinisenä ja kalman karva kasvoilla. Ei vironnut eloon hänen hyväilyistään eikä kuullut hänen valituksiaan. Ei niitä kukaan kuullut, ei kuullut eikä huolinut lohduttamaan tulla. Hyljättyä ja onnettomanä hän sai itkeä kyynelensä kuiviin ja tyhjentää surujensa maljan sakkoja myöten.

Voimat viimein raukenivat. Ei hän jaksanut enää tuntea, ei murhetta eikä huolta. Tyhjiys täytti poven,

pimeätä tyhjyyttä ammotti tulevaisuus hänelle vastaan ja tyhjäksi oli myrsky lakaisut hänen aivonsa.

Tunnottomana hän istui ja katseli eteensä. Ei pitänyt lukua siitä, että velkojat tulivat ja möivät häneltä huonekalut ja vaatteet. Tapahtui ympärillä mitä hyvänsä, ei se hänen huomiotaan herättänyt eikä mieltä kirvelemään saanut. Autioksi hänen huoneensa pantiin, ja sekin oli hänestä yhden tekevää. Mutta sitten sanottiin, että hänen tuli muuttaa pois. Hän ei sitä ensin tajunnut. Sanottiin toinen ja kolmas kerta. Silloin hän räjähti nauramaan. Herkesi äkkiä, katsoi heihin, ja nauroi uudelleen.

Siitä asti häntä sanottiin »hurjaksi neidiksi». Ja siitä asti lapset häntä pelkäsivät.

Hänelle toimitettiin asunto ensin rännikadun varrelle. Sinne nostettiin hänelle sänky ja pöytä ja vanha piironki, jonka laatikkoon oli jätetty rutistuneita vaatekukkia, nauhasolmukkeita, konvehtideviisiä, tuo kuva nuoruuden ajoilta ja kirjeet, jotka hän sitten aikojen perästä kokosi ja sitoi yhteen. Ne tavarat hän otti mukaansa, kun muutti tänne Seilaisen mäelle. Niitä katsellessaan hän eli elämänsä lyhyen ilon silloin tällöin vielä uudelleen, unohtaen hetkeksi, että hän nyt oli »vanha piika» ja »hurja neiti».

Kuopiossa v. 1891. [”Nuori Suomi” 1891. Novelleja II.]

KODISTA POIS.

Fanny tuli kotiin jatko-opistolta. Laski kirjansa ja pari vihkoa etehisen pöydälle kädestään. Sillä välin kuin heitti päällysvaatteet yltään.

Salia siistittiin. Äiti siellä puuhaili yhdessä palvelustytön kanssa. Avonaisesta ovesta Fanny sinne katsahti pikipäin ja ihmetteli itsekseen, miksi tuohon työhön juuri näin puolisten aikaan oli ryhdytty. Mahtoi olla joku erikoisempi syy.

Hän ei välittänyt sitä tiedustella, vaan otti kirjansa ja aikoi juuri mennä omaan pieneen suojaansa vasemmalla etehisestä, kun äiti hänet samalla älysi.

—Kuule, Wanny—!

Fanny seisahtui.

—Etpäs usko, no, tulehan tänne likemmäksi, eläkä seiso siellä virstan päässä, kuka sinne saakka jaksaa huutaa. Niin, etpäs usko, ketä vieraita meille tänäpäivänä tulee. Koeta arvata.

—Enhän minä voi.

—Ajattele pääsi ympäri.

—»Sulhasia teille tulee», sanoi Riikka ja nauroi.

Fanny loi häneen vaivaantuneen katseen.

—Niin, niin!

Äidin silmät loistivat ylpeydestä.

—Niin, niin, kah, mitä sinä haikaillet. Sulhasiahan tänne tulee tänä iltana ja oikein tohtoris-miehiä. Etkös nytkään vielä arvaa? No, sinuapa vasta—! Tohtori Sprooper tänne tulee.

—Tohtori Broberg! huudahti Fanny hämmästyneenä. Kuinka hän—? Mistä äiti sen tietää?

—Äiti ja äiti! Aina vaan äiti. Etkö sinä jo opi sanomaan mammaksi? Paremmissa ihmisissä ei kukaan sano äidiksi, mutta sinä siitä tavasta et pääse, vaikka olet kauppiaan tytär. Niin juuri: oikean kauppiaan tytär, eikä minkään hampuusin. Käynyt lisäksi koulut vihon viimeisetkin, ja lukenut ranskat, saksat—niin pitäisihän tuota nyt kielen kääntymän sen verran, että mamman saisi sanotuksi. Jos silloin ennen, kun oltiin köyhiä vielä.—Niin, mistäkö sen tiedän? hän keskeytti oman puheensa ja väistyi jonkun verran matkaa ikkunasta, nähdäkseen oliko hän onnistunut asettamaan uutimet samanlaisiin laskoksiin,

kuin kauppaneuvoksen ikkunoissakin olivat, kadun toisella puolen.

—Niin, mistäkö sen tiedän? Kun papalle oli luvannut eilen illalla Wellmannissa.

Fannyn sydän puristui kokoon.

—Kutsuiko pappa häntä sitten tulemaan?

—No, totta kai.

—Mutta minkätähden? Voi, minkätähden?

—Ja sitä vielä kysyt? Käsketäänhän vieraita muuannekin, niin miksikä ei sitten meille?

—Hänpä kun ei ole lainkaan tuttu. Eikä ole meillä milloinkaan käynyt.

—Entä sitten? Kerta ensimmäinen. Ja illallahan pappa häneen juuri tutustui.

—Itsestään hänen olisi pitänyt tulla ensi kerran.

—Itsestään? Ole vaiti! Kuka sen on sanonut, että hän itsestään olisi tullut sitten? Siinä nyt näet, Riikka,—mitä minä jo sanoin? Eihän tämä taaskaan ole sille mieleen. Kumma tyttö! Ei ymmärrä omaa etuaan.

—Hupsuhan te olette, Wanny neiti, sanoi Riikka ja nauroi sieltä uunin nurkasta, jossa ryömyllään lattiata pyyhki. Pappanne teille kosijoita hommaa ja te—

Fanny ei kuullut enempää, sillä hän kiiruhti pois kammariinsa.

Ei tahtonut luku luistaa sinä päivänä. Kolmeen neljään kertaan hän meni läpi saman sivun, eikä tiennyt sittenkään, mitä se sisälsi.

Lopulta hän pudotti kirjan helmaansa ja antoi katseen siirtyä ikkunasta ulos. Tavarointa vedettiin pihaan, isä seisoivat makasiinin ovella ja otti niitä vastaan. Miehet köyristyivät syvälle raskaita jauhosäkkiä kantaessaan.

Fanny tunsu poltteen rinnassaan, tuon saman, jonka tuskissa hän lapsuudesta saakka oli yhtä mittaa kiemuroillut aivan kuin liero ongenkourussa. Koulun ensi luokalla jo, silloin kun huomasi toverien salaa tirs kuvan sille, että äiti sanoi häntä »Wannyksi» taikka pilkkaavan hänen naurettavasti pyntättyjä vaatteitaan.

Äiti tuli sisään, kovasta touhusta hikisenä.

—Kello on kuus. Ala pukeutua. Pane se vaaleanpunainen mekkosi.

—Enhän minä sitä näin kotona, mamma.

—Ja miksi ei, jos saan luvan kysyä?

—Semmoista pukua käytetään vaan tanssiaisissa taikka muissa suuremmissa tilaisuuksissa.

—Ihme paikka! Jos minä mitä tahdon, sinä aina olet vastaan. Oikein se pistää vihaksi.

—Hyvä mamma—

—Tanssiaisissa, suuremmissa tilaisuuksissa! Eikö nämä kestit vielä ole mielestäsi tarpeeksi suuret? Vaprikööri Wellmaninkin tänne tulee, en tainnut sitä vielä mainitakaan. Ja kauppias Ahlholmin herrasväkeä lähetin myöskin käskemään. Ja sitä paitsi ne kaikki, jotka sinulle ruokapöydässä jo luettelit: maalari Saksmanin, kultaseppä Lintemanin.

—Niin, kyllähän minä ne muistan, keskeytti Fanny. Mutta harmaa pukuni olisi sopivampi, se kun ei ole niin koristeltu eikä laiteltu.

—Mitä se tekee, jos onkin koristeltu ja laiteltu? Sitä pulskempi vaan ja komeampi. Ei haittaisi vaikka olisi vielä enemmän särryttimiä.— Eläkä nyt sitä vastaan, ei se siitä parane kumminkaan. Vaaleanpunaisen panet päällesi, niinkuin jo sanoin, ja sillä hyvä. Kun pappa tänne varta vasten pyytää nuoria herroja, että saisi näyttää tytärtään, niin tämä ei sen vertaa, että viitsisi kuvalleen pukeutua edes. Ja kultaketjut muista myöskin ottaa, ja se uusi rossi. Eläkä nyt enää kuhnaile, saattavat olla täällä tuossa paikassa.

Hän sulki oven ja meni yhtä kiireesti pois kuin oli tullutkin.

Syvä huokaus nousi Fannyn rinnasta. Hän painoi päänsä käsivartta vasten pöydän nojaan ja puhkesi itkuun.

Mutta se ei ollut viisasta ollenkaan. Asia ei siitä parantunut, silmät vaan turposivat ja alkoivat veristää. Ja samalla hän kauhistukseensa kuuli vieraita tulevan etehiseen. Kiireesti hän juoksi pesuvadin luokse, valeli kasvojaan kylmällä vedellä ja muutti sitten pukua, niinkuin äiti oli määrännyt.

Salissa oli koko joukko vieraita koolla, kun hän sisään astui. Rouva Ahlholm istui leveänä sohvassa täydessä tällingissään: päässä valkoinen myssy, josta leveät silkkinauhat riippuivat alas hartioille, ja korvissa kultarenkaat ja niissä pitkät helluttimet, jotka somasti pyörivät ja keikkuivat kaulalla, joka kerran kuin hän päättään käännähti. Se muuten tapahtuikin tihka tiheään, arvattavasti siitä syystä, että hän tahtoi niitä pitää alituudessa liikkeessä, sillä muuten eivät kenties olisi tulleet niin huomatuiksi.

Rouva Ahlholm ehdottomasti oli seuran etevin henkilö, sen heti ensi silmäykseltä saattoi nähdä siitä vaateliaisuudesta ja tyytyväisestä itsetietoisuudesta, jolla hän katseli ympärilleen. Ja yhtä kerskailevaa oli kaikki, mikä hänelle kuului. Esimerkiksi hänen harmaa, silkinsekaisesta villakankaasta tehty lenkinsä ja tuo musta harso hänen olkapäillään, kuinka nekin rehentelivät ja levittelivät itseään, ikäänkuin olisivat tahtoneet sanoa: katsokaa meitä. Mitä te muut olette meidän rinnallamme.

Hän oli lihava, pullea nainen, lyhyenlanta, noin puolivälissä viidettäkymmentä, ei ruma eikä kaunis, tavallisen näköinen vaan. Hiviö oli nyt vanhemmiten ruskean kehnäinen, mutta nuorena hän ehkä oli ollut valkoisen verevä, koska hiukset vieläkin olivat liinankarvaiset, ja samaa väriä nuo harvat pystyssä seisovat silmäripsien tyngätkin näyttivät olevan, sen verran kuin niitä saattoi erottaa. Ulostuvat pyöreät, haalakan siniset silmät loistivat itsetietoisuudesta ja suu oli alituudessa mielihyvän hymyssä, joten pienet hampaat sieltä sisästä kiiluivat ja ikenetkin jonkun verran tulivat esille, sivuilta varsinkin. Toisessa poskessa oli luoma tai käsnä, jonka päässä oli muutamia pitkiä karvoja, ja se sattui olemaan juuri sillä kohdalla, joka suun nauruun vetääntyessä pullistui ulos. Muuten, niinkuin sanottu, hän ei ollut ruma eikä kaunis, tavallisen näköinen vaan.

Rouva Saksman, maalarin vaimo, kelmeä ja laiha, istui häntä lähinnä, hypisteli alituisen toisen käden etusormella huuliaan ja kuunteli kumarahartioisena kunnioittavalla tarkkuudella rouva Ahlholmin puhetta, johon hän vähän väliä myöttelevästi äännähti. Poikkeavaa ajatusta hän ei ihmeenkään vuoksi milloinkaan lausunut, eikä hän ylipäätään uskaltanut monta sanaa kerrallaan suustaan päästääkään.

Siihen sijaan toinen, nuorempi nainen, joka istui pöydän toisella puolen, sohva vastapäätä, tuon tuostakin pyrki valloittamaan puhevuoroa, vaikka rouva Ahlholm ne yritykset teki turhaksi, korottamalla äänensä vieläkin leveämmäksi, ja lisäämällä sanoihinsa yhäkin suurempaa painoa. Se oli rouva Lindeman, jota yleisesti takanapäin nimitettiin kalenteriksi, syystä että hän tarkkaan tiesi kaikkien ihmisten kaikki asiat, niin, tarkempaan paljon kuin he ne itse tiesivätkään. Hänellä oli mahdottoman terävä pää. Täsmälleen hän muisti kuinka monta leninkiä, hattua, nuttua ja muuta vaatekappaletta oli itsekullakin hänen tuttavistaan, tuntemattomain vaatevarastosta hän ei niin selvillä ollut. Ja sitten hän vielä osasi pennin päälle sanoa, kuinka paljon ne olivat maksaneet, tiesi milloin ne olivat tehdyt, ja kuka ompelija ne oli neulonut, mistä puolista vaate oli ostettu ynnä senkin seitsemän seikkaa, jotka kaikki olivat tämän tärkeän asian kanssa jossain yhteydessä.

Yhtä tarkalla huomiolla hän myöskin keksi ihmisten pienimmätkin heikkoudet, veti ne esiin, suurensi ja väritti ne semmoisella taidolla, ettei siitä poloisesta, joka kulloinkin sattui esineenä olemaan, jäänyt näkyviin enää mitään muuta kuin nämä hänen huonot puolensa.

Eikä tuntenut kukaan kaupungin roska-juttuja niin hyvin kuin rouva Lindeman, joka oikein nautti, kun pääsi niitä kertomaan. Ja kuuntelijat nauttivat myöskin, tiettyä se. Mikäs meistä, maan matosista, hausempaa on, kuin kuulla parjauksia ja häpäiseviä juttuja toisistamme?

Rouva Ahlholm oli siinä vähää ennen Fannyn sisääntuloa kerskaillut pojastaan, joka suurella vaivalla, istuttuaan kaksi vuotta kullakin luokalla, oli kavunnut ylös aina neljännelle lyseossa.

Kuvernöörin pojan kanssa ne ovat niin tavattoman hyviä ystäviä, aivan joka päivä kuvernöörin poika käy siellä Alfredin luona.

—Oletteko kuullut, mitä kuvernööriska on sanonut—koetti rouva Lindeman keskeyttää.

Mutta rouva Ahlholm korotti äänensä.

—Ja tässä tuonoin kun oli kipeänä, niin kohta laittoi hakemaan Alfredia sinne leikkimään kanssaan, Plewnaa, vai mitä he pelanneet—

—Mitä kuvernöörska on sanonut—pisti taaskin rouva Lindeman väliin.

Routa Ahlholm korotti ääntään vielä enemmän:

—Ja siellä piti pojan sitten olla koko päivä, iltaan saakka, syödäkin sai samassa pöydässä, kuin kuvernööri itse, kuvernöörska hänet oli esitellyt ja sitten hänet oli pantu kuvernöörin viereen istumaan.

Rouva Lindeman vetäisi äkäpäissään tuolinsa syrjään, lähemmäksi muita rouvia, ja alkoi niille supattaa:

—Siltä ei vaan pidä saaman suunvuoroa milloinkaan.—Fellmanin pidoista, tiedättekö, kun kuvernöörska oli sanonut, ettei siellä ollut hienoa ollenkaan, tavattoman paljon ruokia, mutta kaikki huonosti laitettuna. Sisäpiika kävi siellä meillä ja kertoi.—Kas niin, tuossapa tulee Fanny.—Hän hiljensi äänensä.—Kylläpä on tällätty ja laitettu. Ukko Penttinen kuuluu kutsuneen tänne tohtori Brobergin—taikka Sprooperkin niinkuin tämän talon emäntä sanoo, hi, hi, hi, toivoo näet vävyä hänestä. Mutta minä luulen, että se on turhaa.—Hyvää iltaa, hyvää iltaa, neiti Fanny! Te vaan kaunistutte päivä päivältä.

—Minä en ole nähnyt Fannya pitkään aikaan, sanoi rouva Ahlholm, sopsihan käydä meilläkin joskus, vaikka meillä ei olekaan tyttäriä, mutta onhan siihen sijaan poikia ja pojathan ne kumminkin ovat suolana rokassa, eikös niin? No, tunnustapa vaan pois, eivätkös ole suolana rokassa?

Hän nauroi leveästi, muutkin tirskuivat ja syntyi siten yleinen naurukööri, johon pappa ja mammakin yhtyivät.

Fanny vetäytyi ujustellen nurkkaan.

—Eihän se tämä mejän Wanny, alkoi rouva Penttinen kertoa, Fannyn rukoilevista silmistä välittämättä, eihän se tämä mejän Wanny välitä nuorista herroista, eikö tuo meinanne vanhaksi piiaksi!

—Vai vanhaksi piiaksi, huusivat vieraat yhteen suuhun. Ei ne herrat anna tuommoisen tytön vanhaksi piiaksi jäädä.

Äiti siihen myhäili; tuota vastaväitetä hän juuri oli pyytänytkin. Mutta Fanny huomasi, kuinka rouva Lindeman kyynäspäällään nykäisi naapuriaan ja kumartui hänelle supattamaan. Naapuri sille nauroi, kertoi samat sanat vierustoverilleen ja sitä kallistuivat kuuntelemaan muutkin, jotka istuivat lähellä. Yleinen kitkatus syntyi ja niistä vähän arkamaisista silmäyksistä, joita he aina välillä heittivät äitiin, tiesi Fanny varsin hyvin, että tämä ilo kävi hänen kustannuksellaan.

Äiti ei pahaksi onneksi mitään aavistanut.

—Ihme kumma, ettei kuulu vielä Wellmannin herrskaapia tulevaksi eikä tohtori Sprooperkiä—

Nauru yltyi siellä rouva Lindemanin ympärillä. Mutta äiti katsoi heihin vaan viattomasti ja jatkoi:

—Tässä saamme nyt istua kuivin suin niin kauvan.

—Elkää nyt suinkaan siitä välittäkö, rouva Penttinen. Jaksammehan me toki odottaa siksi kuin tohtori Sprooperki tulee.

Rouva Lindeman lausui tämän hyvin totisena, muut vaan eivät tahtoneet voida pidättää nauruaan.

Klaffin päällä huomasi Fanny kauhukseen viinakarahviinin ja kaksi lasia. Aikovatko taaskin alkaa kestit tarjoomalla viinaryppyjä—?

Hän ajatteli mennä isälle siitä hiljaa puhumaan, mutta samalla juuri tulivat, sekä Fellmanin että tohtori Broberg etehiseen ja vanhemmat riensivät molemmat heitä vastaanottamaan.

Sydän kourassa odotti Fanny siksi, että nämä uudet tulokkaat olivat tervehtineet. Sitten pujahti hän isän luokse ja tarttui hänen käsivarteensa.

—Pappa, hyvä pappa, ei viinaa. Ei sitä missään tarjota, ei missään herrasväessä. Hyvä pappa, elkää tekään—

Hänellä oli kyneleet silmissä ja kädet aivan vapisivat.

Mutta Penttinen katsahti mielihyvällä tyttärensä, joka seisoj siinä hänen rinnallaan, hempeänä ja ihanana kuin ruusun kukka.

—Ole vai, niinkuin minä en sitä ymmärtäisi.

—Uskokaa minua, pappa—

—No niin, eihän sitä tietysti sinulle tarjota eikä muillekaan nuorille naisille, sen kyllä arvaan.

—Ei herroille liioin, hyvä, rakas pappa, elkää tarjotko—

—Mene nyt tiehesi siitä, ja anna minun hoitaa näitä asioita.

Penttinen otti tarjottimen ja kaasi molemmat lasit täyteen karahviinista. Fanny siirtyi takaisin tuolilleen.

Sieltä nurkasta hän sitten katseli, kuinka isä tarjottimiseen meni jokaisen luokse vuoron perään, vaati ja pakoitti heitä maistamaan ja jos mahdollista ryyppäämään pohjaan asti.

—Ei pidä kenenkään päästä sanomaan että meillä on pitkät ryyppyn välit, hän puheli, taikka ettemme raski vieraitamme juottaa, silloin kuin olemme heitä kestiin pyytäneet.

Nyt hän lähenei tohtori Brobergia. Fanny tuskin uskalsi häntä enää seurata. Seurasi kuitenkin, kuunteli ja katseli hengittämättä, mitä siellä puheltiin ja tehtiin.

Broberg hymyili, hypisteli huulipartaansa ja pudisteli päätään.

—Ottakaa nyt vaan, ottakaa pois, ei sitä Wanny näe, ja jos näkeekin, niin eihän tuo sen vaarallisempaa ole. Ryyppätään yhdessä, minä otan toisesta lasista. No niin, no kippis, vävypojan malja!

—Ei, ei, kiitoksia paljon, minä en nauti viinaa, intti Broberg ja väistyi taaksepäin.

—No mitä sitä nyt tyhjää kursastelee—

—Ei, kiitoksia, minä en tosiaankaan.

Ja siihen täytyi Penttisen hänet viimeinkin jättää.

Mutta hän tuli takaisin niin pian kuin oli saanut ryyppyt annetuiksi kaikille muille, iski silmää salaperäisesti ja nykäisi sormellaan Brobergia rintapielestä.

—Menkää vaan pois tänne Wannyn viereen istumaan; se käy hyvin laatuun.

Fanny sen kuuli. Hän ei kestänyt enää, vaan nousi ylös ja aikoi lähteä kammariinsa.

—Wanny, Wanny, mihinkä sinä menet, huusi Penttinen. Tulepas tänne ensin.

Fannyn täytyi pysähtyä.

—Tänne, tänne—

Isä otti häntä kädestä ja veti likemmäksi.

—Puhelamaan tänne tohtori Rooperin kanssa.

Fanny ei kyennyt vastustamaan. Hän olisi mieluummin paennut pois, kadulle ja sitten maantielle ulos kaupungista, niin kauvaksi kotoa, kuin mahdollista, ettei enää koko iltana olisi tarvinnut näyttää silmiään yhdellekään ihmiselle. Mutta hän ei kyennyt. Hän oli hervoton, oli kuin kuolemaan tuomittu, joka ei enää mitään pelastusta toivo. Kuolemakin olisi ollut helppoa verraten tähän häpeään.

—Kas nyt, kuinka ujostelee; jatkoi Penttinen. Niinkuin se ei muka olisi mieleistä. Mutta semmoisia ne ovet, ne tytöt.

Hän nauroi viekkaasti, jätti heidät kahden ja kääntyi muihin.

Tiedottomana ja tahdottomana oli Fanny vaipunut tuolille istumaan. Broberg seisoi hänen edessään, hymyili hiukan hämillään ja hypisteli huulipartaansa. Fanny ei uskaltanut nostaa silmiään maasta. Brobergin saappaan kärkeen hänen katseensa osui ja siihen se piintyi kiinni, vaikkei siinä mitään tarkattavaa oikeastaan ollut. Tavallinen, kiilloitettu saappaan kärki se oli, hiukan suippeampi vaan kuin isän, kiiltävämpi kenties myöskin.

—Neiti Penttinen käy täällä jatko-opistoa, vai kuinka? virkkoi Broberg puheen aluksi.

—Käyn, kuiskasi Fanny niin hiljaa, että sitä tuskin kuuli, ja painoi päänsä vieläkin alemmaksi.

—Siellä mahtaa olla paljon oppilaita?

—On.

—Te ehkä jo lopetatte tänä kevännä?

—Jo minä lopetan.

—Juuri siihen kuin minä tulen sinne opettajaksi.

Fanny unhotti itsensä ja katsoi äkkiä ylös. Tulisiko tohtori Broberg jatkolle ensi vuodesta? Tuota hän ei ollut kuullutkaan.

—Nimittäin historiassa ja maantieteessä.

Juuri hänen aineissaan! Fannyn pää painui taaskin alas ja silmä etsi jälleen saappaankärkeä.

Miksi ei hän jo tänä vuonna ollut heillä? Silloin varmaankin olisi saanut hänestä toisen ajatuksen kuin nyt. Fanny tiesi, että opettajat hänestä pitivät. Ahkeruudellaan ja kyvyllään hän jatko-opistossa oli voittanut kaikkien suosion. Ja siellä hän aina oli vapaa ja virkeä, kun ei tarvinnut mitään hävetä eikä alituisesti vavista semmoisten asiain tähden, joihin hän oli syytön. Ja joita hän ei voinut auttaa, ei, parhaimmalla tahdollaankaan!

—Te varmaankin soitatte, neiti, koska täällä on piaano?

—Kyllä.

—Ettekö tahtoisi antaa meidän kuulla jotain?

Fanny nousi ja meni salin toiselle puolelle pianon luokse.

Kahta suunnattoman suurta tarjotinta kuljetettiin ympäri, toisessa oli kahvia, toisessa leivoksia, viimemainittuja vähintään viittä, kuutta eri lajia.

—Kahvia vielä tähän aikaan illasta, suihkasi rouva Lindeman vieruskumppanilleen. Ei se Penttiskä tunne ihmisten tapoja enemmän kuin miehensä. Kaikista niitä nykyaikana kauppiaita tehdäänkin. Renkinä oli Penttinen alkuaan, kun tähän kaupunkiin tuli, sen minä vallaan hyvin muistan, ja rouva oli piikana, vaikka nyt ovat paisuneet niin, että tuskin nahkoihinsa sopivat. Mutta se on vanha totuus: kun kissasta tulee karhu, niin se vasta pöppö onkin.

Hänen täytyi keskeyttää, sillä tarjotinta juuri tuotiin hänen luoksensa. Siinä oli täysi työ, ennenkuin hän oli saanut selvän kaikista leivoksista, ettei vaan erehdyksestä olisi joku laji jäänyt ottamatta. Syliinsä hän niitä keräsi toisella kädellään, toisessa kuin oli täysinäinen kahvikuppi, ja suuri kasa niitä siihen karttuikin. Mutta yhtäkaikki hän loi himokkaan silmäyksen tarjottimen jälkeen, kun se vietiin pois, epävarmana siitä, oliko tosiaan saanut joka lajia otetuksi, vai jäikö kenties sittenkin jokin ottamatta.

—Kyllä ne taas kerran pöyhistelisivät, jos saisivat Fannyn naitetuksi tohtori Brobergille. Mutta siitä ei tule mitään, sen minä sanon. Uskallanpa lyödä vaikka vetoa. Mitä hän rupeisi sukulaisiksi tuommoisten sivistymättömäin kanssa. Kauppiasarvostaan he mahtailevat, ja luulevat, ettei täällä nyt kukaan ole heidän veroisensa. Pyh, yks kauppias, onpa tämä koko herra! Konkurssin tekee ennen tai myöhemmin joka ikinen heistä. Siinä se arvo sitten on.

Hän keskeytti, kun pisti suurenlaista kupissa lionnutta vehnäspalasta suuhunsa. Sitä ei vielä ehtinyt kunnolleen niellä, ennenkuin jo jatkoi.

—Eikä minusta tuo Fanny mitään erinomaista ole, eihän se milloinkaan saa edes sanaa suustansa. Ja kotona ei kuulu toimittavan tuon taivaallista. Kirja kädessä vaan istuu—hyh, mitä semmoisella tekee? Ei suinkaan häntä kukaan vaimokseen huoli, joka vaan oikein ymmärtää.

Siihen tapaan sitä riitti. Ei tarvinnut toisen muuta kuin kuunnella ja myötellä.

—Soittamaanko se Fanny aikoo ruveta? myhäili rouva Ahlholm, minä ihmettelin että mihinkä se niin kiireellä läksi tohtori Brobergin luota.

—Niin, miksei hän siellä nyt puhellut Spoooperkin kanssa, sanoi rouva Penttinen, myöhemmälläkin kyllä vielä olisi ehtinyt soittaa.

—Fanny tulepas tänne vähän, huusi rouva Ahlholm, meillä on mammasi kanssa sinulle jotain sanomista.

Fanny tuli. Rouva Ahlholm kumartui pöydän yli, ja supatti niin, että kaikki sen kuulivat:

—Jätä soitto sikseen ja mene takaisin puhelemaan tohtori Brobergin kanssa. Et tiedä, koska häntä taas toisen kerran tapaavat.

Hän vetääntyi takaisin, nauroi ja iski viekkaasti silmää. Muut rouvat myhäilivät ja heidän kasvoistaan näkyi, että he kyllä ymmärsivät, mitä rouva Ahlholm tarkoitti ja että täydestä sydämestään siihen yhtyivät.

Mutta Fanny punastui ja kävi hämilleen, eikä tiennyt, mitä tehdä.

—Niin, samaa minä sanon, puuttui äitikin puheeseen. Pidä sinä vaan seuraa tohtori Sprooperkille tänä iltana, sinun tähtesi hän tänne kumminkin on tullut.

—Hänpä juuri pyysi minua soittamaan, sai Fanny sanotuksi.

—Hätkö pyysi? No, se on eri asia. Mene sitten joutuun—ja soita oikein kauniisti, huusi äiti vielä jälkeen.

Hän soitti ulkomuistilta muutamia pienempiä kappaleita, joita ei kukaan kuunnellut. Tohtori Broberg sitä alussa koetti tehdä, mutta hänkin herkesi, kun näki sen mahdottomaksi, sillä puhe kävi koko ajan yhtenä porinana, joka soiton kestäessä yltyi niin kovaääniseksi, että vei siltä täydelleen ylivoiton.

Sitten vasta, kun soitto taukosi, hiljeni porinakin hetkeksi ja kaikki kääntyivät Fannya kiittämään.

Rouva Ahlholm viittasi häntä luokseen.

—Katsos nyt—herrat ovat jo totipöydän ympärillä, eikä ne sieltä kesken malta lähteä. Mitä minä sanoin äsken? Olisit Fanny rukka uskonut hyvällä.

Fanny hymyili väkinäisesti. Tämä tietysti oli olevinaan leikkiä, täytyihän sille hymyillä. Ja sillä keinoin pääsi vastaamasta.

Hän aikoi vetääntyä syrjään, mutta rouva Ahlholm häntä pidatti.

—Istu tänne, elä mene pois. Voivathan nuoret vanhainkin parissa joskus olla—varsinkin kun ei muita nuoria ole saapuvilla.

Ja siihen täytyi Fannyn istua kuuntelemaan heidän puhettaan. Hän tunsi, että hänenkin velvollisuutensa olisi vaatinut ottamaan osaa keskusteluun, mutta ei hän keksinyt mitään sanottavaa, vaikka kyllä koetti päätänsä vaivata.

Eikä hän kauvan jaksanut seuratakaan pakinaa ympärillään, vaan vaipui omiin ajatuksiinsa.

Hän oli kerran nähnyt tohtori Brobergin luistinjäällä. Heidät oli esitetty toisilleen ja he olivat vähän aikaa luistelleet yhdessä. Silloin oli Fanny tuntenut itsensä vapaammaksi ja iloisemmaksi kuin koskaan ennen. Ja jälestäkinpäin hän aina näihin saakka oli mielellään muistellut sitä hetkeä. Mutta nyt, tästä lähtein—?

Ooh, jospa hän vaan voisi unhottaa kaikki, hautaantua lukuihinsa, eikä välittää mistään mitään!

Sen enempää he eivät tohtori Brobergin kanssa sinä iltana seurustelleet. Mutta kun vieraat läksivät, vakuutti isä häntä käymään talossa, ja kehotusta vahvasti salaperäinen silmänisku. Fanny seiso siinä lähellä, kuuli ja huomasi sen kaikki, vaikka ei silmiään maasta nostanut.

Itsekseen hän päätti pitää huolta siitä, ettei tohtori Broberg enää kuuna päivänä häntä tapaisi, ei edes kadullakaan, hän osaisi kyllä vältellä satunnaiset kohtaamiset.

Viikko tuskin oli kulunut, kun Penttinen jo kertoi uudelleen kutsuneensa tohtori Brobergia heille. Mutta hän ei tullut, teki esteitä.

Fanny ymmärsi, mikä siihen oikeastaan oli syynä, ja rukoili isää, ettei hän enää milloinkaan pyytäisi tohtori Brobergia heille.

—Minä en tule sisään, pappa, silloin kuin meillä on nuoria herroja, en varmaankaan tule. Minua niin hirveästi hävettää, kun pappa aina semmoisia puhuu.

—Niin, kas tätä nyt! Minäkö en saisi hankkia tyttärelleni miestä.

—En huoli miehestä. En mene naimiseen milloinkaan.

—Minäpä naitan sinut väkisen, siinä tapauksessa.—Vai et muka mene naimiseen! Kaikkia minun pitää kuullakin. Mutta niinhän ne tytöt aina sanovat. Ja mieli sentään tekee.

—Ei sinua vaan vanhaksi piiiaksiin jätetä, sen minä sanon, intti äiti.

—Kun pappa edes lupaisi, ettei enää milloinkaan kutsu tohtori Brobergia tänne. Lupaako pappa?

—Enkä lupaa.

—Hyvä pappa—! Eihän siitä kumminkaan lähde mitään hyötyä. Hän ei välitä minusta enkä minä hänestä.

—Hän välittää, saatpas nähdä. Ja sinäkö et välittäisi hänestä? Tohtorismiehestä? Kreiviäkö sinä sitten odotat?

—Niin, samaa minä sanon, puuttui äiti puheeseen, kreiviäkö sinä sitten odotat?

—En odota kreiviä, enkä ketään. Jaksan minä itsekin elättää itseäni, kunhan jatko-opistosta pääsen. Rupean opettajattareksi.

—Ja jätät vanhaksi piiaksi!—Ei, Wanny rukka, siitä ei tule mitään, niin kauvan kuin minulla on tässä jotain sanomista, väitti äiti. Sitä varten sinua ei ole kouluutettu, että sinusta vanha piika tehtäisiin. Johan sille harakatkin nauraisivat.

Ei siinä Fannyn rukoukset eikä itkutkaan auttaneet mihinkään. Jos Penttinen milloin tapasi tohtori Brobergia, hän aina pyysi tätä käymään heillä. »Wanny niin kaipaa ja ikävöitsee», hän muutamasti vielä lisäsi pyyntöönsä.

Mutta sen kun hän kertoi kotona, oli kummat tulla. Fanny itki joka päivä kokonaisen viikon ja herkesi sekä syömättömäksi että puhumattomaksi.

—Jopa sinä olet aika hupsu, sanoi äiti.

Fanny ei vastannut sanaakaan, yltyi vaan kahta pahemmin itkemään. Rouva Penttinen alkoi jo tuskastua, pelkäsi kuinka tytön viimein kävisi, kun ei osannut siitä rauhoittua.

—Et tuota olisi tuolle kertonutkaan, hän torui miestänsä. Mitä hän sillä tiedolla teki. Suree vaan niin, että pian menee päästään vialle. Vastakertana elä toki virka mitään koko työlle, jos olet mitä semmoista puhunutkin.

Loppuivathan Fannylta viimein kyyneleet, ja kun hän muutenkin näytti tyyneeltä ja hiljaiselta, luulivat vanhemmat hänen jo unohtaneen koko asian. He eivät huomanneet sitä lujaa päättäväisyyttä, joka oli ilmestynyt katseeseen entisen arkuuden sijaan.

Mutta he tulivat sen ennen pitkää kokemaan.

Kevätlukukausi oli päättymäisillään, kun Fanny eräänä päivänä kertoi ottaneensa kansakoulunopettajattaren paikan Pöllismäellä, kaukana pohjoisessa. Jatko-opistolla oli opettaja kysynyt, jos kokelaista kuka haluaisi sinne. Palkka oli pieni, kuusisataa markkaa ainoastaan, ja sitä paitse tämä koulu oli useita peninkulmia kirkonkylästä, pitäjän koillisessa nurkassa, jonka vuoksi siellä arvattavasti tulisi olemaan jotenkin yksinäistä ja ikävää.

Fanny ei sitä pelännyt. Yksinäisyys oli vapautta; ja erämaasta kangasti hänelle eteen metsää ja järveä, kukkivia ahoja, päivänpaistetta ja lintujen laulua, sinne hän juuri halusikin. Ja hän ilmoitti itsensä virkaan.

Toverit hämmästyivät.

—Mitä sinä ajattelet? Fanny? Ilmestyy niitä vielä parempiakin paikkoja. Kuka nyt nuorella ijällänsä korpeen hautaantuu? Hupsuhan sinä olet.

Mutta Fanny piti päänsä, ja virka annettiin hänelle.

Vasta sitten kun asia oli valmiiksi päätetty, hän sen kertoi kotonaan. Äiti löi käsiään yhteen ja putosi istualleen. Isä ällistyi eikä osannut aluksi mitään sanoa, katsoa tuijotti vaan äitiin.

—Kansakoulun opettajattareksi Pöllismäelle! Aivanko sinä sitä puhut tosissasi? huusi äiti viimein.

—Aivan niin.

—Luuletko sinä meitä niin köyhiksi ettemme jaksu sinua kotona pitää? kysyi isä, kun vähän toipui ensi hämmästyksestään.

—Enpä minä sentähden.

—Mutta minkätähden?

Fanny ei aivan heti vastannut.

—Sano, minkätähden?

—Kun minä tahtoisin opettajattareksi.

—Saat kai niitä paikkoja täällä omassa kaupungissakin, kun maltat odottaa. Onhan täällä niin paljon kouluja.

—En minä tänne. Maalle ennemmin, tahi johonkin muuanne.

—Hän tahtoo pois kotoa, sano äiti ja katsoi isään.

—Eikö sinulla ole hyvä olla täällä vanhempiesi luona? kysyi isä. Liiankin hyvä. Saat kaikkea, mitä ikinä mielesi tekee. Vai onko valittamisen syytä? Puuttuuko sinulta jotain?

Fanny loi silmänsä alas, hiveli kirjaa, joka oli hänellä kädessä eikä virkkanut mitään.

—Sano pois, sano! Puuttuuko sinulta jotain?

—Ei, kuiskasi Fanny ja painoi päänsä vielä alemmaksi.

—No niin? No, mitä varten sitten pyrit muuanne? Ja hyväänkin paikkaan, kun sydänmaalle, korpeen!

Eihän Fanny osannut sanoa mitä varten. Pois hän vaan halusi, eikä siinä auttanut riidat eikä torat, eipä uhkauksetkaan.

—Luuletko tulevasi toimeen kuudella sadalla markalla? kysyi isä kerran. Riittääkö se sinulla ruokaankaan, saati sitten vaatteisiin? Minulta et saa, et penniäkään, ole siitä varma. Kotiin jos jäät, niin ostan sinulle vaaleanharmaata silkkiä leningiksi tästä vastapäätä, kauppaneuvoksesta. Hiljan tullutta, oikein kaunista. Oletko sitä nähnyt?

—En ole, mutta en minä siitä välitäkään.

—Ellet siitä välitä, niin ota muuta, joka on mieleistäsi. Minä annan rahat paikalla käteesi, jos vaan lupaat heittää nuo hullut tuumasi ja jäät kotiin. Sinun ei tarvitse leipäsi eteen työtä tehdä, jaksan minä sinut aina elättää. Lystäillä saat niin paljon kuin ikinä tahdot. Käydä paalista paaliin, tanssia ja leijailla, eikä huolehtia mistään. Menet sitten naimisiin muutamien vuosien perästä, takaan että sinulla on täällä vara valita sulhasiakin. Mutta siellä—?

—Siellä et saa miestä ikinä, puuttui äiti puheesen. Tuskin lienee ainoatakaan herrasmiestä koko seudulla. Mitä vielä!

—En heitä kaipaakaan.

Eikä se siitä parantunut. Hiljaisella, säyseällä tavallaan oli Fanny luja päätöksessään. Ei voinut isä eikä äiti hänelle mitään.

He kävivät surullisiksi. Äiti oikein itki monet kerrat, ja aina kun Fanny sen huomasi, kävi hänen mielensä tuskalliseksi. Melkeinpä ettei omatunto häntä pahasti soimannut. Mutta ei hän sittenkään voinut ajatella kotiin jäämistä. Koko hänen olemuksensa nousi jyrkästi sitä vastaan.

—Menisit ennemmin Helsinkiin, Fanny, sanoi rouva Ahlholm, jolle äiti kerran oli huoltaan valittanut. —Sehän olisi vallan toista. Saisit käydä teatterissa ja sirkuksessa ja muotimakasiinissa, voi, voi, sentään, ihan sinä olet hupsu, kun et pyri Helsinkiin. Sinne varmaan pappasikin sinut laskisi mielellään.

—No, varmaan, sanoi äiti.

—Katsopas nyt! Ja sieltä sinä palaisit niin fiininä daamina tänne, että pois tieltä. Lähde minun kanssani yhdessä, minä kun aijon syyspuoleen siellä käydä.

—Hyvänen aika, Wanny, minä ihan paikalla menen puhumaan papalle asiasta.

—Ei, elkää menkö äit—tuota mamma, elkää menkö, ei minua haluta Helsinkiin.

—Omaa haluasiko sinä vain seuraatkin? huudahti rouva Ahlholm ja suuttui niin, että puna kohosi aina

korviin saakka. Minä luulin, että Fanny olisi saanut sen verran sivistystä, että ymmärtäisi totella vanhempiaan ja seuraisi etupäässä heidän tahtoaan. Mutta nyt näen, että olen sinusta suuresti erehtynyt. Tuommoista uppiniskaisuutta en ole vielä koskaan nähnyt.

—En minä liioin, sanoi rouva Saksman, joka myöskin oli läsnä.

Rouva Ahlholm suoristi selkäänsä ja loi vihaisen katseen Fannyyn. Rouva Saksman taas heilutteli päätään oikealta vasempaan ja vasemmalta oikeaan, eikä voinut kylläksi päivitellä sitä kummaa, että nuori tyttö saattoi noin kohdella vanhempiaan.

Rouva Penttinen puhkesi itkuun.

—Me olemme häntä pitäneet kuin kukkaa kämmenellä, puhui hän sillä välin kuin vuoron silmiään pyyhki, vuoron nenäänsä tyrski, Ei häneltä ole kielletty mitään milloinkaan, ja parhaimman mukaan häntä on koetettu hoitaa. Mutta ei hän sittenkään ole ollut tyytyväinen, monasti se kyllä huomattiin—

—Mamma, elkää puhuko sillä tavalla.

—Niin se on, sinä et ole ollut tyytyväinen sittenkään. En tiedä mitä olisitkaan vaatinut.

—Fanny on kiittämätön lapsi, lausui rouva Ahlholm jalosti harmistuneena, kiittämätön lapsi, joka ei välitä vanhemmistaan ollenkaan.

—Hoi, oi, oi, ei välitä vanhemmistaan ollenkaan, säesti rouva Saksman, ja nyt heilui koko hänen ruumiinsa oikealta vasempaan ja vasemmalta oikeaan.

—Siinä kuulet, mitä muutkin ihmiset sanovat.

Ja koska muutkin ihmiset niin sanoivat, oli äiti sitä syvemmin vakuutettu Fannyn suuresta syyllisyydestä vanhempiaan kohtaan. Hän itki sen vuoksi kahta kauheammin ja katsoi kärsivänsä semmoista vääryyttä, jonka vertaa maailmassa tuskin milloinkaan ennen oli nähty tai kuultu.

Fanny istui siinä kuin vaivainen syntinen, kädet ristissä. Tuskin hän uskalsi luoda silmiään ylös, niin pahana ja kelvottomana hän itseään piti.

Vähältä ettei hän jo ruvennut horjumaan. Saattoiko hän tosiaan jättää vanhempansa näin suremaan ja ikävöimään? Rintaa ahdisti ja poltti tuo ajatus.

Mutta hänelle kuvastui mieleen, minkälaiseksi elämä muodostuisi kotona. Häntä pyntättäisiin ja laiteltaisiin enemmän kuin ennen. Hänestä kerskailtaisiin kaikille ihmisille, häntä näyteltäisiin ja tarjoiltaisiin nuorille miehille—

Ei koskaan! Hän ei voisi sitä kestää. Ennen vaikka mitä!

Ja hän nosti päänsä. Ei virkkanut sanaakaan, katsoi vaan vakavasti eteensä. Syvä pystysuora ryppy oli ilmestynyt otsaan ja huulet puristuivat kiinteästi yhteen. Lujaa, järkähtämätöntä päätöstä ne osottivat.

Lähtöpäivä tuli. Kotoa ei häntä kukaan saattanut laivalle. Riikka olisi tullut, mutta isä ja äiti kielsivät. Töin tuskin sanoivat hänelle vanhemmat jäähyväisiäkään. Raskaalla mielellä astui Fanny yksin katua alas.

Mutta aamuaurinko paistoi kirkkaasti, ihmiset hyörivät virkeinä rannalla, laineet loiskivat iloisesti laivan kupeilla ja järvi siinti aavana edessä, niin pitkälle kuin silmä kantoi. Matka alkoi, huolet haihtuivat, jäivät taaksepäin, sillä perältä kaukaa kangasti eteen uusi, toivorikas tulevaisuus.

["Valvoja" 1893.]

OMPELIJA.

Kauppaneuvos Römerin perhe oli muuttanut kauniille kesähuvilalleen, Alavalle, lähellä tuon

surullisesti kuuluisan Valkeisen järveä, jossa kansantarun mukaan julma Vedenemo asuskeli ja vuosittain saaliikseen houkutteli jonkun nuoren, kauniin ja terveen ihmislapsen. Ei tosiaan mennytkään sitä kesäkautta, ettei joku Valkeisen syvään mutahautaan uponnut, ja ken sinne kerran luiskahti, ei hän sieltä elävänä enää takaisin tullut.

Niin lempeän ja viattoman näköinen tuo järvi kuitenkin oli korkeiden rantojensa ympäröimänä. Sen kirkasta pintaa harvoin myrskyt ja tuuliaispää pääsivät vellomaan, ne ryntäsivät ylitse kukkulalta kukkulalle, mutta alhaalla metsäisten rinteiden suojassa lepäsi Valkeinen liikkumattomana, rauhallisena, vaikkakin hiukan synkempänä tavallistaan.

Valoisat, tyyneet kesäillat—ne ne olivat Valkeisen juhlahetkiä. Silloin kokoontui sen ympäristöön ryhmittäin nuorta, iloista kansaa, laulu ja riemu kajahteli rannalta toiseen ja leikkipuheet sinkoilivat keveästi ristiin ja rastiin. Sillä akustiikka oli täällä parempi kuin missään konserttisalissa; vaikka järvi oli jotenkin laaja, ei tarvinnut ääntänsä kovinkaan paljon korottaa, ennenkuin mäkirinteeltä sai puheensa kuuluksi sen vastaiselle puolen, toiselle rinteelle. Semmoisina iltoina järvi loisti smaragdinvihreänä ja kullankarvaisena, eikä muistanut moni, sitä ihastuksella katsellessaan, että elämää himoitseva Vedenemo sen helmassa väijyi.

Pari kivenheittoa Valkeisen länteisestä pohjukasta oli Alavan puutarha, ja takaa, korkeakasvuisten kuusien ja koivujen ylitse kohosi huvilan valkoiseksi maalattu, kahdenkertainen puurakennus. Autiona se oli seisonut kaiken talvea, mutta nyt liehui lippu sinisessä ja valkoisessa värissä katolla, merkinä siitä, että omistajan perhe oli saapunut paikalle.

Edellisenä iltana he olivat tulleet ja seuraavana aamuna heti noustuaan kiirehti Aili, talon nuori tytär, katselemaan lempipaikkojaan alhaalla puutarhassa. Hän pysähtyi vähän väliä, milloin tuon, milloin tämän penkereen luona, katseli kukkaispensaita ja hentoja, vastanousneita kasvitaimia, mittaili silmillään puiden korkeutta ja ihmetteli, eivätkö olleet kasvaneet taas koko joukon viime syksystä.

Tuttua, rakasta kaikki, joka nurkka, joka kolkka, joka käytävä. Ja tuntui kuin olisivat nekin iloisesti hymyillen häntä tervehtineet kaivattuna, takaisin tullessaan ystävänsä.

Lienevätkö tietäneet, mitä tärkeitä hänelle oli tapahtunut tällä välin? Että hän oli kihloissa, ja oli niin onnellinen, niin onnellinen, ettei varmaan yksikään ihminen maan päällä ollut niin onnellinen kuin hän. Nimittäin Ossi ja hän. He olivat, näet, yhdessä sen suuren, suuren onnen saavuttaneet.

Syksyllä, täältä lähteissään hän ei vielä Ossia tuntenutkaan. Joulun aikaan heidät vasta tilaisuudessa esitettiin toisilleen.

Kuinka hyvin hän muisti sen illan! Näki edessään Ossin semmoisena, kuin hän siinä seisoi ja loi häneen katseen, jossa selvästi huomasi suurta ihailua. Sitten kumarsi keveästi ja pyysi tanssiin. Tarttui tukevasti kiinni ja kiidätti lennossa yli lattian. Ja musiikki soi, ja sydän sykki iloa ja elämänhalua. Siinä oli nautintoa siinä tanssissa!

Tuo nuori, solakka varatuomari miellytti Ailia jo ensi hetkestä. Mutta ei hän toki silloin vielä aavistanut mitään niistä suhteista, joihin he ennen pitkää joutuisivat. Ei silloin eikä vielä sen jälkeenkään, vaikka he kyllä usein tapasivat toisiaan, milloin Ailin kotona, milloin muualla, kävelyllä, luistinradalla, iltamissa, ja milloin missäkin. Sattuma, vai mikä heitä lieneekin aina yksin johdattanut.

—Sattuma—hm, myhäili Aili itsekseen ja istahti lehtimajan penkille, siinä oikein rauhassa vaipuakseen näihin iloiisiin muistelmiinsa.—Ossi kaiketi sen aina osasi niin asettaa. Ja entäs minä itse sitten? Tuskinpa olisin niin ahkerasti käynyt luistinradalla, ellen tiennyt tapaavani häntä siellä. Olin vaan niin hupsu, etten ymmärtänyt omia tunteitani.

Ne selvisivät hänelle vasta kolme viikkoa sitten, silloin kun hän ilmoitti rakkautensa. Voi, sitä hetkeä! Se ei milloinkaan maailmassa menisi hänen mielestään!

He tapasivat toisiaan Lehtiniemen puistossa, jossa musiikki sinä iltana soitti. Heitä oli suuri seura, mutta huomaamattaan he Ossin kanssa erosivat toisista ja eksyivät kahden eräälle yksinäiselle penkille, joka oli puiden varjossa rannalla.

Ja siellä se tapahtui!

Mitä hän oikeastaan sanoi? Aili tuskin erotti mitään, Ossin puhe ja kaukainen soitto vaan humisivat hänen korvissaan. Ja kuitenkin hän niiden merkityksen tajusi,—tajusi koko olennollaan. Sydän sykki niin rajusti, ja kaikki suonet sykkivät, ja posket paloivat kuin tulessa, eikä hän nähnyt mitään, eikä kuullut mitään, eikä tiennyt, mitä vastasi, tai vastasiko ollenkaan mitään. Koko maailma ikäänkuin hävisi kauvas pois, syvällä sielun pohjassa oli vaan tunne siitä, että Ossi häntä rakasti, ja että hän parastaikaa istui siinä hänen rinnallaan ja pyysi häntä omakseen. Ja sitten—sitten! Niin—sitten kun Ossin huulet

koskettivat hänen huuliaan—taivaan herra! Veri syöksi semmoisella vauhdilla hänelle päähän, että ihan hän luuli pyörtyvänsä siihen paikkaan! Mutta silloin se puhkesikin täyteen kukoistukseensa tuo hänen suuri rakkautensa Ossiin. Ja hänet valtasi senlainen riemastus, jota hän ei vielä elämässään ollut tuntenut. Eikä ainoastaan hänet, vaan koko maailman—niin, se kuului kummalta, mutta oli aivan totta. Luonto muuttui samassa hetkessä monta vertaa ihanammaksi ja musiikki soi kauniimmin kuin koskaan ennen.

Aika meni kuin siivillä! Kuinka kauvan he lienevät siinä istuneet käsi kädessä—Ailin mielestä se oli vaan lyhyt hetkinen, mutta Ossi sanoi, etteivät uskaltaisi enää viipyä, sillä se herättäisi huomiota, ja niin he sitten lähtivät yhtymään muihin.

—Kas, tuollahan ne viimeinkin ovat, huusivat toiset jo kaukaa heidät nähdessään.

—Jospa tietäisitte, jospa tietäisitte, ajatteli Aili itsekseen ja vilkaisi salavihkaa Ossiin.

Tuo heidän yhteinen salaisuutensa, kuinka se oli suloinen! Tietämättään hän tarttui Olgan käteen—Olga, näet, oli hänen paras ystävänsä—ja hän puristi sitä, puristi niin paljon, kuin ikinä jaksoi. Olga äännähti.

—Aili, sinä, hyvä ihme, kun puristaa käteni ihan mäsäksi, hän valitti. Mutta sitten iski hänelle joku epäluulo päähän.

—Mitä se on, Aili? hän kuiskasi.

—Ei mitään, ei mitään, soperteli Aili vastaan. Mutta mielessään hän jatkoi: jos tietäisit,—voi, jos tietäisit!

Oli niin kumman kummaa tuo, että hänellä nyt oli ikäänkuin oma maailmansa, josta ei muilla ollut aavistustakaan. Ja että se oli yhteinen Ossin kanssa—niin sehän siinä juuri olikin niin sanomattoman viehättävää.

Isä ja äiti heidän kihlauksestaan sittemmin tiesivät, ei kukaan muu. Vasta nyt pari päivää sitten hän sen kertoi Olgalle. Kertoi oikein juurta jaksan koko heidän rakkautensa historian, kuinka se ensin alkoi ja kuinka se kehittyi, kasvoi kerta kerralta kun he toisiaan tapasivat ja sitten myöskin sen hetken siellä Lehtiniemen penkillä. Olga oli kuunnellut niin hartaasti ja niin jännitettynä, että oli aivan kuin olisi itse elänyt mukana. Tuntimäärät he sitten olivat puhelleet siitä samasta asiasta ja Ailista oli niin ihmeen hauskaa kertoa hänelle onnestaan.

Olga oli luvannut usein käydä heitä tervehtimässä täällä maalla, kenties tulisi hän jo heti tänä päivänä. Ja Ossi tulisi myöskin, hän tulisi jo edellä puolen päivän ja viipyisi huomiseen tai ylihuomiseen.

Sitä ajatellessa loistivat Ailin silmät, kasvot hehkuivat ja huulet vetääntyivät hymyyn.

—Ossi, hän kuiskasi,—Ossi, Ossi!

Mikä ääretön nautinto saada mainita hänen nimeään! Se olikin kaunein nimi maailmassa.

—Ossi, Ossi, Ossi—.

Mutta siinäpä hänen unelmansa keskeyttiinkin. Äiti huusi häntä ikkunasta.

—Täällä olen, äiti, täällä, vastasi Aili.

—Tule ylös, ompelija on tullut.

Kalpea, hiljainen nainen seisoj huoneessa, mittanauha kädessä, häntä odottamassa. Martha Rainio—Aili tunsu hänet ennestään, monta pukua oli sama ompelija hänelle jo tehnyt.

—Ette saa nyt ottaa työtä mihinkään muuante, varoitti rouva Römer Marthaa, meillä tulee sitä riittämään teille syksyyn asti. Mielellänne kai te olettekin kesäajan täällä maalla, vai kuinka?

—Kyllähän minä saatan olla, vastasi Martha.

Hänen kasvonsa pysyivät kuitenkin yhtä liikkumattomina ja totisina, ei pieninkään väre osoittanut, tekikö ehdotus häneen suotuisan vaikutuksen vai ei.

—Täällä tulee ommeltavaksi kaikenmoista, sekä liinavaatteita että leninkiä. Niin—parasta kun sanon sen yksintein, teiltä sitä ei kumminkaan auta salata: tyttäreni myötäjäiset antaisin teidän huostaanne. En tiedä ketään, joka tekee niin hyvää työtä kuin Martha, sen vuoksi päätinkin heti kääntyä teihin.

Marthan kasvot hiukan vilkastuivat, ei hän kumminkaan mitään virkkanut, loi vaan kysyvän

silmäyksen Ailiin, joka vastasi siihen onnellisella hymyllä.

—Mutta Martha ei saa puhua siitä vielä, jatkoi rouva Römer, kihlaus julaistaan juhannuspäivänä, tänne kutsutaan silloin koko meidän tuttavapiirimme kaupungista ja siihen saakka ei kenenkään pitäisi saada vihiä asiasta. Tekee sitten niin hyvän vaikutuksen, hän hymyili ja silitti Ailin kellertäviä hiuksia, kun pappa äkkiarvaamatta esittää teidän maljanne.—Niin, kihlajaisleningillä nyt olisi kiirein. Minä olen täällä valinnut mallin muotilehdistä.—Aili, mitä pidät tuosta?

Ailin silmät luisuivat lehden ylitse, hän ei niin paljon semmoisesta välittänyt, oli tottunut jättämään ne äidin huostaan. Tietysti se oli hyvä, äitihän sen parhaiten ymmärsi.

—Niin, minä luulen, että tästä tulee sievä. Tässä on kangas.

Hän otti pöydältä vaalean sinisen hienon musliinikankaan ja levitti sitä Ailin eteen.

—Mitä sanotte, Martha? Sopiiko se hänelle? kysyi hän, ylpeän mielihyvän ilme kasvoissa.

Sopihan se vallankin hyvin Ailin valkean kuulakkoon, hieneeseen hiviöön, ja heleään punaan hänen poskillaan.

Vähän aikaa häntä katseltuaan jätti äiti kankaan ompelijan huostaan ja läksi muihin toimiinsa.

Martha asetti mittanauhan Ailin vyötäisille.

—Jäättekö sitten ihan varmaan tänne koko kesäksi, Martha? kysyi Aili. Se olisi niin hauskaa. Me ompelisimme yhdessä päivät päätään.

—Maltaisittekohan? hymyili Martha.

—Kyllä, tietystikin. Paitsi en niinä aikoina, kun Ossi on täällä.

—Onko teidän sulhasenne nimi Ossi?

—On. Niin kyllähän muut sanovat häntä Oskariksi, mutta Ossi on minusta paljon somempi nimi. Eikös teistäkin?

—Kyllä.

Martha kumartui alas ottamaan hameen mittaa. Aili ihmetteli hänen kaunista mustaa palmikkoaan, joka oli kierretty päälaelle hopeisen nuolen ympäri.

—Ja hän on muutenkin niin kaunis. Pitkä ja solakka. Ja luonteeltaan erinomaisen rakastettava, sen sanovat kaikki.

—Hän tietysti pitää teistä äärettömästi?

—En tiedä.

—Ettekö tiedä?

—Tiedän vaimenkin. Hän—ei, en minä ilkiä sanoa.

—Sanokaa pois. Eihän teidän tarvitse minua ujostella.

—Hän väittää ihan ensi hetkestä kiintyneensä minuun.

—Sen kyllä uskon, vastasi Martha katsellen hänen lapsellisen viattomia kasvojaan ja siroa vartaloaan.

Martha oli lopettanut mittailemisen, hän levitti kankaan pöydälle ja alkoi sitä leikellä. Aili pääsi vapaaksi, hän istui kiikkutuoliin ja pani sen iloiseen liikkeeseen.

—Jos tietäisitte, Martha, kuinka hauskaa on olla kihloissa.

—Kuka teidän sulhasenne oikeastaan on?

—Koettakaa arvata. Ei se toki olekaan vaikeata, kun kerran tiedätte, että hänen nimensä on Ossi ja että hän on solakkavartaloinen, kaunis mies.

—Niitä on niin paljon solakkavartaloisia. Ja mistäpä minä heidän ristimänimiään olisin tuntemaan oppinut.

—No, mutta koettakaahan nyt kumminkin.

—Tohtori Evers?

—Eih! Onko hän nyt kaunis?

—Maisteri Kessler?

—Uh! Joka on niin jäykkä ja ikävä, etten tiedä toista. Ossi on kovasti vilkas ja iloinen.

—Jospa minä en häntä tunnekaan?

—Kyllä varmaan—Sh!

Aili pysähdytti kiikkutuolin ja kuunteli.

—Eiköhän tule—?

Ovi aukeni ja kynnykselle ilmestyi nuori komea herra vaaleassa kesäpuvussa. Se oli varatuomari Oskar Holm.

Ailille kohosi puna aina ylös ohauksiin.

—Ossi, hän huudahti ja riensi ovelle vastaan. Tervetuloa!

Mutta Holm oli älynnyt, että vieras oli huoneessa. Hänen kasvonsa muuttuivat jäykiksi ja vieraiksi.

—Onko kauppaneuvos kotona? hän kysyi.

Aili nauroi.

—Ossi, kuinka sinä teeskentelet? Ei se ole ollenkaan tarpeellista. Neiti Rainio tietää kaikki. Äiti hänelle juurikään kertoi. Neiti Rainio, katso, on täällä ompelemassa minulle myötäjäisiä. Ja tuommoinen minulle tulee leninki kihlajaisiin. Onko kaunista? Sinä et saa nähdä minua siinä ennenkuin sitten vasta.—Jalanko sinä tulit?

—Jalan.

—Koko matkan? Kaupungista saakka?

—Niin.

—Voi sitten sinua varmaan väsyttää. Käy istumaan tänne.

Holm vaipui alas sohvan nurkkaan. Hän oli tosiaan kalpea ja rauenneen näköinen. Ei hän puhunut mitään eikä katsonut Ailia silmiin, niinkuin tavallisesti, otti vaan nenäliinan taskustaan ja pyyhki otsaansa. Aili istui pienelle tuolille hänen eteensä, onnea ja hellyyttä kuvastui hänen kasvoissaan. He olivat siellä niin rauhassa toisella puolella huonetta. Martha seiso selin heihin, kumartuneena tuon vaalean sinisen kankaan yli, sakset narisivat pöytää vasten, kun hän siinä leikkaili liiviä kihlajaisleninkiin.

—Sinulle tuli kuuma astuessasi, sanoi Aili hetkisen vaitiolon jälkeen. Menenkö toimittamaan selttersiä ylös kellarista?

Hän ei odottanut vastausta, vaan läksi samassa kyökin puolelle, rakennuksen toisessa päässä.

He jäivät kahden, Holm ja ompelija.

Sakset herkesivät narisemasta. Uhkaavat silmät kääntyivät sille puolen huonetta, missä Holm istui.

Holm tapasi katseen.

—Martha, mikä onneton sattuma sinut toi tänne? Ajattelin vähitellen sinua valmistaa, ja nyt se tuli näin äkkiarvaamatta.

—Sinä et ole uskaltanut ilmoittaa tätä minulle. Olet vaan vältellyt minua, et ole päästänyt puheillesikaan. Kelvoton!

Hän seiso suorana ja jäykkänä, hänen katse leimahti ja hänen äänensä vavahti.

Holm nähtävästi hätääntyi. Veret sävähtelivät hänen kasvoillaan ja kädet nyppivät hermostuneesti sohvan karmia. Hän koetti kumminkin karaista itseään ja asettua taistelukannalle hänkin.

—Ja mitä sinä nyt oikeastaan aijot sitten? hän kysyi.

—Aijon ilmaista heille kaikki.

—Sillä et voita mitään.

—Niinkö luulet?—Kuulee, kuinka vähän sinä aavistat, millä kannalla asiat ovat.

—Mitä tarkoitat?

—Että sinä pian tulet isäksi, hän lausui ja pani painoa jok'ainoalle sanalle.

Se isku kohtasi. Holm kavahti ylös, jähmettyi, ja pääsi vasta hetken kuluttua ääneen:

—Valehtelet.

—Sen tulet näkemään syyskesästä.

Marthan viha vähän lauhtui, kun hän huomasi, minkä vaikutuksen hänen sanansa tekivät. Hänessä heräsi pieni toivon kipinä, joka sulatti sydäntä. Olihan heillä yhteinen huoli, se heidät sitoi toisiinsa: Oskar ei voisi häntä jättää tähän tilaan, tuo uusi rakkaus haihtuisi, entiset tunteet palajaisivat. Sillä olihan hän häntäkin rakastanut. Muisto siitä ajasta yhä enemmän lauhdutti hänen mieltään.

—Oskar, elä hylkää minua. Jaksaisin minä kantaa häpeän ja ylenkatseen, en välittäisi ihmisistä mitään, jos sinä pysyt minulle uskollisena ja rakastat minua niinkuin ennen.

Holm hengitti syvään, hän ei kyennyt heti vastaamaan, katsoi vaan alas, oli hervahtunut ja harmaankalpea. Jännitettyinä riippuivat Marthan silmät hänessä kiinni.

—Miksi et sanonut minulle tätä ennen? kysyi Holm viimein matalalla, soinnuttomalla äänellä.

—Enhän sitä itsekään tiennyt, en tahtonut uskoa ennenkuin nyt vasta muutamia viikkoja sitten. Sen jälkeen en ole saanut sinua tavata.

Martha katsoi häneen rukoilevasti, aivan kuin olisi elämä ja kuolema riippunut siitä päätöksestä, minkä Holm nyt teki.

Muutama silmänräpäys kului. He seisoivat siinä vastakkain, äänettöminä molemmat. Holmin silmät häilyivät epäroivinä sinne tänne, mutta Martha tuijotti häneen rävähtämättä. Odotus kävi hänelle yhä tuskallisemmaksi. Saattoihan Aili tulla takaisin minä hetkenä hyvänsä, ja milloinkaan hän sitten saisi sen tietää?

Samassa kuuluikin jo oven käynti viereisestä huoneesta.

—Puhutaan toinen kerta, kuiskasi Holm hätäisesti.

—Milloinkaan?

—Milloin tahansa.—Illalla, jos sopii.

Hän painui jälleen paikoilleen sohvan nurkkaan, sieppasi muotilehtiä, joita oli siinä vieressä levällään, käteensä ja hautasi silmänsä niihin Ailin tulemaan. Marthakin otti entisen asemansa ja seisoi taas selin. Sakset narisivat niinkuin ennenkin.

Aili asetti tarjottimen sohvapöydälle ja kaatoi lasiin.

—No, Ossi?

—Anteeksi!

Holm havahti, heitti lehdet pois kädestään ja tyhjensi lasin yhdellä siemauksella. Aili täytti sen uudelleen ja hän joi vielä senkin pohjaan saakka.

—Kylläpä sinulla olikin kova jano, ihmetteli Aili mielissään, kun oli sen niin hyvin arvannut.—Menemmekö nyt alas ryytimaahan? Siellä on niin vilpoista. Ja minä näytän sinulle siellä omenapuun, jonka minä kahdeksan vuotta sitten istutin. Ajatteles, että se nyt kukkii ensi kerran, tänä aamuna juuri löysin siinä kolme kaunista nuppua.

Näin liverrellen vei Aili sulhastaan käsipuolesta ulos verannalle ja sieltä ryytimaahan suurta käytävää pitkin, joka meni alas lehtimajaan.

Martha katsoi heidän jälkeensä. Kipeästi vihiasi hänen sydäntään, kun Aili verannan portaita

laskeutuessaan nojautui sulhastaan kohti ja katsoi häntä suloisesti ylös silmiin. Mitä lienee silloin hänelle sanonut, Martha ei voinut sitä kuulla, mutta jotain hellän hellää se mahtoi olla.

Martha puri hammasta; hänelle tuli yhtäkkiä halu repiä tukasta tuota hinteloa olentoa, joka ryösti häneltä rakastajan. Kuinka sulavasti hän astui siellä Oskarin rinnalla, ja kuinka hän oli nuori, ihana ja hempeä punasessa, keveässä kesäleningissään. Martha tunsii jäävänsä takapajulle hänen rinnallaan, polte kiihtyi hänen povessaan ja veri syöksi hänelle päähän. Hän museri hänet katseellaan, hänet tuolla, jonka heleä nauru juuri nyt kaikui ylös tänne saakka, ikäänkuin ilkkuen hänen avutonta vihaansa.

Vasta sitten kun heitä ei enää näkynyt, tarttui Martha jälleen työhönsä. Hän asetteli kiihkeästi leikatuita kappaleita yhteen ja roklaili niitä kiinni toisiinsa, että joutuisi liivi koeteltavaksi. Sillä hänen täytyi päästä erottamaan heitä, hän ei sietänyt sitä ajatusta, että he olivat siellä yksissä, että Oskar ehkä nyt parastaikaa hyväili toista...

Jonkun tunnin kuluttua toi palvelija hänelle kahvia. Silloin hän juuri vetäisi viimeiset pistämät.

—Nythän tämä olisi koeteltava, hän sanoi, samalla kun hampaillaan puri langan poikki.

—Menenkö kutsumaan Aili neitiä? kysyi Liisa, joka kahvitarjottimiseen seisoi siinä hänen edessään.

—Ei, minä menen itse—että saan vähän jaloitella.—Tuollakohan ne vielä ovat lehtimajassa?

—Niin, eivätköhän ne siellä liene.

Martha katseli kahvia juodessaan koko ajan lehtimajaan päin. Ei sieltä näkynyt eikä kuulunut mitään; mutta he olivat siellä, puiden takana, hän oli varma siitä.

Hiljaa, kuulumattomin askelin hän pujotteli sivukäytäviä alas ja tuli niin äkkiä lehtimajan sivulle, ettei sisällä ollut mitään huomanneet, ennenkuin hän seisoi heidän edessään. He säpsähtivät, Aili vetääntyi erilleen Ossista, jonka olkapäähän hän oli nojannut hehkuvaa poskeaan ja Ossi irroitti käsivartensa hänen vyötäisiltään.

Aili kävi hämilleen, mutta Ossin otsaan ilmestyi ryppy ja Marthaa kohtasi tyytymätön katse. Mutta Martha ei siitä välittänyt.

—Neiti on hyvä ja tulee koettelemaan liiviä.—Äänessä, jolla hän sen sanoi, oli jotain kovaa ja käskevää.

Ennen kuin hän kääntyi menemään Ailin jäljestä, heitti hän pitkän, vihasta leimuavan silmäyksen Holmiin, joka jäi istumaan paikoilleen.

Ryppy Holmin otsassa syventyi. Hän sytytti papyrossin, poltteli sitä verkalleen ja mietti. Kun se oli palanut loppuun, nousi hän ylös, oikaisi itseään, läksi ulos lehtimajasta ja alkoi astuskella edes takaisin käytävällä. Hänen käyntinsä oli varmaa ja notkeata, ryhti osoitti rohkeutta, pään pystyinen asento lujutta. Hän oli tullut selville asioistaan ja tehnyt päätöksen, jossa ei aikonut horjua.

Martha istui kaiken päivää ompelusiensa ääressä lähellä verannanpuoleista ikkunaa. Hän kuuli heidän iloiset äänensä ensin ulkoa, sitten ruokasalista, jossa söivät päivällistä, hän näki heidän liikkuvan edes takaisin, vapaina ja huolettomina, onnen helmalapsina.

Oskar, hänen entinen Oskarinsa, näytti olevan jo täydellisesti perehtynyt tässä kodissa. Häntä kohdeltiin kuin perheen jäsentä ainakin eikä siunaaman hetkeksikään hän väistynyt Ailin rinnalta.

Marthan sielussa riehui sekavat, ristiriitaiset tunteet. Välistä valtasi hänet raivokas viha, hän olisi halunnut tappaa heidät molemmat, paiskata heidät maahan, polkea heidät jaloillaan, lyödä, hakata heidät kuoliaaksi. Ja iltapäivällä, kun koko perhe ikäänkuin hänen uhallaan kokoontui verannalle, tuohon hänen silmiensä eteen, kahvia juomaan: ja siinä sitten tuntimäärät istuivat kaikki keveässä hausassa puheessa, silloin teki hänen mielensä syöksyä heidän keskeensä, osoittaa sormellaan tuota heidän suosikkiaan, tuota hienoa, komeata, rakastettua sulhasta, paljastaa hänet, kertoa raa'asti, juurta jaksain, missä suhteessa he molemmat olivat toisiinsa olleet ja tunnustaa julkisesti oma häpeänsä. Riemulla hän ajatteli sitä häiriötä, minkä hän matkaansaaisi, kuinka hän yhdellä iskulla tekisi lopun tuosta iloisesta, perheellisestä sopusointuisuudesta ja kukistaisi tuon vihatun, joka oli hänet hyljännyt, joka oli hänet näin onnettomaksi saattanut.

Työ oli pudonnut hänen helmaansa, hän jäi katselemaan heitä siellä, missä he istuivat rauhallisessa mukavuudessa, mitään aavistamatta siitä vihasta, mikä heitä kohtaan uhkui.

Kauppaneuvoksella oli sanomalehti kädessä, hän oli muhkea mies, varman ja hallitsevan näköinen.

Rouva, pyöreä ja hyvinvoiva hänkin, virkkaili, mutta Aililla ei ollut muuta tointa kuin nauttia onnestaan ja olla viehättävä.

Ja Oskar—kuinka tyytyväisen näköisenä hän siellä poltteli papyrossiaan ja laski leikkiä Ailin kanssa. Ei nähtävästi muistanut häntä enää lainkaan, eikä välittänyt hänen tuskistaan. Niin vieraille hän nyt tuntui Marthastakin. Katsellessaan tuota hienoa, sivistynyttä herraa, ei hän voinut ymmärtää, että tosiaan olivat olleet semmoisissa läheisissä suhteissa toisiinsa—hän, halpa ompelija ja tuo nuori, ylpeä varatuomari, neiti Römerin sulhanen.

Martha tunsu, että syvä, ylipääsemätön juopa oli ilmestynyt heidän väliinsä. Varatuomari Holm oli hänelle vieras, hän oli uusissa olosuhteissaan kylmentynyt entiselle rakastajattarelleen, ei tahtonut häntä enää tuntea eikä tunnustaa olleensa missään tekemisessä hänen kanssaan, Se oli kaikki ollutta ja mennyttä!

Vihan puuska oli ohitse: yksinäisyyden ja turvattomuuden tunne tuli sijaan. Häpeä häntä odotti ja ihmisten tuomio, puute ja avuttomuus. Eikä yhtään ainoata ystävää, joka olisi säälinyt ja lohduttanut!

Kun hän taaskin kumartui työnsä yli, putosi muutamia täyteläisiä kyyneliä kihlaleningille hänen poskiltaan. Hän säikähti ja hankasi ne pois nenäliinallaan. Eiväthän ne kumminkaan mitään pilkkuja jättäneet kankaaseen.

Vasta myöhemmällä saapui Ailin odotettu ystävä Alavalle. Hän aikoi viipyä huomiseen hän, niinkuin Ossikin.

Aililla ja Olgalla oli vähän puhumista toisilleen, semmoista, jota ei Ossi saanut kuulla. Ossin syntymäpäivä oli näet noin kuukauden perästä ja Aili oli yksissä tuumin Olgan kanssa päättänyt ommella hänelle matkalaukun syntymäpäivälahjaksi. Olga oli ottanut toimekseen valita mallia koruompeluun ja niitä hän oli tuonut muutamia mukanaan. Kahden kesken heidän nyt piti saada niitä katsella ja, kun Ossi vakuutti, ettei hän ollut lainkaan utelias tietämään heidän salaisuuksiaan, menivät he ylisammariin »viideksi minuutiksi», ja jättivät Ossin siksi aikaa itseksensä ryytimaahan.

Martha oli silloin jo lopettanut työnsä. Hän huomasi ikkunasta tyttöjen poistumisen ja sydän alkoi takoa niin, että hän melkein kuuli sen lyönnit. Olihan Oskar luvannut puhutella häntä illalla myöhemmin? Nyt siihen kenties oli otollinen hetki?

Hän astui verkalleen alas ryytimaahan. Kierteli käytäviä, katseli pensaita ja vilkaisi aina väliin ylös ikkunoihin, jos siellä kukaan häntä tarkastelisi. Ja viimein hän pujahti sille käytävälle, jossa Oskar istui. Hän pureskeli koivun varpua, jonka oli taittanut käteensä ja hiljakseen eteenpäin kävellessään hän ohimennessään loi aran, kysyvän silmäyksen Oskariin.

—Mene metsään tuonne, minä tulen rantatietä jäljessä, mumisi Oskar.

Veret leimahtivat ylös Marthan poskille, hän nyökäytti hiukan päätään, kiirehti askeleitaan porttia kohden ja katosi metsään.

Kun Holm vähän sen jälkeen meni rannalle, näki hän Marthan ylempänä, Valkeiseen viettävän kallion reunalla istumassa.

Hän nousi sinne myöskin. Seisahtui Marthan eteen.

—Sinun täytyy lähteä täältä pois, Martha, sanoi hän matalalla, mutta päättävällä äänellä, hypistellen huulipartaansa ja kiinnittäen käskävät silmänsä tiukasti Marthan värähteleviin kasvoihin.—Välttämättä, niin pian kuin mahdollista. Keksi joku syy, sano itsesi sairaaksi, tai jotain muuta semmoista.

—Mitä varten? kysyi Martha pelokkaasti. Hän jäi istumaan kätet ristissä polven ympäri ja katsoi ylös häneen melkein rukoilevasti.

—Mitäkö varten? Etkö sinä ymmärrä, ettei tämä käy laatuun. Minun on kiusallista tietää sinun olevan täällä.

Martha oli murtunut. Vaihtelevat mielen liikkeet olivat kaiken päivää häntä raastaneet. Nyt ei hänellä enää ollut voimia mihinkään, hän oli kuin maahan lyöty ja nöyrtyi kohtalonsa alle. Ei hän kyennyt mitään vastaamaan, kuumat kyynelleet herahtivat alas hänen poskilleen.

—Ota asia järkevästi, jatkoi Holm hiukan lauhkeammin. Sille ei kumminkaan enää mitään voi. Ja tiesithän sinä kaiken aikaa, ettei sitä ikuisesti kestäisi. Ennemmin tai myöhemmin siitä kumminkin oli loppu tuleva. En sinua siinä suhteessa pettänyt turhilla lupauksilla.

Eihän hän pettänyt, totta se oli, itseään sai Martha syyttää. Hän oli hetkellisen onnen tähden

uhrannut tulevaisuutensa, koko elämänsä. Mitä auttoi nyt katumus ja kaihoinen mieli? Tehtyä ei enää tekemättömäksi saanut.

Yhä nopeammin valuiivat vedet alas hänen poskiaan pitkin. Ne saivat tippua alas helmaan, hän ei välittänyt niitä pyyhkiäkään. Silmät suurina hän katseli taivaan rantaa Valkeisen toisella puolen, eikä äännähtänyt, vaikka Holm seisoj siinä vieressä vastausta odotellen. Hiljaisuuden katkaisi vaan nyyhkäykset, jotka silloin tällöin nousivat hänen povestaan.

Tuskin hän mitään näki, vaikka rävähtämättä tuijotti eteensä, tuonne kauvas, jossa taivas ja maa yhtyivät; sillä katse oli omituisesti sisäänpäin kääntynyt ja eloton. Mielenliikkeet olivat asettuneet, maininkina ne kyyneleet vaan juoksivat hänen silmistään. Elämä oli vetäntynyt syvälle sielun sisimpään, niinkuin useimmiten tapahtuu, silloin kun suru ja tuska ovat yli äyräiden kohonneet.

—Niin, jatkoi Holm viimein, minä en voi viipyä täällä kauvemmin. Täytyy palata takaisin, ehkä siellä jo kaipaavat minua, Yhtä vaan pyytäisin: elä käy enää luonani, eläkä pyri minua tapaamaan. Ymmärrähän, ettei meillä enää sovi olla mitään yhteyttä. Rahaa minä sinulle lähetän siksi, kun se vaikea aika tulee—ettei sinun tarvitse puutetta nähdä. Siinä suhteessa saat olla vallan huoletta. Hyvästi nyt sitten. Ja muista, että lähdet tästä talosta. Parasta, jos tekisit sen jo tänä iltana.

Hän läksi. Martha ei hievahtanut, hän jäi istumaan paikoilleen liikkumattomana, kädet ristissä polven ympäri ja silmät suurina harrottaen epämääräiseen kaukaisuuteen.

Mutta Holm oli arvannut oikein. Aili ja Olga häntä jo etsivät kaikkialta ja juoksivat riemastuneina häntä vastaan, kun älysivät hänen tulevaksi.

He olivat tuumanneet lähteä soutelemaan, ellei Ossilla olisi mitään sitä vastaan. Ossi tietysti suostui, ja niin sitä lähdettiin pienellä valkeaksi maalatulla venheellä, joka varta vasten oli tehty tämmöisiä retkiä varten.

Syntyi pieni väittely siitä, kuka pitäisi perää, kuka soutaisi. Ossi tarttui airoihin, hänen mielestään ei muu tullut kysymykseenkään, mutta tytöt olivat itsepäisiä, heidän täytyi saada istua rinnakkain kokassa ja soutaa toinen toisella airoilla, toinen toisella. Ossi antoi viimein myöten, kun muu ei auttanut. Hän työnsi venheen ulos rannasta ja nyt alkoivat tytöt pienillä valkoisilla käsillään vetää airojaan, minkä jaksoivat. Alussa tekivät sitä niin hartaasti, etteivät malttaneet edes puhellakaan, mutta pian olivat voimat lopussa, ja silloin he huomasivat, ettei heillä mihinkään ollut kiirettä, ei oikeastaan tarvinnut soutaa ollenkaan, jos Ossi vaan hiljakseen meloi, niin pääsivät sen verran eteenpäin, kuin tarvitsikin. Kunhan saivat vaan olla siellä järvellä, ei heillä muuta tarkoitusta ollutkaan.

Ilta oli lämmin ja tyyni. Taivas ruskotti luoteisessa, aurinko oli mailleen menemässä. Valkeinen välkkyi kirkkaana kuin kuvastin, hiljaisessa, vartoillevassa levossa.

—Oletteko kuulleet tarun tästä järvestä? kysyi Aili. Ja odottamatta heidän vastaustaan hän jatkoi: tuolla syvyydessä, näettekös, väijyy Vedenemo nuoria, kauniita ihmisiä saaliikseen. Keskikohdalla sanotaan järven olevan aivan pohjattoman ja jos se vaan ehtii sinne asti raahata hukkuneen, ei sitä enää koskaan löydetä. Monta on jäänyt sillä tavalla ijäksi päiviksi järveen.

Olga pöyristytti.

—Huuuh, kuinka hirveätä, jos se nytkin meitä tähystelee tuolta alhaalta.

Hän kallistui varovasti venheen laidan ylitse ja katsoi alas. Mustat terhakkaat silmät ja eloisat kasvot sieltä hymyilivät hänelle vastaan. Se oli hänen oma kuvansa ja mielihyvällä antoi hän katseensa siinä viipyä hetkisen, kunnes venheen tekemät väreet sen hävittivät. Antoi sitten silmänsä väistyttyä kauvemmas veden pintaa.

—Ei tuolla näy muuta kuin sininen taivas ja valkoisia pilvenhattaroita.

—Luuletkos, että hän näyttääntyy? huomautti Aili. Ei hän niin tyhmä ole. Silloinhan ihmiset tietäisivät olla varuillaan.

Ossi ehdotti, että he laulaisivat jotain. Siihen tytöt suostuivat ja pian kaikui kaunis sävel kuuleassa ilmassa kauvas ympäristöön:

"Kesäisen illan kullasta
Tuo joutsen tultuaan
Joen lahelle laskihe
Ja loihe laulamaan.
Suloa Suomen lauloi hän,
Kesiä Pohjolan,

Kuin halki öisin aurinko
Valaisee maailman."

Kun laulu oli loppunut, tuli syvä hiljaisuus. Mutta äkkiä huudahti Olga, hätäisesti ja tarttui molemmin käsin Ailin käsivarteen.

—Jumala, tuolla putosi joku järveen!

—Missä?

—Tuolla, tuolla!—Hän osoitti kalliota, jonka reunalla Martha oli istunut.

—Etteköhän erehtynyt? kysyi Ossi. Mutta hän kalpeni, paha aavistus lensi hänen aivoihinsa.

—En, en, minä näin sen aivan selvään.

—Vedenemo, kuiskasi Aili vavisten. Lähtään pois.

—Päästäkää minua soutamaan, niin joudumme pikemmin, sanoi Ossi.

Tytöt väistyivät venheen keskeen ja Ossi tarttui airoihin. Tuota pikaa he olivat rannassa.

Ylhäällä kartanossa ei kukaan tiennyt vielä mitään tapauksesta. Mutta ompelija oli nähty sinnepäin menevän ja kun häntä ei löydetty talosta, epäiltiin, että hän mahdollisesti olisi jyrkältä kalliolta luiskahtanut alas.

Palvelustytöt hajaantuivat metsään eri haaroille häntä etsimään, mutta Ossi otti miehiä mukaansa ja kiiruhti verkkojen ja seipäiden kanssa haromaan järveä, ja Olga, joka oli rohkealuontoinen, pirteä tyttö, meni rannalle katsomaan heidän työtään.

Aili siihen sijaan oli menehtyä säikähdyksestä; äiti koetti rauhoitella häntä, asetti hänet sohvalle lepäämään, hautoi kylmillä kääreillä hänen päätänsä ja lähetti noutamaan lääkäriä kaupungista.

Ei ollut sattunut tätä ennen, että heidän Alavalla asuessaan olisi kukaan Valkeiseen hukkunut, se oli tapahtunut joko aikaisempaan keväällä, taikka sitten syksyllä heikkojen jäiden aikana. Ja nuo tapaturmaan joutuneet olivat aina olleet Ailille tuiki tuntemattomia. Sen vuoksi ei se häneen niin kovin kauhistuttavaa vaikutusta tehnyt, kun hän siitä jäljestäpäin kuuli puhuttavan. Mutta nyt onnettomuus tapahtui hänen läheisyydessään, melkein hänen silmiensä edessä ja hukkunut oli lisäksi vielä hänen oma ompelijansa, jonka hän pari tuntia sitten oli vielä nähnyt terveenä ja elävänä, mitään pahaa aavistamatta. Häntä kammotti asua täällä enää päivääkään ja äidin täytyi luvata, että heti muuttaisivat takaisin kaupunkiin.

Marthan ruumis saatiin ylös parin tunnin päästä ja toimitettiin heti pois parihuoneeseen. Ailille ei siitä ajottu kertoa ollenkaan, mutta hän ei antanut heille rauhaa, ennenkuin sai sen tietää. Ja silloin hän puhkesi valtaavaan itkuun.

Mutta Ossi joudutti hänen luokseen, otti hänet syliinsä, suuteli pois kynelet hänen poskiltaan ja puhui hänelle helliä, rauhoittavia sanoja. Lääkäri saapui myöskin ja antoi hänelle nukuttavia rohtoja, joita oli tuonut mukanaan. Eikä aikaakaan, niin hän jo täydellisesti tyyntyi ja kun äiti toimitti hänet vuoteelle, meni hän samaa päätä uneen ja nukkui yhtä mittaa seuraavaa aamua melkein puolipäivään saakka.

Kun hän heräsi, oli kihlaleninki jo uuden ompelijan käsissä, eikä mitään merkkiä näkynyt enää eilisestä tapaturmasta. Ei puhunut siitä kukaan liioin sanaakaan, mutta hauska uutinen hänelle siihen sijaan kerrottiin:—Ossi ja Olga jäisivät Alavalle muutamiksi viikoiksi, kenties koko kesäksi. Se sai Ailin iloiselle mielelle, aivan niinkuin äiti oli arvannutkin, hän ei enää virkkanut mitään poismuutosta, tuskin muisti sitä tahtoneensakaan.

Ja niin vähitellen unohtui onneton ompelija. Kun tapauksesta joskus puhuttiin, oli se kansantarun yhteydessä, ja saattoi Ailikin sitä jo levollisesti kuunnella. Ei se enää kammaa herättänyt, korotti vaan seudun omituista, salaperäistä viehätysvoimaa.

Kihlajaisissa, viikkokausi sen jälkeen, oli ilo ylimmillään, innostuneita, kauniita puheita pidettiin morsiusparin kunniaksi, tanssia kesti myöhään yöhön, ja aamupuoleen syötiin komea illallinen. Morsian oli suloinen, sulhanen hieno ja ylevä. Kaikki heitä ihailivat ja ylistelivät, ja monet monituiset maljat heidän onnekseen sinä iltana tyhjennettiin.

["Suomen Kuvalehti" 1894.]

KAHTALAINEN ONNI.

I. Lesken luona.

Hän asui rannalla, Satamakadun päässä, pienessä matalassa rakennuksessa, jossa oli vaan vähäinen puoti, kammari ja kyökki. Pihan toisessa päässä hänellä oli värjäyshuone, jossa vanha, uskottu Elias johti työtä aina siitä kuin hänen miehensä neljä vuotta sitten kuoli.

Toinenkin hyvä ja uskollinen palvelija hänellä oli, nimittäin Anna, kyökkipiika. Nämä molemmat kuuluivat aivan kuin perheeseen, sillä herran eläessä he jo monta vuotta olivat taloa palvelleet ja hänen kuoltuaan he hoitivat kaikki asiat melkein omin neuvoin, Eevi kun itse makasi kuukausmäärät sen jälkeen huonona sairaana.

Ne olivat kovia aikoja ne. Suru oli hänet murtaa ja tulevaisuus oli synkkä kuin syys-yö hänen edessään. Ei tiennyt ensimmältä millä neuvoin veisi kolmea pientä lastaan eteenpäin, kun turva ja leivän hankkija laskettiin maan poveen. Ne olivat kaikki niin pieniä vielä silloin, Antti neljän vuoden, Saimi kahden ja Helmi vasta parin kuukauden ijässä. Mutta Eliaan ja Annan avulla hän kumminkin kesti kaikki vaikeudet. Anna hoiti sekä häntä että lapsia, Elias piti hyvää huolta värjäyksistä ja niin he sitten pääsivät sen ajan ohitse. Nyt ei enää ollut mitään hätää, sillä vaikka tuntuva haittaa tekikin Vidkopp, tuo rikas naapuri kadun toisella puolen, jolla oli suurenmoinen värjäyslaitos, saattoivat he kumminkin huolettomasti jatkaa liikettään hekin, ja toimeen he sillä tulivat. Vanhat tuttavat toivat sentään uskollisesti heille värjäyksensä.

—Onhan meidän yhtä hyvä antaa tännekin ne ansiot, paremmin ne ovat täällä tarpeesen kuin tuolla vastapäätä, heillä oli tapana sanoa.

Ylen komeaksi oli Vidkopp tänä kesänä laittanutkin puotinsa. Ikkunaruudut olivat yhdestä ainoasta paksusta lasista, että näkyi yli kadun aina tänne heille asti koko puodin sisusta ja myyjät, jotka häärivät siellä edes takaisin, sekä ostajat.

Annaa tuo naapurin suurenmoinen menestys joskus huolestutti.

—Kovinpa ne Vidkopin alkavat ylvästellä, hän kerran sanoi, astioita pestessään kyökin pöydällä, oikeinpa minua vaivaa tuo komeus.

—Ei pidä Annan katsoa sinne päin, hymyili Eevi.

—Mihinkäs minä silmäni panen, kun se on aina tuossa edessäni, jos tässä pöydällä mitä teen.

—Pannaan verhot ikkunaan.

—Niin,—se vielä puuttuisi! Hyvin tässä on valoisata muutenkaan.

—Sitten minä tiedän toisen ja paremman neuvon.

—No, antaapas kuulla.

—Ettei salli semmoisten asiain painaa mieltä.

—Niin, mutta kun minä en ymmärrä, minkätähden Jumala suo heille niin suurta menestystä, tuommoisille rahan himoisille kuin nuo ovat, jotka eivät suinkaan säälisi toista, vaikka nytkisivät puille paljaille.

—No, mitä siihen tulee, Anna hyvä, niin emme me ihmisraukat täällä kykene toisiamme moittimaan. Yhdellä on yksi vika, toisella toinen, syntisiä ja puuttuvaisia olemme kaikki.

—Mitäs varten sitten toisella pitää oleman suurempaa menestystä kuin toisellakaan.

—Jumala rakastaa meitä kaikkia ja antaa yhtä lajia hyvyyttä yhdelle, toista toiselle, sen mukaan kuin aina parhaaksi näkee.

Samassa Antin pää pisti esille kammarin ovelta.

—Tuleeko äiti minua nyt luettamaan? hän kysyi.

—Luettaako äiti Antille satukirjaa, että mekin saamme kuulla, ehdotteli Saimi Antin takaa.

—Satua, satua, jokelteli pikku valkotukkainen Henni ja tunkeutui Antin sivu kyökkiin.

—Herran terttu, huudahti Anna, jonka silmät loistivat hänen lemmikkiään vastaan. Vai pitäisi hänenkin jo kuunnella satua.

Eevi otti hymyillen Hennin käsivarrelleen.

Antti oli jo avannut kirjan valmiiksi pöydälle.

—Vai niin. Tuhkimus tähkimys kiukaan päässä, sitäkö nyt luetaan?

—Sitä, sanoi Antti.

Eevi istui tuolille, Henni sylissä, Saimi asettui polvilleen toiselle tuolille, kyynäspäät pöydälle ja leuka käsien varaan, ja Antti seisoj kirjansa ääressä, jotakuinkin itsetietoisena, sillä häntähän tässä nyt piti kuunneltaman.

Kovalla äänellä hän alkoi ja hartaasti häntä seurasivat Saimi ja Henni, silloin tällöin äiti hiukan oikaisi, muuten luku kävi kuin vettä, vaikka hän vuosi sitten vasta aakkosia opetteli.

—Niinhän se Antti lukee kuin paras pappi vaan, sanoi Anna, joka käväsi kammarissa ja sivumennen pysähtyi kuuntelemaan hänkin. Pianpa se oppikin.

Antti ei tauonnut, korotti vaan ääntään ja jatkoi, mutta Eevi myhähti ja nyökkäsi päätään Annalle myönnötykseksi.

—Täälläpä ahkeria ollaan, kuului miehen ääni ovelta.

Elias sinne oli ilmestynyt, ja Eevi näki heti ensi silmäyksellä, että hänellä oli jotain tärkeätä puhuttavaa.

—Niinhän täällä, vastasi Eevi. Tulkaa istumaan, Elias. Herkiä nyt, Antti, vähäksi aikaa.

—Hyvinpä sinä jo osaatkin, alkoi Elias. Taitaa tulla sinusta lukumies?

—Tohtori minusta tulee, päätti Antti.

—Ohoh, ohoh, ihmetteli Eevi. Ei vähä mitään. Paljon täytyy lukea ennenkuin tohtoriksi pääsee.

—Minäpä luenkin paljon, selitti Antti.

Elias rykäsi.

—Minulla muuten olisi vähän tuumittavaa rouvan kanssa.

—Näin sen jo heti kasvoistanne.

—Niin, minä olen tässä arvellut, että teidän pitäisi panna enemmän rahaa liikkeeseen, ottaa värit suoraan ulkoa ja järjestää koko homma vähän toisin. Enemmän ajanmukaisesti, tarkoitan. Tuo naapurimme tuolla vetää muuten kaikki puolelleen.

—No, sitähan minä olen sanonut, puuttui Anna puheeseen kyökin ovelta, jossa hän oli kuunnellut Eliaan puhetta. Sitähän minä olen sanonut aikoja sitten.

—Niin, mutta—

Eevi näytti vähän huolestuneelta.

—Mistäkö saadaan rahoja?

—Niin, sitä minä juuri ajattelin sanoa.

—Jos rouva luottaisi minuun. En luule, että meillä tulisi hätää olemaan. Minulla on vähin säästöjä palkastani.

—Niihin ette saa koskea, Elias.

—Miksikäs ei, jos tarvis vaatii. Mutta tuskinpa se vaatiikaan. Otetaan vähemmin kerrassaan. Ollaan varovaisia. Kyllä minä otan vastuulleni.

—Se on oikein, Elias, se on oikein, sanoi Anna. Ja minullakin on parisataa pankissa. Tässä talossa ne on ansaittuja ja tämän talon hyväksi niitä saa käyttää. Eihän niillä pitkälle juosta, sen kyllä tiedän, mutta lisänähän ovat yhtä kaikki.

—Niin että jos rouva vaan uskaltaa heittää mun huostaani—jatko
Elias.

Eevi oli liikutettu.

—Uskaltais, tietysti. Mutta en tahtoisi.

Hän ei voinut enää pidättää kyyneleitään, ne herahtivat alas hänen poskilleen.

—En tahtoisi, että teidän säästöihinne koskettaisiin. Jospa kumminkin sattuisi käymään onnettomasti.

—Siitä ei pelkoa, sanoi Elias iloisesti.

—Ei ensinkään, toisti Annakin. Suostukaa vain pois, rouva, ihan ilman epäilyksiä.

Eevi puristi heidän käsiään.

—Tulkaa lapsetkin kiittämään Eliasta ja Annaa, hän kehoitti.

—Mitäs joutavia, sanoi Elias.

Mutta Henni kipusi jo hänen polvilleen ja kietoi molemmat kätensä hänen kaulaansa. Ja Antti antoi heille molemmille kättä ja kumarsi. Saimi samoin.

—Antti kouluutetaan tohtoriksi, sanoi Anna.

Eevi ei kyennyt virkkamaan mitään. Silmät uiskentelivat vielä kyynelissä, mutta kun hän ne loi molempiin herttaisiin apulaisiinsa ja pienokaisiinsa, jotka aivan kuin pienet sääsket nyt häärivät siinä heidän ympärillään, loisti kyynelten läpi sulaa rakkautta, iloa ja onnea.

—Ja mikäs tästä Saimista sitten tehdään, kysyi Anna, joka oli nostanut hänen käsivarrelleen.

—Minä tahdon piiaksi, että saan pestä pyykkiä, sanoi Saimi.

—Ole nyt—!

He räjähtivät kaikki makeaan nauruun, johon lapsetkin yhtyivät, vaikkeivät ensinkään tajunneet, mille siinä oikeastaan naurettiin.

II. Kadun toisella puolen.

Huoneet olivat valaistut. Lamput paloivat kirkkaina, kruunut ja kandelaabrit olivat sytytetyt, kaikki oli siistiä, pulskaa, komeata.

Rouva Vidkopp käveli vielä viimeistä kertaa huoneesta huoneeseen uudessa, havannaruunisessa leningissään ja tarkasteli, jos kaikki oli kohdallaan. Eikä hänen mielestään siinä pitänyt missään olla moitteen sijaa. Siellä, täällä hän vaan siirti jonkun tuolin suurempaan asemaan, muutti jonkun kukkavaasin toiseen kohtaan ja järjesteli tupakka-aineet eri pöydille herrojen puolella. Tänään oli näet tärkeä päivä. Ensi kerran heillä oli kestit sen jälkeen kuin huoneet olivat korjatut ja laitetut uuteen kuntoon. Kaupungin pormestari, joka ei vielä milloinkaan tätä ennen ollut heillä käynyt, oli myöskin kutsuttu, samoin viskaali ja monta muuta harvinaista vierasta.

Salissa hän viimein seisahtui ja jäi katselemaan ympärilleen. Katseli noita uusia pilyssipäällisiä mööpelejä, jotka juuri ikään olivat tulleet Pietarista, uutta sohvamattoa, joka oli ostettu muotimakasiinista ja maksanut sata markkaa, katseli sitten ikkunoita uusine uutimineen ja seiniä, jotka paistoivat kullasta. Semmoisia tapettia tuskin oli kenelläkään koko kaupungissa kuin heillä. Mutta ne olivatkin tulleet koko lailla kalliiksi, viisi markkaa rulla ja neljäkymmentä rullaa oli mennyt saliin, joten pelkät tapetit siihen maksoivat ummelleen kaksi sataa. Paljon oli tullut kustantamaan huoneiden korjaukset muutenkin. Pari kolme tuhatta oli luiskahtanut niinkuin ei mitään. He näet tahtoivat laittaa kaikki kunnollisesti, kun kerran laittoivat, maksoi sitten mitä maksoi. Ja kun huoneet tulivat näin komeiksi, täytyi saada uudet, komeat huonekalut myöskin, muutenhan ne eivät olisi miltään näyttäneet. Sehän se sitten nosti kustannuksia niin kamalasti.

No niin,—mitäpä siitä! Olipa heillä varaa, kannattihan heidän! Rikkaitahan he olivat, ja niin laveissa asioissa, ettei muutamat tuhannet tuntunee niin mihinkään. Ja olipa tästä kaikesta taas toiselta puolen suurta hyötyäkin. Tästä puolin he katsottaisiin kuuluvan korkeampaan porvaristoon, saisivat enemmän arvoa ja luottamusta, tulisivat enemmän huomatuiksi. Ehkäpä pääsisivät tuttavuuteen kaupungin hienoimpain kanssa. Saattoi niitä sitten kutsua luokseen, kun oli näin pulskaa ja komeata heilläkin.

Suu meni onnelliseen hymyyn näitä ajatellessa. Kuka olisi voinut uskoa siihen aikaan, kun hän köyhänä ompelijana sai käydä talosta taloon, että hänestä vielä kerran maailmassa tulisi kaupungin mahtavimpia rouvia.

Monet niistä, joiden luona hän ennen oli käynyt ompelemassa kahdeksasta kymmenestä pennistä päivältä, kumarsivat hänelle nyt syvään ja kunnioittavasti, kun kadulla vastaan tulivat. Hän ihan uhallakin vastasi heidän tervehdykseensä vaan arvokkaalla pään nyökkäyksellä. Sillä heidän ei tarvinnut luulla, että hän oli sama vaatimaton ja nöyrä ihminen kuin ennen.

Niin, hänellä oli tosiaan ollut menestystä maailmassa, enemmän menestystä kuin hän koskaan unissaankaan olisi saattanut toivoa. Eikä voinut arvata, missä määrässä he vielä tulevaisuudessa voisivat edistyä, kun kerran olivat näin hyvälle pohjalle päässeet. Hildegard, heidän vanhimpansa, oli sievä tyttö, aikaa voittaen hänestä ehkä tulisi kaunotar, ja hän osasi jo nytkin niin mukavasti keinutella ruumistaan tuolla ulkona, kouluun astuissaan, ja pitää päätään niin mukavasti kekollaan, että sitä oli oikein soma katsella. Kuuden tai seitsemän vuoden perästä hän oli täysikasvanut ja silloin häntä varmaan jo kilvalla kosittaisiin. Saattoi vaikka itse kauppaneuvos Renvallin poika häneen rakastua ja silloin tulisi heidän Hildegardistaan miljonäärin rouva!

Näin huimaavaa onnea ajatellessa häntä melkein pelotti. Oliko tosiaan mahdollista, että hän vielä kerran maailmassa tulisi niin läheiseen sukulaisuuteen paikkakunnan suurimman raharuhtinaan kanssa! Silloin olisi hän menestyksen kukkuloilla, ei osaisi enää mitään toivoa.

Siinä hänen tuumansa keskeytyivät. Eikö ääntänyt hänen miehensä sivuhuoneessa?

—Mamma, onko mamma siellä?

Aivan oikein, miehensä häntä siellä huuteli.

—Mikä on?

—Tulepas auttamaan vähän. En saa kiinni tätä kaulahuiviani.

—Eikö sinulla vielä ole päälläsikään? Koita nyt, pappa kulta, joutua, vieraat saattavat olla täällä tuossa paikassa.

—Olenhan minä tässä jo melkein valmis. Kai me sitten saamme hyvän illallisen, kuule?

—Se on tietty. Porsas-daubia, kinkkua, omelettia, linnunpaistia ja mitä kaikkia se Mari Soininen siellä laittaneekaan.

—Onko hän hyvin tottunut ruokia laittamaan tuo Mari?

—Kysy sitä! Joka kuvernöörissäkin aina on ruuan laittajana silloin kuin siellä suuria kestiä pidetään.

—Soo, soo, kyllä hän sitten mahtaa osata.

—Illallisen jälkeen tarjotaan kahvia ja likööriä. Niinkö sitä ruukataan?

—Niin kuuluvat tekevän kaikissa paremmissa taloissa.

—Vai niin, tietysti sitten meilläkin.

—Kun vaan juomat olisivat hyviä.

—Pitäisi niiden olla. Niin ainakin vakuuttivat Lindissä.

—Antaapas olla,—eivätköhän vieraat lähde meiltä tyytyväisinä tänä iltana.

—Niin tuota luulisi.

—Vielä se pormestari tulee meille toisenkin kerran, saatpa nähdä. On meillä sentään ollut onnea, pappa kulta, kun ajattelee taaksepäin kuinka vähästä me aloitimme.

—Kuule—eikös, siellä ajanut hevonen pihaan?

Rouva teroitti korviaan. Totta tosiaan, kuuluihan sieltä jalan kopsetta jo portailta.

—Siellä niitä jo tulee.

Ja he kiiruhtivat molemmat hymysuin etehiseen vieraitaan vastaanottamaan.

["Nuori Suomi" 1894.]

LAULAJA.

—Äiti, oletko valveilla? kysyi Kirsti, joka istui ikkunan luona ja luki sanomalehteä.

—Valveilla olen, vastasi heikko ääni vuoteelta, perällä huonetta.

—Jaksatteko kuulla? Täällä on Albertin konsertista.

—Lue, hyvä lapsi, lue!

Äiti kohottautui kyynäspäälleen ja nojautui Kirstiin päin paremmin kuullakseen.

Kirsti luki ylistävän arvostelun eilispäivän konsertista. Loistava menestys. Yleisön mieltymys tavaton. Myrskyiset hyvähuudot ja aploodit. Huone täpösen täynnä. Huomenna—siis tänä iltana, muistutti Kirsti, ja heitti silmäyksen äitiin päin,—saadaan vielä kuulla arvoisaa laulajaa taiteilijaseuran arpajaisissa, joissa hän hyväntahtoisesti on luvannut myötävaikuttaa. Sen jälkeen aikoo herra Ilopuro käydä muutamissa maaseutukaupungeissa antamassa konsertteja, ennenkuin jälleen matkustaa ulkomaille opintojaan jatkamaan. Lopulta lehti ennusti hänelle suurta tulevaisuutta ja toivoi, että hän maineensa kautta vielä tuottaisi isänmaallekin kunniaa.

—Siinä nyt näet, Kirsti, sanoi äiti vaipuen takaisin tyynylle. Eikö käynyt, niinkuin minä jo aikoja sitten sanoin. Jotain erinomaista hänestä piti tulla, sen hänestä jo kasvavanakin voi päättää. Ei hän ollut niinkuin muut pojat, ei ensinkään niinkuin muut.

—Ei, hän oli paljon rajumpi ja paljon laiskempi, hymyili Kirsti ja heitti sanomalehden kädestään pöydälle.

—No niin,—mitä sinä sanot—liskempi? Hän ei lukenut läksyjään.

—Eikä tehnyt muutakaan. Telmi vaan aamusta iltaan ja keksi jos minkälaista kiusaa ja pahantekoa.

—Sinä nyt et hänessä milloinkaan nähnyt mitään hyvää.

—Minua harmitti, kun äiti ei milloinkaan hennonut rangaista, vaikka hän olisi ollut kuinka ilkeä.

—Ehkä minä häntä hemmottelin liiaksi, niinhän sitä kaikki silloin sanoivat, myötteli äiti. Mutta miespä hänestä on tullut yhtäkaikki. Ja vielä vähän parempi muita, jatkoi hän ylpeällä mielihyvällä. Kuinka siinä olikaan lehdessä? Ettäkö tuottaisi kunniaa vielä isänmaallekin? Ajatteles Kirsti, Albert, tuo orpo poika raukka, jonka hyvän hyvydestä otin luokseni, kun äitinsä kuoli ja jota sitten koetin hoitaa ja kasvattaa siksi kuin hän meistä erosi ja läksi teatteriin. Odotas, kuinka monta vuotta siitä nyt onkaan?

—Kahdeksan...

—Niinpä niin, kahdeksan vuotta siitä mahtaa olla. Kyllä hän on oikea onnen lapsi, se täytyy sanoa.

Kirsti ei virkkanut mitään. Hän oli ottanut ompeluksensa ja näytti kääntäneen koko huomionsa siihen.

Hetken vaiettua äiti taas jatkoi:

—Emme ole nähneet häntä nyt pitkään aikaan. Sitten kuin hän toissa kevännä ulkomaille läksi. Tuleeko hän meillä käymään ollenkaan?

—Tuskin. Mitä hän nyt enää joutaisi meitä ajattelemaan. Semmoinen suuruus. Tietysti hänellä on muita parempia.

—Niin, kyllä kait hänellä on paljon ystäviä ja ihailijoita, sen hyvin arvaa, sanoi äiti, Kirstin katkeruudesta sen enempää välittämättä.

Kirsti, vaikka muuten niin erinomaisen hyvä tyttö, oli aina sotajalalla, kun Albert tuli puheeksi. Siihen äiti jo entuudelta oli tottunut. Keskustelu taukosi. Kirsti neuloi kiivaasti; pieni rypy silmäkulmien välissä osoitti, että katkeruus vieläkin kalvoi hänen mieltään.

Alkoi jo hiukan hämärtää, kun ovelle kolkutettiin.

—Varmaan lääkäri, sanoi Kirsti ja riensi avaamaan.

—Ei—ei se ollut hänen koputustaan, ehätti äiti sanomaan, kiinnittäen odottavan katseen oveen.

Samassa seisoiakin huoneessa nuori, elokas, pulska mies, joka hohti voimaa ja terveyttä.

—Albert! huudahti äiti, koettaen taaskin nostaa päätänsä tyynyltä.
Tulitpa sinä kumminkin!

Hän ojensi kättään Albertille; hieno puna oli noussut hänen poskipäihinsä.

—Voi, kuinka hauskaa nähdä sinua!

—Oletteko sairaana, täti? En tiennytkään, en ole siitä kuullut mitään.
Keuhkotautiako? Vai niin, sepä ikävää. Joko kauankin?

—Kohta vuosi.

—Ooh, vai niin kauan. Mutta ehkäpä se menee ohitse vielä. Mitä lääkäri sanoo?

—Ei mitään. Antaa rohtoja vaan.

—Kyllä te varmaan vielä paranette, jahka pääsette kesään, eikö niin? Mitä sinä arvelet, Kirsti?—Kas, mikä lehti sinulla on siellä? Onko se tämän päivän? Oletko lukenut minun konsertistani? Se onnistui niin mainiosti. Kaikki sanomalehdet kiittävät kilvan, ja yleisö oli vallan hurmaantunut. Entä sitten vielä—arvatkaapa, mistä nyt tulen? Näettekö, minähän olen frakissa. Vai luuletteko, että teitä varten pukeusin näin? Mitä?

Hän nauroi niin iloista raikasta naurua, että äidin täytyi siihen yhtyä ja väkisin meni Kirstinkin suu vähän hymyyn.

—Niin, enhän minä toki—mutta antakaapa kun kerron. Minä olen, tiedätekö, käynyt ylhäisten herrojen luona, senaattorien ja sen moisten. Rahaa tarvitaan, rahaa, rahaa, ja aina vaan rahaa. Toivon tietysti valtioapua. Ja he lupasivatkin kaikki, aivan varmasti. Kolmetuhatta. Tänä vuonna kolmetuhatta ja ensi vuonna kolmetuhatta. Nätti summa, eikö niin? Konserteilla ansaitseen muutamia tuhansia lisää.—Jotain kuusi tuhatta minulta menee vuodessa siellä ulkona vähintään. Se täytyy minun nyt laulaa kokoon itselleni. Ja sitten ulos taas, ulos maailmaan, Pariisiin, Italiaan—

—Mutta kyllä se yhtä kaikki oli ikävää, että te olette kipeänä, täti. Olisitte eilen tullut minua muuten kuulemaan, eikö niin? Ja Kirsti— voi, kun en muistanut lähettää sinulle vapaalippua.

—Ooh, se olisi ollut vallan liikaa huomaavaisuutta, virkkoi Kirsti hiukan ivallisesti.

—Eikös mitä, eikös mitä, vakuutteli Albert, vetäessään paperossikotelo taskustaan. Sallitteko? Vaivaakohan tätiä, jos poltan?

—Ei, ei ollenkaan. Polta sinä vaan, hyvä Albert.

—Niin, mutta—jos äitiä aikaa ryvittää?

—Eikös mitä. Anna nyt Albertin polttaa rauhassa. Ja ottaisit viinipullon esille, Kirsti, niin tarjoomme Albertilla lasin. Meillä, näetkös, on hyvää viiniä, Madeiraa.

—Ohoo? Oikeinko Madeiraa?

—Jota lääkäri on määrännyt äidille.

Kirsti ei näyttänyt olevan vallan halukas sitä noutamaan. Äidin täytyi vielä kerran pyytää, ennenkuin hän toi pullon ja kaatoi Albertille lasiin ja sitten myöskin äidille.

—Sepä on tosiaan hyvää, sanoi Albert. Maljanne, täti. Sinä et juo, Kirsti?

—En.

—Kuulutko raittiusseuraan? No, te tulette hyvin toimeen, niinkuin näyttää? Tädillä on eläkerahansa—kuinka suuri se taas onkaan?

—Kuusisataa.

—Niin, kuusisataa! Hyvä raha, kun tulee noin vaan ilman mitään.

—Kirsti siihen ansaitsee lisää, käsitöillä ja puhtaaksikirjoittamalla—nousee sekin noin kuuteen sataan vuodessa.

—Vai niin, yhteensä tuhatkaksisataa siis! Ja se teille riittää vallan hyvin, niin pienet kuin teillä on elämäntarpeet. Naiset ylipään tulevat vähällä toimeen.

—Kyllä—kyllä se riittää, vakuutteli äiti, sillä hän pelkäsi, että Albert mahdollisesti katsoisi velvollisuudekseen auttaa heitä jollakin tavoin.

Mielessään hän kumminkin ajatteli, että Kirsti raukka sietäisi saada vähän helpotusta. Kovin hän oli rasittunut viime aikoina.

—Kannattaapa panna hiukan ylellisyyksiinkin, hymyili Albert, niinkö? Madeiraan ja sen semmoisiin. No, täti, kippis!

—Kippis, kippis!

Äitikin hymyili iloisesti. Ei koko sairauden aikana muistanut Kirsti nähneensä häntä näin elpyneenä kuin nyt.

—Kaada, Kirsti, Albertille toinen lasi.

—Vieläkö toinenkin? kysyi Albert.

—Tietysti

Hän aikoi jatkaa, mutta ei voinut, yskä keskeytti.

—Tupakan savu alkoi Kirsti syytöstään.

—Ei—ei—intti äiti rykimisten lomasta. Ei se—ei se mitään. Anna Albertin polttaa—

—Ehkä on parasta, että panen pois? arveli Albert ja loi kysyvän katseen äitiin.

—Se meni jo—ohitse. Polta vaan! Polta, polta!

—No, koska täti niin tahtoo. Oikeastaan minun pitäisi heittää tämä polttaminen vähemmälle.—ja olen minä sitä koettanut tehdäkin, se, näettekös, voi vahingoittaa ääntä. Mutta vielähän teitä ryvittää. Jospa tämä kumminkin vaivaa, sanokaa suoraan.

—Tietysti vaivaa, näkeehän sen, sanoi Kirsti nyrpeästi.

—Ei vaivaa, ei, ei. Ryvittäähän minua muutenkin. Mitä sinä, Kirsti—

—Otetaan sitten vähän Madeiraa, se rauhoittaa, sanoi Albert ja kaatoi sekä tädin lasiin että omaansa.

—Niin, otetaan Madeiraa. Hyvä, että sattui meillä olemaan kotona, koska se sinulle maistuu.

—Tämä on erinomaista, vakuutteli Albert ja kulautti lasin puolilleen.

Äitikin maisteli, ja se todellakin näytti häntä rauhoittavan. Levollisena hän nyt makasi siinä, pää tyynyllä, ja katseli hymyillen Albertia.

—Voi, kuinka olit hyvä, kun tulit meitä katsomaan. Toit semmoista raitista elämää tullessasi. Tässä huoneessa muuten aina on niin hiljaista ja kuollutta. Kirsti tuolla ikkunan luona työnsä ääressä, minä tällä vuoteella. Joka päivä samanlaista—aamusta iltaan, ei milloinkaan mitään muutosta.

—Äiti rakas, elkää puhuko niin paljoa, se rasittaa, rukoili Kirsti huolestuneena, sillä äidin ääni kuului kovin heikolta ja vaivaantuneelta.

—Ehkä on parasta, että minä lähden, sanoi Albert ja alkoi sammuttaa paperossiaan.

—Ei, elä mene. Kirsti vaan suotta. Onhan minulla aikaa sitten levätä.

—Minäpä en juuri joutaisi enää—hän katsoi kelloaan. Minunhan pitää laulaa vielä tänä iltana. Ja huomisaamuna lähden maaseudulle, täytyy vielä käydä muutamissa paikoissa jäähyväisiä.

—Voi, niinkö sinulla on kiire? Tämä käyntisi on kuin unennäköä.

—Tärkein tapaus varmaankin tämän talven aikana, hymyili Kirsti.

Mutta hänen äänessään oli taaskin jonkunverran ivaa.

—Niin, niin, myötteli äiti, vaikka hän kyllä ymmärsi Kirstin sisällisen ajatuksen. Minulle se tulee olemaan virkistävänä muistona niin kauan kuin elän.

Albert taaskin vilkaisi kelloaan.

—Aika kuluu, täytyy kiirehtiä. Kiitosta nyt, täti.

Hän ryyppäsi lasinsa pohjaan ja tarttui hattuunsa. Sanoi sitten jäähyväiset ja toivotti tädille terveyttä.

—Tuletko yhtä reippaana ja iloisena takaisin? kysyi täti, pidellen hänen kättään.

—Tietysti, hän nauroi.

—Milloinka?

—Vuoden päästä tai kahden.

—Sinne on pitkä aika, huokasi täti, päästäen hänen kätensä irti.

—Sanomalehdistä saatte aina lukea minusta sillä välin. Hyvästi, hyvää yötä.

—Hyvästi, hyvästi.

Hän oli poissa. Huone jäi hiljaiseksi ja autioksi. Elottomuus oli kahta vertaa tuntuvampi kuin ennen.

Äiti ryki yhtämittaa.

Kirsti antoi hänelle rohtoja ja teki tulen uuniin, että tupakan savu menisi pois.

Sitten hän auttoi äitiä sohvalle, pöyhi sillä välin hänen tilaansa ja laitteli kaikki valmiiksi yön varalle.

Opiumi teki vaikutuksensa. Äiti makasi nyt hiljaa, silmät ummessa. Väsymyksestäkö, vai oliko mennyt unen hortoon? Sitä ei Kirsti tiennyt, mutta hiljan hiljaa hän astui takaisin tuolilleen ja otti ompeluksensa.

Lamppu paloi pöydällä hänen edessään, varjostin riippui äitiin päin. Työnsä äärestä Kirsti väliin tähysteli äitiä, joka makasi siellä liikkumattomana, äänettömänä, mutta niin pelottavan kalpeana.

Kirstin sydäntä kouristi pahasti. Noin heikon näköinen ei äiti ollut hänen mielestään milloinkaan ennen ollut.

—Mutta kenties hän aamulla taas on entisellään, lohdutteli hän itseään, jahka hän saisi hyvin nukkua yönsä.

Pari tuntia kului. Äiti nukkui yhä. Muutamia kertoja hän oli rykinyt, ei kumminkaan siihen herännyt, tai jos heräsi, vaipui hän heti takaisin uneen.

Kirstikin rauhoittui. Hän kääri työnsä kokoon, sammutti lampun ja meni levolle.

Tuntui niin hyvälle oikaista väsyneitä jäseniään siellä lämpimän peitteen alla. Ei häntä vielä nukuttanut; ajatukset lensivät, risteilivät sinne tänne.

Jos voisimme muuttaa maalle äidin kanssa kesäksi—johonkin kuivaluontoiseen paikkaan, jossa olisi petäjämetsää. Se olisi aivan välttämätöntä, sillä äidin voimat ovat menneet kovin alas nyt talven ajalla.

Eikä näytä rohdoista olevan apua—enemmän kuin Madeirastakaan...

Kumman raikas henki tuo Albert. Ei hänelle voi olla vihainen, vaikka kyllä sietäisi. Niin naivin itsekäs ja muista väliäpitämätön. Äiti rakastan häntä kuin silmäteräänsä...

Kuinka hän oli voimakas ja terve! Ja kuinka hän menestyi elämässä...

Vaikka oli niin pahankurinen poikana, ettei olisi luullut hänestä milloinkaan miestä tulevan...

Koulussa alennettu käytös, huomio välttävä, keskiarvo neljä...

Minulla sitävastoin aina parhaat numerot...

Mitäpä hyötyä minulla nyt siitä? Voimat ovat menneet, elämän halu poissa...

Jos olisin ollut niinkuin Albert? Lentänyt ulos maailmaan? Ei,—kuka silloin olisi hoitanut äitiä? Parempi näin. Tuhatta vertaa parempi!

Niin kauan kuin äiti elää niin kauan kuin saan nähdä nuo lempeät, hienot kasvot joka hetki, ja saan puhella hänen kanssaan—tuumitella yhdessä kaikista asioista—voi, siinä on jo kylläksi elämän onnea,—en kaipaa mitään muuta...

Mutta jos tämä tauti veisi äidin hautaan—?

Sitä ajatusta Kirsti aina koetti karkoittaa mielestään pois, mutta yhä uudelleen se tunkeutui sinne takaisin, varsinkin näin yön aikaan. Ja kun se pääsi hänet valtaamaan, silloin pakeni uni kauas hänen silmistään.

Niinpä nytkin. Tunnit vierivät; hän kuuli naapurin seinäkellon lyövän jo neljää. Ja yhä hän valvoi, yhä hän silmät levällään katseli syvään pimeyteen.

Äiti oli nukkunut tänä yönä paremmin kuin ennen moneen aikaan. Kirsti tuon tuostakin kohotti päätään tyynyltä ja kuunteli hänen raskasta hengitystään. Mitä varten hän pelkäsi suotta? Ehkei tämä sairaus ollutkaan niin vaarallista: Moni oli keuhkotaudista parannut.

Kunhan vaan pääsisivät kesään...

Kirstin silmät painuivat kiinni. Hän meni vihdoinkin uneen.

Yön valvomisesta lopen uupuneena hän nukkui niin sikeästi, ettei kuullut, kun äiti kohta sen jälkeen heräsi ja alkoi yskiä.

—Kirsti ... Kirsti, koetti äiti yskän lomasta saada äännetyksi.

Mutta Kirsti hengitti vaan syvään—ja makasi liikkumattomana.

Äidin yskä kiihtyi, voimat uupuivat, hän vajosi alas tyynylle. Silmät kääntyivät avuttomina Kirstin sänkyyn päin.

Silloin Kirsti äkkiä vavahti unestaan ja hyppäsi ylös. Ei tajunnut vielä mitään. Seisahtui vuoteensa ääreen ja hieroi silmiään. Päätä viepotti niin, että oli vähällä kaatua. Mutta nyt hän jo kuuli—

Oli samassa täysin valveilla ja syöksi äidin sängyn luokse.

Äidin suusta pulppusi veri. Se valui punaisena tyynylle, lakanalle ja yltympäri pitkin vuodetta.

—Äiti, äiti—!

Sammuva katse häntä enää kohtasi. Äiti suoristi itsensä, silmät painuivat umpeen. Veri taukosi vuotamasta, kaikki oli hiljaa.

Kirsti hoipertui alas lattiaan sängyn viereen.

Päivä valkeni. Kaduilla syntyi vilkas liike. Matkustajia ajoi kilvan asemalle.

Albert istui reen perässä laukku kainalossa. Kasvot hehkuivat raikasta elämän halua.

Kirsti seiso i akkunassa, kalpeana, totisena. Albert hymyili hänelle ja heilautti lakkiaan ohi ajaessaan. Surullisella päänyökkäyksellä Kirsti vastasi hänen tervehdykseensä.

Kaksi miestä kantoi siinä mustaa ruumiskirstua. Albert käänsi päänsä pois,—hän kammosi kaikkea, mikä muistutti kuolemaa ja katoovaisuutta.

Ajuri nykäsi ohjaksia. Hevonen vilisti eteenpäin. Miehet kääntyivät kirstuineen portista sisään, mutta sitä ei Albert pannut merkille, sillä hän oli jo ennättänyt ohitse huolettomana jatkaen matkaansa asemalle päin.

["Uusi Kuvalehti" 1895.]

MISSÄ ONNI?

Siitä lienee jo noin parikymmentä vuotta, kun asiat minua eräänä talvena vaativat matkustamaan

Tampereelle. Sinne ei vielä siihen aikaan ollut rautatietä, vaan täytyi ajaa hevoskyydillä, joka entinen kulkutapa muuten olikin paljon haus Kempaa ja runollisempaa.

Mutta hitaasti se kävi. Nuoskeata lunta oli viimeisen sateen jälkeen vielä kosolta maantiellä, se tarttui paakkuina reen jalaksiin ja raskautti kulun. Hiljalleen löntysti hevonen eteenpäin vanhan kievarikonin tottuneella tavalla, kyytimies istui rauhallisena ja huolettomana kuskipenkillä, näkyi, ettei hän ensi kertaa ollut herroja kyydissä. Minulla oli hyvää aikaa miettiä kaikenlaista siellä reenperässä, nahkaisten sisässä.

Muistelin ketä tuttavია minulla mahdollisesti saattoi olla Tampereella, ja juohtuikin mieleeni eräs nuori tyttö, Hilma Reinius, joka noin kymmenkunta vuotta sitten oli joutunut sinne naimisiin eräälle rikkaalle tehtailijalle, nimeltä Grålund. Tunsin hänet vallan hyvin niiltä ajoilta, kuin hän oleskeli Tuusniemen pappilassa, rouvan apulaisena taloudessa ja lasten hoitajattarena.

Kuinka minun silloin kävi sääli tuota tyttö raukkaa, sillä hänellä ei suinkaan ollut helpot päivät pappilassa ollessaan, yöt kun sai valvoa lasten kanssa ja päivillä alituisesti olla varpailaan emäntänsä käskyjä täyttämässä. Hän sai ottaa kiinni kaikkeen, milloin hänet pantiin keittämään, milloin paistamaan, milloin leipomaan, huoneita siivoomaan, tai vaatteita silittämään. Ja sillä välin riitti käsitöitä loppumattomiin, pappilan kymmenen lasta kun kulutti paljon vaatetta. Hilma raukka oli mielestäni kuin orja; hänellä suorastaan ei vuorokauden kahdestakymmenestä neljästä tunnista ollut yhtä ainoata, jota olisi voinut ehdottomasti omakseen sanoa.

Sen lisäksi hänellä oli niin pieni palkka, ettei se tahtonut kunnolleen vaatteiksi riittää. Aina hänen täytyi kääntää penninsä moneen kertaan, ennenkuin uskalsi sen kädestään laskea, miettiä ja tuumia, mikä huokeinta, kannattiko ostaa, vai täytyisikö koettaa vielä ilman tulla toimeen.

Mutta, kumma kyllä, jotenkin virkeänä hän pysyi yhtä kaikki ja hyvä toivo hänellä oli tulevaisuudesta. Kun olo kävi liian tukalaksi tai työtaakka ylen painavaksi ja kun hänen täytyi kävellä rikkonaisissa kengissä, eikä varat myöntäneet ostamaan uusia vielä pitkiin aikoihin, lohdutteli hän aina itseään tulevien, parempien päivien odotuksella.

—Mutt' antaahan olla, jahka minä tästä saan rikkaan sulhasen, niin kyllä muuttuu elämä toisenlaiseksi, oli hänellä tapana sanoa.

—Koska se teidän rikas sulhasenne tulee sitten? kysyin häneltä kerran, kun hän taaskin suurella varmuudella oli siitä puhunut.

—En tiedä, milloin tulee, hän vastasi, mutta tulla hänen täytyy. Minä en rupea koko ikääni köyhyyttä kärsimään, siitä alan jo saada ihan kylläkseni. Ja muulla tavalla taas en rikkaaksi pääse, varakas sulhanen on ainoa neuvo.

—Ottaisitteko kenen hyvänsä, kun hän vaan on rikas?

—Ottaisin. Vaikka hän olisi musta kuin muriaani ja tyhmä kuin saapas, niin ottaisin sittenkin.

—Mutta ajatelkaas, jos ette voisi häntä lainkaan rakastaa?

—Rakkaudesta minä viisi veisaan. Ei köyhän auta semmoisia turhuuksia ottaa lukuun. Kun hän vaan auttaa minut paremmille päiville, niin olen hänelle niin kiitollinen, että se jo kyllä käy rakkaudesta.

Nuoren tytön suussa tuo puhe kuului kovin luonnottomalle; mutta se vaan todisti tavallaan sekin, kuinka kovaa koulua hän oli käynyt. Nuhteet, joita ensi hetkensä ajattelin tuoda esiin, kuolivat huulilleni, tunsin niin suurta sääliä häntä kohtaan.

—Luuletteko sitten, että onni on ainoastaan rikkaudessa? kysyin vaan hyvin sävyisästi.

—Missä se olisi, ellei siinä, hän vastasi. Hyvänen aika, kun ihminen saa, mitä ikänä haluaa, saa nukkua yönsä rauhassa, tehdä työtä sen verran kuin tahtoo, ja asettaa elämänsä kaikin puolin mieleisekseen, mitä häneltä sitten enää puuttuisi? En suinkaan ymmärrä.

Minä hymyilin.

—No, ja minkähänlaiseksi te asettaisitte elämänne, jos rikkaaksi tulisitte?

—Niin, minäkö?

Hänen silmänsä vilkastuivat.

—Voi, voi! Ensiksikin minä joka aamu nukkuisin tuonne kahdeksaan. Ja sitten minä aina tilaisin uudet kengät, ennenkuin entiset ehtisivät rikkikään mennä, jatkoi hän nauraen.

—No, senkö verran—

—Odottakaapas nyt, eihän se ollut kuin alkua. Minä laittaisin itselleni yltäkyllin kaikkia vaatteita, leninkiä kaikenmoisia, parhaimmista kankaista, revonnaikka-turkin silkkipäälyyksellä, sitten tohvelipaltoita ja jaquetteja syksyä ja kevättä varten, sadenuttuja ja kepsä kesää varten—hattuja, jos jonkinlaisia—

—Jopa, jopa—! Entä sitten vielä!

—Huoneet laittaisin ihmeen komeiksi, plyysipäälliset huonekaluihin, brysselimatot lattiaan—

—Riittää, riittää, minä nauroin. Kyllä jo arvaan muut seikat.

Mutta Hilma ei malttanut vielä lopettaa.

—Tallissa olisi aina hevonen minun varaltani, että saisin ajella, milloin vaan päähäni pistäisi ja joka vuosi minä matkustelisin ulkomailla.

Tähän tapaan sitä jatkui, mielikuvitus lensi ja innostus kasvoi. Hän lämpeni lämpenemistään, posket hehkuivat, silmät säihkyivät ja suu oli onnellisessa hymyssä. Jos kaikki tämä hyvyys olisi jo ollut hänen käsissään, ei hän siitä varmaankaan olisi voinut enemmän nauttia.

Pari vuotta liene kulunut tästä meidän keskustelustamme, kun pappilan vanhempia lapsia lähetettiin Savonlinnaan kouluun ja Hilma sai mennä mukaan talouden hoitajaksi. Olin oikein mielissäni, sillä otaksuin varmasti, että hän nyt yhtäkaikki tulisi helpommille päiville... Mutta sitä en voinut arvata, että tämä sattuma veisi häntä suurta elämän käännettä kohti.

Niin kumminkin tapahtui. Tuskin oli kuukautta kulunut, ennenkuin Savonlinnasta tuli äkkiarvaamaton uutinen: Hilma Reinius on kihloissa erään rikkaan kauppiaan kanssa Tampereelta.

Sillä kertaa eivät viestit kertoneet sen enempää.

—Onkohan tuo kauppias »musta kuin muriaani ja tyhmä kuin saapas», mietin minä itsekseni. Ainakin hän mahtaa olla vanha ja ruma, sillä harvoinpa ne nuoret ovat rikkaiksi ehtineet.

Mutta ei! Pian saatiin tietää, että hän päinvastoin oli keski-ikäinen, pulska mies, nimeltä Grålund, toimielias ja virkeä, Tampereen etevimpiä miehiä. Hän oli käynyt tervehtimässä sukulaisia Savonlinnassa, tutustunut Hilmaan, joka asui niiden kanssa samassa talossa, rakastunut ja kosinut. Häät vietettäisiin Savonlinnassa kiireemmän takeen, eikä Hilma tulisi enää Tuusniemellä käymäänkään.

Sitten kerrottiin vielä, kuinka paljon sulhanen oli antanut hänelle lahjoja, kultakellon ja rannerenkaat, monet leninkikankaat ja— revonnaikkaturkin.

Minua hytkäytti. Muistui heti mieleeni Hilman entiset tuulentuvat. Nythän ne jo alkoivat toteutua kaikki.

Häitten jälkeen Hilma katosi näköpiiristämme. Tampere oli siksi kaukana, ettemme hänestä enää mitään kuulleet, eikä hän liioin kirjoittanut tuttavilleen Tuusniemellä.

No, tuota en juuri ihmetellyt. Hän tietysti tahtoi unhottaa orjuutensa ajat ja välttää sen vuoksi kaikkea, mikä niistä muistutti.

Muutamia vuosia kului. Hilma alkoi unehtua mielestäni pois. Kerran olin vaan sattumalta kuullut, että hänen miehensä oli perustanut villankehruutehtaan Tampereella, mutta Hilmasta itsestään ei silloinkaan tiedetty mainita niin mitään. En ollut häntä senvuoksi moneen aikaan ajatellutkaan, ennenkuin nyt vasta, kun olin matkalla hänen kotikaupunkiinsa.

Päätin kuin päätinkin käydä häntä tervehtimässä ja olin sangen utelias näkemään, minkälaiseksi tuo pappilan entinen lastenhoitaja oli muodostunut rikkaassa naimisessaan. Minkälaiseksi oli hän laittanut kotinsa, mitenkä ylipäänsä asettanut elämänsä? Kuvailin, että hän oli seuraelämän keskuksena Tampereella, kulki kenties kestästä kestiin, huvista huviin, otti vastaan vieraita, laittoi komeita päivällisiä ja illanviettoja luonaan, sanalla sanoen, nautti kaikenmoisia iloja sitä runsaammin nyt, kun nuoruudessaan oli saanut niistä tyyten kieltäytyä.

Tampereelle saavuttuani oli minulla niin paljon toimia, etten ensi päivänä enkä vielä seuraavana joutunut menemään Hilman luokse. Mutta hänen asuntonsa jo tiesin, olin ajanut siitä pari kertaa ohitsekin ja tarkastellut tuota pitkää riviä ikkunoita, joissa kaikissa oli muodikkaat, kauniit uutimet, veistokuvia ja vihreitä, korkeita kasvia. Hienolta näytti kaikki uloskinpäin, sisässä varmaan oli yhä komeampaa.

Kuinkahan onnellinen hän nyt mahtaa ollakaan, ajattelin itsekseni ja halusin mitä pikimmin päästä häntä katsomaan.

Kolmas päivä oli keskiviikko, muistan sen vieläkin vallan hyvin. Olin jo edeltä puolen vapaa asioistani, panin parhaimman puvun päälleni ja laittauduin ajotulle visiitilleni. Läksin jalan, kun kadulla ei sattunut olemaan yhtään ajuria. Yöllä oli suojannut, liukkailla kaduilla yritin monet kerrat menemään nurin. Onnellisesti kumminkin saavuin viimein perille ja käännyn portista sisään.

Hyvän vaikutuksen heti jo pihakin minuun teki. Kaikki rakennukset olivat mainiossa kunnossa, leveät, tasaiset tiet risteilivät pihassa joka haaralle ja lumi oli niin puhdasta, että silmiä huikasi. Kookkaan verannan seinät olivat ikkunoita täynnä, niitä kaunisti somille poimukkeille asetetut valkoiset verhot, pulskat ovet ja portaat näyttivät minusta ikäänkuin kutsuvan luokseen ja lausuvan tervetultua.

Soitin etehisen kelloa. Näppärä, sievästi puettu palvelusneiti avasi minulle oven.

—Onko rouva kotona? kysyin.

Hän katsoi minuun kummastellen, silmät suurina ja pyöreinä.

—Kyllä, hän vastasi verkalleen, loi minuun vieläkin epävarman katseen ja pujahti johonkin sivuhuoneeseen.

—Huomasipas, etten ollut Tampereen rouvia, ajattelin siinä päällysvaatteita riisuissani. Nyt hän varmaankin siellä kertoo, että vallan outo, matkustavainen nainen seisoo etehisessä. Hilma tietysti ihmettelee, kuka minä mahdan olla. Saa nähdä, josko tuntee. Olisikohan pitänyt lähettää visiittikorttini samalla—tai ilmoittaa työlle nimeni? Mitä vielä? Antaa Hilman olla utelias.

Heitin syrjäsilmyksen etehisen seinällä olevaan peiliin, silitin pikkuisen hiuksiani ja astuin avonaisesta ovesta saliin. Siellä ei ollut ketään. Katsoin heti huonekalujen päällyksiä. Aivan oikein! Silkkiplyyssiähän ne olivat.

Ovet olivat auki vasempaan ja sieltäpäin kuului toisesta tai kolmannesta huoneesta keveitä askeleita. En voinut olla hymyilemättä, kun ajattelin, miten Hilma hämmästyisi minun nähdessään.

Askeleet lähenivät ja kynnykselle ilmestyi—ei, se ei ollutkaan Hilma, joku muu, ikävän näköinen, keski-ikäinen, minulle vallan outo nainen.

Minä en enää hymyillyt, vaan loin tulijaan kysyvän katseen.

—Anteeksi, mutta rouva Grålund haluaisi tietää, kuka rouva on.

Minä ojensin hänelle visiittikorttini ja hän katosi samaa tietä kuin oli tullutkin.

Katselin taaskin ympärilleni.

Kuinka täällä oli hiljaista ja kuollutta! Eikö heillä ollut yhtään lasta? Mitä varten nämä suuret, autiot huoneet—?

Pitemmälle en päässyt ihmettelemisessäni, kun äskeinen turilas palasi ja sanoi rouvan pyytävän minua tulemaan luokseen. Hän ei uskaltanut kylmyyden tähden lähteä huoneestaan.

—Onko rouva Grålund sairas? minä kysyin.

—Eipä juuri niin sairaskaan, hän vastasi pitkäveteisesti, mutta hän ei siedä kylmää.

Mitä kummaa! Olivathan nämä tavallisen lämpimät huoneet—miksi ei hän sitten näissä tarennut olla?

Kuljimme monen huoneen läpi ja pysähdyimme viimein suljetun oven eteen.

Turilas tarttui lukkoon, mutta ennenkuin hän avasi oven, käänsi hän vielä päätään ja kiinnitti harmaat silmänsä minuun.

—Ettehän vaan liene kylmä?

—En toki olekaan. Siellähän on suoja ulkona ja minulla oli turkki päällä.

Hän avasi oven ja laski minut sisään.

Ikkunat olivat peitetyt ja huone niin pimeä, etten alussa eroittanut niin mitään. Mutta perimmästä nurkasta kuului heikko ääni, ja kun teroitin silmäni sinne päin, oivalsin minä vähitellen chaiselongin tapaisen esineen, jossa joku näytti olevan pitkällään saarlien ja vilttien alla. Laiha käsi ojentui minua

kohti ja nyt huomasin jo kalpeat, kuihtuneet kasvatkin tyynyllä.

Menin lähemmäksi ja tartuin hänen käteensä.

—Tervetultua, hän kuiskasi ja puhkesi samassa itkemään.

—Hilma raukka, kuinka teidän laitanne on? Mikä teitä vaivaa? Hän, tuolla, sanoi, ettette olisi sairas.

Hän koetti rauhoittua, mutta hetken aikaa kesti, ennenkuin hän nyyhkyksiltään sai puhutuksi. Sitten hän alkoi.

—Niin, eiväthän ne kukaan usko minun sairauttani. Sanovat minun vaan luulettelevan. Ja lääkäritkin väittävät, ettei se ole muuta kuin hermostumista ja heikkoutta. Mutta lääkärit eivät ymmärrä, ne eivät ole koko aikana ymmärtäneet.

—Joko tätä on kestänyt kauvankin?

—Voi, johan sitä on kestänyt! Melkein koko naimisissa oloaikani. Se alkoi heti—muutamien kuukausien perästä.

—Eikä ole tullut ensinkään paremmaksi?

—Ei paremmaksi—pahemmaksi vaan. Hetken hiljaisuus vallitsi. Hän makasi nyt tyynenä, silmät alas luotuina. Kasvat ilmaisivat väsymystä ja välinpitämättömyyttä.

—Jospa minä olen vaan rasitukseksi?

—Ei, istukaa nyt sentään vähän aikaa. Ellette ikävysty?

—En suinkaan.

Mutta keskustelu ei tahtonut sujua. Hän ei nähtävästi jaksanut välittää muusta kuin omasta sairaudestaan, koska ei edes kysynyt mitään entisistä tuttavistaan Tuusniemellä. En tosin ollut minäkään heitä tavannut moneen aikaan, mutta olisin kuitenkin tiennyt kertoa hänelle yhtä toista heidän elämän vaiheistaan.

Ajatukseni kiintyivät hänen sairauteensa. Eiköhän siinä tosiaan ollut paljon luuletteluakin? Ja tämä pimeys, tämä kuumuus, huoneen umpinainen ilma, tuo hautautuminen saarlien ja vilttien alle—eikö se kaikki häntä juuri heikontanut? Uskalsin vähän viitata sinne päin. Mutta sitä minun ei olisi pitänyt tehdä, sillä hän kohta harmistui niin että lensi vallan punaiseksi.

—Niin se on aina, terveet ihmiset eivät käsitä, mitä sairas sietää tai ei siedä. Mutta luuletteko, että tässä makaisin, jos suinkin voisin liikkua ja olla ylhäällä.

—Saattaa niin olla, vastasin minä vallan hämilläni, itse tietysti sen parhaiten voitte päättää.

—Olen sen niin monta kertaa kokenut, jatkoi hän rauhallisemmin. Kun vaan pikkuisenkin yritän täältä nousta, niin heti minä kylmetyn ja tulen kipeäksi. Silmäni taas ovat niin heikot, etteivät ne siedä valoa ensinkään.

—Niin, tällä tavoin sinä juuri teet itsesi noin araksi, ajattelin minä itsekseni, mutta olin nyt siksi viisas, etten siitä hänelle mitään virkkanut.

Keskustelu taukosi taaskin. Meillä ei ollut mitään sanottavaa toisillemme. Hilma tuntui minusta niin vieraalle, ei hänessä ollut enää jälkeäkään entisestä avomielisestä, reippaasta pappilan rouvan apulaisesta. Hän makasi nyt vallan hiljaa, katseli eteensä, vastapäätä olevaan seinään, eikä näyttänyt paljon välittävän minun läsnäolostani. Se mielenliike, joka tullessani hänet hetkeksi valtasi, oli mennyt ohi, ja hän vaipui nyt syvään apatiaan. Tämäkö lienee ollut hänen tavallinen mielentilansa?

Oloon alkoi tuntua tukalalta. Halusin päästä pois vapaaseen, raittiiseen ilmaan. Mutta kävikö minun nyt jo lähteminen? Jospa hän loukkaantuisi, kun tuskin olin vielä neljännestuntia ollut hänen luonaan.

—Ehkä on parasta, että lähden ja heitän teidät rauhaan? Olette ehkä jo väsynyt?

—Niin, enhän minä tosiaan jaksaa pitempää aikaa yhtä mittaa seurustella, hän vastasi heikolla äänellä.

Mitäs muuta, minä nousin ja sanoin jäähyväiset.

—Odottakaa vähän.

Hän soitti ja äskeinen oppaani tuli saapuville.

—Menkää saattamaan rouvaa.

Ja niin me sitten taas vaelsimme yhdessä samojen huoneiden läpi tuon ikävännäköisen naisen kanssa. Mutta minä en enää soimannut häntä turilaaksi mielessäni, enkä ihmetellyt hänen kasvojensa happamuutta.

Vedin helpoittavan henkäyksen, kun taaskin olin ulkona.

—En tosiaan jaks seurustella! Nuo sanat vieläkin kaikuivat korvissani, ja kun sitten ajattelin meidän »seurustelua», täytyi minun hymähtää itsekseni.

Pysähdyin hetkeksi portaille, silmäilin vielä kerran tuota komeutta ja yltäkylläisyyttä ympärilläni.

Hilma parka! Mitä iloa hänellä nyt oli tuosta kaikesta? Eiköhän hän kaipauksella muistellut entisiä köyhyyden aikoja, jolloin hän raatoi yötä päivää ja käveli rikkinäisissä kengissä, mutta siihen sijaan uhkui terveyttä, voimaa, iloista uskallusta ja hyvää toivoa tulevaisuudesta?

Niin tuskallisen vaikutuksen teki tämä käyntini Hilman luona minuun, etten sitä hevillä unhottanut. Vuosia sen jälkeen kiertyivät ajatukseni tuon tuostakin takaisin häneen ja minä näin hänet yhä uudelleen edessäni, semmoisen kuin hän siellä komean kotinsa viimeisessä komerossa makasi, surkeana, elottomana, kuihtuneena, sammuvana.

* * * * *

Muutamia vuosia oli kulunut, kun luin sanomalehdissä, että tehtailija Grålund oli tehnyt loistavan konkurssin. Varoja viisisataa tuhatta, velkoja lähes yhdeksänsataa.

Olin vallan ihmeissäni. Semmoistako se varallisuus olikin? Vai oliko hän viime aikoina kärsinyt suurempia vahingoita? Kuinka hyvänsä, mutta siihen päätökseen tulin, ettei ainakaan Hilma vielä silloin, kun hänen luonaan kävin, tiennyt että asiat olivat olleet huonot, sillä ei hänen ajatuksensa siinä tapauksessa olisi niin yksinomaan päässeet pyörimään vaan hänen oman sairautensa ympärille.

—Voi raukka, huokasin itsekseni, kylläpä hänen mittansa mahtaa olla täysi. Kuinka hän nyt murtuneella terveydellä ja hemmoittuneilla elämän tavoillaan kykenisi taistelemaan köyhyyttä ja puutetta vastaan? Miksi oli hänen elämänsä niin kovaa alusta loppuun?

En kuullut hänestä mitään sen enempää nytkään. Mutta parisen vuotta tämän jälkeen täytyi minun taaskin matkustaa Tampereelle ja silloin päätin heti ensi työkseni hakea hänet käsiini.

Niin,—jos hän vielä eli! Kenties olikin, poloinen, jo päässyt maailman vaivoista ja muuttanut ikuiseen rauhaan.

Ajoin samaan hotelliin kuin viimeksikin. Se oli aivan entisellään kaikin puolin, palvelijat olivat vaan muuttuneet. Satuini vielä pääsemään entiseen huoneeseenikin, joka yhä lisäsi hauskaa, tutunomaista vaikutusta.

Nuori naispalvelija hääri ympärilläni. Käännyin heti häneen, saadakseni tietoja Hilmasta.

—Jos rouva Grålund elää? Kyllä maar hän elää, selitti minulle tyttö hämäläismurteellaan.

—Mitenkä he tulevat toimeen?

—Siinähan menettelee. Ei suinkaan se vallan hyvää ole, ruokavieraita hän pitää.

—Niinkö rouva? Hän on sitten tullut terveeksi?

—Eipä se kuulu terve olevan.

—Kuinkas hän sitten jaksaa pitää ruokavieraita?

—Mitäs, kun täytyy.

—Eikö miehellä ole mitään ansiota?

—Eihän se enää eläkään. Toista vuotta siitä jo on, kun hän kuoli.

—Ooho! Vai on hän kuollut!

»Ei ole tikka niin kirjava, kuin on ihmisen elämä.» Tuo sananparsa juohtui mieleeni, siinä kun suin päälleni, lähteäkseni suoraa päätä Hilman luokse.

Tyttö neuvoi minulle vielä hänen asuntonsa. Kyttälässä, toisella puolen koskea se oli.

Liikutettuna seisoin minä pian hänen vaatimattoman asuntonsa edessä, vaivalla itkuani pidättäen. Viivyttelin siinä hetkisen ja koetin tyyntyä, joku tuli poikki pihan puusylys käsivarrella. Sehän näytti tutulta,—katsoin tarkempaan.

—Hyvänen aika! Hilma?

—Tervetultua! Sepä hauskaa. Astukaa sisään, tehkää hyvin. Täältä meidän täytyy mennä kyökin kautta.

Hän vei minut pieneen kammariin, kyökin takana. Lisäsi sivumennen pari puuta hellaan ja pisti kahvipannun tulelle. Tuli sitten ja istui minua vastapäätä, pöydän toiselle puolelle.

—No niin, nyt saamme rauhassa jutella, sillä välin kuin kahvi kiehuu, hän hymyili.

—Jumalan kiitos, te näytätte vallan tyytyväiseltä, melkein iloiselta, huudahdin minä ehdottomasti häntä katsellessani.

Paljon hän oli vanhentunut, hiukset olivat harastuneet, kasvot ryppyiset, liikkeet vaivaloiset. Mutta mieli näytti olevan raitis, päättäen kasvojen hymyilevästä ilmeestä ja silmien iloisesta loisteesta. Ja tottuneella tavalla hän siinä hyöri askareissaan, huolimatta jalkojensa kankeudesta.

—Minä olenkin iloinen ja tyytyväinen elämään, tyytyväisempi kuin milloinkaan ennen, hän vastasi minulle. Kovaa koulua olen käynyt, mutta se on kaikki ollut hyväksi.

—Niin, mutta—?

Olin kuin elävä kysymysmerkki. Hän naurahti.

—Te kummastutte? Niin, en sitä olisi itsekään uskonut ennen, että ihmisen onni niin vähän riippuu varallisuudesta ja hyvästä asemasta. Nyt saan tehdä työtä aamusta iltaan toimeentuloni puolesta eikä minua moni enää tunne entisistä tutuistani. Mutta minä en sure kumpaakaan— elämäni on nyt sittenkin vallan toista.

—Mutta kuinka te jaksatte, kuinka teillä riittää voimia?

—No, enhän minä nyt joka puunnokaretta itse kannan. Onhan minulla täällä tyttönen apuna, vaikka hän tällä hetkellä sattui olemaan ulkona asialla. Kyllä minä jaksan. Joka aamu käyn torilla. Ja ruuan laitan aina itse. Minullahan on kolmattakymmentä ruokavierasta. Syövät tuolla ruokasalissa kyökin toisella puolen. Sinne on eri sisäänkäytävä, mutta en voinut tuoda teitä sitä tietä, kun siellä vielä istuu muutamia päivällisen jälkeen.

—Eikö se kumminkin anna paljon huolta tänlainen toimi?

—Kyllähän se antaa huolta. Ei tahdo oikein hyvin kannattaa, kun täytyy antaa melkein liian huokealla, ja muutamat sitten vielä jättävät maksamatta. Niin, kyllähän se huolta antaa. Mutta ei se mitään. Huolissa se juuri elämän paras onni piileekin. Viimeksi kun tavattiin, ei minulla ollut mitään huolia. Ja näitte, kuinka surkeassa tilassa silloin olin.

—Niin, te kun sairastitte—

—Sairastinko? Mitä pihkaa! Niin sairastinhan minä semmoista itsekkäisyyden tautia, muuta se ei ollut. Nyt minä siihen sijaan olen todenperään kipeä. Katsokaas näitä.

Hän näytti minulle käsiään ja sormiaan, joissa nivelten kohdat olivat paksuina mukuloina.

—Kihti ne semmoisiksi on tehnyt. Ja sen minä sain sen kautta juuri, että niin ylenmääräisesti hoidin itseäni. Enhän minä siihen aikaan muuta ajatellutkaan. Sitten kun täytyi lähteä liikkeelle ja tarttua työhön, olin niin arka etten kestänyt mitään. Ja silloin tämä tauti minuun tarttui.

Kahvipannu samassa kiehui ylitse kyökissä, hän riensi sitä hoitamaan.

—Ei se ruumiin sairaus mitään ole, hän puhui minulle sieltä hellan äärestä, kun vaan sielu on terve.

—Niin, niin, vastasin minä ja menin ovelle, voidakseni paremmin jatkaa puhetta. Mutta sitähän minä ihmettelen, että voitte olla niin raittiilla mielellä. Tietysti teidän jäseniänne on mahtanut hirveästi kolottaa, koska ovat nousseet tuommoisille möhkäreille, vai kuinka?

—Onhan niitä kolottanut ja niitä kolottaa aina vieläkin öisillä, niin etten saa unta.

—Eikö se ole kumminkin vaikeata?

—Ei ole vaikeata ensinkään, hän hymyili, tuodessaan tarjottimella kahviverstaat kamarin pöydälle. Nähkääs, se on sillä tavalla—että minulla on onnellisimmat hetkeni juuri öisin, kun näitä kolottaa, enkä saa unta.

Hän seiso i edessäni ja katseli minua vakavasti, lämmin loiste silmissä.

—Ei, oikein totta, hän jatkoi, kun huomasi epäilykseni. Niin oudolta kuin tuo kuuluneekin, mutta näitä kipeitä jäseniäni saan tavallaan kiittää sieluni terveydestä. Eihän minulla ole aikaa päivillä ajatella ijankaikkisuutta, ja sulautua Jumalaan, ja nämä jos soisivat minulle rauhaa, nukkuisin varmaan kuin tukki koko yön.

—Ah, nyt minä ymmärrän, mistä teille on tullut tuo tyytyväisyys ja mielen rauha.

Hän nyökäytti päätään.

—Niin, öisillä, kun olen Jumalan läheisyydessä, silloin minä elän tosi elämää, tämä päivä-elämä, joka kuulu maallisissa töissä ja hommissa, se ei ole kuin unen näköä, siihen ottaa osaa vaan tämä mato i n kuori minusta itsestäni—noo, ehkäpä jonkun verran sielukin, ulkonaisesti, ohimenevästi, ei sen enempää.

Minä istuin siinä äänettömänä, tunsin itseni niin mitättömän pieneksi hänen rinnallaan. Ja kuinka minua hävetti, kun vertailin pukujamme! Hänellä suorajuovainen, tumma, pumpulinen hame, ja suora, yksinkertainen nuttu samasta kankaasta, minulla kalliista villakankaasta tehtyt vaatteet, jotka olin vielä lisäksi antanut valmistaa Helsingissä, niinkuin muutkin turhamaiset rouvat siellä kotikaupungissani, saadakseni ne oikein muodikkaiksi. Tässä ulkonaisessa asussamme minusta jo niin selvään ilmeni, mikä eroitus meidän molempain pyrinnöillä oli. Tai oikeammin, mitä elämää toinen eli ja mitä toinen.

Minä halveksin itseäni. Olisin tahtonut repiä palasiksi tuon turhamaisen pukuni, viskata kaikki sormukset, rannerenkaat ja muut helut nurkkaan, ja heittäytyä tuon ryppyisen, yksinkertaisen, ennen aikojaan vanhentuneen naisen jalkojen juureen ja rukoilla häntä opettamaan minuakin kulkemaan sitä tietä, jota hän itse kulki.

Mutta tunsin samalla vaistomaisesti, ettei sinne toisen avulla päästä, itsekunkin täytyy astua oman kehityksensä polkua.

Nostin silmäni maasta ja katsoin häneen.

—Kuinka te mahdatte olla onnellinen, lausuin minä hiljaa.

—Niin, vastasi hän, ja ajatelkaas, kuinka paljon kovaa minun täytyi kokea, ennenkuin tämän onnen löysin. Lieneekö Jumalalla yhtä vaikea työ muidenkin ihmisten kanssa, vai olinko minä kaikkein itsepintaisin?

["Nuori Suomi" 1895.]

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LYHYITÄ KERTOMUKSIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR

ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.